

॥ અધ્યાય ૧ ॥

શ્રી ગોવિંદ રઘુનાથ દાબોળકર કે જેમને શ્રી સાઈબાબાએ ‘હેમાડ પંત’ કહીને સંબોધ્યા હતા તેમણે ‘શ્રી સાઈ સચ્ચરિત્ર’ની રચના પૂજ્ય સાઈબાબાની હયાતીમાં તેમની આજ્ઞા લઈને કરી છે. અહીં ‘સચ્ચરિત્ર’ શબ્દનો ઉપયોગ હેતુપૂર્વક થયેલો છે. સત્ એટલે કે જે પરમ સત્ય છે તે અથવા સૌને સત્યને માર્ગે દોરી જાય છે તે. એ બંને અર્થમાં તે શબ્દ પ્રયોગ સાચો છે. ‘શ્રી સાઈ સચ્ચરિત્ર’ ગ્રંથ શ્રી સાઈબાબા સદેહે પૃથ્વી ઉપર અવતર્યા હતા તેમની લીલાઓ દ્વારા તેનું સમર્થન કરે છે. તેજ પ્રમાણે શ્રી સાઈનું આ ચરિત્ર સાધકને કે શિષ્યને પરમ સત્ય સુધી લઈ જાય છે. આ વાતને અનુમોદન આપતા હોય તેમ સ્વ. બાળકૃષ્ણ વિશ્વનાથ દેવ કહે છે ‘શ્રી સાઈ સચ્ચરિત્રમાં શ્રી સાઈ બાબાએ જે જે લીલાઓ કરી તે લીલાઓનું કથાઓ દ્વારા વર્ણન કરાયું છે. તેમાંની ઘણી ખરી લીલાઓ અણ્યા સાહેબ શ્રી હેમાડપંતે પોતાની નજરે જોયેલી છે. કેટલીક કથાઓ જે જે ભક્તો પાસેથી જાણવા મળેલી તેનું શ્રી હેમાડપંતેએ ખૂબ જ માધુર્યપૂર્ણ વર્ણન કર્યું છે.’ તે વાત એ બાબત સૂચવે છે કે શ્રી સાઈનાથની બની ગયેલી ઘટનાઓને સચ્ચાઈ અને પ્રમાણીકતાથી રજૂ કરેલી છે જે સત્ય તરફ દોરી જાય છે.

મંગલાચરણ

શ્રી ગણેશજીને વંદન, શ્રી સરસ્વતીને વંદન, શ્રી ગુરુ મહારાજને વંદન, શ્રી કુળદેવતાને વંદન,

શ્રી સીતામાતા અને શ્રી રામચંદ્રજીને વંદન અને શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથ મહારાજને વંદન.

કોઈપણ શુભકાર્યનો પ્રારંભ મંગલાચરણથી થાય છે જેથી સમગ્ર કાર્ય નિર્વિઘ્નપણે સંપૂર્ણ થાય. મંગલાચરણ દ્વારા દેવની કૃપા મેળવાય છે. તે સાથે ઋષિઓ, પૂર્વજો, વડીલો વગેરેનું પૂજન અને અભિવાદન પણ મંગલાચરણ દ્વારા કરાય છે, જેથી કાર્ય સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ શકે. પ્રારંભમાં વાંકી સૂંઢવાળા અને ગરીબોના પાલનકર્તા, ચૌદ વિદ્યાઓ જેવી કે ઋગવેદ, યુજ્વેદ, સામવેદ અને અથર્વવેદની વેદ શૃંખલાઓ તેમજ છ અંગો-વેદાંગ-જેવા કે શિક્ષા, વ્યાકરણ, કલ્પ, છંદ, નિરુક્ત, જ્યોતિષ અને ચાર ઉપાંગો જેવા કે પુરાણો, ન્યાય, મીમાંસા અને ધર્મશાસ્ત્રો એમ ચૌદ વિદ્યાઓના અધિપતિ મંગલરૂપવાળા અને હાથીની મુખાકૃતિવાળા શ્રી ગણપતિને પ્રથમ વંદન કરજો. જેમના વિશાળ ઉદરમાં ભૂલોક, ભૂવલોક, સ્વલોક, મહલોક, જનલોક અને સત્ય અથવા બ્રહ્મલોક તેમજ અતલ, વિતલ, સુતલ, રસાતલ, તલાતલ અને પાતાલ અથવા નાગલોક એમ ચૌદ લોક સમાયેલા છે. તેવા શ્રી ગણેશ લંબોદર અથવા મોટા પેટવાળા કહેવાય છે. વિઘ્નોનો નાશ કરવા માટે હાથમાં પરશુધારણ કરેલા હે ગણનાથ ગજનના ! મારા શબ્દોને તારો પ્રસાદ બનાવ. હું તને દંડવત્ પ્રણામ કરુ છું કારણ કે તું મારો અને સહુ ભક્તોનો છે. વિઘ્નો તારા ચરણોમાં ધારણ કરેલા અલંકારોની જેમ તારા પગમાં આળોટી રહ્યાં છે. તારી દષ્ટિ પડતાની સાથે જ સર્વ વિઘ્નો અને દારીદ્ર્ય દૂર ભાગી જાય છે. તુંજ સંસારરૂપી સાગર તરવાની નાવ

છે. હે પ્રભુ ! તુંજ અજ્ઞાનરૂપી અંધકારને હણનારી જ્ઞાનરૂપી જ્યોત છે. હે નાથ! રિદ્ધિ અને સિદ્ધિ સહિત મારી ઉપર તારી અમીદષ્ટિ નાખ. હે ગિરિજના પુત્ર ! હે મંગલ વદનવાળા અને મુશક સવારી કરનાર પ્રભુ ! તું વિધ્નોના વનનો સર્વનાશ નોતરનારો છે. હે વિધ્નેશ ! હું તારું અભિવાદન કરું છું. મારા આ કાર્યની નિર્વિધ્ને સમાપ્તિ થાય અને મારું કાર્ય વધુ લાભદાયી થાય તે માટે હું ઇષ્ટદેવને નમસ્કાર કરું છું. સાઇ પોતે જ ગજનન ગણપતિ છે. તે પરશુધારી ગણેશ સ્વરૂપે પોતાનું સવિસ્તર વિવેચન કરશે. શ્રી સાઇનાથ પોતેજ કપાળ ઉપર ચંદ્ર ધારણ કરનાર ભાલચંદ્ર ગજનન છે. બાબા પોતેજ એકદંત, ગજકર્ણ અને વિરાટ છે. સાઇનાથ સાથે એકરૂપ થયેલા હે સર્વકલ્યાણ કર્તા ગણરાયા મને જ્યાં આત્મસુખ પ્રાપ્ત થાય તે સ્થાને લઇજા. (ઓ. ૧ થી ૧૨)

કેવળ 'હાપણ' જ (wisdom) જેનો સ્વભાવ છે તે બ્રહ્માજીની પુત્રી સરસ્વતી માતાને મારા કોટી કોટી વંદન. હે મા ! મારી જીભને હંસ બનાવીને તે ઉપર બીરાજે. જેમણે હાથમાં બ્રહ્મવીણા ધારણ કરી છે, જેના કપાળ ઉપર પાતળી કંકુની રેખા શોભી રહી છે અને શુભ્ર-સફેદ-વસ્ત્રો ધારણ કરેલાં છે તેમજ હંસ જેમનું વાહન છે એવી મા શારદા મારી ઉપર કૃપા કરો. વાણીની દેવી માતા જગજનની જે પ્રસન્ન ન થાય તો કાવ્ય અને કથાઓ ભરેલી સાહિત્ય સંપત્તિ મને પ્રાપ્ત થઇ શકશે કે ? અને તે વિના મારાથી શું આ ચરિત્ર લખી શકાશે કે ? આ જગજનની માતે ! વિદ્યાની સંપત્તિ અને ગુણરૂપી નદીના અમૃતપ્રવાહને મારા દ્વારા શ્રી સાઇ સમર્થના ચરિત્રના અમૃત ઘૂંટ પીવડાવ. શ્રી સાઇ પ્રભુ સ્વંય ભગવતી સરસ્વતી બનીને અને ઝંકારની વીણા કરમાં ધારણ કરીને પોતેજ પોતાનું ચરિત્ર ગાઇ રહ્યા છે. (ઓ. ૧૩ થી ૧૭)

ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ-પાલન પોષણ અને સંહાર કરનાર તેમજ રજ, સત્વ અને તમસનું મૂર્તિમંત સ્વરૂપ એવા બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને શંકર ભગવાનને મારા અનેક અનેક વંદન. હે સ્વંય પ્રકાશિત સાઇનાથ મહારાજ ! અમારે માટે તો આપજ ભગવાન ગણેશ, બ્રહ્માજી, વિષ્ણુ ભગવાન તથા શિવજી છો. અમારા જેવા ભક્તોને આ ભવસાગરથી પાર ઉતારીને મોક્ષનો સામેનો કિનારો બતાવો. પૂર્વજન્મમાં કોઇપણ જપ, સાધના આદી સાધન કર્યા વિનાના આ પગ કેવી રીતે ઉપડશે? અમને ચોક્કસ ઠેકાણું પ્રાપ્ત થશે ખરું કે ? (ઓ. ૧૮ થી ૨૧)

મારા કુળદેવતા આદિનારાયણ ક્ષીરસાગરમાં વસે છે. તે સર્વેનાં બધાંજ દુઃખો હરનારા છે. તેમને મારા સ્નેહપૂર્ણ નમસ્કાર હો. ભગવાન શ્રી પરશુરામે સમુદ્રને પૂરીને નૂતન ઘરતીનું સર્જન કર્યું. તે ઘરા કોંકણ પ્રદેશ તરીકે પ્રસિદ્ધ થઇ. તે ભૂમિમાં નારાયણ પ્રભુ પ્રગટ થયા. તે પરમાત્મા સૌનાં હૃદયમાં બીરાજીને નિયમન કરે છે અને માત્ર કૃપા કટાક્ષથી જ ભક્તોનું સરક્ષણ કરે છે. એવા નારાયણ પ્રભુની પ્રેરણાને આધિન થઇને રહું છું. તેજ રીતે યજ્ઞમાં સહયોગ માટે ભાર્ગવ શ્રી પરશુરામે ગૌડ દેશ-(બંગાલ)ના એક મહામુનિને કોંકણ પ્રદેશમાં બોલાવ્યા. તે મૂળ પુરુષને મારા અત્યંત આદરપૂર્વક નમસ્કાર કરજો. હવે હું મારા ગોત્રના સ્વામી તથા ઋગવેદની શાકલ શાખાના પ્રવર્તક તેમજ સમગ્ર આદિ ગૌડ જાતિના બ્રાહ્મણોના પૂર્વજ ઋષિરાજ ભારદ્વાજ ઋષિને નમસ્કાર કરું છું. બ્રાહ્મણોને પૃથ્વી ઉપરના સાક્ષાત પ્રગટ દેવો તથા પરબ્રહ્મનો અવતાર ગણાય છે. તે સૌ બ્રાહ્મણોને હૃદયપૂર્વક વંદન કરું છું. સદા પ્રેરણાદાયી અને પ્રાતઃસ્મરણીય યોગીશ્વર યાજ્ઞવલ્કય, ભૃગુ, પારાશર તેમજ નારદજી વગેરે મહર્ષિઓને મારા સાષ્ટાંગ નમસ્કાર કરું છું. પારાશર પુત્ર સતનકુમારને દંડવત્ પ્રણામ કરું છું. પરમહંસ શુકજી, સુત્ર રચયીતા શૌનક, વિશ્વામિત્ર, વશિષ્ઠ, વાલ્મિકી તથા વામદેવ, જૈમિની, વૈશંપાયનને પ્રણામ કરું છું. નવ યોગીદ્ર આદી મુનીઓ જેવા કે કવિ, હરિ, અંતરિક્ષ, પ્રબુદ્ધ તથા પિપ્પલાયન, આવિલોત્ર, દુમિલ, ચમસ અને કરભાજન તે સહુને સાષ્ટાંગ પ્રણામ કરું છું. હવે મહારાષ્ટ્રનાં સંતરત્નો

નિવૃત્તિનાથ, જ્ઞાનદેવ, મુક્તાબાઇ, સોપાન, એકનાથ મહારાજ તથા સ્વામી જનાર્દન, તુકારામ મહારાજ, કાનહોબા, નરહરિ વગેરેનાં ચરણોમાં મસ્તક મૂકીને નમસ્કાર કરું છું. (ઓ. ૨૧ થી ૩૧)

મારા પુણ્ય પુરુષ દાદાશ્રી સદાશીવ કે જેમને સંસારની નિર્થકતા સમજતાં હિમાલયમાં બદ્ધિનાથ અને કેદારનાથમાં નિવાસ કર્યો તેમને હું વંદન કરું છું. તેજ રીતે ગળામાં રુદ્રાક્ષની માળા ધારણ કરતા મારા પૂજ્ય પિતા શ્રીનાં ચરણોમાં નમસ્કાર કરું છું. જન્મદાત્રી મારી માતાને અને તેણે કરેલા ઉપકારોને કેમ ભૂલાય ? તેણે મારે કાળે રાત-દિવસ અનેક કષ્ટ વેદ્યાં તેવી મારી માતાને હું વારંવાર નમસ્કાર કરું છું. માતાનું સુખ મેં બાળપણમાં જ ગુમાવ્યું હતું. તે કપરા સમયમાં મારાં કાકીએ કેટલાંય કષ્ટ સહન કરીને મને ઉછેર્યો. મારો ઉછેર કરતાં કરતાં તે હરિનાં સ્મરણમાં મગ્ન રહેતાં. એવાં મારા કાકીને ભાવસભર વંદન કરું છું. મારા મુરબ્બી મોટાભાઈને મારે માટે અનન્ય પ્રેમ હતો. તે જરૂર પડ્યે મારે માટે પ્રાણ ન્યોરછાવર કરવા માટે તત્પર રહેતા. એવા બંધુપ્રેમી મોટાભાઈને હૃદયપૂર્વક વંદન કરું છું. (ઓ. ૩૨ થી ૩૬)

મેં શ્રી સાઇનાથ વિષે જે કંઈ આ પોથીમાં લખ્યું છે તેને વાંચનારા સર્વ વાંચકોનો તથા આ પોથીનું કોક દ્વારા જે કોઈ શ્રવણ કરે તે સૌ શ્રોતાજનોનો આભાર માનું છું. જે તમે આ પોથીનું વાંચન કે શ્રવણ ન કર્યું હોત તો સાઇ ગુણ ગાથા લખ્યાનો સંતોષ ન લઈ શકત. વક્તા શ્રેષ્ઠ હોય પરંતુ શ્રોતાઓ તેને ધ્યાનથી ન સાંભળે તો તેને પોતાના વક્તવ્યનો શ્રમ નીરર્થક-નકામો લાગે છે. તેવું જ વાચકો માટે પણ કહી શકાય. આ કારણે હું આપને સ્નેહપૂર્વક નમસ્કાર કરું છું.

મને શાસ્ત્ર કે સાહિત્ય વિષે કોઈ ખાસ જ્ઞાન નથી. મને સદ્ગ્રંથોનું વાંચન કે પારાયણ કરવાનો અવસર પ્રાપ્ત થયો નથી. તેજ રીતે મેં સંતો દ્વારા ગવાતી-કહેવાતી કથાઓનું રસપાન કર્યું નથી. મને મારા અવગુણો અને ઉણપની સારી રીતે ખબર છે. પરંતુ સદ્ગુરુએ કરેલી આજ્ઞા પૂર્ણ કરવા માટે હું આ અલ્પ પ્રયત્ન કરું છું. બાકી મારી હૈસિયત એક ઘાસના તણખલા જેવી હોવા છતાં હે ગુરુદેવ ! તમે મને આપની છત્રછાયામાં આશ્રય દીધો છે. (ઓ. ૩૭ થી ૪૨)

હવે બુદ્ધિમાં પ્રગટતી જ્ઞાન જ્યોતને પ્રગટાવનારા સદ્ગુરુનાં ગુણ કિર્તન ગાઈશ ! કાયા, વાચા અને મન દ્વારા ઝંકાર સ્વરૂપ મારા ગુરુદેવને પ્રેમ પૂર્વક તેમનાં શ્રી ચરણોમાં વંદન કરું છું. ભોજન કર્યા પછી અંતમાં મિષ્ટાન લેવાય છે તેમ ગુરુદેવને નમસ્કાર કરીને 'નમસ્કાર'નો ક્રમ પૂર્ણ કરવાનું ઇચ્છું છું. પરંતુ સદ્ગુરુ દેવની અસીમકૃપાનાં ગુણગાન ગાવા માટે હું મારી જાતને રોકી શકતો નથી. ગુરુદેવ સમસ્ત ચર અને અચરમાં વીલસી રહ્યા છે, તે ખૂબજ દયાળુ છે. ગુરુદેવ ! આપજ સમગ્ર વિશ્વનું નિવાસસ્થાન છો. બ્રહ્માજી અથવા બ્રહ્મથી જંબુ, કુશ, પ્લક્ષ, શાલ્મલી, કૌંચ, શાક અને પુષ્કરએ સાત દ્વિપો સર્જ્યા. તેજ રીતે પૃથ્વી, સાત સ્વર્ગો અને સાત પાતળ જેના દ્વારા ઉત્પન્ન થયાં તે બ્રહ્મ છે. બ્રહ્માંડને જે શક્તિ જન્મ આપે છે તેને અવ્યક્ત કે માયા કહેવામાં આવી છે. સદ્ગુરુ મહારાજનું નિવાસસ્થાન માયાની પેલેપાર છે. જેના મહિમાનું વર્ણન થઈ શકે તેમ નથી. માટે તો વેદશાસ્ત્રોએ નેતી નેતી કહીને મૌન ધારણ કર્યું છે. ત્યાં જુદા જુદા પ્રકારની યુક્તિઓ દ્વારા સિદ્ધ કરેલાં પ્રમાણ ચાલી શકે તેમ નથી. એ વાત ધ્યાનમાં રાખવા જેવી છે. હે ગુરુદેવ આપને જે જે ઉપમા અપાય તે તે વસ્તુઓના કુદરતી ગુણો આપનામાં છે તેવું સિદ્ધ થાય. તે દૃષ્ટિએ દરેક વસ્તુઓ સાથે સરખાવતાં આપમાં બધાજ ગુણો છે એવું સાબિત થયાં આપ સર્વત્ર સર્વવ્યાપી છો તેમજ દરેક વસ્તુઓ આપનું જ સ્વરૂપ છે એમ સહજ રીતે માની શકાય. હે દયાસાગર સદ્ગુરુ ! આપ પોતેજ પોતાને જાણનાર છે. હે સાઇનાથ ! સૃષ્ટિનો પ્રારંભ, આદિ, મધ્ય અને અંત આપજ છો તેથી હું પ્રણામ કરું છું. આપ સર્વમાં શ્રેષ્ઠ અને નિત્યાનંદ સ્વરૂપ છો અને પૂર્ણકામ છો. હે સાંઈ ! તમે પ્રકાશ સ્વરૂપ, મંગળધામ, આત્મારામ તથા ગુરુવર્ય છો. આપને મારાં અનેકો પ્રણામ. વેદો અને શ્રુતી સ્મૃતિ આપને જાણી શકે તેમ નથી

તો મારું અલ્પજ્ઞાન તમને કેવી રીતે ઓળખી શકશે ? (ઓ. ૪૩ થી ૫૨)

હે કરુણાના અંગર જેવા સદ્ગુરુ આપનો જય જયકાર હો. ગોદાવરીને તીરે બ્રહ્મ, વિષ્ણુ અને મહેશના દત્તઅવતાર સ્વરૂપ વિચરતા હે સદ્ગુરુ આપનો જય હો. બ્રહ્મદેવને બ્રહ્મની પ્રાપ્તિ થાય છે તે સદ્ગુરુની કૃપા વિના શક્ય નથી. માટે સદ્ગુરુની પંચપ્રાણોની દિવેટો પ્રગટાવીને આરતી ઉતારવી જોઈએ. અનન્ય ભાવે તેમના શરણે જઈને અને નતમસ્તક થઈને ગુરુજીનું અભિવાદન કરવું જોઈએ તેમજ પોતાના હાથ વડે તેમની ચરણસેવા કરવી જોઈએ. પોતાની આંખો દ્વારા ગુરુ મુખાકૃતિનાં દર્શન કરવાં જોઈએ તેમજ નાક વડે તેમના ચરણોદક-તીર્થની વાસ લેવી જોઈએ. પોતાના કાન વડે શ્રી સાઇનાથના ગુણ વર્ણનનું શ્રવણ કરવું જોઈએ. મનમાં શ્રી સાઇ મૂર્તિનું ધ્યાન ધરવું જોઈએ. જ્યારે ચિત્ત દ્વારા અખંડ સાઇ ચિંતન થાય ત્યારે સમજવું કે હવે સંસારનાં બંધનોમાંથી છૂટકારો મળ્યો છે. સદ્ગુરુનાં ચરણોમાં ભક્તિભાવથી તન, મન અને ધન ન્યોચ્છાવર કરી દેવું જોઈએ. એ રીતે એમની સેવામાં સમગ્ર જીવન ખર્ચી નાખવું જોઈએ. ગુરુનું નામ સ્મરણ, ગુરુ સાથે સહવાસ, ગુરુકૃપા, ગુરુનું ચરણોદક-તીર્થ અને ગુરુમંત્રની પ્રાપ્તિ અત્યંત કષ્ટથી તેમજ મહાપ્રયત્ને મળે છે. ઉપરોક્ત સર્વ બાબતોમાં પ્રયંડ શક્તિ હોય છે. ભક્તોને મોક્ષના ઉંબરા સુધી અન્નાણતાં દોરી જવા માટે એક નિષ્ઠ ભક્તોની અનેકવાર કસોટીઓ થાય છે. ગુરુ સહવાસનું ગંગાજળ મના મેલને ઘોળને તેને નિર્મળ કરે છે. હરિનાં ચરણોમાં મન પણ સ્થિર થઈ જાય છે. ભક્તોને મન તો સદ્ગુરુની સેવા તથા તેમનું નામ સ્મરણ વેદ પુરાણોનું પઠન છે. ગુરુજીને કરાતાં સાષ્ટાંગ પ્રણામ એજ ભક્તને મન યોગ, યજ્ઞ, તપ અને સાધનો છે. 'શ્રી સાઇ સમર્થ' એ શબ્દ જ ભક્તોને માટે મંત્ર, તંત્ર અને યંત્ર છે. (ઓ. ૫૩ થી ૬૨)

શ્રી સાઇબાબા પોતાના ભક્તોને બ્રહ્મ સત્ય છે તેની પ્રતીતિ કરાવે છે અને જગત મિથ્યા છે તેવી સભાનતાવાળી પરમોચ્ચ સ્થિતિએ લઈ જાય છે. તે પરમાનંદ સ્વરૂપ કે પરમ સુખની સ્થિતિ તરીકે ઓળખાય છે. ભક્તોને તો મનની સતત આનંદમયી વૃત્તિ જોઈએ. જેઓ મનને સ્થિર કરવાની પદ્ધતિ જાણી લે અને તેમને હંમેશાં આનંદમય સ્થિતિમાં રહેવાનું ફાવી જાય તેમને સુખ શાંતિ અને સમાધાન મળે છે. પરમઆનંદની પ્રાપ્તિ થવી તેજ જીવની શ્રેષ્ઠ પ્રાપ્તિ છે. શ્રી સાઇનાથ પરમ આનંદની મોટી ખાણ છે. તેઓ સમુદ્ધની જેમ પૂર્ણ છે. ભાગ્યવાન ભક્તને શ્રી સાઇબાબા પરમઆનંદની ખોટ કદી પડવા દેશે નહીં. શિવ અને શક્તિ, પુરુષ અને પ્રકૃતિ, પ્રાણ અને ગતિ તેમજ દિપક અને પ્રકાશ તે સૌ શુદ્ધ બ્રહ્મનાં બદલાયેલાં સ્વરૂપો છે. આ બંને આમ તો એકજ સ્વરૂપમાંથી પ્રગટ્યાં હોવા છતાં સામાન્ય જનો તેમને બે સ્વરૂપે એટલે કે દ્વૈતમાં માને છે. બૃહદાકરણ્યક ઉપનિષદ્-૧,૩,૪ના કલ્પા પ્રમાણે 'એકલું ગમતું નથી.' માટે તૈત્તરીય ઉપનિષદ્ ૨ અને ૬નાં શ્રુતીવેદ વાક્યો પ્રમાણે 'બહુ સ્યામ -એકમાંથી અનેક' થવાનું મન થાય છે. બીજાની સંગત ગમે છે તેમ છતાં ફરીથી એકલા થઈ જવું જોઈએ એમ લાગે છે - અર્થાત્ એકાંત જ પ્રિય લાગે છે. શુદ્ધ બ્રહ્મની સ્થિતિ એટલે ત્યાં પુરુષ કે પ્રકૃતિ બંને નથી. સૂર્ય જ્યાં રહેતો હોય ત્યાં દિવસ અને રાત્રી એમ બે સ્થિતિ કેવી રીતે હોઈ શકે ? શ્રી સાઇબાબાનું મૂળ સ્વરૂપ ગુણોની પેલેપારના નિર્ગુણ સ્વરૂપનું છે. તેઓ તો ભક્તોના કલ્યાણને માટે ઉત્તમ ગુણો સાથે સગુણ સાકાર સ્વરૂપે પ્રગટ્યા છે. હું એવા સાઇને શરણે જાઉં છું. શ્રી સાઇ સમર્થને શરણે જે કોઈ ગયા છે તેમને બાબાએ અનેક સંકટોમાંથી મુક્ત કર્યા છે. હું પણ મારા એ પ્રકારના સ્વાર્થથી તેમનાં ચરણોમાં મારું મસ્તક ટેકવું છું. વાસ્તવિક રીતે જોતાં તેમનું મહત્ત્વનું માપ નીરાળુ અનોખું જ છે. સાઇ ભક્તોના સુખ માટે અનોખા - સામાન્ય માનવી જેવા સ્વરૂપે રહે છે અને પોતે તો ઈશ્વરના ભક્ત છે એમ દર્શાવીને વર્તે છે તેવા પ્રેમાળ સાઇબાબાને મારા નમસ્કાર કરજો. જે સર્વ જીવોમાં રહેલું ચૈતન્ય છે અને જ્ઞાન શક્તિનો

આધાર છે તેમજ જે ચર અને અચરરૂપે પ્રગટ થયા તે પ્રેમાળ સાઇબાબાને મારા પ્રણામ કરજો. હે સુખમૂર્તિ ગુરુરાયા ! તમે મારી પરમગતી છો. તેમજ મારી વિશ્રાંતિ છો. મારી પીડાઓ-દુઃખોને દુર કરનારા તમેજ છો. (ઓ. ૬૩ થી ૭૪)

હવે આ બધાં નમસ્કારોના અંતમાં 'સર્વા ભૂતો ભગવંત !' સર્વ ભૂતોમાં વસેલા ભગવંતને ધ્યાનમાં રાખીને હું સર્વ પ્રાણી માત્રને વંદન કરું છું. અને જો મારા દોષો દેખાય તો મને ક્ષમા આપીને મારો સ્વીકાર કરવા માટે વિનંતી કરું છું. વિશ્વંભર અંદર બહાર બધે જ વ્યાપેલો સર્વવ્યાપી છે. તેથી એકતા જરા પણ વિભાજિત નથી. તે સર્વનું ભરણપોષણ કરતો હોવાથી, જો કોઈ જીવ માત્રને વંદન કરે તો પ્રભુને ખૂબ જ આનંદ થશે. આમ હવે 'નમન' પરિપૂર્ણ થયું તેથી તેને સમાપ્ત કરું છું. આ ગ્રંથનું મંગલાચરણ પણ એજ સૂચવે છે કે આરંભ કરેલા વિષયને વ્યવસ્થિત રીતે સમાપ્ત કરવો. હવે હું આ ગ્રંથનું પ્રયોજન-હેતુ અને નિવેદન કરું છું. (ઓ. ૭૫ થી ૭૭)

જે દિવસથી શ્રીસાઇનાથ મહારાજે મારી ઉપર કૃપા વરસાવીને અનુગ્રહ કર્યો ત્યારેથી હું રાત-દિવસ એમનું જ ચિંતન કરી રહ્યો છું. તેથી મારો સંસાર પ્રત્યોનો ભય નાશ પામ્યો છે. હું શ્રી સાઇનું સગુણ સ્વરૂપ જ જોઈ રહ્યો છું. મારે માટે તે સિવાય બીજા કોઈ જાપ કે તપ નથી. બાબાની મુખાકૃતિનાં દર્શન કરતાં કરતાં હું ભુખ અને તરસ વીસરી જાઉં છું તો બીજા સુખો પ્રત્યેની રુચીની તો વાતજ શું કરવી ? સંસારનાં દુઃખો ભૂલવાં પડે છે. બાબાનાં નયનોને નીરખતાની સાથે જ તે આપોઆપ ભૂલી જવાય છે. હૃદયમાંથી જે પ્રેમના ઉછાળા ઉભરાય છે તેમાંથી જન્મતા આનંદમાં મનની વૃત્તિઓ ડુબી જાય છે. ધર્મ અને કર્મ, શાસ્ત્ર અને પુરાણો તથા યોગ કે યાગ તેમજ અનુષ્ઠાન તીર્થયાત્રા કે તપશ્ચર્યા તે બધાંજ મારા સાઇના ચરણોમાંજ છે. ગુરુના કહેવા પ્રમાણે તેનું તે પ્રમાણે સતત વર્તવાથી તથા ચિત્તવૃત્તિની શ્રદ્ધાપૂર્વક સ્થિર સ્થિતિ રાખવાથી મનને શાશ્વત-કાયમી-શાંતિ પ્રાપ્ત થાય છે. મારી સાઇચરણોની પ્રિતિ વધી અને ન માની શકાય તેવી પ્રચંડ શક્તિની અનુભૂતિ મને થઈ. તે શક્તિ દ્વારા ભક્તિ ઊભી થાય છે. તેથી શ્રી સાઇનાથના ચરણોની તૃષ્ણા વધે છે. તેમજ તે દ્વારા સંસારમાં રહેલા છતાં તેને સંસાર, વૈરાગ્ય અને આનંદની વૃત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે. તે શક્તિનું હું કેટલું વર્ણન કરું ? (ઓ. ૭૫ થી ૮૫)

વિવિધ સંપ્રદાયોમાં ભક્તિના અલગ અલગ પ્રકારો કહ્યા છે. તેમને હું બને તેટલી કાળજી રાખીને તેમના સારાંશરૂપે કહીશ. જેમ કે પોતાના આત્માનું સતત ધ્યાન ધરવું તેને 'સ્વ સ્વરૂપાનું સંધાન' કહેવામાં આવ્યું છે. આ રીતે ભક્તિનાં મુખ્ય લક્ષણો બ્રહ્મવેત્તા ઋષિઓ તેમજ વેદશાસ્ત્ર નિપુણ જ્ઞાન સંપન્ન આચાર્યોએ જણાવ્યાં છે. પારશર ઋષિના પુત્ર શ્રી વેદ વ્યાસજીએ જણાવેલ નવધા ભક્તિના એક પ્રકારને અર્ચન ભક્તિ કહેવામાં આવે છે. આ ભક્તિમાં પૂજા માટે તૈયારી કરવી તે પણ ભક્તિનાં અંગો ગણાય છે. જેમ કે ગુરુજીની પૂજા માટે બગીચામાંથી પારિજાત આદી પુષ્પો ચૂંટવાં, આંગણુ સ્વચ્છ કરીને પાણીનો છંટકાવ કરવો અને તેને ગાયના છાણથી લીંપવું તે પછી સ્નાન સંધ્યા કરીને પૂજા માટે જલમિશ્રિત અષ્ટગંધ અર્પણ કરવું. ત્યારબાદ પંચામૃત, શુદ્ધ જળ અને શુદ્ધ જળથી સ્નાન કરાવવું. ગુરુદેવને ધુપ દીપ તથા નૈવેદ્ય અને આરતી અર્પણ કરવાં. ભક્તિ અને પ્રેમ પૂર્વક કરેલી આ ક્રીયાને 'અર્ચન' કહેવામાં આવે છે. આપણા હૃદયમાં રહેલા શુદ્ધ જ્ઞાન સ્વરૂપ નિર્મળ ચૈતન્યને મૂર્તિમાં આમંત્રિત કરીને પૂજાનો પ્રારંભ કરવો. પૂજન અર્ચન પત્યા પછી તે ચૈતન્યને પુનઃ પોતાના હૃદયમાં પહેલાંની જેમ પધરાવવું. ગર્ગાચાર્યના મત પ્રમાણે ઉપરોક્ત ભાવને મનમાં સંપૂર્ણ પણે હરિભક્તિમાં પરોવવાથી તે હરિ ગુણ અને હરિકીર્તનમાં લીન થઈ જાય છે. શાંડિલ્ય મુનીએ પણ એમ કહ્યું છે કે આત્માનું અખંડ ધ્યાન કરવું. કથા કીર્તન કરવું અને શાસ્ત્રોમાં જણાવ્યા અનુસારનું વર્તન કરવું. જેમનું ધ્યેય પોતાનું હિત સાધવાનું છે તેઓ વેદેઓ જણાવ્યા પ્રમાણેનું આચરણ કરે છે. આવા સાધકો વેદોએ જે આચરણ કરવાનું જણાવ્યું નથી તે આચરતા નથી. તે સમજે છે કે વેદે

નકારેલું આચરણ પોતાના હીત માટે બાધક છે તેથી તે ટાળે છે. (ઓ. ૮૬ થી ૯૬)

‘બ્રહ્માપણ યોગ’ની એવી સમજણ છે કે હું કોઈ પણ ક્રિયા તથા તેનાથી જન્મતા ફળનો ભોક્તા નથી, માટે મારે સર્વ કર્મોનું ફળ પરમેશ્વરને કરવું જોઈએ. આ પ્રમાણે કર્મ કરવાથી નૈષ્કર્મ્યતા અથવા નિષ્કામ કર્મ કરવાની વૃત્તિ સહજ સાધ્ય થાય છે. શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતાના ત્રીજા અધ્યાયનો શ્લોક - ૪ તેમજ અધ્યાય ૧૮ શ્લોક ૪૯માં આ અંગે ભગવાને સમજાવ્યું છે. કર્મનો ત્યાગ કોઈથી પણ થઈ શકતો નથી. (અ.નુ. શ્લોક પાંચ) પરંતુ પોતે કર્મ કર્યા પછીનું પોતાનું કર્તવ્ય છોડી શકાય છે. જેમ કાંટાથી કાંટો કઢાય છે તેમ કર્મ કર્યા સિવાય કર્મ અટકતાં નથી. પોતાનાં આત્માને જાણવાથી કર્મ સંપૂર્ણપણે અટકી જાય છે. ફળની આશાનો પૂર્ણપણે નાશ કરવો એજ કર્મત્યાનું રહસ્ય છે. અહીં પોતાનો ફાયદો કે પોતાની ઇચ્છાપૂર્તિ માટે કર્મ કરવું તે છૂટી જાય છે. નિત્ય અને નૈમિત્તિક કર્મોને સ્વધર્મ કહેવાય છે. સર્વકર્મો પરમાત્માને અર્પણ કરવાં તેમજ એકક્ષણ પણ દરેક વસ્તુને ભૂલવાથી મન વૈરાગ્ય યુક્ત થાય છે. નારદમુનિએ ભક્તિનાં જુદાં જુદાં લક્ષણો સમજાવ્યાં છે. ખાસ કરીને નારદ ભક્તિ સુત્ર- ૧૫ થી ૧૯માં તેનું દર્શન થાય છે. આમ ભક્તિનાં અનેક લક્ષણો છે. આપણું ધ્યેય તો કેવળ ગુરુ કથાનું વારંવાર સ્મરણ કરીને સંસારરૂપી સાગરને તેમાં ભીંજ્યા વિના કોરા પગે તરી જવો તે છે. આ ગુરુ કથા સાંભળવાનો મને નાદ લાગ્યો. તેને સાંભળીને જાણે હું દંગ થઈ આ ગ્રંથ લખવો જોઈએ. (ઓ. ૯૭ થી ૧૦૩)

એક સમયે હું શિરડીમાં હોવાને કારણે મસ્જિદમાં દર્શન કરવા માટે ગયો. ત્યાં મેં સાઇબાબાને ઘઉં દળતા જોયા, જેથી મને ઘણું જ આશ્ચર્ય થયું. હું પહેલાં આ કથા કહું છું જે આપ સ્વસ્થ ચિત્તે સાંભળો. તે પછી એમાંથી સાઇ ચરિત્રનો ઉગમ કેવી રીતે થયો તે સાંભળજો, જેની કીર્તિ ઉત્તમ છે. તેમાં શ્રી સાઇનાથના ગુણોનું વારંવાર વર્ણન કરવાથી આનંદ થાય છે અને સાથે બેસીને તેમની પ્રેમળ કથાઓની ચર્ચા કરવાથી ચિત્ત શુદ્ધ થાય છે. તેથી બુદ્ધિમાં વિચારોની સ્પષ્ટતા થાય છે. જેમનું નામ જપવું જ મંગલદાયક છે અને જેમના ગુણોનું વર્ણન તથા તેમની લીલાની વાતો સાંભળીને ભગવાનને પણ આનંદ થાય છે. લીલા શ્રવણ કરવાથી આધ્યાત્મિક, આધિભૌતિક અને આધિદૈવિક એમ ત્રણે પ્રકારનાં દુઃખોનો કલેશ નાશ પામે છે અને મનને શાંતિ પ્રાપ્ત થાય છે. ઉપરોક્ત ત્રીવીધ તાપથી ઘેરાયેલા લોકો તથા પોતાનું કલ્યાણ થાય તેમ ઇચ્છતા મનુષ્યો અને જેમને આત્મધ્યાનનું ઘેલું લાગ્યું છે એવા મુમુક્ષુજનો એમના ચરણોનું શરણું લે છે. તે સહુ બાબાના અનેક પ્રત્યક્ષ અનુભવો મેળવીને સંપન્ન થાય છે. હવે ધ્યાનથી આ મધુર વૃત્તાંત શ્રવણ કરો તેનાથી બાબાની કૃપા અને દયાળુ પણાનો અનુભવ થશે અને તમે આશ્ચર્ય અનુભવશો. (ઓ. ૧૦૪ થી ૧૦૯)

એક દિવસ બાબાએ સવારે મુખ ઘોઠને તથા દાંત સાફ કરીને ઘંટી લીધી અને દળવાની શરૂઆત કરી. હાથમાં સૂપડુ લઈને ઘઉંના કોથળા પાસે ગયા અને માપી માપીને સૂપડામાં ઘઉં કાઢવા માંડ્યા. પછી તેમણે જમીન ઉપર કોથળા પાથરીને તેમની ઉપર ઘંટીનાં પડ સાફ કરીને મૂક્યાં. તેમણે ઘંટીનો ખીલડો ઢીલો ન પડે તે માટે બરોબર ઠોકીને બંધ બેસતો કર્યો. તે બાદ કંઈનો ઘેરાવો સંકોરીને બાંધ્યો ઉપર ચઢાવી અને બંધ પગ પહોળા કરીને બાબા ઘંટી પાસે બેસી ગયા. તેમની આવી લીલા જોઈને મને ખૂબજ આશ્ચર્ય થયું. બાબાની દળવાની તે વળી કેવી કલ્પના ? કોઈપણ વસ્તુનો સંગ્રહ ન કરનાર સાઇને એવી તે કઈ ચિંતા હશે ? બાબાએ ઘંટીના પડમાંથી ખીલડાને પકડ્યો અને ગરદન નીચે કરીને પોતાના હાથ વડે દળવા લાગ્યા. સંતો તો અનેક જોયા પણ અનાજ દળતા તો આ પહેલા સંત જોયા. ઘઉં દળવાનું આ કૌતુક કર્યું તે જોઈને મનને સુખ થયું- આનંદ થયો. પરંતુ એ સમજાવતું નહતું કે તેઓ આમ કેમ કરી રહ્યા છે. આમ તે શા માટે કરતા હશે તેની તો ફક્ત બાબાને જ ખબર. આજુબાજુ ભેગા થયેલા લોકો તેને આશ્ચર્યથી જોઈ રહ્યા હતા પરંતુ બાબા આ શું કરો છો ? એમ પૂછવાની કોઈનીય હિંમત

ચાલી નહીં. આ વાત આખા ગામમાં ફેલાઇ ગઇ. તેથી ખૂણે ખૂણેથી લોક ટોળાં મસ્જિદમાં આવી પહોંચ્યા. સ્ત્રીઓ પણ થાકી જવાય ત્યાં સુધી દોડી દોડીને મસ્જિદમાં આવી. તેમાંની ચાર સ્ત્રીઓએ બાબાના હાથમાંથી ખીલડો ઝૂંટવી લીધો. આથી બાબા તેમની સાથે ઝઘડવા લાગ્યા. તેમ છતાં પેલી સ્ત્રીઓએ દળવાનું ચાલુ જ રાખ્યું અને બાબાની લીલાઓનાં ગુણગાન ગાવા લાગી. તે સ્ત્રીઓનો પોતાને માટે આવો પ્રેમ જોઇને બાબાનો ગુસ્સો શાંત થઇ ગયો. આમ ગુસ્સાનું પ્રેમમાં રૂપાંતર થયું. તે સમયે બાબા મનોમન હસવા લાગ્યા. સ્ત્રીઓએ સુપડામાનું ચાર શેરનું દળણું દળી નાખ્યું. તે સમયે જે સ્ત્રીઓ ત્યાં બેઠી હતી તેમના મનમાં અનેક તરંગો અને તર્કવિર્તક થવા લાગ્યા. તે વિચારવા લાગી કે બાબા પોતે તો કોઇ દિવસ રોટલા ઘડતા નથી. પોતે તો ભીક્ષા માગીને ખાય છે તો પછી આ લોટનું શું કરશે ? તેમને પત્ની કે સંતાન તો છે નહીં કે નથી ધરબાર કે સંસાર. એમનું તો 'એકલો જીવ સદાય શિવ' એના જેવું છે. એમને આટલો બધો ઘઉંનો લોટ શા માટે જોઇએ ? ત્યારે એક મહિલા બોલી - 'બાબા તો પરમ કૃપાળુ છે. આ ખેલ તો આપણે માટે જ કર્યો છે. તે આ લોટના ચાર ભાગ કરીને આપણને સૌને વહેંચી આપશે.' પેલી સ્ત્રીઓ મનમાં આ પ્રમાણે વિચારવા લાગી. બાબાનો ખેલ તો બાબા જ જાણે. એ વાતનો મર્મ બીજા કોઇથી સમજાય નહીં. પરંતુ બાબાને લૂંટી લેવાનો લોભી વિચાર તે સ્ત્રીઓમાં આવ્યો. બધા જ ઘઉં દળાઇ જતાં પેલી સ્ત્રીઓએ લોટને ચારે બાજુ ફેલાવ્યો અને ઘંટીનાં પડને સાફ કરીને ભીંતને ટેકે મૂકી આવી. તે પછી સ્ત્રીઓ લોટને સૂપડામાં ભરીને પોતાને ઘેર લઇ જવાની તૈયારી કરવા લાગી. બાબા ત્યાં સુધી એક પણ શબ્દ બોલ્યા નહીં. પરંતુ જ્યારે તે સ્ત્રીઓએ લોટના ચાર ભાગ કર્યા અને પોતાને ઘેર લઇ જવાની પેરવી કરવા માંડી ત્યારે બાબા બોલ્યા 'ચાલ્યા કેમ ? આ લોટને ક્યાં લઇ ચાલ્યાં ? શું એ તમારા બાપનો માલ છે કે ? જાવ આ બધોય લોટ ગામને સીમાડે નાખી આવો. ફોગટનું ખાવા વાળી ઓ રાંડો ! શું તમે મને લુંટવા આવી હતી કે શું ? આ ઘઉં મેં તમારી પાસેથી ઉછીના લીધા હતા કે તમે મારી પાસેથી લોટ લઇ જવા આવ્યાં છો ?' આ સાંભળીને તે સ્ત્રીઓ ખૂબજ નીરાશ થઇ ગઇ, કારણ કે તેમની લોભી વૃત્તિનો ફજેતો થયો હતો. તેઓ એકબીજાના કાનમાં ગણગણવા લાગી અને ગામને સીમાડે લોટ નાખવા ચાલી નીકળી. (ઓ. ૧૧૦ થી ૧૩૧)

બાબાનાં કાર્યો અને તેમનો હેતુ કોઇને સમજાતો નહીં. તેમનાં કાર્યોના પ્રારંભને પણ જાણી શકાતો નહીં. પરંતુ ધીરજ ધરવાથી બાબાનો પ્રેમજીવ વર્તાવ કલ્પનામાં ન આવે તેવું ફળ આપતો. મેં લોકોને પૂછ્યું કે બાબા આવો વર્તાવ કેમ કરે છે ? તેઓ બોલ્યા 'બાબાએ ઘંટી વડે ઘઉં દબ્યા અને તેનો લોટ સીમાડે નાખીને રોગચાળાને આવતો રોક્યો છે. તે ઘઉં નહતા પરંતુ કૉલેરાની બિમારીનો સાદ હતો. તેને ધાન્ય સમજીને ઘંટી દ્વારા ભરડી-દળી નાખ્યો અને તેને ગામ બહાર સીમાડે વેર્યો.' આ રીતે લોટ વેરીને રોગને ભગાડ્યો અને ગામના ખરાબ દિવસોનો અંત આણ્યો. બાબાનું આવું ન સમજાય તેવું કર્તુત્વ હતું. સાઇનાથ મહારાજે આવો ટૂચકો આપીને શિરડી ગામની મહામુસીબત ટાળી અને ગામને શાંતિ અર્પી. (ઓ. ૧૩૨ થી ૧૩૬)

ઘઉં દળવાની આ ઘટનાથી મને અતિ આશ્ચર્ય થયું. બાબાનું આ કૃત્ય અને તેનાં રોગ નિવારણનાં પરિણામોને શું સંબંધ હશે એ બેનો મેળ કેવી રીતે બેસાડી શકાય ? આવાં કારણો નીરખીને મેં કાવ્યાત્મક ગ્રંથ લખવાનો સંકલ્પ કર્યો. જેમ સમૃદ્ધમાં મોજાં ઉછળે છે તેમ મારા હૃદયમાં પ્રેમનો ઉભરો આવ્યો. મને એમ થયું કે મારે શ્રી સાઇની મધુર કથા તૃપ્ત થતા સુધી ગાવી જોઇએ. (ઓ. ૧૩૭ થી ૧૩૯)

હું અહીં મંગલાચરણ સમાપ્ત કરું છું. મેં સંતો તેમજ સગાં સંબંધીઓને નમન કર્યું. તેમજ ગુરુને પણ વંદન કર્યાં જે અહીં પૂર્ણ થાય છે. હું હેમાડપંત શ્રી સાઇનાથને શરણે આવ્યો છું. હવે પછીના અધ્યાયમાં ગ્રંથનું પ્રયોજન ગ્રંથકર્તાનો

અધિકાર અને વિષય સાથેના સંબંધને મારી બુદ્ધિ પ્રમાણે સમજાવવાની કોશિષ કરીશ. શ્રોતાઓ એને સ્વસ્થ ચિત્તે સાંભળે. આ શ્રી સાઈ ચરિત્રને રચનારા હેમાડપંત કે જે શ્રોતા અને વક્તાના કલ્યાણ કાળે ગ્રંથ રચના કરે છે તેમને વિશે પણ આગળ સમજાવવામાં આવશે. (ઓ. ૧૪૦ થી ૧૪૨)

સર્વનું કલ્યાણ થાઓ. આ પ્રકારે સંત અને સજ્જનોની પ્રેરણા પામેલા ભક્ત હેમાડપંત રચિત 'શ્રી સાઈ સમર્થના સત્ય ચરિત્ર' નો 'મંગલાચરણ' નામનો પહેલો અધ્યાય અહીં સમાપ્ત થાય છે.

શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથને અર્પણ.

અધ્યાય પહેલાનું અર્થ વિવરણ

ઉપરની જણાવેલી ૧૩૨ થી ૧૩૬ ઓવીઓમાં જણાવેલી બાબાની ઘઉં દળવાની વિગત શિરડીના લોકોએ શ્રી હેમાડપંતને કહી. એ અંગેનો એક અધ્યાત્મિક અર્થ શ્રી નાગેશ વાસુદેવ ગુણાજીએ તેમના શ્રી સાઈ ચરિત્રના અંગ્રેજી ભાષાંતરમાં કર્યો છે. શ્રી સાઈબાબા શિરડીમાં આશરે સાઈઠ વર્ષ સુધી રહ્યાં. આ દીર્ઘકાળ દરમિયાન તેઓ લગભગ ઘણીવાર ઘંટીથી ઘઉં દળતા હતા. તેઓ માત્ર ઘઉં જ નહતા દળતા. પરંતુ તે સાથે ભક્તોનાં પાપ, સંતાપ, માનસિક અને શારીરિક દુઃખોને પણ દળતા હતા. ઘંટીનાં પથ્થરનાં બે પડ કર્મ અને ભક્તિ હતા. નીચેનો પથ્થર તે કર્મનું પ્રતિક હતો તો ઉપરનો પથ્થર ભક્તિનું પ્રતિક હતો. બાબા જે ઘંટીનો ખીલડો પકડીને દળતા હતા તે જ્ઞાનનું પ્રતિક હતો. બાબા જાણે કે દૃઢ વિશ્વાસથી સૂચવતા હતા કે મનુષ્યમાં રહેલી સર્વ આશા અને આકાંક્ષાઓ તેમજ પાપો અને સત્વ, રજ અને તમ એ ત્રણે ગુણો તથા સુક્ષ્મ છતાં છોડવામાં અઘરો અહંકાર તે સૌને સત્કર્મ અને ભક્તિનાં બે પડ તથા જ્ઞાનના ખીલડાની ઘંટી વડે દળી નાખવામાં આવે નહીં ત્યાં સુધી આત્મ સાક્ષાત્કાર થવો શક્ય નથી.

આ ઉપરથી સંત કર્બારે જણાવેલી વાત યાદ આવે છે. એક વખત એક બાઈને અનાજ દળતી જોઈને કબીરજીએ પોતાના ગુરુ નિપત્તિરંજનને કહ્યું 'આ ઘંટીનાં પડ વચ્ચે દળાતા અનાજની જેમ આ સંસાર ચક્રમાં મનુષ્યો પીસાઈ જતાં હોવાથી થતા કષ્ટને અનુભવતાં મને રડવું આવે છે.' તે સાંભળીને નિપત્તિરંજનને કહ્યું 'તું ગભરાઈશ નહીં. મારા મત પ્રમાણે તું જ્ઞાનના ખીલાને મજબૂતીથી પકડીને બેસ. તેનાથી દૂર ન જતાં મધ્યબિંદુ ઉપર જ મનને સ્થિર કરીને જો બેસીશ તો તું ચોક્કસ બચી જઈશ.'

॥ અધ્યાય ૨ ॥

કથા પ્રયોજન અને નામકરણ

(કથાનો ઉદ્દેશ્ય અને નામકરણ)

શ્રી ગણેશજીને વંદન, શ્રી સરસ્વતીને વંદન, શ્રી ગુરુ મહારાજને વંદન, શ્રી કુળદેવતાને વંદન,
શ્રી સીતામાતા અને શ્રી રામચંદ્રજીને વંદન અને શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથ મહારાજને વંદન.

પાછળના અધ્યાયમાં મંગલાચરણ કર્યું તેમજ કુળદેવતા અને સદ્ગુરુને વંદન કર્યું. તે સાથે આ સાઈ ચરિત્રનું બીજરોપણ થયું. હવે તેને લખવાના પ્રયોજનને સવિસ્તર સમજાવીને તેને કહેવાનો પ્રારંભ કરીએ. ગ્રંથકર્તાનો અધિકાર શું હોય અને ગ્રંથ વિષેની સ્પષ્ટતા કરીને તે અંગેની થોડી સ્પષ્ટતા કરીએ. જેથી શ્રોતાઓ મુશ્કેલી વિના ગ્રંથનું રસપાન કરી શકે. પહેલા અધ્યાયમાં જોયું કે બાબાએ ઘઉં દળવાનો કીમિયો કરીને કૉલેરા જેવા ભયંકર રોગચાળાની બિમારીમાંથી ગામના લોકોને ઉગાર્યા. લોકોને તેનું ખૂબજ આશ્ચર્ય થયું. આમ સાઈબાબાની અગાધ લીલાઓ સાંભળીને મારા મનમાં પ્રેમનાં પૂર ઉભરાવા લાગ્યાં તેજ કાવ્ય રૂપે પ્રગટ થયાં. માટે જ સાઈબાબાનું સ્તુતિ દ્વારા યથાશક્તિ વર્ણન કરવું જેથી તે ભક્તો માટે ઉપદેશકારક અને પાપનાશક બને. તે માટે જ સાઈબાબાનું આ અતિપવિત્ર ચરિત્રનું લેખનકાર્ય હાથમાં લીધું. આ ચરિત્ર આ લોક અને પરલોકમાં સુખ આપનારા આ કથા સત્રનો મેં પ્રારંભ કર્યો. સંતચરિત્રો એ કોઈ ન્યાયશાસ્ત્રે, તર્કશાસ્ત્રે કે અનુમાન અથવા યુક્તિવાદ પ્રમાણે લખાયેલાં હોતાં નથી. એતો સન્માર્ગ દર્શાવનારાં જીવંત ચરિત્રો છે. જેને સંતકૃપા પ્રાપ્ત થાય છે તેને માટે કશુંયે આશ્ચર્યકારક કે વિચિત્ર નથી હોતું. શ્રોતાગણોને મારી પ્રાર્થના છે કે તમે પણ આ આનંદના સહભાગી બનીને સત્સંગ તથા સત્કથાનું શ્રવણ કરો અને સદાય મગ્ન બનો. જે આ પ્રમાણે મસ્ત રહે છે તે ધન્ય અને ભાગ્યશાળી જીવ છે. (ઓ. ૧ થી ૮)

જેની સાથે લાંબા સમયની ઓળખાણ અને પરિચય હોય તથા રાતદિવસનો સહવાસ હોય એવા સ્નેહિતજનોનું રેખાચિત્ર કે શબ્દચિત્ર શબ્દો દ્વારા રજૂ કરવું તે અશક્ય છે. તો પછી સંત ચરિત્ર વિષે હું શું લખું ? જ્યાં મારું પોતાનું અંતરમન પૂર્ણપણે મને જાણી શકતું નથી ત્યાં હું સંત મનના થોડા પણ વિચારોને કેવી રીતે વર્ણવી શકું ? આત્માનું નિશ્ચિત સ્વરૂપ દર્શાવવા માટે ચારે વેદો પણ થાકી ગયા. તો હે બાબા તમારું ખરું સ્વરૂપ નિશ્ચિત પણે મારા જેવા પામર માણસને કેવી રીતે સમજાય ? પોતે પહેલાં સંત થાય તે પછીથી જ સંતને જાણવાનો પ્રયાસ કરવો જોઈએ. ઉપરોક્ત નિયમનું પાલન કરવા જતાં હું એક સંતનું ચરિત્ર રે વર્ણન કેવી રીતે કરી શકું ? આ વાતની મને પહેલેથી જ જાણ છે. સાતે સમુદ્રમાં સંઘરાયેલા પાણીનું માપ કદાચ કાઢી શકાય અને આકાશને ચાદર ઓઢાડીને ઢાંકવાનું પણ કદાચ શક્ય બને, પરંતુ સંતોની બુદ્ધિનું અગાધ અને અમર્યાદિત ઉડાણ ક્યારેય સમજતું નથી. હું તો એક નક્કામો ક્ષુદ્ર અને પામર માણસ છું. એની મને ખબર છે. તેમ છતાં શ્રી બાબાનો અમર્યાદ પ્રતાપ નિરખીને તેમનું ગાન કરવાની મને મનમાં એક લહેર ઉઠે છે. તેને હું રોકી શકતો નથી. હે સાઈ રાયા! તું દીન દુખીયાનો વિસામો છે. હે સાઈ ! તારો જય જયકાર હો તારી માયા અગાધ અને અપરંપાર છે જેનું વર્ણન

કરવું અશક્ય છે. તું તારા આ દાસ ઉપર કૃપા કર. તારો ઇતિહાસ કે ચરિત્ર લખવાનું હું સાહસ તો કરું છું. પણ નાના મોઢે મોટી વાતો જેવું તો નહીં થાય ને ? હે સાઇનાથ ! મારી ફજેતી ન થવા દઇશ. તું મારી લાજ રાખજે. જ્ઞાનેશ્વર મહારાજે કહ્યું છે કે જે જે લોકોએ સંતોનાં ચરિત્રો લખ્યાં છે એમની ઉપર ઇશ્વરીય કૃપા ઉતરતી હોય છે. જો એમજ હોય તો પછી હું શા માટે ડર રાખું ? ભલે હું જડબુદ્ધિનો હોઉં તેમ છતાં ઇશ્વરે મારા મનમાં સ્ફૂર્તિ પ્રગટાવી છે. તેથી મારું આ કાર્ય સિદ્ધ કરવાની જવાબદારી પણ ઇશ્વરની જ છે. ભકતો જે પ્રકારની સેવા કરવાનું નક્કી કરે છે તે બધીજ સેવાઓ તો સંતો તેમની પાસેથી કરાવી લેતા હોય છે. માટે મારામાં પ્રગટેલી સ્ફૂર્તિ તે સંતોની કૃપા છે. ભકતો તો નિમિત્ત માત્ર હોય છે. ટૂંકમાં કહું તો સાઇબાબા પોતેજ પોતાનું ચરિત્ર મારા મુખ દ્વારા બોલાવી રહ્યા છે. તેથી આ કથાની મહત્તા અને મહિમા આદર અને ગૌરવપૂર્વક લેવા જેવી બાબત છે. (ઓ. ૯ થી ૨૦)

સાધુ સંતો અને શ્રી હરિ કોઇનો પણ હાથ પકડીને અને પોતાનો વરદહસ્ત તેના મસ્તક ઉપર મૂકીને પોતાનું ચરિત્ર લખાવી લેતા હોય છે. સને ૧૭૦૦- ઇ.સ. ૧૭૭૮ની સાલમાં મહિપતિની બુદ્ધિમાં સ્ફૂરણા થઇ. બાબાએ એમની પાસેથી સાધુ સંતોનાં ચરિત્ર લખાવીને સેવા કરાવી. તેજ રીતે સને ૧૮૦૦- ઇ.સ. ૧૮૭૮ની સાલમાં દાસગણુ દ્વારા અગાઉના સંતોનાં ચરિત્રો લખાવી લઇને સૌને પાવન કર્યાં. મહિપતિએ ભકત વિજય, સંત વિજય, ભકત લીલામૃત અને સંત કથામૃત આ ચાર ગ્રંથોની રચના કરી. તેજ રીતે બાબાશ્રીએ દાસગણુને હસ્તે ભકત લીલામૃત અને સંત કથામૃત નામના બે ગ્રંથોનું નિર્માણ કરાવ્યું. તેમાનાં ભકત લીલામૃતના એકત્રીસ, બત્રીસ અને તેત્રીસ એમ ત્રણ અધ્યાયોમાં શ્રી સાઇનાથ મહારાજનું સુમધુર વર્ણન કર્યું છે. તેજ રીતે સંત કથામૃતના સત્તાવનમા અધ્યાયમાં શ્રી સાઇમહારાજે પોતાના એક ભકતકૈ. નાનાસાહેબ ચાંદોરકરને મધુરો જ્ઞાનોપદેશ કર્યો છે તે વાંચવો જોઇએ. આ સિવાય 'રઘુનાથ સાવિત્રી ભજન માળા' નામના પુસ્તકના ઓગણત્રીસમાં અધ્યાયમાં વર્ણવેલા સાઇ ચરિત્રને સ્વ. શ્રી રઘુનાથ રાવ તથા શ્રીમતી સાવિત્રી તેંડુલકરે પોતાના સ્વાનુભવથી સાઇલીલાનું ગાન કર્યું છે. તેનું મધુરુ શ્રવણ કરીને અનેક ભકતોને ખૂબજ શાંતિ પ્રાપ્ત થઇ છે. એજ પુસ્તકમાં બાબાના એક ભકત શ્રી કાકાસાહેબ દિક્ષિતે પ્રસ્તાવના લખી છે. તે પ્રસ્તાવના જાણે કે કોઇ તરસ્યા ચાતક પક્ષ માટે અમૃતવર્ષા વરસાવી હોય તેવી છે. તે પણ ભકતોએ આદરપૂર્વક વાંચવા યોગ્ય છે. તે રીતે દાસગણુ મહારાજે છૂટી છવાઇ નાની કવિતાઓ દ્વારા બાબાની લીલાઓને અત્યંત મનોરંજક રીતે વર્ણવી છે. તેનું વાંચન કરીને વાંચકોએ લાભ લેવા જેવો છે. ગુજરાતી સાઇભકત અમીદાસ ભવાની મહેતાએ પણ બાબાની અનોખી ચમત્કારિક ઘટનાઓ લખી છે. તે સિવાય અન્ય શ્રેષ્ઠ શિરોમણી ભકતોએ પૂનાથી બાબાની 'સાઇ પ્રભા' નામની સંગ્રહ શ્રેણી પ્રસિદ્ધ કરી છે. આવા પ્રસિદ્ધિ પામેલા ગ્રંથો હાજર હોવા છતાં મારા આ ગ્રંથની તે કઇ જરૂરિયાત છે ? આવી અનેક શંકાઓ જે વાંચકો અને શ્રોતાઓમાં છે તે સૌ દૂર કરી રહ્યો છું. 'સાઇ ચરિત્ર' એ અનેક રત્નોની ખાણો ભરેલો અગાધ સાગર છે. ટીટોડી જેવો હું એ સાગરને કેવી રીતે ખાલી કરી શકું? આમ તો શ્રી સાઇના ગૂઢ અને ગહન ચરિત્રને સંપૂર્ણ પણે કહેવું કે વર્ણવવું શક્ય જ નથી. તેથી જેટલું શક્ય હશે તેટલું કથન કરીને સંતોષ માનીશ. (ઓ. ૨૧ થી ૩૪)

સાઇબાબાની કથા અપાર અને અપૂર્વ છે. તે સંસારમાં દુઃખોથી પીડાતા લોકો માટે સાંત્વન અપનારી છે અને શ્રવણ કરતાં આનંદદાયક છે. સાઇભકતોને તે અંતઃકરણની સ્થિરતા બક્ષે છે. બાબાએ વ્યવહારને લગતા ઉપદેશોમાં અનેક પ્રકારની કથાઓ કહી છે. બાબાએ કહેલી આ કથાઓ દ્વારા ભકતોએ અનુભેલી મુશ્કેલીઓ અને ગુંચવણોનો ઉકેલ મળી આવે છે. ઇશ્વર પ્રણીત પ્રખ્યાત વેદાંતની કથાઓ અને આખ્યાનો મશહૂર છે તે રીતે જ બાબાએ અસંખ્ય અર્થપૂર્ણ અને

રસાળ કથાઓ કહી છે. તેમણે કહેલી કથાઓ જે સાવધાની પૂર્વક સાંભળશો તો અન્ય વસ્તુઓ તુચ્છ લાગશે અને તેમની રસિક કથાઓ સાંભળતાં સાંભળતાં ભુખ અને તરસ સહજતાથી ચાલ્યાં જશે. તેથી મનને શાંતિ અને સમાધાન પ્રાપ્ત થશે. જે કોઈ જ્ઞાસુ બ્રહ્મ સાથે એકરૂપ થવા ઇચ્છશે કે યમ, નિયમ, આસન, પ્રાણાયામ, પ્રત્યાહાર, ધારણા, ધ્યાન સમાધિ સભર અષ્ટાંગ યોગ સિદ્ધ કરીને સમાધિનો આનંદ પ્રાપ્ત કરવો હોય તો આ કથાઓ દ્વારા માર્ગદર્શન મળશે. આ કથાઓ કોઈ પણ પ્રકારના ભેદભાવ વિના સહુ શ્રોતાઓના કર્મબંધન તોડી નાખશે. તથા ભક્તોની બુદ્ધિનો ઉત્કૃષ્ટ વિકાસ કરીને તેમને સર્વ સુખો પ્રાપ્ત કરાવશે. ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીને મને એવી ઇચ્છા થઈ કે આ સહુકથાઓની વ્યવસ્થિત ગોઠવણી કરીને તેની કથાનક માળા ગુંથવી જોઈએ. ભક્તોના કાન ઉપર આજ ઉપાસના સારા એમ ચાર શબ્દો પડશે તો જીવમાત્રના ખરાબ દિવસોનો અંત આવશે. જે જીવો આદર અને શ્રદ્ધા પૂર્વક સમગ્ર કથા વાંચશે તો આવા ભાવાર્થી ભક્તો સંસાર સાગરને સહેલાઈથી તરી જશે. બાબા મને તેમની કલમ બનાવીને મારા દ્વારા લખાવી રહ્યા છે. હું તો કેવળ નિમિત્તનો ધનિક છું. બાબા જેમ લખાવશે તેવા જ અક્ષરોના વળાંક વાળતો જઈશ. વર્ષો સુધી બાબાની લીલાઓ જોઈને મનને એવી લગન લાગી કે ભોળા અને પ્રેમાળ ભક્તો માટે બાબાની વાતો સંગ્રહિત કરવી. બાબાનું પ્રત્યક્ષ દર્શન કરીને જેમનાં ચક્ષુઓને સંતોષ થયો નથી એવા ભક્તજનો જે બાબાનું મહાત્મ્ય શ્રવણ - પઠન કરે તો તેમ કરાવીને મારે પૂણ્ય મેળવવું એમ મેં વિચાર્યું. જે કોઈ ભાગ્યશાળી જનને તેના મનથી કથા વાંચવાની ઇચ્છા થાય તો વાંચ્યા પછી તેને પરમઆનંદ અને સંતોષ મળે એવા ભાવો મારા મનમાં ઉઠ્યા. એ ભાવોને મેં માધવરાવ દેશપાંડે શ્યામાની સામે પ્રગટ કર્યાં. મને મનમાં તો શંકા હતી કે મારાથી આ ગ્રંથ કેવી રીતે લખાશે ? મારી ઉંમરનાં સાઠઠ વર્ષ તો પૂરાં થઈ ગયાં છે. તેથી મારી દુષ્ટ બુદ્ધિ અનેકવિધ હરકતો ઊભી કરી રહી છે. અશક્તિને કારણે પ્રયત્ન કરવાનું બાજુ ઉપર રહી જાય છે. મોઢેથી ફક્ત બડબડાટ જ સીલકમાં રહ્યો છે. એ બડબડાટ પણ વ્યર્થ ન જાય તે માટે શ્રી સાઇનાથ મહારાજના કામે લગાડવો જેથી થોડો ઘણો તો પરમાર્થ સઘાય એ માટે આ પ્રયત્નો કર્યા છે. (ઓ. ૩૫ થી ૫૦)

રાત-દિવસ શ્રી સાઇકથાનો અનુભવ કરતાં સમજાયું કે એમનું વૃત્તાંત લખવું જેથી માનસિક વિશ્રાંતિ મળે. સ્વાનુભવ આધારીત બાબાએ કહેલાં સહજ સ્વાભાવિક વચનો શ્રોતાઓ માટે રજૂ કરું છું. બાબાએ જન સમુદાય માટે ઘણી બધી જ્ઞાન પૂર્ણ વાતો કરી અને અનેક જનોને ભજન દ્વારા આગળ વધવાનો માર્ગ બતાવ્યો. તેનો પૂરો સંગ્રહ કરવાથી બાબાની ગાથા તૈયાર થશે. જે કોઈ તેમની આ ગાથાઓ સાંભળશે અથવા ગાશે તેને મનની વિશ્રાંતિ મળશે. શ્રી સાઇ મહારાજની કથાનું શ્રવણ કરનારા ભક્તો દેહવ્યથા ભૂલીને તેમજ તેનું મનન કરવાથી સંસાર સાગર તરી જઈને મુક્તિ પામશે. શ્રી સાઇના મુખથી કહેવાયેલી આ વાતો અમૃત સ્વરૂપ છે. એની મીઠાશનું હું કેવી રીતે વર્ણન કરું ? તે સાંભળવાથી પરમાનંદજ પ્રાપ્ત થશે. આ કથાઓ વિદ્રતા અને ધાર્મિકતાનો આડંબર રાખ્યા સિવાય ગાવામાં આવે અને બાબાશ્રીની ચરણરજમાં આળોટવાનું મન થાય તો મોક્ષ મળશે એવું મારું માનવું છે. વાર્તા સાંભળવા માટે જેમ કાન તલ્લીન થાય અને દર્શન કરવા માટે આંખો ઉત્સુક બને તેમ જ મન તૈયાર થાય તો સહજ ધ્યાન થશે. ગુરુમાવલી આપણી જનની છે. એમની વાતો એક મુખથી બીજે મુખ કહેવાય છે તેનો આદરપૂર્વક કાનમાં સંગ્રહ કરી રાખજો. તેને સતત વાગોળ્યા કરજો. આ વાતો જેટલી સંઘરી શકાય તેટલી સંઘરજો. તેમને પ્રેમ બંધનથી બાંધી રાખજો અને એક બીજને સંભળાવીને અરસપરસ લૂંટાવી દેજો. (ઓ. ૫૧ થી ૬૧)

આ લેખનમાં મારું કશુંજ નથી. શ્રી સાઇનાથની પ્રેરણાથી તે બોલાવે તેમ હું બોલું છું. 'હું બોલું છું' એમ કહેવું તે પણ

મારો અહંકાર છે. વાસ્તવમાં તો સાઇબાબા જ આ કથા લેખનના સૂત્રધાર છે. મારી વાણીને વહેતી રાખનાર બાબા જ તેના પ્રણેતા છે. માટે ‘હું બોલનાર’ હું જ નહીં. મારું ‘હું’ પણ અને અહંકાર બાબાના શ્રી ચરણોમાં અર્પણ કરું છું. તેનાથી મને સુખ પ્રાપ્ત થશે. અહંકારને છોડ્યા પછીથી સમગ્ર સંસાર સુખોથી છલકાઇ જશે. (ઓ. ૬૨ થી ૬૪)

આ પ્રકારની વૃત્તિ તો જન્મી પણ બાબાને પૂછવા માટે યોગ્ય અવસર મળે તેની રાહ જોતો હતો. તે સાથે બાબાને પૂછવાની હિંમત ચાલતી ન હતી. એવામાં માઘવરાવ-શ્યામા મને મસ્જિદના પગથિયા પાસે મળ્યા. મેં આ વાત તેમને કહી. મસ્જિદમાં બીજું કોઈ ન હોવાથી લાગ જોઈને તેમણે પૂછ્યું, ‘બાબા ! અણસારાલેબ - કે. દાબોળકરજી ને આપનું ચરિત્ર લખવાની ઇચ્છા થઈ છે. જો આપની અનુમતિ હોય તો તે આપનું ચરિત્ર લખે.’ તે સાંભળીને બાબા બોલ્યા, ‘હું તો કેવળ ભીખારી છું. હું તો ભિક્ષા માટે ઘેર ઘેર ફરું છું અને જે લુખી સુકી ભીક્ષા મળે તે ખાઉં છું. એ રીતે સમય પસાર કરું છું. એવા માણસનું ચરિત્ર શું લખવાનું હોય ? ઉલટું હું મારું આપનું ચરિત્ર લખાશે તો હું મજાકનું સાધન બની જઈશ.’ તે સાંભળીને હું મનોમન બોલ્યો, ‘બાબા ! તમે આ ન બોલો. સુવર્ણમાં હીરો કે કોઈ રત્ન જીવા માટે તેનું ઘર બનાવાય તો તેમાં રત્ન જડવું પડે છે. તેમ કરવાથી રત્નનું તેજ આંખોમાં ચમકે છે. જો આપ અનુમતિ આપીને લેખનની આજ્ઞા કરશો તો આપની મદદ વડે સહજતા પૂર્વક લખી શકીશ. બધાં વિધનો નિવારીને તમે જ મારી પાસે લખાવી લો. સંતોનાં આશીર્વાદોથી ગ્રંથની રચના કરાતી હોય છે. માટે આપની કૃપા દષ્ટિ યાચું છું. તે વિના નિવિધને લખાણ પૂરું કરવું શક્ય નથી.’ (ઓ. ૬૫ થી ૭૧)

મારા મનોભાવો જાણીને શ્રી સાઇનાથના હૃદયમાં મારે માટે કૃપા જન્મી અને બોલ્યા, ‘તારો મનોરથ પૂર્ણ થશે.’ મેં તરત જ તેમનાં ચરણોમાં માથું મૂકી દીધું. બાબાએ મને ઉદીનો પ્રસાદ આપ્યો અને મારા મસ્તક પર તેમણે તેમનો વરદ હસ્ત મૂકીને આશીર્વાદ આપ્યા. શ્રી સાઇબાબા ‘સકળ ધર્મ વિશારદ’ હોવાથી તેમને બધાજ ધર્મોનું જ્ઞાન હતું. શ્રી સાઇનાથ ભકતોને સંસારના મોહપાશમાંથી મુક્ત હોવાથી માઘવરાવની પ્રાર્થના સાંભળીને તેમને મારી દયા આવી. તેમણે મારા અધીરા મનને શાંત કરીને મને ઘેર આપ્યું. બાબાએ મારા મનોભાવો જાણી લીધા હોવાથી તે સંમતિ સૂચક વાણી બોલવા લાગ્યા, ‘મારી કથા વાર્તાઓ તથા અનુભવોનો સાચો સંગ્રહ કરી અને તેની નોંધ કરીને તેની વ્યવસ્થિત ગોઠવણી કરો. તેમ કરવામાં તેને મારી પૂર્ણ સહાય છે. એ તો ફક્ત નિમિત્ત જ છે. હું જ મારું ચરિત્ર તેના દ્વારા લખું છું. આમ તેના દ્વારા મારું ચરિત્ર લખાવીને તેની ઇચ્છા પૂર્ણ કરું છું. તેથી દાબોળકરે પોતાનો અહંકાર, મારાં ચરણોમાં અર્પણ કરવો અને પોતે લખ્યાની ઇચ્છા છોડી દેવી. જે કોઈ વ્યવહારમાં આવું વર્તન રાખે છે તેમને મારી પૂર્ણ સહાય હોય છે. તેની ઇચ્છા હોવાથી આ કથા તો લખાવું જ છે પરંતુ તેના ઘરની સઘળી પીડાઓનો નાશ કરું છું. જ્યારે તેનો અહંકાર મરી જાય છે અને તે અહંકાર શૂન્ય થઈ જાય ત્યારે તેના અહંકારમાં હું પ્રવેશ કરું છું અને હું જ લખું છું. અહંકાર શૂન્ય બુદ્ધિથી સાંભળેલું, તેનું મનન કરેલું અને તેણે શરૂ કરેલા લેખન કાર્ય દ્વારા મારું કામ પૂરું કરાવું છું. આ કાર્ય માટે દાબોળકર કેવળ નિમિત્ત બનશે. તમારા નિત્યક્રમની ગોઠવણી વ્યવસ્થિત રાખજો. ઘરમાં કે બહાર અથવા તમે ગમે ત્યાં હો પરંતુ તમે મને યાદ કરજો. તેનાથી તમને શાંતિ મળશે. મારી કથા પોતે સાંભળનાર અને બીજાને સંભળાવનાર તેમજ ચિંતન કરવામાં ભક્તિનો ઉદ્દય થશે. ત્યારે દુબુદ્ધિનો સત્વરે નાશ થશે. જેની ભક્તિ શ્રદ્ધા યુક્ત હોય છે તેનો હું ગુલામ થઈ જાઉં છું. બાકીના મનુષ્યોને હું કદી મળતો નથી. એ વિષે કોઈએ શંકા રાખવી નહીં. શ્રોતાઓ જો ખરી શ્રદ્ધાથી કથા સાંભળશે તો તેનામાં સાચી શ્રદ્ધા જન્મશે અને એવા ભકતોને આત્મ સ્વરૂપનું જ્ઞાન થશે. તેથી જીવ અને શિવના ઐક્યનો સંતોષ પ્રાપ્ત થશે. તે સાથે પરમેશ્વરના

નિગુણ સ્વરૂપમાં મગ્ન થવાશે અને અખૂટ ચૈતન્યની અનુભૂતિ થશે. મારી કથામાં એવું કૌશલ્ય છે. મનુષ્યને આનાથી વધુ શું જોઈએ ? શ્રુતિ-વેદોનું આજ ધ્યેય છે. ભક્ત તે ધ્યેયથી સંપૂર્ણ અને સંપન્ન થશે.’ (ઓ. ૭૨ થી ૮૬)

જે લોકો વાદ વિવાદમાં સતત પ્રવૃત્ત હોય છે. તેમનામાં અજ્ઞાન અને માયા સદાય વાસ કરતાં હોય છે. એ લોકોમાં પોતાની સમજદારી હોતી નથી. તેમની બુદ્ધિ સતત તર્ક કરનારી અને દુષ્ટ ભાવનાવાળી હોય છે. તેઓ કંઈ આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરેલા હોતા નથી. આવા જનોને પૃથ્વી કે સ્વર્ગમાં સુખ મળતું નથી. તેમને સર્વ સ્થાનોમાંથી ફક્ત દુઃખ જ પ્રાપ્ત થાય છે. સુજ્ઞ જને પોતાના મુદ્દાઓ સિદ્ધ કરવાનો બાલીશ પ્રયાસ કરવો નહીં અને અન્યના મુદ્દાઓમાંથી ભૂલો કાઢ્યા કરવાની ભૂલ કરવી નહીં. કોઈપણ મુદ્દે ઝીણવટ ભર્યું વિવરણ કર્યા કરવું નહીં. આવું કષ્ટ કેટલું બધું વ્યર્થ અને નિર્થક છે ? (ઓ. ૮૭ થી ૮૯)

‘બંને પક્ષે કોઈપણ મુદ્દે સવિસ્તાર ચર્ચા કરો નહીં.’ બાબાના આ શબ્દો સાંભળીને એ વાત યાદ આવી ગઈ કે અગાઉ મેં શ્રોતાઓને વચન આપેલું કે બાબાએ મારું નામ ‘હેમાડપંત’ કેમ રાખ્યું તે અંગેની કથા હું સર્વ પ્રથમ જણાવીશ. મુખ્ય કથાની વચ્ચે આવેલી આ આડ કથા સાંભળવાથી શ્રોતાઓને તેની યોગ્યતા કે અયોગ્યતાની ખબર પડશે. તેનાથી વાચકોની જ્ઞાસાની પૂર્તિ પણ થશે. ખરેખર જોતાં જણાશે કે આ પણ સાઇબાબાની જ પ્રેરણા છે. હવે પછી અગાઉના અનુસંધાનમાં ‘સાઇ ચરિત્ર’ કહેવામાં આવશે. હવેથી ‘સાઇ સચરિત્ર - સાઇલીલા’ ગ્રંથના દરેક અધ્યાયને અંતે ‘ભક્ત હેમાડપંતે રચેલ’ તેમાં ‘પંત’ એટલે કોણ એવી શંકા શ્રોતાગણોમાં થાય તેની પૂર્તિ માટે નામકરણ કેવી રીતે કરવામાં આવ્યું તે વિષે આદર સહિત સાંભળશો. હિંદુ ધર્મમાં જન્મથી મૃત્યુ સુધીના સમયગાળામાં કરાતા સોળ સંસ્કારો જેમ કે ગર્ભાધાન, શ્રીમંત તે પછી નામકરણ - બાળકનું નામ પાડવું તે ઉપનયન, વિવાહ અને શ્રાદ્ધ વગેરે જણાવ્યા છે. તેમાંનો એક વિધી તે નામકરણ છે જેની સૌને ખબર છે. હવે પછી ‘હેમાડપંત નામકરણ’ની કથા કહેવાશે તે સૌ ધ્યાન પૂર્વક સાંભળશો. (ઓ. ૯૦ થી ૯૭)

આ લેખકની પહેલેથી જ આદત છે કે તે સ્વભાવે મજ્જકીયો છે. તેવા સ્વભાવ સાથે તે વ્યર્થ બડબડાટ કરનારો, અન્યની મશ્કરી કરનારો તેમજ નીંદા કરનારો પણ છે. તેનામાં જ્ઞાનનો સંપૂર્ણ અભાવ છે અને તેને સ્પર્શ અને ગંધની સમજણ નથી. આવી વ્યક્તિને સદ્ગુરુના મહિમાની તો ક્યાંથી ખબર હોય ? એ તો સાક્ષાત કુકર્મી અને કુબુદ્ધિની પ્રતિમા સમાન છે. તે હમેશાં પોતાની જ મોટાઈમાં રાચે છે અને પૃથા ડહાપણ ડહોળે છે. આ પ્રકારે તે પાકો અહંકારી અને વાદ વિવાદમાં નિપુણ છે. તેની વાદ વિવાદની રેખા જાણે બળવાન હતી. તેવા પુરુષની દષ્ટિ શ્રી સાઇબાબાનાં ચરણોમાં પડી. (ઓ. ૯૮ થી ૧૦૦)

પ્રખર ભક્ત શિરોમણી શ્રી કાકાસાહેબ દ્વિક્ષિત અને નાનાસાહેબ ચાંદોરકર જોડે ઋણાનુબંધને કારણે જોડાવાના યોગ ન હોત તો આ લેખક શિરડી કેવી રીતે જઈ શકત ? કાકાસાહેબના અતી આગ્રહને કારણે મેં શિરડી જવાનું નક્કી કર્યું. પરંતુ મારા મિત્રને ત્યાં એક દુઃખદ ઘટના બની તેથી મેં જવાનું માંડી વાળ્યું. મારા એક મિત્ર શુદ્ધ હવા પાણી મળે તે માટે લોનાવાલામાં રહેતા હતા. તેમને પોતાના ગુરુનો ઉપદેશ પ્રાપ્ત થયો હતો. એક દિવસ તેમનો એકનો એક પુત્ર તાવના પંજ્રમાં સપડાઈ ગયો. તેમણે ડૉક્ટર અને વૈદની દવાઓ કરાવી. ડુબતો તરણાને પકડે તેમ દોરા-ધાગા તેમજ મંત્ર, તંત્ર કરી છૂટયા. છેવટે તેમણે પોતાના ગુરુને બોલાવ્યા અને પુત્ર સમીપે બેસાડયા. પરંતુ તેનો કાંઈ અર્થ સર્ચો નહીં. દિવસે દિવસે મૃત્યુની છાયા ફેલાતી ગઈ. અંતે તેનું મૃત્યુ થયું. આ આઘાતજનક વાત સાંભળીને મને મનમાં એવો વિચાર

આવ્યો કે ગુરુનો શું આજ ઉપયોગ છે ? જે ગુરુ મારા મિત્રનો એકનો એક પુત્ર બચાવી શક્યા નહીં તો હવે ગુરુ પાછળ શા માટે ભટકવાનું ? જો દરેકે તેમનાં કર્મબંધન પ્રમાણે ફળ ભોગવવાનાં હોય તો ગુરુ હોય કે ન હોય તેથી કોઈ ફરક પડતો નથી. જો તે કર્મફળ બદલી શકતા નથી અને જે લલાટે લખાયું છે તે ભોગવવાનું હોય તો ગુરુ વિના કશુંય અટકતું નથી. માટે ગુરુની પાછળ દોડીને સુખી જીવનમાં આગ લગાડવાની જરૂર નથી. એવું વિચારીને શિરડી જવાનું ટાળ્યું. આવી ડામાડોળ પરિસ્થિતિમાં પણ મારુ-પુણ્યબળ મને શિરડી ખેંચી લાવ્યું. વાત એમ બની હતી કે નાનાસાહેબ પ્રાંત અધિકારી હોવાથી વસાઈના પ્રવાસે ફેરી માટે નીકળ્યા હતા. ત્યાં જવા માટે તે થાણાની દાદર આવીને થોડા સમય માટે રોકાયા હતા. કારણ કે ત્યાંથી વસાઈ જવા માટેની ગાડીને આવવાની એક કલાકની વાર હતી. તેથી જે વચ્ચેનો સમય મળ્યો તેનો સદ્પયોગ કરવાનું તેમણે વિચાર્યું. એટલામાં તો દાદર સ્ટેશને ફક્ત વાંદરા સુધીની જ ગાડી આવી તેથી નાનાસાહેબ તેમાં બેસી ગયા. વાંદરામાં પોતાના રહેઠાણે પહોંચ્યા પછી તેમણે મને સંદેશો મોકલ્યો. હું તેમને મળ્યો કે તેમણે મને પૂછ્યું ‘સાઈબાબાનાં દર્શન માટે શિરડી જવા માટે ક્યારે જાઓ છો ? જવામાં આટલી બધી આળસ શા માટે કરો છો ? સમય લંબાવીને શા માટે આટલું બધું મોડું કરો છો ? તમે મનથી કોઈ તારીખ નક્કી કરો અને ત્યાં પહોંચી જાવ. તમે રાહ શાની જોયા કરો છો ?’ આતુરતાપૂર્વક કહેતા નાનાસાહેબની આ વાતથી મને શરમ લાગી. તેમ છતાં મેં મારા મનમાં જે ગડમથલ ચાલતી હતી તે તેમને કહી દીધી. તેમની સાથે જે વાર્તાલાપ થયો તેથી તેમની આસ્થા તથા પ્રેમાળ અને શુદ્ધ બોધવાણીથી પ્રભાવિત થઈને મારા મનમાં શિરડી જવાની તીવ્ર ઇચ્છા જાગૃત થઈ. હું તરત જ જવા માટે નીકળું છું એવું મારી પાસેથી વચન લઈને નાનાસાહેબે પ્રયાણ કર્યું અને મેં પણ તરત જ શિરડી જવાનું મનોમન નક્કી કર્યું. (ઓ. ૧૦૧ થી ૧૨૨)

અમે જરૂરી સામાન લીધો તેમજ બીજી ગોઠવણ કરીને તેજ દિવસે સાંજે શિરડી જવા માટે પ્રસ્થાન કર્યું. મનમાડ તરફ જતો મેલ દાદર સ્ટેશને ઉભો રહે છે તેવું સમજીને અમે દાદરની ટિકિટ લીધી. આમ શરૂઆતથી જ ગરબડ થઈ ગઈ. પહેલા કોળીયામાં જ માખી આવે તેવું થયું. ગાડી ઉપડવાનો સમય થઈ ગયો હતો તે સમયે એક મુસલમાન સદ્ગૃહસ્થએ ગાડીના ડબ્બામાં પ્રવેશ કર્યો. તેમણે અમારા સરસામાન ઉપર નજર ફેરવીને પૂછ્યું, ‘તમે ક્યાં જાવ છો ?’ મેં કહ્યું ‘દાદર ઉતરીને મનમાડ મેલમાં જવું છે. તે સદ્ગૃહસ્થે દાદર સ્ટેશને ન ઉતરતાં બોરીબંદર વી.ટી. સ્ટેશને જવાનું કહ્યું. તેમણે એમ પણ જણાવ્યું કે દાદર સ્ટેશને મેલ ઉભો રહેતો નથી. જો સમયસર સૂચના ન મળી હોત તો દાદર સ્ટેશનથી મેલ મળત નહીં.’ મારા અસ્થિર અને ચંચળ મનમાં અનેક પ્રશ્નો અને કલ્પના હતાં. પરંતુ તે દિવસે જ શિરડી જવાનો પ્રવાસ યોગ અને ચોક્કસ મુહુર્ત હશે તેથી ઉપરોક્ત પ્રસંગ બન્યો. (ઓ. ૧૨૩ થી ૧૩૦)

શિરડીમાં ભાઈસાહેબ, કાકાસાહેબ દિક્ષિત અમારી રાહ જોતા હતા. બીજે દિવસે સવારે નવ થી દસ વચ્ચે શિરડીમાં પહોંચ્યા. આ ઘટના ઇ.સ. ૧૯૧૦માં ઘટી હતી. તે સમયે ઉતાડપુરને રહેવા માટે ફક્ત સાંઠેનો વાડો જ હતો. કે. રાવબહાદુર સાંઠે તેના માલિક હતા. અમે જેવા ઘોડાગાડીમાંથી નીચે ઉતર્યા કે તરત જ મને બાબાનાં દર્શન કરવાની ઉત્કૃષ્ટ ઇચ્છા થઈ આવી. એમ થયું કે હું ક્યારે તેમનાં ચરણકમળમાં મારુ મસ્તક મૂકીને નમસ્કાર કરું. મારા હૃદયમાં આનંદની લહેરો ઉઠવા માંડી. એ સમયે શ્રી સાઈના પરમ ભક્ત નુલકર મસ્જિદમાંથી બહાર આવ્યા. આ નુલકર એટલે કે. લક્ષ્મણ કૃષ્ણાજી નુલકર. તેઓ પંદરપુરમાં સબ જજ હતા. તેઓ પણ નાનાસાહેબ ચાંદોરકરને કારણે ઇ.સ. ૧૯૦૯ની આસપાસ બાબાના સાનિધ્યમાં રહેવા માટે શિરડીમાં કાયમી વસવાટ માટે આવ્યા હતા. બાબાની પરમકૃપાથી તેમને અનેક દૈવી અનુભવો થયા હતા. ૧૯૧૧ની શરૂઆતમાં તેમની જીવનલીલા સંકેલાઈ જવાની હતી. અંતકાળે તેમણે બાબાના ચરણોનું તીર્થ - ચરણોદક -

ગ્રહણ કર્યું અને શ્રી સાઇમાં ધ્યાન પરોવ્યું. આવી ધ્યાનસ્થ સ્થિતિમાં લીન થઇને તેમણે પ્રાણ છોડ્યા. એ નુલકરે મસ્જિદમાંથી બહાર આવીને એમણે અમને જણાવ્યું કે તમે બાબાના દર્શન કરવા માટે હમણાં જ જાવ. બાબા ભકત મંડળી સાથે આવ્યા છે અને વાડાના ખૂણા પાસે ઉભા છે. તે સાંભળીને અમને પ્રવાસનો થાક લાગ્યો હોવા છતાં અને ધૂળવાળાં કપડાં હોવા છતાં હાથ પગ ધોયા વિના અમે 'ચાલો' કહીને બાબા જ્યાં ઉભા હતા ત્યાં જઈ પહોંચ્યા. અમે બાબાને સાષ્ટાંગ પ્રણામ કર્યાં. મારા હૈયામાં આનંદ સમાતો ન હતો. શ્રી સાઇનાં પ્રત્યક્ષ દર્શન થતાં એમ લાગ્યું કે નાનાસાહેબ ચાંદોરકરે તેમને વિષે જે કંઈ કહ્યું હતું તેના કરતાં પ્રત્યક્ષ દર્શનમાં કંઈક વિશેષ અનુભવાતુ હતું. મારી આંખોએ જાણે દર્શન કર્યાંથી પારણાં કર્યાં, તેથી મેં ધન્યતા અનુભવી. બાબાના દેહધારી સ્વરૂપને મેં આ અગાઉ નીરખ્યું ન હતું. તેમનાં દર્શન માત્રથી મારી દષ્ટિ નિરવ-પ્રગાઢ શાંત-થઈ ગઈ. મારી ભૂખ અને તરસ શમી ગઈ તેમજ બધી ઈદ્રિયો સ્થિર થઈ ગઈ. તે સમયે મને શ્રી સાઇનાં ચરણ કમળને સ્પર્શ કરવાનો દુર્લભ લાભ મળી ગયો. એમણે મારી જે રીતે પૂછપરછ કરી તે મારા જીવનનો પરમોચ્ચ ઉત્કર્ષ છે એમ હું માનું છું. તે ક્ષણથી મારા જીવનને નવો વળાંક મળ્યો. કારણ કે મને આ સત્સંગનો અમૂલ્ય લાભ મળ્યો. મારાં અંગેઅંગોમાં સુખની ચેતના પ્રસરી ગઈ. બાબાએ મારી ઉપર કરેલો આ અખંડ ઉપકાર અખંડ રહે તેવી તેમને મારી પ્રાર્થના છે. તેમને કારણે મને આ પરમાર્થ પ્રાપ્ત થયો. શ્રી સાઇ જ મારા સાચા મિત્ર અને સાચા સગા છે. તેમના સિવાય કોઈ મારુ સગુ વહાલુ નથી એવું મેં અનુભવ્યું. તેમના મારી ઉપર કેટલા બધા ઉપકાર છે ! બાબા ! તમારો બદલો કેમ વાળવો તે સમજતું નથી. તેથી હું કેવળ બે હાથ જોડીને મારું મસ્તક આપનાં ચરણોમાં મૂકું છું. શ્રી સાઇ મહારાજનાં દર્શન થતાં જ મારા મનની શંકાઓનું નિવારણ થયું. અને લાંબા સમય સુધી સાઇ સહવાસ મળ્યો. તેથી હૃદયમાં પરમાનંદ થયો. સાઇ દર્શનની એજ ખૂબી છે કે તેમનાં દર્શનથી માનવમનની વૃત્તિઓ બદલાઈ જાય છે. મનુષ્યનાં બાકીનાં પૂર્વ કર્મો વેરણછેરણ થઈ જાય છે. ધીરે ધીરે શરણાગત ભકતને ઈદ્રિય સુખો પ્રત્યે તિરસ્કાર જાગે છે. હું એમ અનુભવી રહ્યો છું કે બાબાની કૃપા દષ્ટિને કારણે મારાં પૂર્વજન્મનાં પાપોનો નાશ થઈ રહ્યો છે. મને એવી આશા જન્મી છે કે હું તેમનાં ચરણોનો અક્ષય આનંદ પ્રાપ્ત કરી શકીશ. પ્રભુ કૃપાથી મને બાબાનાં ચરણરૂપી માનસરોવરનો લાભ મળ્યો છે. તેથી મારું કાગમાંથી હંસમાં રૂપાંતર થયું છે. શ્રી સાઇનાથ તો શ્રેષ્ઠ અને ઉત્તમ યોગી, પરમ આચાર્ય, સૌહાર્મ - સોહમ્ આત્માની અનુભૂતિ કરેલા શ્રેષ્ઠ સંત ભૂષણ અને પરમહંસ છે. પાપો, દુઃખ, ગરીબી ઇત્યાદીનો નાશ કરનારા શ્રી સાઇના દર્શનથી તેમજ પવિત્ર સહવાસથી હું પાવન થયો છું. પહેલાંના જન્મોમાં કરેલાં પુણ્યોના પરિણામે મારી સાઇબાબા સાથેની આ મુલાકાત ફળી. શ્રી સાઇબાબા એકવાર મારી નજરોમાં વસ્યા તેથી સમગ્ર સૃષ્ટિ સાઇ સ્વરૂપ લાગવા માંડી. (ઓ. ૧૩૧ થી ૧૪૯)

બાબાસાહેબ બાટે શિરડીમાં સ્થિર થતાં પહેલાં કોપરગાંવના મામલતદાર હતા. બાબાનાં દર્શન થતાં તેમને વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત થયો. તેથી તેમણે નોકરી છોડી દીધી અને સહકુટુંબ શિરડીમાં આવીને કાયમી વસવાટ કર્યો. હું પહેલે દિવસે શિરડીમાં આવ્યો તે સાથે મારે શ્રી બાટે સાથે વાદ વિવાદની શરૂઆત થઈ. મારા મત પ્રમાણે હું એમ માનતો હતો કે ગુરુની જરૂરિયાત શું છે ? વ્યક્તિએ પોતાની સ્વતંત્રતા છોડીને ગુરુની પરતંત્રતા શા માટે સ્વીકારવી જોઈએ ? જો આપણે આપણાં કર્તવ્યો પૂરાં કરવા માટે સક્ષમ હોઈએ તો પછી ગુરુની કઈ આવશ્યકતા છે ? દરેકે જો પોતાનું કર્મ જાતે જ કરવાનું હોય અને તે કર્મ તે વ્યક્તિથી ન થાય તો તે ગુરુની આશા રાખે. પરંતુ જો ગુરુ પણ તેમાં કશું જ ન કરી શકતા હોય તો તેવા ગુરુને શું કરવાનું ? જો કોઈ હાથ પગ હલાવ્યા સિવાય કેવળ ઝોકાં જ ખાયા કરે તો તેવી વ્યક્તિને બીજા ગુરુ શું આપી શકે ? મારો આ પ્રમાણેનો

સરળ મત હતો જ્યારે સામે પક્ષે વિરોધનો મત હતો. જિંદી પણાનું જાણે તે ત્રાજવું બન્યો હતો. જાણે કે તે એ તોલીને જોવા માગતાં હતાં કે મારી જીવ કેટલી બધી જડ છે અને તે બીજા કરતાં કેટલી બધી મહત્ત્વની છે. તેથી આ વિવાદ બરોબર જાણ્યો હતો. વ્યક્તિ ખૂબજ અભિમાની હોય તો તેને કારણે જ વાદ વિવાદ જન્મે છે. એજ તો અભિમાન અને હું પણાની નિશાની છે. તેના સિવાય જગતમાં વાદ વિવાદ થવાનું કોઈ પણ કારણ હોતું નથી. (ઓ. ૧૫૦ થી ૧૫૪)

સામે પક્ષે એવો નિશ્ચિત મત પ્રવર્તતો હતો કે ભલેને કોઈ વેદ પારંગત પંડિત હોય પણ એની ઉપર જો ગુરુકૃપા કે તેમનો અનુગ્રહ ન થયાં હોય તો તે ફક્ત પુસ્તકીયું જ્ઞાન જ રહે છે. તેની મુક્તિની વાતો કેવળ પુસ્તકીયું અને મર્યાદિત જ્ઞાન પૂરતી જ રહે છે. તેણે પોતે અનુભવેલી નથી હોતી. બંને પક્ષે દૈવી શક્તિ શ્રેષ્ઠ કે કાર્યશક્તિની પ્રબળતા વધારે એ પ્રશ્નો ઉપર ભયંકર વાદ વિવાદ ચાલ્યો. મારો મત હતો કે કેવળ ઇશ્વર ઉપર ભરોસો રાખવાથી કાંઈજ પ્રાપ્ત થતું નથી. તો સામા પક્ષનો જવાબ હતો કે જે ઘટના ઘટવાની હોય તેને કોઈ રોકી શકતું નથી. જે કાંઈ થવાનું છે તે થશે જ. જે કોઈ પોતાને વિષે એમ કહે છે કે ‘હું આમ છું ને તેમ છું’ તે છેવટે થાકી જાય છે અથવા ભાંગી પડે છે. નસીબની ઉપર વટ તો કોણ જઈ શકે ? એમ કામ ધારીને કરવા જાય ત્યાં બીજું થાય તેથી મારે મારું ડહાપણ અને ચતુરાઈ બાજુ ઉપર મુકવાં જોઈએ એવો સામા પક્ષનો જવાબ હતો. મેં તેમને પૂછ્યું ‘તમે આમ કેમ કહો છો ? જે કાંઈ કરે છે તેને જ બધું મળે છે. આજસુ થઈને બેસી રહેનારને ઇશ્વરી શક્તિ પણ કેવી રીતે મદદ કરી શકે ? ગીતાના છઠ્ઠા અધ્યાયના પાંચમા શ્લોકમાં ભગવાને કહ્યું છે કે ઉદ્ધરેત્ આત્મનાત્માનં આપણો જ આપણો પોતાનો ઉદ્ધાર કરવાનો રહે છે. આ બાબત ભારપૂર્વક કહેવામાં આવી છે. તેનો અનાદર કરવાથી સંસાર સાગર તરવો દુષ્કર છે. જે ઘટના જેવી રીતે ઘટે છે અને જેને માટે બને છે તેજ તે વ્યક્તિએ જ ભોગવવાની છે. માટે જો એમ જ થવાનું હોય તો ગુરુની પાછળ દોડવાનું શું પ્રયોજન છે ? આપણે જ જો જાગૃત ન થઈએ તો ગુરુ હોવા છતાં તેમનો શું ફાયદો હોઈ શકે ? માનવની બુદ્ધિ જે ખરું ખોટું અને સારું કે ખરાબ વિચારી શકે છે તે અને તેનું સાધન તથા ચિત્ત શુદ્ધિની સુઝ જેમણે ગુમાવી દીધી છે તેવા મુર્ખ મનુષ્યને ગુરુ પોતાની સિદ્ધિ કેવી રીતે આપે ?’ એ વાદ વિવાદ તો પત્યો નહીં તેમજ તેમાંથી કશુંયે નિષ્પન્ન પણ થયું નહીં. થયું એ કે હું મનની સ્વસ્થતા ગુમાવી બેઠો. બસ એટલું જ હું કમાયો. તેમ છતાં ઉપરોક્ત વાદ વિવાદથી બેય પક્ષો થાક્યા નહીં. આમ પોણો કલાક વીતી ગયા પછી જેમ તેમ કરીને વિવાદનો અંત આણ્યો. (ઓ. ૧૫૫ થી ૧૬૪).

તે પછી અમે સૌ સાથે મસ્જિદમાં પહોંચ્યા. તેથી બાબાએ કાકાસાહેબ દિક્ષિતને એમ પૂછ્યું કે, ‘વાડામાં શું ચાલી રહ્યું હતું ? શાનો વિવાદ ચાલી રહ્યો હતો ? તમે શાને માટે લડતા હતા ?’ મારી સામે જોઈને બાબા બોલ્યા, ‘આ ‘હેમાડપંત’ શું કહેતા હતા ?’ વાડાથી મસ્જિદનું અંતર ઘણું હતું. તેમ છતાં બાબાને વાદ વિવાદની વાત અંગે કેવી રીતે ખબર પડી તેનું મને ખૂબજ આશ્ચર્ય થયું. આ રીતે બાબાના કઠોર શબ્દોથી મને ઝટકો લાગ્યો. તેથી હું નિ:શબ્દ થઈ ગયો અને મારી ગરદન શરમથી ઝૂકી ગઈ. સાઈ સાથેની આ પ્રથમ મુલાકાતમાં જ મારાથી અયોગ્ય વર્તન થયું. મને એમ લાગ્યું કે બાબાએ મને ‘હેમાડપંત’ ના ઉપનામથી સંબોધ્યો તેનું કારણ સવારે થયેલો વાદ વિવાદ જ કારણભૂત હોવો જોઈએ. બાબાએ ઉચ્ચારેલ ‘હેમાડપંત’ નામ તેરમી સદીમાં થઈ ગયેલો મંત્રી હેમાદ્રીના નામ ઉપરથી પાડ્યું હશે એમ હું માનું છું. એ વિશેની વાત કૈંક આ પ્રમાણે છે. ઔરંગાબાદ પાસે આવેલું દૌલતાબાદ તેરમી સદીમાં દેવગીરી તરીકે ઓળખાતું હતું. દેવગીરીના રાજા યાદવ જેમના વંશજો પાછળથી દૌલતાબાદ-દેવગીરીના જાદવ તરીકે

ઓળખાતા હતા. તેરમી સદીમાં તેમણે મહારાષ્ટ્રનું ગૌરવ વધારેલું. તે વંશમાં 'પ્રૌઢ પ્રતાપી ચક્રવર્તી' તરીકે ઓળખાતા રાજા મહાદેવ થઈ ગયા. તેમને વરેલી પુણ્ય કીર્તિની જેમ તેના ભત્રીજા રાજરામ તેમનાં પરાક્રમોથી વિખ્યાત થયા. જે યદુ વંશના મુગુટમણી - ચૂડામણી તરીકે ઓળખાયા. તે રાજાઓમાં અગ્રણી ગણાતા હતા. રાજા મહાદેવ અને રાજરામનો વિશ્વાસુ તેમજ બહુ ગુણો વાળો તથા સર્વ લક્ષણ યુક્ત હેમાદ્રી નામના મંત્રી હતા. જે બ્રાહ્મણો ધર્મશાસ્ત્રોને લગતા ગ્રંથોની રચના કરતા તેમને મદદ કરવા તથા દાન આપવા માટે તે હમેશાં તત્પર રહેતો. હેમાદ્રીએ શ્રુતિ અને સ્મૃતિ અનુસાર વર્તન કરવા માટેની ચોક્કસ પદ્ધતિ અપનાવી હતી. તેમણે 'ચતુર્વર્ગ ચિંતામણી' જેવા ગ્રંથની રચના કરી. તે ગ્રંથમાં વ્રત, દાન, તીર્થ અને મોક્ષ જેવાં ચાર પ્રકરણો વિશે સવિસ્તર વર્ણન કર્યું. આ પ્રકારના ગ્રંથોની તેમણે રચના કરી હતી. તેમની આવી શ્રેષ્ઠ કરણીથી તેમની કીર્તિ વધી હતી. સંસ્કૃત ભાષામાં જે હેમાદ્રી પંત તરીકે ઓળખાતા હતા. તે પ્રાકૃત-મરાઠી - ભાષામાં 'હેમાડપંત' તરીકે જાણીતા હતા. તેઓ તેના જમાનામાં કુટીલ તેમજ મુત્સદ્દી રાજકારણી તરીકે પ્રખ્યાત થયેલા હતા. શ્રી સાઇ બાબાએ મને 'હેમાડપંત' તરીકે સંબોધ્યો પરંતુ અમારી બંને વચ્ચે કંઈક ભેદ હતો. તેઓ 'વત્સ' ગોત્રના હતા જ્યારે મારું ગોત્ર 'ભારદ્વાજ' હતું. એમના વંશજો પાંચ પેઢી પહેલાંના હતા જ્યારે મારા ત્રણ પેઢી પહેલાંના હતા. તે ચતુર્વેદી હતા જ્યારે હું ઋગ્વેદી છું. તેમને ધર્મશાસ્ત્રો જ્ઞાત હતા જ્યારે હું તો તે ક્ષેત્રમાં મુર્ખ છું. તેઓ યજુર્વેદની માધ્યંદિની શાખાના હતા જ્યારે હું ઋગ્વેદની શાકલ શાખાનો છું. તેઓ ધર્મશાસ્ત્રો અને વિધિ વિધાનના નિયમોનું ઝીણવટ ભર્યું જ્ઞાન ધરાવનાર તેમજ ધર્મજ્ઞ હતા. હું તો ફક્ત બડબડદાસ છું, તેઓ પંડિત હતા જ્યારે હું બુદ્ધિહીન મુર્ખ છું. બાબાએ મને શા માટે આવી અર્થહીન-પોકળ-પદ્ધતિ આપી હશે ? તેઓ તો રાજકીય ક્ષેત્રે પ્રવિણ, ધુરંધર અને મુત્સદ્દી હતા જ્યારે હું તો રહ્યો અલ્પ બુદ્ધિનો અજ્ઞાની-ડોબો. તેમણે રચેલું 'રાજકારણ પ્રશસ્તિ' નામનું સંસ્કૃત કાવ્ય પ્રસિદ્ધી પામ્યું છે. મને તો કવિતાની એક લીટી પણ લખતાં આવડતી નથી. તેઓ લેખન કળાના નિષ્ણાત હતા અને હું તેમાંનું કશું નહીં જાણનારો પછાત છું. તેમણે 'લેખન કલ્પતરુ' નામનો કાવ્ય સંગ્રહ લખ્યો છે. હું તો બાબાનો એક એવો બાળક છું કે એક કાવ્ય પંક્તિ પણ લખી શકતો નથી. તેમના જમાનામાં ગોરા કુંભાર, ચોખા મહાર, સાવંત માળી, નિવૃત્તિ નાથ અને નામદેવ જેવા ભાગવત પુસ્તકાર પામનારા મહાનુભાવોનો ઉદ્દય થયો હતો. તેમાં પંડિત બોપદેવ નામના વિદ્વાન રત્નરૂપે ચમકતા હતા. તેવા ગુણીજનો વચ્ચે 'રાજકારણી હેમાડપંત' સુપ્રસિદ્ધ થયા હતા. સમય જતાં આ પ્રદેશોમાં ઉત્તર તરફથી મુસલમાનોની ફોજોનાં ઘાડેઘાડાં ઉતરી આવતાં દક્ષિણની સત્તા ધીમે ધીમે અસ્ત થઈ ગઈ. બાબાએ મારી ચતુરાઈનું સન્માન કરવા માટે કાંઈ અમસ્તી આ પદ્ધતિ ન હતી આપી. મારી વાદ વિવાદ પટ્ટાના ગર્વને હણવા માટેનાં આ શબ્દ બાણો હતાં. અલ્પ યશથી કુલાઈ જઈને અને મારી યોગ્યતા વિનાનો બડબડાટ કરવાની સામે બાબાએ જ્ઞાનનું આંજણ આંજીને મારી આંખો ખોલી દીધી. (ઓ. ૧૬૫ થી ૧૮૫)

કારણ ગમે તે હશે પરંતુ બાબાના શ્રી મુખેથી ઉપર જણાવેલા વિલક્ષણ અને અર્થપૂર્ણ તેમજ સૂચક શબ્દો મારા ઉપનામને શોભા અર્પતા અલંકાર સમજીને તેનો મેં સ્વીકાર કર્યો. મેં જાણ્યું હતું પરંતુ મને સમજાયું કે વાદ વિવાદ અત્યંત હાનિકારક છે અને કુલક્ષણ પણ ગણાય છે. તેનો એક ક્ષણનો સ્પર્શ પણ મારે માટે નકામો છે. તેથી વાદ વિવાદ કરીને જે ગર્વ મજબૂત બને છે તે નષ્ટ થવો જોઈએ અને મૃત્યુ પર્યંત વિનમ્ર રહેવાનું ભાન હોવું જોઈએ. હું તે ભૂલી ગયો હોવાથી મને આ પદ્ધતિ મળી હતી. દશરથ પુત્ર શ્રી રામ પૂર્ણજ્ઞાની હતા અને સમસ્ત વિશ્વને સંકટોમાંથી મુક્ત કરનારા ઇશ્વરનો અવતાર

હતા. ઋષિ મુનિઓ સદાય તેમના ધ્યાનમાં મગ્ન રહેતા હતા. તે અવતારી રામ પણ તેમના ગુરુ શ્રી વશિષ્ઠ ઋષિનાં ચરણોમાં શિશુ ઝુકાવતા હતા. પૂર્ણ પુરુષોત્તમ શ્રી કૃષ્ણચંદ્રએ પણ સાંદિપની ઋષિને ગુરુ માન્યા હતા. તેમના આશ્રમમાં ગુરુની આજ્ઞા પ્રમાણે તેમણે લાકડાં કાપી લાવવા જેવાં કાર્યો કર્યાં હતાં અને સંકોચથી મળી તે જગામાં રહેવાનું સ્વીકાર્યું હતું. તેથી મને સમજાયું કે દેવોની સામે હું કંઈ વિસાતમાં છું ? મારી મોટાઈનું જગતમાં શું મહત્ત્વ છે ? દેવોએ જે કર્યું તેનાથી વિશેષ હું શું કરી શકવાનો છું ? માટે ખોટો વાદ વિવાદ કરવો તે અર્થહીન છે. શાસ્ત્રોએ જે કહ્યું છે કે ગુરુ વિના જ્ઞાન અને પરમાર્થ પ્રાપ્ત કરવાં શક્ય નથી. વાદ વિવાદ વખાણવા જેવી બાબત નથી. તેજ રીતે કોઈ સાથે બરાબરી કરવી તે પણ યોગ્ય નથી. શ્રદ્ધા અને સબુરી સિવાય પરમાર્થ સધાતો નથી. તેમ પાછળથી અનુભવ્યું છે. તે વાતો મનમાં દ્રઢ થઈ ગઈ. તેથી મેં આ નામ ગૌરવનો મેં પ્રેમ પૂર્વક અને નિષ્પાપ વૃત્તિથી સ્વિકાર કર્યો. (ઓ. ૧૮૬ થી ૧૯૩)

હવે તો આપણો પક્ષ અને બીજાનો પક્ષ એવો ભેદ કાઢીને વાદ વિવાદ અટકાવનારો સૌને બોધ મળે તેવો મત રહેવા દઈએ. આ અધ્યાયમાં આ ગ્રંથનું પ્રયોજન, તેનો અધિકાર કોણ પ્રાપ્ત કરે તે અને અનુબંધ જણાવ્યો. તે સાથે આ ગ્રંથના ગ્રંથકારના ઉપનામ-નામકરણ વિષેનું વર્ણન પણ વર્ણવ્યું. આ અધ્યાયનો વિસ્તાર ઘણો થઈ ગયો હોવાથી આ હેમાડ હવે પછી વધુ વાતો યથા સ્થાને સાંઈ ચરણોમાં રજૂ કરશે. સાંઈ જ આપણી સુખ સંપત્તિ છે અને તેજ આપણાં સુખોનું જ્ઞાન કરાવે છે. સાંઈ જ સાંસારિક ઉપાધિમાંથી મુક્તિ દેનાર મુક્તિ દાતા છે અને તેજ અંતિમ ગતિ છે. 'શ્રી સાઈ ચરિત્ર' નું હમેશાં શ્રાવણ કરવું અને સાંઈ કૃપાથી સંસારના ભયમાંથી છુટકારો મેળવી લેવો. તેમના ચરિત્ર શ્રવણથી આ કળિયુગની દુષ્ટ વાસનાઓનો જડમૂળથી નાશ કરી નાંખવો.

સર્વનું કલ્યાણ થાઓ. આ પ્રકારે સંત અને સજ્જનોની પ્રેરણા પામેલા ભક્ત હેમાડપંત રચિત શ્રી સાઈ સમર્થના 'કથા પ્રયોજન નામકરણ' નામનો બીજો અધ્યાય સમાપ્ત થયો.

શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથને અર્પણ.

॥ અધ્યાય ૩ ॥

ગ્રંથ પ્રયોજન સંમતિ

(ગ્રંથનો હેતુ અને ગ્રંથ લખવા માટે બાબાની સંમતિ.)

શ્રી ગણેશજીને વંદન, શ્રી સરસ્વતીને વંદન, શ્રી ગુરુ મહારાજને વંદન, શ્રી કુળદેવતાને વંદન,
શ્રી સીતામાતા અને શ્રી રામચંદ્રજીને વંદન અને શ્રી સદ્ગુરુ સાઇનાથ મહારાજને વંદન.

હું હવે પહેલા કહેવાયેલી કથાની સાથે અનુસંધાન કરું છું. શ્રી સાઇબાબાએ મને પૂર્ણ આશ્વાસન આપીને કહ્યું, ‘ચરિત્ર લખવા માટે મારી તમને પૂર્ણ સંમતિ છે. તમે તમારું કામ કરો અને મનની ધીરજ જરા પણ ગુમાવશો નહીં. મારા શબ્દો ઉપર વિશ્વાસ રાખીને પાકો નિર્ધાર કરો. મારી લીલાઓનું લેખન કરશો તો અબ્બણતાં કરેલાં પાપોનો નાશ થશે. જો તમે ભક્તિભાવથી તેમને સાંભળશો તો તમને કૌટુંબિક જવાબદારીઓ, કાળજી-ફીકર તેમજ સતત થથી અવરજવરની યાદ સુદ્ધાં આવશે નહીં. શ્રવણરૂપી સાગર ઉપર ભક્તિ અને પ્રેમરૂપી અમૃતનાં મોઢાંની લહેરો ઉઠશે. જો તેમાં ડુબકી મારશો તો ઉપદેશ રૂપી બોધરત્નો તમારે હાથ લાગશે.’ આ સાંભળીને મારા મનના ભય અને શંકાનું સમાધાન થયું. તેથી મેં શ્રી સાઇ ચરણમાં હર્ષપૂર્વક વંદન કર્યાં. ત્યારબાદ મને જેમ જેમ યાદ આવતું ગયું તેમ તેમ મેં યથા સ્મરણ ચરિત્ર લખવાની શરૂઆત કરી. બાબાના હોઠ ઉપર જ્યારે આ શબ્દો આવ્યા કે લેખન ચોક્કસ જ પાર પડશે ત્યારે મેં એક બાબત ધ્યાનથી સમજી લીધી કે હું માત્ર મહેનતાણાં વગરનો મારી શક્તિ કામે લગાડેલો કેવળ એક હમાલ જ છું. આ લેખનની પ્રેરણા કે કૌશલ્ય મારાં નથી. (ઓ. ૧ થી ૬)

હવે જુઓ કે શ્રી હરિની લીલા કેટલી અગમ્ય છે ? તેમના સિવાય બીજુ કોઈ તેને જાણી શકતું નથી. શ્રુતિ, ધર્મશાસ્ત્રો તથા વેદોને પણ તેની ખબર પડી નહીં અને તે મુંગા થઇ ગયા. શાસ્ત્રવેત્તાઓ તથા વેદોમાં સદા મગ્ન રહેનારા પંડીતો તેમજ કોઈ એકાદ વિષય ઉપર સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરેલા અને દષ્ટાંતો દ્વારા નકામી માથાકૂટ કરીને ઉકેલ બતાવનારા મહાનુભાવોના નાદે પડવું નહીં. શ્રી હરિ પોતાના ભક્તો માટે ખેલ કરે છે. તે ભક્તો નચાવે તેમ નાચે છે. પ્રભુ ભલા, ભોળા અને ખૂબજ ભૂખ્યા માણસોની ઉત્સુકતા પૂર્વક રાહ જુએ છે. તે ભક્તને આધીન છે અને સેવકની જેમ વર્તે છે. પ્રેમથી તે વેચાઈ જાય છે-તેનો થઈ જાય છે. પરંતુ ઢોંગ તેમજ દંભ આચરનારાને તે કદી પ્રાપ્ત થતો નથી. (ઓ. ૭ થી ૯)

બાબાએ કહ્યું, ‘આમાંજ તમારું કલ્યાણ છે અને મારા અવતાર કાર્યની સફળતા પણ છે. જુઓ ! મારું પણ વારંવાર એજ કહેવું છે. મને એની જ ચિંતા છે.’ બાબા કે. માધવરાવ દેશપાંડેને શામાના લાડકા નામથી જ બોલાવતા હતા. તેમને સંબોધતા કહ્યું, ‘શામા ! આ સિવાય પણ બીજી એક વાત કહુ છું. જે કોઈ મારું નામ પ્રેમથી લેશે તેની સર્વ ઇચ્છાઓ હું પૂર્ણ કરીશ અને મારી તરફનો તેનો ભક્તિરસ અને પ્રેમનો વધારો કરીશ. જે કોઈ ઉત્કંઠાથી મારું ચિત્ર કે મારો મહિમા ગાશે તેમની ચાર બાજુ ઉભો રહીને હું તેમને મદદ કરીશ. જે જે ભક્તો મારામાં તેમનો જીવ પરોવશે તેમજ મારામાં જ રમતા રહેશે તેઓને આ કથાનું પાન કરીને સરળતાથી આનંદ પ્રાપ્ત થશે.’ તે સિવાય પણ જે કોઈ મારું કિર્તન કરશે તેમને પણ આનંદરૂપી ધનથી ભરી દઈશ. અને કાયમને માટે સુખ અને સંતોષ આપીશ. આ મારા સત્ય વચન છે તેમાં તમે સદા વિશ્વાસ રાખજો. જે કોઈ અનન્ય થઈને

મારે શરણે આવશે અને સંપૂર્ણ વિશ્વાસપૂર્વક સદા મારું ભજન, ચિંતન અને સ્મરણ કરશે તેનો ઉદ્ધાર કરવાનો મારો દૃઢ નિર્ધાર છે. જેના હૃદય અને ચિત્તમાં અખંડ મારું જ નામ, મારી જ ભક્તિ અને મારો જ લેખ સંગ્રહ-મારી જ પોથી છે તેમજ મારામાં જ ધ્યાન પરોવાયેલું છે તેમને વિષય લોલુપતા અને ઇન્દ્રિય સુખની યાદ પણ ક્યાંથી આવશે ? જે કોઈ મારી કથાઓનું ફક્ત શાંતિથી શ્રવણ કરશે તેમના વ્યાધી મટી જશે. હું મારા એવા ભક્તોને મૃત્યુના મુખમાંથી પાછો ખેંચી લાવીશ. મારી કથાને બહુજ ધ્યાનથી સાંભળજો અને તેની ઉપર પૂર્ણ પણે ચિંતન અને મનન કરશો. તે બાદ તેની ઉપર ફરી ફરીને જો ઊંડાણપૂર્વક વિચાર કરશો તો જરૂરથી સમાધાન પામશો. ‘અહંમ સોડહમ્’ અજપા જપ અર્થલીન થઈ જશે. તેની જરૂરિયાત પણ નહીં કરે. શ્રોતાઓનું મન એક નિષ્ઠ થઈને પરિપૂર્ણ શ્રદ્ધાથી પરમેશ્વરના ચિંતનમાં મગ્ન થશે અને ચિત્ત ચૈતન્યથી છલકાઈ જશે. ‘સાઇ સાઇ’ એવું નામ સ્મરણ કલિયુગમાં ઉત્પન્ન થતી સર્વ દુષ્ટ વાસનાઓને બાળીને ભસ્મીભૂત કરી નાખશે. સાષ્ટાંગ નમસ્કાર કરવાથી બોલીને કે સાંભળીને જીવનમાં થયેલાં પાપોનો પણ નાશ થશે. (ઓવી ૧૦ થી ૨૦)

આ ગ્રંથ લખવાનું કાર્ય કંઈ સરળ ન હતું. તે ઘણું જ અઘરું હતું. તેમ છતાં મેં નમ્રપણે બાબાની આજ્ઞા શિરોધાર્ય રાખી. બાબા જેવા ઉદાર દાતા જો મારી સાથે છે તો પછી મને શાની ખોટ પડશે ? સાઇબાબાએ કોકની પાસે મંદિરો બનાવડાવ્યાં તો કેટલાકને પ્રભુ કીર્તિના પ્રચાર અર્થે રંગાઈ જવાનું કહ્યું. કોકને તીર્થયાત્રા કરવા માટે મોકલ્યા અને મને આ સાઇચરિત્ર લખવા બેસાડી દીધો. દરેક કરતાં હું પામર જીવ ઉતરતો હતો છતાં અત્યંત દયાળુ બાબાએ મારી પસંદગી શા માટે કરી હશે ? તે મારી ઉપર શા કારણે પ્રસન્ન થયા હશે ? તે વાત મને સમજતી નથી. ગુરુકૃપાનો મહિમા એજ છે કે જ્યાં લેશમાત્ર ભેજ હોતો નથી ત્યાં ઝાડનાં ફૂંઠાં હોવા છતાં તેમની ઉપર ફૂલોની વસંતને મહેકાવે છે. તે ફૂંઠાં પર વગર પ્રયત્ને સુંદર રસાળ ફળો પણ લાગી જાય છે. સમય જતાં દેવાલયો તથા નદી ઉપર ઘાટ કોણ બાંધશે તે સાઇ જાણે. આપણે તો આ ચરિત્ર પાઠને વાંચવાનો સરળ માર્ગ સ્વીકારી લઈએ. કેટલાક બાબાની સન્માન પૂર્વક સેવા કરે છે તો કેટલાક ઘીરેથી પગ ઉપર હાથ ફેરવે છે. મને તો એમ લાગે છે કે આપણે તો બાબાના ગુણગાન ગાઈને કીર્તન કરવું. જે ફળ સત્યયુગમાં પરમેશ્વરનું ધ્યાન ધરીને અને ત્રેતાયુગમાં યજ્ઞ એટલે કે ભજન કરવાથી તેમજ દ્વાપર યુગમાં પૂજન અર્ચન કરવાથી મળતું હતું. તેજ ફળ કળીયુગમાં ગુરુભજન, ગુરુસેવા અને ઇશ્વરના નામ સ્મરણથી થાય છે. મારી પાસે પોટલુ ભરીને કપડાંની ચીંદરડીઓ છે પરંતુ અંગ ઢાંકવા માટે ખાવા પુરતું એક પણ સારુ વસ્ત્ર નથી. અર્થાત્ મારી પાસે ઘણા વિષયોની થોડી ઘણી માહિતી છે પરંતુ તેમાંના એક પણ વિષયની પૂર્ણ માહિતી નથી. તો પછી આવું ન મેળવી શકાય તેવું કાર્ય શા માટે કરવું જોઈએ ? પ્રયત્ન ન કરાય અને સ્વસ્થ ચિત્તે બેસી રહેવાથી તો આજ્ઞાના ઉલ્લંઘનું પાપ લાગે અને આજ્ઞા પાલન કરવા જતાં તે કાર્ય કેવી રીતે પાર પડશે તેનો ભય મને ખાઈ જાય છે. સમર્થ સાઇ પોતાની નીજ સ્થિતિમાં રહેતા હતા તે સ્થિતિનું વર્ણન કરવું તે કોઈના હાથની વાત નથી. બાબા ફક્ત ભક્તને માટે તેની ઉપર કૃપા કરીને પોતેજ તેને લખાવી લે તોજ તે શક્ય બને. વાણી જ્યાં પહોંચી શકતી નથી ત્યાં વહોંચવા માટે કે ખોટી આશા શા માટે રાખું ? પરંતુ આ પ્રમાણે લખાવવા માટે મેં કોઈને પણ નિમિત્ત બનાવવા માટેની જગા છોડી નથી. મેં જેવી કલમ હાથમાં પકડી કે બાબાએ મારા હું પણાનો નાશ કર્યો અને પોતેજ પોતાની કથા લખાવવાનું કાર્ય કર્યું. તેથી આ કથાની શોભા અને ભૂષણ પણ તેમનાં જ હોય. આ સંત ચરિત્ર કહેવાય. તેને સંત સિવાય બીજુ કોણ લખી શકે ? બાબાના અકલ્પ ગુણોને સમજવા એટલે આકાશને આલીંગન કરવા જેવું છે. તેમનું માહાત્મ્ય અતિગહન છે. તેનું વર્ણન કરવા માટે મારામાં બુદ્ધિ અને શક્તિ નથી. બાબા પોતેજ પોતાના કાર્યને સ્વીકારી લઈને વચન મુક્ત થાય તેજ બરાબર કહેવાશે. (ઓવી ૨૧ થી ૩૪)

હે બાબા ! ભલે હું જન્મે બ્રાહ્મણ છું છતાં મારી પાસે વેદ અને પુરાણરૂપી બે ચક્ષુઓ નથી અને મારી પાસે તે વિશેની માહિતી પણ નથી. આ મારો જન્મનો દોષ હોવા છતાં તમારે કારણે મારી શોભામાં અભિવૃદ્ધિ થઈ છે. શ્રુતિ અને સ્મૃતિ બ્રાહ્મણની બે આંખો કહી શકાય. જો તે બેમાંથી એક આંખ ન હોય તો તે કાણો કહેવાય અને બંને આંખો ન હોય તો તે આંધળો કહેવાય. હું તે બે ચક્ષુઓ વિનાનો અંધ છું. પરંતુ મારે માટે આપ આંધળાની લાકડી હોવાથી મને શેનો ત્રાસ સહેવો પડે ? હું આપ સરખી લાકડીને ટેકે ટેકે આપની પાછળ પાછળ તમે ચીંધેલા સરળ માર્ગે ચાલતો રહીશ. આગળ શું કરવું જોઈએ તે સમજવું ન હોવાથી તમેજ બુદ્ધિ અર્પો અને આપે મને ચીંધેલું આપનું કામ પૂર્ણ કરો. તમારી કૃપાથી મૂંગા બોલતા થાય છે અને લૂલા લંગડા ચાલતા થાય છે, તથા મેરુ પર્વક ઓળંગી જાય છે. તમારી શક્તિ અકલ્પ્ય છે, તમારી યુક્તિઓ તેમજ જાણો. હું તો આપનાં ચરણનો દાસ છું. તમે મને નિરાશ ન કરતા. જ્યાં સુધી મારા દેહમાં શ્વાસ ચાલે છે તે સમય દરમિયાન આપ આ ગ્રંથ લેખનનું કાર્ય સિદ્ધ કરાવી લો. વાંચકો ! હવે આપ સૌને મારા દ્વારા થતા આ ગ્રંથ લેખનનો હેતુ સમજાવો. શ્રી સાઇ પોતે જ પોતાના ભક્તોના કલ્યાણ માટે લખનારા અને મારી દ્વારા લખાવનારા છે. અંસરી અને વાજપેટીને પોતે કેવી વાગે છે તેની ચિંતા તેમને નથી. એની માથાકૂટ તો વગાડનારાએ કરવાની હોય છે. તે તેમની ઉપર આધાર રાખે છે. આપણે શા માટે અમસ્તા ઉંચાનીચા થવું જોઈએ. ચંદ્રકાંત મણીમાંથી ચંદ્રના કીરણોનો સ્પર્શ થતાં તેમાંથી જે સ્ત્રાવ વહે છે તે મણીમાંથી સ્ત્રવતું અમૃત મણીનું કેવી રીતે કહી શકાય ? એ તો ચંદ્રની જ લીલા કહી શકાય. ચંદ્રોદય સમયે તે અમૃત ચંદ્રથી જ થાય છે. તેજ રીતે સમુદ્રમાં આવતી ભરતી ચંદ્રને કારણે જ છે, ભરતી લાવવાનું કૃત્ય સમુદ્ર દ્વારા થતું નથી. (ઓવી ૩૫ થી ૪૪)

સમુદ્રમાં ફરતી હોડીઓને વમળ અને ખડકોથી બચવા માટે ભયની અગમચેતીની જાણ માટે લાલ દીવાદાંડીઓ લાગડવામાં આવે છે. તે પ્રમાણે મધુરતામાં સર્વશ્રેષ્ઠ અમૃત ગણાય છે. તેનાથી પણ શ્રેષ્ઠ શ્રી સાઇનાથની કથાઓ છે જે સંસારના ઉબડખાબડ માર્ગોને એકદમ સરળ કરી દે છે. તે સંતોની કથાઓ ધન્ય છે. તેનું કાન દ્વારા શ્રવણ થતાંની સાથે જ દેહાભિમાનનો નાશ થાય છે અને સુખ દુઃખના દ્વંદ્વો બાકી રહેતાં નથી. તેથી જ્ઞાનનાં મોજાંઓનો સંગ્રહ વધતો જાય છે. શુદ્ધ મનથી બાબાની યશગાથાનું ગાન ગવાય અથવા તેનું પ્રેમથી શ્રવણ કરાય તો પણ ભક્તોનાં પાપોનો નાશ થાય છે. આવી બાબતો પરમાર્થ પ્રાપ્તિનું સરળ સાધન ગણી શકાય. જે મુમુક્ષોને એવા પ્રશ્નો ઉદ્ભવતા હોય કે માયાની પેલે પાર બ્રહ્મ છે તે બ્રહ્મ કયું ? માયાને પાર કરીને તરી જવાનો ઉપાય કયો હોઈ શકે ? ધર્મ કર્મનું કેવું આચરણ કરવાથી શ્રી હરિ પોતાના ભક્તો ઉપર પ્રસન્ન થાય ? સર્વ શ્રેષ્ઠ અંતિમ શાશ્વત સુખ કયું ? તેમજ ભક્તિ, મુક્તિ અને વૈરાગ્ય કોને કહેવાય ? બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રીય, વૈશ્ય તેમજ શુદ્ર એ ચારે વર્ણોના નિયમ તથા બ્રહ્મચર્ય, ગૃહસ્થાશ્રમ, વાનપ્રસ્થાશ્રમ અને સન્યસ્ત આશ્રમના નિયમોનું પાલન કરવા માટેનો ધર્મ કયો ? તેમજ પરબ્રહ્મ એટલે શું ? અને જીવાત્મા તથા પરમાત્માનું એક્ય સમજવતો અદ્વૈત મત એટલે કયો મત ? આ બધા અતિગહન વિષયો છે. આ પ્રકારના વિષયોની જાણકારી ચાહતા જ્ઞાન પીપાસુઓ ઇચ્છે તો જ્ઞાનેશ્વર મહારાજ તથા એકનાથ મહારાજની રચનાઓ તથા વિવિધ ગ્રંથોનો અભ્યાસ કરીને પ્રવિણતા તેમજ સુખ પ્રાપ્ત કરી શકે છે. સતયુગમાં શમ-દમ દ્વારા ઇંદ્રિયનિગ્રહ કરવાથી ત્રેતા યુગમાં યજ્ઞો કરવાથી અને દ્વાપરયુગમાં પૂજન કરવાથી પરમાર્થ સાધી શકાતા હતા. પરંતુ કાળીયુગમાં પ્રભુનું નામસ્મરણ તેમજ ભજન કીર્તન તે સરળ ઉપાયો છે. તેમના દ્વારા સહેલાઈથી પરમાર્થ-ઇશ્વર પ્રાપ્તિ થઈ શકે છે. બ્રાહ્મણ સહિત ચારે વર્ણોની વ્યક્તિઓને ગુરુ કથા સાંભળવાનો અધિકાર છે. બ્રાહ્મણ, ચાંડાળ કે મહિલા સૌને માટેનું આ એકજ ઉત્તમ સાધન છે. જેમણે પૂણ્ય પ્રાપ્ત કર્યું હશે તેઓજ આ કથાનું પાન કરી શકશે.

કથા શ્રવણ કરતાં કરતાં જો કોઈને નિંદ્રા આવી જાય તો શ્રી હરિ તેમને જગાડી દેશે. જેમને સતત વિષય ભોગની

લાલસા રહેતી હોય અને તે ન મળતાં તે દુઃખી થયા કરતા હોય તેમને પણ તેવા દુઃખમાંથી આ 'સંત કથામૃત' છોડાવે છે. યોગ તેમજ યજ્ઞ અને ધ્યાન કરવા માટે ઘણું કષ્ટ ભોગવવું પડે છે. પરંતુ કથા સાંભળવા માટે ધ્યાન આપવું જરૂરી છે. તે સિવાય બીજું કોઈ કષ્ટ નથી પડતું. તેથી પવિત્ર પ્રેમાળ અને સજ્જન ભક્તોએ આ કથાનું શ્રવણ કરવું. તેનું શ્રવણ કરવાથી લોકોનાં પાંચ મહાપાપો બ્રહ્મ હત્યા, નશીલાં દાડ જેવાં દ્રવ્યોનું સેવન, ચોરી તથા ગુરુભક્તિ સાથે સંભોગ કરવો અથવા આવાં પાપો આચરનારાઓ સાથે સંબંધ રાખવો વગેરે બળીને ખાખ થઈ જાય છે. સામાન્ય રીતે ઘણા લોકો આવા બંધનોથી જકડાયેલા હોવાથી તેમને પોતાના સ્વરૂપને જાણવા માટે વલખાં મારવાં પડે છે. આ કથાના શ્રવણ કે પઠનથી તે લોકો બંધનમુક્ત થશે અને પોતાના મૂળ રૂપનું દર્શન કરી શકશે. તેથી આ કથા જીવનની અંતિમ ક્ષણો સુધી યાદ રહે અને તેના સતત પઠનથી કે યાદ રાખવાથી જીવન પરિવર્તન થાય તેમજ સંસારના દાવાગ્રીથી દાઝેલાઓ તથા જખ્ખી થયેલા સૌ મનુષ્યોને મનની શાંતિ અને સમાધાન થાય તેવી ઇચ્છા છે. શ્રી સાઇબાબાને વિનંતી કરવાની કે આ કથા સાંભળવાથી ભક્તનું ધ્યાન આપનામાં આપોઆપ જ લાગી જાય, આપના સગુણ સ્વરૂપનું દર્શન થાય અને તે ભક્ત હૃદયમાં પ્રવેશી જાય. તેમ થતાં ભક્તની મતિ સદ્ગુરુમય અને સંસારમાંથી વિરક્તી જાગે અને નિર્મળ બુદ્ધિ બનીને સદ્ગુરુનું સ્મરણ કરવાની મુમુક્ષા જાગે એવી શ્રી સાઇને પ્રાર્થના. (ઓવી ૪૫ થી ૬૨)

શ્રી સાઇનાથ મહારાજે મારી ઉપર કૃપા કરી અને મને નિમિત્ત બનાવ્યો. હું તો નિમિત્ત માત્ર છું. પરંતુ બાબાએ મને પોતાનો જીવન ગ્રંથ લખવા માટે પ્રેર્યો. ગાય દૂધથી તસતસ થતા પોતાના આંચળ દ્વારા પોતાના વાછરડાને જ વાતસલ્યભાવે પોતાનું દૂધ પીવડાવે છે. તેની આ જન્મજાત સ્વભાવની જેમ શ્રી સાઇનાથનો પણ એવો જ સ્વભાવ છે. તેમની પણ એવીજ પદ્ધતિ છે. શ્રી સાઇ માઉલી મારા જેવા ચાતક પક્ષી ઉપર તેમની કૃપાનાં અમી છાંટણાં કરશે અને મારી ઉત્કૃષ્ટ ઇચ્છા પૂરી કરતાં કરતાં અન્ય ભક્તોના મનનું પણ આ કથા દ્વારા મન: સમાધાન કરશે. ભક્તિ અને પ્રેમની અજાયબીનું શી રીતે વર્ણન થઈ શકે ? માતા પોતાના શિશુના મુખમાં પોતાના સ્તન મૂકીને સ્તનપાન કરાવે છે. બાળકનો પચપાન કરીને સુખ મેળવે છે. પરંતુ માતા શા માટે દુઃખ વહોરી લે છે ? આ બાબતની ખબર ન તો સંતાનને કે અન્ય બીજાઓને હોય છે. માગ્યા સિવાય કષ્ટ સહન કરીને યોગ્ય સમયે માતા જ પોતાનું દૂધ પીવડાવીને સંતાનને તૃપ્ત કરે છે. મા સિવાય અન્ય મહિલા આ પ્રમાણે કરશે નહીં. બાળકને વસ્ત્ર અલંકારો પહેરાવીને પોતાના સ્નેહ પ્રગટ કરતી હોય છે. તે બાબતની સંતાનને ખબર હોતી નથી. સદ્ગુરુ સાઇનાથ મહારાજ પણ આ પ્રમાણે કરે છે. મારા જેવા બાળકની જીવ તથા સુખ સાહયબી કોણ પૂરી કરશે ? મા સિવાય આ રીતની લાગણી કોને થશે ? એના જેવી માયા-વાતસલ્ય ભાગ્યે જ બીજાને થશે. સુસંસ્કારી અને સુદ્રઢ માતાની કૂખે જન્મ મળવો તે મહદ્ભાગ્ય તથા ઇશ્વરની પરમ કરુણા ગણાય. મા અનેક દુઃખો વેઠીને સંતાનને જન્મ આપે છે તેની તે બાળકને કશીય ખબર હોતી નથી. (ઓવી ૬૩ થી ૭૦)

આ અંગે બાબાએ કંઈક વધારે કહ્યું હતું તે હું તમને કહીશ. હે સજ્જનો ! સન ૧૯૧૬માં મારી સરકારી નોકરી પૂરી થઈ. મને મળવા પાત્ર યોગ્ય પેન્શન નક્કી થયું. તે પછીથી મારે શિરડી જવાનો યોગ ઊભો થયો. તે ગુરુપુર્ણિમાનો દિવસ હતો. તેથી ગુરુ પુજન માટે સહુ ભક્તો ભેગા થયા હતા. એ પ્રસંગે દામોદર ઘનશ્યામ દાદરે કે જે અણણા ચીંચણીકર તરીકે ઓળખાતા હતા તેમણે સ્વયં સ્ફુરીત થઈને મારે માટે બાબાને આજીજી કરી. તેમણે બાબાને મારે માટે વિનંતી કરતાં કહ્યું, બાબા ! એની નોકરી પૂરી થઈ હોવાથી મળતાં પેન્શનમાં બહોળા કુટુંબનો ગુજરો થઈ શકે તેમ નથી. માટે એને અન્ય જગ્યાએ નોકરી મળે તેવી વ્યવસ્થા કરી આપો. જેથી તેમની ચિંતા મટે. તે સાંભળીને બાબાએ કહ્યું, સારી નોકરી તો એને

મળશે પણ તેનો કોઈ અર્થ સરશે નહીં. એણે મારી સેવા કરવી જોઈએ જેથી તેને સંસારમાં સુખ પ્રાપ્ત થશે. એના ઘરમાં અન્નનો ભંડાર ભરેલા જ રહેશે તે જીવન પર્યંત ખાલી થશે નહીં. જો તે ભાવ ભક્તિથી મારું શરણું લેશે તો તેનાં દરેક સંકટો કાયમને માટે નાશ પામશે. પરંતુ જે લોકો એમ સમજે છે કે હું મનફાવે તેવું વર્તન કરું તો તેથી શું બગડી જવાનું છે ? એવા જે બહેકી ગયેલા મુર્ખાઓ ધર્મ શાસ્ત્ર પ્રમાણે વર્તતા નથી તેમને સવેળા જ ટાળી દેવા જોઈએ. આવા દૂરાચારીઓ જો સામે મળે તો તેમના પડછાયાથી પણ દૂર રહેવું અને બાજુએથી પસાર થઈ જવું, જરૂર પડ્યે મોં ફેરવી લેવું કારણ કે તેવા માણસો મહાભયંકર હોય છે. જે વ્યક્તિ પોતેજ અઘટીત વર્તન કરે, આચારહીન અને ચારિત્ર્ય બ્રષ્ટ હોય તેમજ સારાસારનો નિર્ણય કરવામાં અસમર્થ હોય તો તે શું કામનો ? જે વ્યવસ્થિત અભ્યાસ ન કરે, ધર્મનું પાલન ન કરે તેવો માણસ પોતાનું શ્રેય સાધી શકતો નથી તો અન્યનું શ્રેય કેવી રીતે કરી શકશે ? આપણી પાસે આવનારી કોઈપણ વ્યક્તિ ખાસ ક્ષુણ્ણાનુંબંધ વિના મળતી નથી. આપણી પાસે જે કૂતરુ, ડુકર કે ભેંસ આવે તેમને ધૂત્કારશો નહીં. હવેથી હેમાડપંતે મારી ભક્તિ ભાવથી ફક્ત સેવાજ કરવાની રહેશે. તેથી દેવાધિદેવ રીઝતાં તેને ધનનો અક્ષય ખજાનો પ્રાપ્ત થશે. (ઓવી ૭૧ થી ૮૨)

મનમાં એવો પ્રશ્ન ઉદ્ભવે કે આ પૂજા કેવી રીતે થઈ શકે ? ‘હું કોણ’ એનો ઉત્તર ખાત્રીપૂર્વક કેવી રીતે મેળવી શકાય ? બ્રહ્મ તો નાશ ન પામનારું અવીનાશી તત્ત્વ છે જે પૂજવા યોગ્ય છે. તે વિષે ભગવાન શ્રી કૃષ્ણે ગીતામાં સાતમાં અધ્યાયના ચોથા શ્લોકમાં જણાવ્યું છે કે ‘(હું) પૃથ્વી, જલ, અગ્ની-તેજ, વાયુ અને આકાશ તથા મન, બુદ્ધિ અને અહંકાર એમ આઠ પ્રકારની પ્રકૃતિ રૂપે ચારે બાજુ વિસ્તરેલો છું.’ આ ચમત્કારી કૃતિ મારું જ સર્જન છે. તે સર્વને એક અક્ષરમાં સમજાવનારો પ્રણવ મંત્ર-ૐ મારા જ અસ્તિત્વને દર્શાવનારો શબ્દ છે. બાહ્ય વિશ્વમાં પણ દરેક આણુમાં હું જ વ્યાપી રહ્યો છું. હું અને અંદર બહારનું વિશ્વ તેમાં કોઈ ભીન્નતા ન હોવાથી ઇચ્છા અને વાસનાનું સ્વતંત્ર અસ્તિત્વ રહેતું નથી. તેથી ‘હું’ અને ‘મારું’ નો ભાવ રહેતો નથી. ઇચ્છા અને વાસના તો માનવ મન અને બુદ્ધિની ઉપજ છે. આત્મા વાસનાઓથી લેપાતો ન હોવાથી અને તે વ્યાપક તત્ત્વ હોવાથી આત્મા કે પરબ્રહ્મ વ્યાપક તત્ત્વ છે. તે દષ્ટિએ શ્રી સાઇનાથ મહારાજ પણ વાસનાઓના ગુલામ ન હોવાથી તેમને કામનાઓને કારણે ખેંચાવું પડતું નથી. કામનાઓ તો તેમની ગુલામ છે. માટે શ્રી સાઇનાથ મહારાજ પરબ્રહ્મ સ્વરૂપ છે. માટે મનુષ્યમાં રહેલી કામનાઓ તેમનું સ્મરણ કરતાની સાથે જ જેમ કમોસમે પડેલા બરફના કરા સૂર્યનાં કિરણો પડવાથી પીગળી જાય છે તેમ તેમનો નાશ થાય છે.

હું મન, બુદ્ધિ અને સ્થુળ કે વિરાટ સ્વરૂપ નથી. તે રીતે સુક્ષ્મ કે હિરણ્યગર્ભ પણ નથી. હું તો અનાદી છું અને સાક્ષી ભાવે નીરખનારો છું. તેથી મને ઇંદ્રિયોના વિષય પ્રત્યે કોઈ આસક્તિ નથી. વળી કર્તા અકર્તા પણ હું નથી. એ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે જ્યાં મન, બુદ્ધિ અને ઇંદ્રિય સમુહ જડ છે એવી સમજણ જન્મે ત્યારે તેની પ્રત્યે વિરક્તી ઉભી થાય છે. તે માટે જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું જોઈએ. દેહભાન પ્રત્યે જગૃત મનુષ્યોને માયા પજવે છે. તેવા ઇશ્વરની માયારૂપી શક્તિનો આવા મનુષ્યો માટે જ જન્મ થાય છે. જ્યારે મનુષ્ય એમ સમજે કે હું કેવળ ‘ચૈતન્ય સ્વરૂપ’ છું ત્યારે તેનામાં પૂર્ણ આનંદ પ્રગટે છે. જે માનવ મારું ધ્યાન ધરે છે તેજ મારી સેવા અને ભક્તિ કરે છે. હું ચિદાનંદ સ્વરૂપ છું એવી જેને અનુભૂતિ થાય છે તેને જ્ઞાન કહેવાય છે.

‘અધ્યાત્મા બ્રહ્મ’ અને ‘પ્રજ્ઞાનમાનંદ બ્રહ્મ’ એટલે કે ‘આ આત્મા જ બ્રહ્મ છે અને જ્ઞાન અને આનંદ પણ બ્રહ્મ છે. આ દૃશ્ય જગત સાચું નથી પણ એ મિથ્યા છે. તેથી દૃષ્ય જગત વિષયોમાંથી ઉત્પન્ન થયું હોવાથી તે વિષયી બ્રહ્મ કહી શકાય. હું તો પરમતત્ત્વ રૂપે પ્રકાશનારું બ્રહ્મ છું.’ આ બાબતો સમજાવતાં ભગવાન શ્રી કૃષ્ણ વધુમાં કહે છે હું નિત્ય, શુદ્ધ, બુદ્ધ, મુક્ત

અને સત્ય સ્વરૂપે સાક્ષાત વાસુદેવ છું. બ્રહ્મનું દર્શન કરાવનાર ઐં પણ હું જ છું. મારું આ પ્રકારનું સ્વરૂપ સમજીને ભક્તે મારું ભક્તિભાવ પૂર્વક પૂજન કરવું જોઈએ. તે તેને માટે કલ્યાણકારી હશે. ‘હું કોણ છું’ એ તત્ત્વનો બરોબર સમજનાર મારે શરણે આવે તો મારામાં એકરૂપ થઈ જાય છે. શું નદી સમુદ્રમાં ભળી ગયા પછી પાછી ફરી શકે છે ? સમુદ્રને આલિંગન આપતી સરિતાનું તે પછીથી અલગ સ્વરૂપ રહે છે. ખરું ? તેમ નથી થતું. તેલથી ભીંજાયેલી દીવેટ જો દીપ જ્યોતિને ભેટે તો તે સ્વયં જ્યોત બની જાય છે. સંત સમાગમથી ભક્તોની પણ તેવી જ સ્થિતિ થાય છે. (ઓવી ૮૩ થી ૧૦૦)

પૂર્ણ ચૈતન્ય સ્રોત પરમેશ્વર અથવા અલ્લાહ માલિકનું જે સતત ચિંતન કરે છે તે શાંત અને સમદર્શી બને છે. તેનામાં અહંકાર શૂન્યતા એટલે હું પણ ન હોય, નિર્મમત્વ એટલે આસક્તિનો અભાવ હોવો, નિરહંકૃતિ એટલે જ્ઞાન કે કર્મનો અહંકાર ન હોવો. અને નિર્દેહવત્વ અર્થાત્ સુખ-દુઃખ, લાભ હાની જેવા પરસ્પર વિરોધી મનોવિકારોથી અતીપ્ત રહેવું આ ચાર ગુણો હોય તો અહંભાવવાળી અહંકારી સ્થિતિ હોઈ શકતી નથી. શ્રી સાઇમાં ઉપરોક્ત સદ્ગુણો હોવાથી તેમનામાં હું પણ જેવા અહંકારની સ્થિતિ ન હતી. શ્રી સાઇનાથનો ‘હું’ અહં બ્રહ્માસમી-હું જ બ્રહ્મ છું પ્રમાણે બ્રહ્મ જેવો વિરાટ છે. તેની સરખામણીમાં મારો લેખકનો હું ઘણો નાનો છે. જે સાઇના વિરાટ હું નો નાનકડો અંશ છે. હું મારો ‘અહં-હું’ શ્રી સાઇનાં ચરણોમાં સમર્પિત કરું છું. તેજ મારી સાઇ સેવા છે. શ્રીમદ્ ભાગવત પુરાણમાં ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ પ્રભુએ વચન ઉચ્ચાર્યા છે કે ‘જે મારી સેવા તથા ભજન કરે છે અને અનન્ય ભાવે મારે શરણે આવે છે તે મારામાં જ એકરૂપ થઈ જાય છે. તેથી તેને મુક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે.’ કીડો ભમરાનાં દંશના ડરને કારણે ભમરાનું ધ્યાન કરે છે. છેવટે તે પોતેજ ભમરો થઈ જાય છે. તેજ રીતે શિષ્ય પણ ગુરુભક્તિ કરતાં કરતાં ગુરુ સમાન બની જાય છે. ‘ગુરુ સમાન’ આ શબ્દમાંનો સમાનના જેવો - જેટલો અલગતાનો ભાવ ગુરુથી સહન થતો નથી. તેથી એમ કહી શકાય કે ગુરુને શિષ્ય સિવાય ગુરુત્વ નથી અને શિષ્ય ભાવ ગુરુ ભાવથી અલગ થઈ શકતો નથી. તે બંને એકજ છે. (ઓવી ૧૦૧ થી ૧૦૭)

સાઇ પૂજા માટે જે આજ્ઞા થઈ તે સાઇ કોણ છે એની વિશદ વ્યાખ્યા કરી. તે ભાવને દ્રઢ કરવા માટે મને જે એક વાત યાદ આવી તે હું તમને કહું છું. એક સમયે રોહિલ ખંડમાંનો એક રોહિલા જાટ મુસલમાન શિરડીમાં આવીને ઘણા દિવસો સુધી ત્યાં રોકાયો. તે બાબાના સંપર્કમાં આવતાં તેમના ગુણોથી મોહિત થયો અને બાબાને ચાહવા લાગ્યો. તે આખલાની જેમ હષ્ટપુષ્ટ અને શરીરે કદાવર હતો. તે સ્વચ્છંદી વર્તન કરતો હોવાથી કોઈનેય ગાંઠતો નહતો. તે લાંબી ઘેરાવાવાળી અને પગ સુધી પહોંચતી લાંબી કફની પહેરતો હતો. રાત દિવસની પરવા કર્યા વિના તે મસ્જિદમાં હોય કે ચાવડીમાં હોય પરંતુ આવેશમાં આવી જઈને જોર જોરથી કુરાનના કલમા પઢતો હતો. આમ તો તે મસ્જિદમાં બાબાની સાથેજ રહેતો હતો. તેની આવી હરકતો હોવા છતાં બાબા તેને કશુંજ કહેતા નહીં. સાઇ તો શાંતિ દૂત હતા. તે મધ્યરાત્રીએ પણ બૂમો પાડતો હોવાથી અને બડબડાટ કરતો હોવાથી તથા તેના અભદ્ર વર્તનથી ગ્રામજનો કંટાળી ગયા હતા. આખા દિવસની સખત ગરમી અને પાણી પણ ન મળતું હોવા છતાં મહેનત કરનારા મહેનતકશ લોકોને રાત્રે નીરાંતે ઉંઘ પણ ન મળવાથી તેઓ ત્રાસી ગયા હતા. બાબાને ત્રાસ થતો હોય કે ન થતો હોય તે તો સહન કરી લેતા.

પરંતુ રોહિલા ગ્રામજનો માટે મોટો ત્રાસ રૂપ બની ગયો હતો. ગામ લોકોની દશા એક બાજુ વાડ અને બીજી બાજુ ફૂલો તેવી થઈ હતી. બાબા તેને કાંઈ કહેતા ન હોવાથી તે માથાભારે તત્ત્વ બની ગયો હતો. તેણે બેશરમીની હદ વટાવી દીધી હતી. તેથી કોથે ભરાયેલા ગામ લોકો બાબાને વિનંતી કરવા માટે પહોંચ્યા. પરંતુ બાબાએ એમની વાતનું કંઈ પણ ધ્યાન આપ્યું નહીં. તેમણે તો વળી એમ કહ્યું છે ‘રોહિલાને સતાવશો નહીં એ મારો માણસ છે.’ રોહિલાની સ્ત્રી તેને છોડીને બીજા પુરુષ સાથે ચાલી ગઈ

છે. તેને રોહિલા સાથે સંસાર કરવાનું ગમતું નથી. તે બાઇ એને છેતરીને મારી પાસે આવવા માટે ઉત્સુક થઇ છે. તે રાંડને લાજ મલાજે કે પડદો-બુરખો વગેરેની શરમ ત્યજી દીધી છે. રોહિલો તેને બળબરીથી ઘર બહાર કાઢી મૂકે તો તે બળપૂર્વક ઘરમાં ઘુસવાનો પ્રયાસ કરે છે. જો રોહિલો બૂમાબૂમ બંધ કરી દે તો તે મારા ઘરમાં આવવાનો પ્રયાસ કરે છે. રોહિલો જો બૂમાબૂમ કરે તો તે તરત જ ભાગી જાય છે. માટે તેને બૂમાબૂમ કરવા દો અને તેને રોકશો નહીં. તેની બૂમાબૂમ મારે માટે હિતકારી અને કલ્યાણકારી છે. રોહિલો મારે માટે તો કલ્યાણકારી છે. તેની બૂમાબૂમ બંધ થશે તો તે દુષ્ટ-રોહિલી મને ત્રાસ આપ્યા કરશે. તે મારાથી પણ દૂર થઇ શકશે નહીં. તે જ્યારે થાકશે ત્યારે પોતાની જાતે જ શાંતિથી બેસશે. ત્યારબાદ જ તમારું કાર્ય થઇ શકશે. બાબાનાં આવાં વચનો સાંભળીને ગ્રામજનોએ વિચાર્યું કે જો બાબા તેનાથી હેરાન થતાં ન હોય તો હવે કશું થઇ શકશે નહીં. તેથી તેમણે બધાજ પ્રત્યનો પડતાં મૂક્યાં. આમ તો રોહિલાને બૂમાબૂમ કરવાની આદત અને શોખ તેમાં ફાગણ માસ અને હોળીના તહેવારોને કારણે રોહિલાને બૂમો પાડવા માટેનું મોકળું મેદાન મળી ગયું. તે ગળું સુકાઇ જાય ત્યાં સુધી કોઇપણ તાલમેળ વિનાના કુરાનના કલમા બોલવા માંડ્યો. લોકોને એ વાતનું આશ્ચર્ય થયું કે આવા બૂમ બરાડાથી કંટાળી જવાય તેમ છતાં બાબા તો તલ્લીન થઇ જાય છે ! બાબા કેટલા મોટા ક્ષમાવાન ગણાય ? દેખાવમાં સાવ ગાંડા ઝંડ-જંદ-જેવા રોહિલા માટે બાબા એમ કહેતા કે તેને કોઇએ ઘાકધમકી આપવાં નહીં. રોહિલો ગમે તેવો હોય પરંતુ તેને બાબા માટે પ્રેમ અને આદર હતો. તે પોતાના ધર્મમાં જણાવ્યા પ્રમાણે કુરાનની કલમા પઢતો હોત. વાણી મૂઢતા કે કર્કશતા તે કોઇ ભક્તના વશની વાત નથી. સૌ પોતપોતાની સ્ફુરણા અનુસાર જે તે નામનું ઉચ્ચારણ કરતા હોય છે. રોહિલો હંમેશાં તેના ઘોઘરા કર્કશ અવાજથી ‘અલ્લાહો અકબર’ એવો ઘોષ કરતો હતો. અને આનંદમાં આવી જઇને કલમા બોલતો હતો. જો કોઇને હરિનામ સ્મરણનો કંટાળો આવે તો તેવા અપવિત્ર માણસોના સ્પર્શનો બાબાને ભય લાગતો. તેથી બાબા એમ કહેતા, ‘જેને હરિ ભજનની ધૂન લાગી છે તેને કાઢી મુકવાની વાત શું કામ કરો છો ? જ્યાં મારા ભક્તો મારું ભજન કરે છે ત્યાં હું નિદ્રાધીન થયા સિવાય નિવાસ કરું છું.’ આમ કહીને બાબાએ ભગવાનનાં વચનોની પ્રતિતિ કરાવી. રોહિલો વધેલો સૂકો રોટલો ખાતો હતો ત્યાં પડી રહેતો હતો તેને વળી પત્ની ક્યાં હતી? રોહિલા પાસે ફૂટી કોડી ન હતી તો તેનાં લગ્ન થવાની સંભાવના ક્યાંથી હોય ? જેની પત્ની જ ન હતી તે સ્ત્રી બાબા પાસે કેવી રીતે જાય ? બાબા તો અખંડ બ્રહ્મચારી હતા. આ વાર્તા ઉપજવી કાઢેલી હતી. બાબાને તેના બૂમ બરાડા કરતાં તે કુરાનના કલમા પઢતો હતો તેનાથી બાબાને સંતોષ થતો હતો. બાબા રાત દિવસ જાગીને તેના કલમા સાંભળતા હતા. બાબાને રોહિલાના કલમાની ઉદ્દેશ્ય પૂર્ણ વાતમાં રસ હતો. તેમને ગામ લોકોની અર્થહીન વાતોમાં જરાય રુચી ન હતી. ગ્રામજનોની શાન ઠેકાણે લાવવા માટે બાબાએ આવું નાટક કર્યું હતું. તે દ્વારા એમણે લોકોને સમજાવ્યું કે નામ સ્મરણ કરનાર રોહિલાનો સંગ મને ગમે છે. તેનો લોકોને અનુભવ કરાવીને વાત સમજાવી. જેને દશ્ય જોવાતી વસ્તુ, દષ્ટા જોનાર વ્યક્તિ અને દર્શન જોવાની ક્રિયા આ ત્રણેમાં ચૈતન્ય સભર લાગે તે ભલે બ્રાહ્મણ કે પઠાણ હોય પણ બાબા માટે સહુ સમાન હતાં. (ઓવી ૧૦૮ થી ૧૪૧)

એક દિવસ મધ્યાહન સમયે ભક્તજનો આરતી ઉતારીને પોતાને ઘેર જવા નીકળ્યા તે સમયે બાબાના શ્રી મુખેથી જે વચનો બોલાયા તે સાંભળવા જેવાં છે. ‘તમે ઘરમાં હો, કોઇ સ્થળે હો કાંઈ પણ કાર્ય કરતા હો પરંતુ એટલું યાદ રાખજો તમારાં કાર્યોની રજેરજની ખબર મને સતત મળ્યા જ કરતી હોય છે. તમને મારો પણ એવોજ અનુભવ થતો હશે કે હું સર્વેનાં હૃદયોમાં વાસ કરી રહ્યો છું. હું સઘળે વિચરનારો સર્વગામી છું અને સર્વનો સ્વામી છું. હું સજીવ હોય કે નિર્જીવ સકળ સૃષ્ટિનાં અણુએ અણુમાં વ્યાપી રહ્યો હોવા છતાં તેનાથી વિશેષ છું. ઇશ્વરે અગાઉથી ઘડેલી યોજનાનો હું જ મુખ્ય સુત્રધાર અને સમગ્ર સૃષ્ટિનો સર્જનહાર છું. હું સત્વ, રજસ અને તમસ એ ત્રણે ગુણોની સપ્રમાણ વ્યવસ્થા કરનારો

વ્યવસ્થાપક છું. હું જ પાંચજ્ઞાનેન્દ્રીય, પાંચ કર્મેન્દ્રીય અને મન એમ સઘળી ઇંદ્રીઓનો ચાલક છું. હું સર્જક, પાલક અને વિસર્જન કરનારો છું. જેણે પોતાનું ચિત્ત મારામાં સ્થિર કર્યું હોય તેને કોઈ પણ પ્રકારનું વિઘ્ન નહતું નથી. પરંતુ જે મને વિસરી જાય છે એને ઇશ્વરથી મોહિત કરનારી શક્તિ માયા ચાબખા મારે છે અને તેને છેતરે છે. ભગવાન શ્રી કૃષ્ણે અર્જુનને ગીતાજીમાં આવોજ ઉપદેશ આપ્યો છે.'

ईश्वरः सर्वभूतानां हृद्देशेर्जुन तिष्ठति ।

भ्रामयन्सर्वभूतानि यंत्रत्रहृद्वानि मायया ॥६१॥ अ. ૧૮

(હે અર્જુન ! ઇશ્વર સઘળાં પ્રાણીઓનાં હૃદયમાં વાસ કરે છે. તેની માયા દ્વારા બધાં પ્રાણીઓ યંત્રની જેમ ફરતાં રહે છે.)

तमेव शरणं गच्छ सर्व भावेन भारत ।

तत्प्रसादात्परां शान्तिं स्थानं प्राप्स्यसि शाश्वतम् ॥६२॥ अ. ૧૮

(હે ભારત તું સર્વ ભાવથી તે પરમેશ્વરને જ શરણે જા, તેની કૃપાથી તું પરમશાંતિ અને સનાતન સ્થાન મોક્ષ પદ પામીશ.)

તે પ્રમાણે ભૂતીં સબાહ્યાભ્યંતરી । ખરુનિ ઝરેલા ચરાચરી । આ વિધાનની પુષ્ટિ માટે પુરુષ સૂક્તનો પ્રથમ મંત્ર સરખાવી જુવો:-

स भूमिं विश्वतो वृत्वाडत्यतिष्ठत् दशांगुलम् ।

આ પુરુષ સમગ્ર વિશ્વને પોતાનામાં આવરી લઇને દશ આંગળાં જેટલો મોટો રહીને સ્થિર થયો છે. આ જગતમાં જે કંઈ દેખાય છે તે મારું જ સ્વરૂપ છે. કીડી, કીટક, ભીખારી કે રાજા હોય અથવા સમગ્ર અમાપ સ્થાવર જંગમ વિશ્વ હોય તે સઘળું તે આ સાઇનું જ સ્વરૂપ છે. (ઓવી ૧૪૨ થી ૧૪૮)

આ કેવો સુંદર અને સૂચક ઇશારો છે. સંત અને ઇશ્વર બંને અલગ નથી પણ એક અને અભેદ છે. સમગ્ર જગતના દરેક સ્વરૂપના ઉદ્ધાર કરવાને માટે ઇશ્વર અવતાર ધારણ કરે છે. ગુરુ ચરણોમાં લીન થવા માટે ગુરુના ગુણલા ગાવા, ગુરુ કથાનું ભક્તિપૂર્વક શ્રવણ કરવું અને તેમનું કીર્તન કરવું. આ પ્રકારે કથા સાંભળવાથી શ્રોતા અને શ્રવણ કરેલા વિષય વચ્ચેથી જુદાઈ સહજપૂર્વક દૂર થઈ જાય છે. તેમનાં હૃદયમાં ચૈતન્યનું પ્રાકટ્ય થતાં સાઘકોનું મન પરમેશ્વરમાં લીન થઈ જાય છે. સંસારમાં ગરકાવ થયેલા જનોથી થોડો પણ પ્રયાસ થયો ન હોય તેમ છતાં ફક્ત સંત કથા જો સાંભળવાની મળે તો પણ આવા માનવીનું કુદરતી રીતે જ કલ્યાણ થાય છે. જો એ કથા ભક્તિભાવ પૂર્વક શ્રવણ કરાય તો તેનું કેટલું બધું શ્રેય મળે ? શ્રોતાઓએ આ બાબતનો હૃદયપૂર્વક વિચાર કરવો જોઈએ. ભક્તિપૂર્વકના શ્રવણથી ગુરુચરણ પ્રિતિ પ્રાપ્ત થશે અને ધીરે ધીરે પરમ સુખની પ્રાપ્તિ થશે. તેને માટે બીજા નિયમો, નિષ્ઠા કે ધર્મની જરૂરિયાત નહીં રહે અને પરમહિત સઘાશે. મનથી નિશ્ચય પૂર્વક કરેલા કથા શ્રવણથી પરમ આનંદની વૃદ્ધિ થાય છે અને વિષયનાં બંધનો તૂટી જતાં લાલસામાંથી સરળતાપૂર્વક મુક્ત થવાય છે. (ઓવી. ૧૪૯-૧૫૫)

પરમ શ્રદ્ધેય બાબાની ઉપરોક્ત વાણી સાંભળીને મેં નિર્ધાર કર્યો કે હવેથી નર સેવાને બદલે ગુરુ સેવા જ કરવી. પરંતુ મનમાં દ્વિધા થઈ કે જેમ આણા ચીંચણીકરની વિનંતીનો જવાબ આપતાં બાબાએ કહ્યું હતું કે 'મળશે સાલી નોકરી' તે રીતે ખરેખર તેવું મારાથી અનુભવાશે ખરું ? બાબાના શબ્દો વ્યર્થ ગયા હોય તેવું આજ સુધી બન્યું તો નથી. નર સેવાનો મોકો તો મળશે પણ તેથી કોઈ ખાસ હિત સઘાય તેમ લાગતું નથી. આણાનું બાબાને પૂછવું તે તેમની રીતે બરાબર હતું અને એવું ન હતું કે મારી ઇચ્છા ન હોય. તેજ રીતે નસીબમાં હશે તેમ થશે અને તે ભોગવી લેવાશે તેવું પણ ન હતું. હું

વિચારતો હતો કે મને નોકરી મળવી જોઈએ જેથી સંસાર નિર્વાહ થઈ શકે. શ્રી સાઇબાબાએ મને આંગળીએ ગોળ બતાવીને કહ્યું ઔષધ પીવડાવી દીધું. હું ગોળની આશાએ તે ઔષધ પી ગયો. હું સંતોષ પામ્યો અને તૃપ્ત થયો. પેન્શન શરૂ થયા પછી પાંચ વર્ષ બાદ મને સેક્રેટરીએટમાં છ માસ માટેની હંગામી નોકરી મળી. જે વાત મારી કલ્પના બહારની હતી. પરંતુ તે જે રીતે મળી હતી તેજ રીતે છૂટી પણ ગઈ. ત્યારબાદ બાબાએ મને કદી નાશ ન પામે તેવી સુખ પ્રાપ્તિ માટે ગ્રંથનું લેખનકાર્ય કરવા માટે તેની તૈયારીમાં જોતરી દીધો. (ઓવી ૧૫૬-૧૬૩)

આ સંપૂર્ણ જગત ભગવાનનું સ્વરૂપ છે. તેમ છતાં તે ભગવાન જગતથી પણ પર એવો પરમેશ્વર છે. ઇશ્વર જગતથી અલગ નથી પણ જગત ઇશ્વરથી જુદું છે. જગતની ઉત્પત્તિ થઈ ત્યારથી સજીવ અને નજીવ વસ્તુઓની હયાતી છે. તેમનો મૂળ આધાર ઇશ્વર જ છે. એ પરમેશ્વરની પૂજાનાં આઠ પ્રકારનાં સ્થાનો છે. મૂર્તિ, યજ્ઞ માટેનો કુંડ, અગ્નિ, તેજ, સૂર્ય મંડળ, પાણી, બ્રાહ્મણ અને માર્ગદર્શક ગુરુદેવ. આ વિવિધ પૂજા સ્થાનોની સરખામણીમાં ગુરુદેવ સર્વશ્રેષ્ઠ પૂજા સ્થાન છે. ભગવાન શ્રી કૃષ્ણ પણ પોતાના ગુરુ સાંદિપનીનાં ચરણોમાં મસ્તક મુકીને એમ કહેતા કે ‘સદ્ગુરુનું સ્મરણ કરવાથી હું નારાયણ સંતુષ્ટ થાઉં છું. મારા કરતાં સદ્ગુરુની સ્તુતી વધુ પસંદ કરે છે.’ આ રીતે ગુરુનું મહત્ત્વ શ્રેષ્ઠ અને ગહન છે. સદ્ગુરુનું ભજન કરવું જેને ન ગમતું હોય તેવો મનુષ્ય કમનસીબ છે. તે જન્મ-મરણના ચક્રાવામાં પડીને પોતાનો નાશ નોતરે છે. જન્મ અને મરણના ચક્રાવામાંથી મુક્ત થવા માટે કથા શ્રવણ કરવાથી પોતાનો ઉદ્ધાર થાય છે. સંતો દ્વારા સહજ રીતે કહેવાયેલી વાતો ઘણીવાર અજ્ઞાનતાનો ગુંચવાડો દૂર કરે છે. તેથી ભયંકર સંકટોમાંથી ઉગરી જવાય છે. આ વાતો યાદ રાખવા જેવી છે. આવનાર સમય કેવો આવશે તેની કોઈને પણ જાણ નથી. આ તો બધા ‘અલ્લામિયાના’ ખેલ છે. પ્રેમાળ ભક્તોએ તો સારા પ્રેક્ષક બનવું. મારામાં કુશાગ્ર બુદ્ધિ ન હોવા છતાં શ્રી સાઇબાબા જેવા સમર્થ ગુરુ પ્રાપ્ત થયા તે મારું સદ્નસીબ કહેવાય. જો એમ ન હોય તો પછી તે પણ ‘અલ્લામિયા’નો ખેલ છે. (ઓવી ૧૬૪ થી ૧૭૩)

આ રીતે ગ્રંથનું પ્રયોજન પૂર્ણ થયું. મને બાબા દ્વારા જે પ્રોત્સાહન અને આશ્વાસન મળ્યાં તે વાત પણ કહી. તેના અનુસંધાનમાં હું બ્રહ્મ છું ની સમજણ તથા બ્રહ્મ પૂજનની વિધી કઈ રીતે થાય તે. પણ સમજાવ્યું. હવે આગલા અધ્યાયમાં બાબાના શિરડીમાં પ્રાકટ્યની કથા કહેવાશે. તમે ભલે નાના ભક્ત હો પરંતુ ભોળા ભક્ત છો. તમે એક ઠાણ સંસારથી દૂર થઈ જઈને અને તેની માથાકૂટ અને ચિંતા વીસરી જઈને આ નિરાળા ચરિત્રનું શ્રવણ કરો. સાઇબાબા ભલે કામ ક્રોધ આદિથી પર એવા નિર્વિકારી હતા તેમ છતાં અનેકવિધ નાટકીય અને ચમત્કારિક ખેલ કરનારા હતા. તે પરમેશ્વરનો અવતાર હોવા છતાં પોતાનું અદ્ભુત કાર્ય કરવા માટે સામાન્ય માનવ જેવું વર્તન કરતા હતા. તેમનાં પવિત્ર ચરણકમળમાં ‘સમર્થ સાઇ’ એ નાનકડા નામનો મંત્ર જપ કરાય છે. આ મંત્ર ભક્તો માટે સંસાર મુક્તિ માટેની ચાવી સમાન છે. એમની આ કથા જે સાઇ ચરિત્ર રૂપે છે તે અદ્ભુત ચરિત્ર ખૂબજ પવિત્ર છે. તેને જે કોઈ વાંચશે તે પૂર્ણ પવિત્ર થઈ જશે. તેમનાં દુઃખોનો નાશ થશે. કથા સાંભળતી વખતે ઊંઘ આવશે, મન ન ચોટે, ચિત્ત પાગલની જેમ ભટક્યા કરે અને ત્રણે ગુણોના મિશ્રણને કારણે પ્રભુનું સગુણ કે નિર્ગુણ સ્વરૂપ ન દેખાય તેમજ કથામાં બેઠેલી સ્ત્રીઓની શૃંગારિક ચેષ્ટાઓ જોવાથી કથાનું ફળ પ્રાપ્ત થતું નથી. એકનાથી ભાગવતના અગીયારમાં અધ્યાયમાં ૭૦૬ થી ૭૧૧ સુધીની પંક્તિઓ આ અંગે જોવી જોઈએ. આવા અંતરાયો દૂર થવાથી શ્રવણ સુખદ થશે. આ કથા શ્રવણ માટે કોઈ વ્રત, કે વિધિની જરૂરીયાત નથી. કષ્ટદાયક ઉપવાસો કે યાત્રાઓની પણ જરૂર નથી. આ ચરિત્ર સાંભળવું તેજ પૂરતું છે. સાચો પ્રેમ હોય અને ભક્તિનું રહસ્ય જાણી લીધું હોય એટલે શ્રેષ્ઠ પરમાર્થ-મોક્ષ-પ્રાપ્ત થશે. આ કથા શ્રવણથી ત્રાસદાયક અને અશુભ અજ્ઞાનનો નાશ થશે. બીજી થકવી નાખે તેવી સાધનાઓની જરૂર

નથી. આ સાઈ ચરિત્રની કથા સાંભળવાથી થતા પુણ્યનો સંચય કરવો જોઈએ. ગયા જન્મમાં સુખ દુઃખ રૂપી ફળોનું નિવારણ કરીએ. એજ રીતે આ જન્મનાં ખરાબ કે સારાં કૃત્યોને સિલકમાં ન રાખીએ. કંબુસ માણસ કોઈપણ ગામમાં કાંઈ પણ કામ કરતો હોય તો તેને ધનનો ઢગલો જણાય છે. તે રીતે ભક્તોને સાઈ જ દેખાવા જોઈએ. (ઓવી ૧૭૪ થી ૧૮૫)

સર્વનું કલ્યાણ થાવ. આ પ્રકારે સંત અને સજ્જનોની પ્રેરણા પામેલા, ભક્ત હેમાડપંત રચિત શ્રી સાઈ સમર્થના સત્ય ચરિત્ર ગ્રંથ પ્રયોજન અનુજ્ઞાપન નામનો ત્રીજો અધ્યાય અહીં સમાપ્ત થાય છે.

શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથને અર્પણ.

અધ્યાય ત્રીજાનું અર્થ વિવરણ

સામાન્ય રીતે જોતાં આ અધ્યાયમાં ગ્રંથનું પ્રયોજન, શ્રી હેમાડપંતને ગ્રંથ લખવાની આજ્ઞા અને રોહિલાની અભિનય કથાનું વર્ણન એટલું જ જોવા મળે છે પરંતુ આ અધ્યાયને ઝીણવટ ભરી દૃષ્ટિથી જોવામાં આવે તો તેનું અર્થ ગાંભીર્ય સમજાય છે.

આ અધ્યાયની ૧૮૫ ઓવીઓ-પંક્તિઓમાંથી ઓગણપચાસ ઓવીઓ તો ખૂદ બાબાના મહામુલા શબ્દો દ્વારા લખાઈ છે. મને એમ લાગે છે કે વાંચકોએ એનું વારંવાર પુનરાવર્તન કહો કે પારાયણ કરવું જોઈએ.

પહેલી અગીયાર ઓવીઓમાં બાબા પોતાની ભક્તિ અને કથા શ્રવણના મહાત્મ્ય અને મહત્વનું વર્ણન કરતાં કહે છે-
શ્યામા હવે કહું તે સાંભળ । પ્રેમે લેતાં મારું નામ ।

પૂર્ણ સહુનાં સઘળાં કામ । કરું પ્રેમ ભક્તિ પ્રગટાવવા ॥૧૧॥

જે ગાયે સ્નેહ ભાવથી । ચરિત્ર સ્તુતિ મારાં પ્રેમથી ।

આગળ પાછળ ઉભો છું હું । તેની ચારે બાજુએ ।

ચમરાજના મુખમાંથી । મારા ભક્તને હું ઉગારીશ ।

કેવળ મારી કથા સાંભળતાં । રોગ નિર્મુળ જરૂર થશે ॥૧૭॥

કરજો કથા સાદર શ્રવણ । કરવું તેનું સદા મનન ।

મનન બાદ નિદ્ધિયા સન । કરતાં સંતોષ પામશે ॥૧૮॥

બીજી બત્રીસ પંક્તિઓ, ઓવી છોત્તેરથી એકસો સાતમાં ધર્માચરણ અને નીતિથી વર્તવાનું માહાત્મ્ય કહેવાયું છે. તે પછી પોતે સર્વવ્યાપી અને ઓમકારના પ્રતિક સમા અવ્યક્ત બ્રહ્મ છે તેમ સમજાવીને પોતાનું પૂજન કેવી રીતે કરવું તે સમજાવ્યું છે. એમાનાં થોડાંક વચનો આ પ્રમાણે છે.

જ્યાં સુધી નામ રૂપ આકાશ । છે જગતમાં સ્થાવર જંગમ ।

મેં જ કીધો આ ચમત્કાર । સઘળો અષ્ટધા પ્રકૃતિનો ॥૮૫॥

ઝં પણવ એ મારો વાયક । વાચ્ય તેનો છું હું એકજ ।
 વિશ્વાકરે વસ્તુ અનેક । સર્વેમાં હું એક સમાયો ॥૮૬॥
 મન બુદ્ધિ ઇન્દ્રિઓ સકળ । નથી હું વિરાટ કે સ્થુળ ।
 નથી હું હિરણ્યગર્ભ અપ્રકટ । હું સનાતન છું અનાદી સાક્ષી ॥૯૧॥
 સ્વરૂપનું જે વિસ્મરણ । તેજ માયાનું અવતરણ ।
 શુદ્ધ પરમાનંદનું સ્મરણ । તેજ હું ચૈતન્યધન ॥૯૪॥
 મારી તરફ વાળવી વૃત્તિ । તેજ સેવા ને મદ્ભક્તિ ।
 ચિદાનંદ હું છું તે પ્રતિતિ । થતાં જ્ઞાનની શુદ્ધ સ્થિતિ ॥૯૫॥
 એમ સમજી હું કોણ । કરવું મારું યથાર્થ પૂજન ।
 ઉપરાંત થજો અનન્ય શરણ । સમરસ થઈ ભજો મુજ મહી ॥૯૮॥
 કીટકનું ભ્રમર ધ્યાન । તેવો થતો ભ્રમર જયમ ।
 શિષ્ય જો કરે નિજ ગુરુ ભજન । ગુરુ સમાણો તે બને ॥૧૦૬॥
 આ ઉપદેશથી સંતોષ ન થયો હોય તેમ અધ્યાયની પૂર્ણાહુતિ થતા પહેલાં બાબાએ કહ્યું.
 ગમે ત્યાં હશો ગમે તે આચરશી । એટલું રાખજો યાદ કે ।
 અથ થી ઇતિ થતી સર્વકૃતિઓ । નિરંતર જાણ થાતી મને ॥૧૪૩॥
 તેથી હું તે સુચવું । હું તો સર્વ અંતરયામી છું ।
 હૃદયે રહ્યો છતાં સર્વવ્યાપી । સ્વામી આ સર્વનો છું ॥૧૪૪॥
 સર્વ ભૂતે અંદર બહાર । વ્યાપી રહ્યો છું સચરાચર ।
 સઘળાં સૂત્રો ઇશ્વરીય । હું તેનો છું સુત્રધાર ॥૧૪૫॥
 હું માતા છું સર્વભૂતોની । સામ્યાવસ્યા નિર્ગુણ તણી ।
 હું જ સકળ ઇન્દ્રિય પ્રવૃત્તિ । કર્તા ધર્તાને સુંદરતા ॥૧૪૬॥
 જે મારું ધ્યાન ધરતા । તેને કંઈના ખોટ છે ।
 જે મને વિસરી જતા । મિથ્યા માયા મહી ફસાય છે ॥૧૪૭॥

સારાંશ : મસ્તિષ્કમાં રહેનારા, શરીરે કફની અને માથે કાપડનો ફડકો બાંધનારા અને ધૂણી પાસે બેસીને ‘અલ્લાહ માલિક’ બોલનારા તે દેહધારી અને વિનાશી સાઇ છે એમ ન સમજતાં હું અવિનાશી, અનાદિ, સર્વવ્યાપી અને ચૈતન્યધન પરમેશ્વર છું એવું માનીને જે મારી પાસે આવશે અને પૂજન કરશે તે મારા જેવા થશે. એમ બાબાએ કહ્યું છે. માટે અંતમાં હેમાડપંત લખે છે કે-

ગમે તે ગામે કૃપણ હોય । પણ ચિત્ત એનું રહે ધને ।
 અહર્નિશ તેને તે જુવે । સાઈમાં મન તેમ રાખવું ।

॥ અધ્યાય ૪ ॥

શ્રી સાઈસમર્થ અવતરણ

(શ્રી સાઈ સમર્થનો પૃથ્વી ઉપર મનુષ્યરૂપે જન્મ લેવો)

શ્રી ગણેશજીને વંદન, શ્રી સરસ્વતીને વંદન, શ્રી ગુરુ મહારાજને વંદન, શ્રી કુળદેવતાને વંદન,
શ્રી સીતામાતા અને શ્રી રામચંદ્રજીને વંદન અને શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથ મહારાજને વંદન.

અગાઉ જણાવેલા બે અધ્યાયોમાં મંગલાચરણ અને ગ્રંથ પ્રયોજન કહ્યાં. તે સાથે ગ્રંથ કર્તાના અધિકારનું સ્પષ્ટીકરણ કરવામાં આવ્યું. આ અધ્યાયમાં શ્રી સાઈનાથને આ પૃથ્વી ઉપર ક્યાં કઠીન કાર્યો કરવા માટે અવતરવું પડ્યું તે અંગે હું કહું છું તે સાંભળો. હે શ્રોતાગણો-શ્રોતા મહારાજ ! હું તો તમારી ચરણરજ સમાન છું. હું આ ગ્રંથ તમને સંભળાવવા માટે તમારી કૃપા યાચુ છું. તે યાચના મેળવવા માટે મને વળી શરમ શાની ? સંત ચરિત્ર તો અતિશય મધુર હોય છે. તેમાંય આ તો સાઈ કથામૃત છે. માટે સાઈ ભક્તોએ કથામૃત પાન કરીને આનંદ મસ્ત થઈ જવું જોઈએ. (ઓવી ૧ થી ૪)

સંતો દિવ્ય આત્માઓનું પ્રાકટ્ય નીચે જણાવેલા સંભેગોમાં થાય છે. જ્યારે બ્રાહ્મણ શાસ્ત્રે જણાવેલા વર્ણાશ્રમ ધર્મનું પાલન કરવાનું છોડી દે છે અથવા પોતે અને અન્ય વર્ણો ધર્મના પાલન પ્રત્યે આંખ આડા કાન કરે છે ત્યારે શુદ્ધ જાતિના લોકો બ્રાહ્મણ હોવાનો દાવો કરે છે અને ધર્માચાર્યોનું અપમાન અને દંડ કરે છે ત્યારે સંત પ્રગટે છે. ધર્મશાસ્ત્રોનાં વચનોનું પાલન કરાતું ન હોય અને ઘેરે ઘેર ખુણામાં બેઠેલા લોકો પોતાને ડાહ્યા સમજીને ગમે તે અર્થઘટન કરતા હોય અને પોતાનું વર્ચસ્વ સ્થાપવા મથતા હોય ત્યારે સંત જન્મ ધારણ કરે છે. બ્રાહ્મણ જ્યારે કોઈ વસ્તુ ઉપયોગમાં લઈ શકાય કે ન લઈ શકાય તે વિચારે નહીં, ભક્ષ્ય કે અભક્ષ્ય ભોજન માટે યોગ્ય હોય કે અયોગ્ય હોય, આચાર-વિચાર સામે દુર્લક્ષ સેવાતું હોય અને બ્રાહ્મણ જાહેરમાં રોટ ટોક વિના દાડ જોવાં નશીલા દ્રવ્યોનું સેવન કરતો હોય કે માંસ ભક્ષણ કરતો હોય ત્યારે દેવ સંત સ્વરૂપે પ્રગટે છે. તે રીતે બ્રાહ્મણ અને અન્ય જનો ધર્મના અંચળા હેઠળ ચૂપકીટીથી જુલમો આચરે છે અને ધાર્મિક સંપ્રદાયોમાં વેરભાવ ફેલાય છે ત્યારે લોકો કંટાળી જાય છે તે સમયે સંત પ્રગટ થાય છે. બ્રાહ્મણ સહિત યજ્ઞોપવિત ધારીઓ સ્નાન સંધ્યા જેવા દૈવી કાર્યમાં આગસ કરે છે, અનુષ્ઠાનો કરવામાં નિરસતા બતાવે છે અને યોગીઓ જપ-તપ અને ધ્યાન છોડી દે છે ત્યારે સંતનું પૃથ્વી ઉપર પ્રાગટ્ય થાય છે. જન સમુદાય ધન, સંપત્તિ, સ્ત્રી અને માનપાનને સર્વ સુખોનું કારણ સમજે છે અને પરમાર્થના વિચારોથી મો ફેરવી દે છે ત્યારે સંત અવતરણ થાય છે.

ધર્મ પ્રત્યે ગ્લાની-અરૂચી ઉત્પન્ન થાય અને શાશ્વત મુલ્યોનો હાસ થાય. માનવ સમુદાય અલ્પ આયુષ્યવાળા અને રોગીષ્ટ અને તેમજ પેટ ખાતર જીવે અને વિષય સુખમાં રચ્યાપચ્યા રહે તથા તેનેજ સર્વશ્રેષ્ઠ આનંદ માને ત્યારે તેમાંથી જાગૃત કરવા માટે પ્રભુ પધારે છે. મનુષ્યો નીતિભ્રષ્ટ બને, પોતાના વર્ણાશ્રમ ધર્મો ચૂકે, ત્યારે ભગવાન ધર્મની સ્થાપના માટે અને અધર્મના નાશ માટે તથા દીન દુઃખીઓના ઉદ્ધાર માટે અને ભક્તો તથા દુર્બળોના સંરક્ષણ માટે અવતાર ધારણ કરે છે. સંતો પોતે તો પૂર્ણ પણે મુક્તાત્માઓ છે પરંતુ નીતિ, ધર્મ, ભક્તોના જતન માટે અને બીજાઓના ઉત્કર્ષ માટે જ

ભૂમિ ઉપર અવતરે છે. સંસારે રચેલાં આસક્તિના પાયા ઉપર રચેલાં ઊંચા મકાનો જે હાલી ઉઠ્યાં છે તેમને સંતો નિવૃત્તિના પાયા ઉપર ઊભા કરે છે, જેનાથી સાંસારિક ઉપાધિમાંથી મુક્ત કરી શકાય. આમ કરીને તે પરમાર્થના મંદિરનું સર્જન કરે છે. આ રીતે ધર્મકાર્ય અને ધર્મજ્ઞગૃતી પ્રગટાવીને પોતાનું અવતારકાર્ય સિદ્ધ કરે છે. જ્યારે પોતાનું અવતાર કાર્ય પૂરું થાય ત્યારે તે પોતાની અવતારલીલાને સંકેલી લે છે. (ઓવી ૫ થી ૧૬)

અંતરાત્મા સમગ્ર જગતને આનંદ આપનારો પરમેશ્વર છે. તે કલ્યાણ કરનારો અને સુખનો માર્ગ ચિંધનારો ગુરુ પણ છે. તે અંતરાત્મા પ્રેમની પરાકાષ્ટાનું સ્થાન છે. વળી તે અવિનાશી, અખંડ અને અવિભાજ્ય છે. મનુષ્યની વાણી ચાર પ્રકારે પ્રગટ થાય છે. તે જ્યારે મુખ દ્વારા પ્રગટ થાય ત્યારે 'વૈખરી' કહેવાય છે. તે કંઠમાંથી પ્રગટે તો 'મધ્યમ' કહેવાય છે. હૃદયની નજીકથી પ્રગટતી વાણી 'પશ્યંતી' તરીકે ઓળખાય છે તો નાભી-ઢૂટી પાસેથી જન્મેલી વાણી 'પરા' તરીકે જાણીતી છે. વાણીના કોઈ પણ પ્રકારથી પરમાત્માનું વર્ણન થઈ શક્યું નથી. વેદો પણ નેતિ, નેતિ- ન ઇતિ, ન ઇતિ એટલે કે તત્ત્વ આમ નથી કે આ રીતનું નથી એમ કહે છે. તેજ રીતે શિક્ષા, છંદ, વ્યાકરણ, નિરુક્ત, જ્યોતિષ અને કલ્પ એમ છ શાસ્ત્રો તથા ચાર વેદ અને અઢાર પુરાણો આત્મ તત્ત્વ સમજાવતાં થંભી ગયા છે. કીર્તનો ગાવાથી પણ તે પરમ તત્ત્વ સમજાવું નથી. આ સંજોગોમાં મન, વચન અને કાયા દ્વારા કેવળ નમસ્કાર થઈ શકે એટલું જ સાધન બાકી રહ્યું છે. (ઓવી ૧૭ થી ૨૦)

શ્રી સાઇનું એવું આશ્ચર્યકારક અને પવિત્ર ચિત્ર વિચિત્ર લીલા સભર તેમજ પવિત્ર ચરિત્ર સાંભળીને કાન પવિત્ર કરવા જોઈએ. તેજ સર્વ ઇંદ્રીયોના ચાલક છે. તેમજ તેમણે જ બુદ્ધિ આપી છે. તેમના ચરિત્રને યથા ક્રમ ગોઠવી આપનાર સર્વ અંતર્યામી સાઇ ગ્રંથ રચના માટેના કારણભૂત હોવાથી મારે શા માટે ચિંતા કરવી જોઈએ ? એમનો એક એક ગુણ યાદ આવતાની સાથે જ મન અને બુદ્ધિ ચકિત થઈ જાય છે. આ સ્થિતિમાં વાણીથી શું વર્ણન થઈ શકે ? શાંત રહેવું તેજ તેમનું વર્ણન કરવા જેવું છે. નાકથી કૂલોની સુવાસ પામવી, ચામડીથી ઠંડી ગરમીનો અનુભવ કરવો, આંખથી સૌંદર્ય માણવું અને જીભ દ્વારા સાકરનો સ્વાદ લેવો તે દ્વારા પોતે સુખનો અનુભવ કરવાનો હોય છે. બધીજ ઇંદ્રિયો પોત-પોતાનો આનંદ માણે છે-અનુભવે છે. તેમનો અનુભવ શબ્દો દ્વારા થોડો જ વ્યક્ત થાય છે ? એતો કેવળ સ્વયંનો અનુભવ-અનુભૂતિ છે. તેજ રીતે મને પણ સદ્ગુરુનું વર્ણન અને તેમના અંગેની સ્પષ્ટતાઓ કરવાનું નથી આવડતું. સદ્ગુરુ પોતેજ પોતાની નજીકના માણસ દ્વારા ન ધારેલી બાબાતો અને વર્ણન કરાવે છે. આ વાતો કેવળ શિષ્ટાચાર પુરતી નથી પરંતુ મારા હૃદયના ઉદ્દેશો છે. માટે આદરપૂર્વક ધ્યાન દેવાની પ્રાર્થના કરું છું. (ઓવી ૨૧-૨૮)

ગાણગાપુર, નૃસિંહવાડી કે જે નરસોબાની વાડી તરીકે જાણીતી છે તે, ઔદુંબર અને ભીલ્લવાડી આ સો દત્તક્ષેત્રો છે. તેવું જ ગોદાવરી નદી કિનારે વસેલું શિરડી ક્ષેત્ર પણ પ્રસિદ્ધ છે. ગોદાવરીનાં પવિત્ર જળ અને તેમની ઉપરથી વહેતો શિતળ વાયુ સૌના અજ્ઞાનના અંધકારનો નાશ કરનારા છે. ગોદાવરીનો મહિમા શ્રેષ્ઠ છે અને તેનું વર્ણન રુચીકર છે, તે જગપ્રસિદ્ધ વાત છે. ગોદાવરી મૈયાને કિનારે પ્રસિદ્ધ સંત શિરોમણી વસતા હતા. તેને કિનારે વસેલાં અનેક તીર્થો પ્રસિદ્ધ છે. ગોદાવરીના જલમાં સ્નાન કરવાથી અને તેનું પાન કરવાથી અગણીત પાપોનો નાશ થાય છે એ વાત પુરાણ પ્રસિદ્ધ છે. આવા મહાત્મ્ય વાળી ગોદાવરી નદી પાસે અહમદનગર જિલ્લાના કોપરગાંવ તાલુકામાં શિરડી ક્ષેત્ર આવેલું છે. કોપરગાંવથી શિરડી જવાય છે. ગોદાવરી ઓળંગ્યા પછી સામેના કાઠે ઘોડાગાડી પ્રવેશે ત્યારે નિમગાંવની નજીક શિરડીનું દર્શન થાય છે. ગોદાવરીના કાઠેથી નિમગાંવ થઈને શિરડી જતાં સાડાનવ કિલોમીટરનું અંતર કાપવું પડે છે. નિવૃત્તિનાથ,

જ્ઞાનદેવ, મુકતાબાઇ, જનાબાઇ અને ગોરાકુંભાર તેમજ નામદેવ તથા તેમનાં માતા ગોણાઇની યાદ આવી જાય છે. 'ગોણાઇ'ને બદલે 'ગોમાઇ' શબ્દ પણ હોઇ શકે. મહિપતિ બુઆ રચીત શ્રી ભક્તિ વિજયમાં ગોમાઇ નામની વિધવા સતીનું વર્ણન આવે છે. ચંદ્રભાગા નદીમાં એક સમયે ભયંકર પૂર આવ્યું. તે સમયે કોઇપણ હોડીવાળાએ તે સતીને વિઠ્ઠલનાથજીનાં દર્શન માટે સામે પાર લઇ જવાની તૈયારી બતાવી નહીં. તે સમયે ભગવાન પોતેજ હોડીવાળો બનીને આવ્યા અને ગોમાઇ સતીને સામે પાર ઉતાર્યા તેમજ પોતે પોતાના મૂળ સ્વરૂપ 'વિઠ્ઠલનાથજી' થઇને પ્રગટ્યા અને સતીને દર્શન દીધાં.

આ પ્રમાણે સંત તુકારામ, નરહરિ સોની, ગુજરાતના નરસિંહ મહેતા તથા સજન કસાઇ અને સાવંતા માળી જેવા સંતો થઇ ગયા. તે સૌ સંતો સાત્વિક વૃત્તિના તેમજ સમગ્ર વિશ્વ તે પોતાનું જ કુટુંબ છે તેવું માનનારા હતા. તેઓ સંસારથી ત્રાસી ગયેલાઓ માટે આધાર સમાન હતા. સંતવર્ય શ્રી રામદાસ સમર્થ જગત કલ્યાણ માટે ગોદાવરીનો કિનારો છોડીને કૃષ્ણનદીને તીરે પ્રગટ થયા. તેજ રીતે યોગેશ્વર શ્રી સાઇ સૌના કલ્યાણ માટે ગોદાવરી નદી મૈયાની પાસે આવેલા શિરડીમાં અવતર્યા. સંતોને એવી ઉપમા અપાય છે કે તેઓ પારસમણીની જેમ લોખંડને સુવર્ણમાં બદલી નાખે છે. પરંતુ વાસ્તવિકતા તો એ છે કે તેઓ તેમના ભક્તોને પોતાની જેમ બનાવી દે છે. અર્થાત્ લોખંડને પણ લોખંડના ટુકડાને સોનાનો બનાવવાની શક્તિ પ્રગટાવે છે. (ઓવી ૨૯ થી ૩૯)

સઘળી સજીવ અને નિર્જીવ વસ્તુઓ બ્રહ્મ સ્વરૂપ જ છે. આ સમગ્ર દશ્ય જગત તે બ્રહ્માજીનો અખંડ વૈભવ છે. સમગ્ર વિશ્વનો હું જ છું અથવા સમગ્ર વિશ્વ મારામાં છે તેવી હું જ વિશ્વ છું આવું અદ્વૈત સાધતી ક્ષણોનું જ્ઞાન થાય ત્યારે જે પરમસુખની મીઠાશની પ્રાપ્તિ થાય છે તેને વિશે શું કહેવું તે સમજતું નથી. આ સ્થિતિએ પહોંચ્યા પછીથી જ્યારે અલૌકિક પોતાપણું પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે પારકાપણું રહેતું નથી. તેથી વૈરભાવ કોની સાથે રાખવાનો હોય ? (ઓવી ૪૦ થી ૪૨)

પંદરપુર પાસેના મંગળવેદીમાં સંત દામોજીપંત થયા, તે રીતે સતારા પાસે આવેલા સજ્જન ગઢમાં સમર્થ શ્રી રામદાસ થયા. ગુરુ ચરિત્રમાં વર્ણવેલા ભગવાન દત્તાત્રેયના બીજા અવતાર શ્રીમન નૃસિંહ સરસ્વતી જે નરસોબાની વાડીમાં થઇ ગયા. તે પ્રમાણે શિરડીમાં શ્રી સાઇનાથનું પ્રાગટ્ય થયું. શ્રી સાઇએ કઠીન સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત કરી છે તેમજ જે સંસાર પાર ઉતરવો કઠીન છે તેને પણ જીતી લીધો છે. પરમશાંતિ તે સાઇનું ભુષણ છે અને તેઓ જ્ઞાનના મૂર્તિમંત ભંડાર છે. સુખની આરામદાયક પળો વિતાવવા માટેનું આ સ્થળ વૈષ્ણવોનું પિયર છે. શ્રી સાઇનાથ ઉદ્ધાર વ્યક્તિઓમાં સૌથી મહાન ઉદ્ધાર છે તો દાનવીર કર્ણની જેમ મહાન દાનેશ્વરી છે. શ્રી સાઇ સંસારનો ઉત્તમ સાર છે. નાશવંત વસ્તુઓમાં તેમને પ્રિતિ નથી. તેમની વૃત્તિ સદાય આત્મ સ્વરૂપમાં રમ્યા કરે છે. તેમનું લક્ષ્ય પરમ પ્રાપ્તિને મેળવવાનું રહ્યું છે. તે સ્થિતિમાં રમતા સાઇનાથનું શી રીતે વર્ણન થઇ શકે ? જેમને આ લોકમાં પોતાનો ઉત્કર્ષ થાય કે અપકર્ષ-પતન થઇ જાય તેની કશીજ ચિંતા નથી. તથા પરલોકમાં સુખ અને આનંદ મેળવવાનો કોઇ અભરખો નથી. શ્રી સાઇનું મન તો અરીસા જેવું નિર્લેપ છે. તેમની વાણી સદાય અમૃતવર્ષા વરસાવી રહી છે. બાબાની નજરમાં તો રાજા કે રંક, સુખી કે દુઃખી, તવંગર કે કંગાળ, દરિદ્ર બધાજ સમાન ન છે. તેમને પોતાના માન અપમાનનો ભય નથી. એ તો સર્વ પ્રાણીઓમાં વ્યાપી રહેલા પરમેશ્વર પોતેજ છે. શ્રી સાઇનાથ લોકો સાથે વાતચીત કરતા હોય, ખંડોબાને અર્પણ થયેલી સ્ત્રીઓ દ્વારા થતાં નાચગાન અને ચેનચાળા નિહાળતા હોય અથવા ગઝલ કે ગીતોનો આસ્વાદ માણતા ડોલતા હોય તેમ છતાં તેમની સમાધિમાં જરા

સરખો પણ ભંગ પડતો નથી. ‘અલ્લાહ’નું નામ સ્મરણ તેમની પોતાની આગવી ઓળખની નિશાની છે.

શ્રી સાઇનાથ પણ ઉપરોક્ત ગીતા કથન પ્રમાણે જીવે છે. તે બહારથી અસ્વસ્થ લાગતા હોય તેમ છતાં તેમનું અંતઃકરણ શાંત સમુદ્ર જેવું હોય છે. તે બ્રહ્મચર્યાશ્રમ, ગૃહસ્થાશ્રમ, વાનપ્રસ્થાશ્રમ કે સંન્યસ્ત આશ્રમ તેમાના કયા આશ્રમના છે તે જાણી શકાતું નથી. સાઇ કોઇ નિશ્ચિત આચારધર્મોનું પાલન કરતા હોય તેમ જણાતું નથી. તે પોતાની જગ્યા છોડીને કયાંય જતા નથી. તેમ છતાં તેમને દરેકે કરેલા વ્યવહારની જાણ છે. એમનો દરબાર ઠાઠમાઠથી ભરપુર હોવા છતાં તેમજ ત્રણસો સાઠ-અનેક-વાતો થતી હોવા છતાં તેમનું મૌન તૂટતું નથી. તેમ મસ્જીદની દિવાલને ટેકે ઊભા હોય કે સવારે અને બપોરે ભિક્ષા માગવા માટે ગ્રામફેરીમાં જતા હોય અથવા લેંડીબાગ કે ચાવડીમાં ગયા હોય પરંતુ તેવા સમયમાં પણ તેઓ તો તેમની આત્મસ્થિતિમાં જ મગ્ન રહેતા. (ઓવી ૪૩ થી ૫૩)

પૂર્વ જન્મોમાં તેમાંય કયા જન્મ, કાળ અને પ્રસંગે મેં દેવોને પ્રસન્ન કરવા માટે કેવા જપ તપ કર્યા હશે કે તેને કારણે શ્રી સાઇનાથ મહારાજે મને આ જન્મમાં તેમનો આશ્રય આપ્યો હશે તે હું સમજી શક્યો નથી. પરંતુ મને એમ પણ લાગે છે કે આ મારા તપનું ફળ નથી કારણ કે હું તો જન્મથી જ દુષ્ટ અને ખલ પુરુષ છું. શ્રી સાઇ તો સર્વ પ્રપંચોથી અને તેમનાં બંધનોથી મુક્ત થઈને પરબ્રહ્મમાં લીન થયા હોય તેવા અને અષ્ટ સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત કરેલા સિદ્ધ પુરુષ હોવા છતાં તેમનું વર્તન એક સાધક જેવું હતું. સાધક જેમ જપ, તપ, વ્રત, વૈકલ્પ વગેરે આચરતો હોય છે તેવું જ બાબા વર્તતા હતા. તેઓ અહંકાર વિનાના તેમજ અતિવિનમ્ર સ્વભાવના હતા. તેઓ સહુના મન સાચવવા માટે કોઈને પણ દુઃખી થવા દેતા ન હતા. જેમ એકનાથ મહારાજે પૈઠણને અને જ્ઞાનદેવ મહારાજે આળંદીનો મહિમા વધાર્યો તેજ રીતે શ્રી સાઇનાથ મહારાજે શિરડીનો મહિમા વધાર્યો. શિરડીના ઘાસને અને તણખલાને તેમજ પથ્થરોને ધન્ય છે કે તેમને બાબાનાં ચરણોનું ચુંબન મળ્યું. તેમને બાબાનાં ચરણોની ધૂળ પોતાનાં મસ્તક ઉપર ધારણ કરવાની તક મળી. મારે માટે તો શિરડી જ મારું પંદરપુર અને શિરડી જ મારું જગન્નાથપુરી. શિરડી જ મારી દ્વારિકાપુરી અને શિરડી જ મારાં ગયા અને કાશી. શિરડી જ મારાં રામેશ્વરમ, બ્રહ્મીનાથ, કેદારનાથ અને નાસિક ત્ર્યંબકેશ્વર અને મહાકાલેશ્વર. શિરડી જ મારું મહાબળેશ્વર અને કર્ણાટકમાં કારવારથી છપ્પન કીલોમીટરમાં વ્યાપેલું ગોકર્ણ ક્ષેત્ર. શિરડીમાં થતો સાઇનો સમાગમ તેજ અમારે મન વેદ અને ધર્મશાસ્ત્રો છે. તેમના સંપર્કથી સંસારના વ્યવહારો ધીરે ધીરે ઘટતા જાય છે અને પરમાર્થનો માર્ગ સરળ બની જાય છે. શિરડી સ્થાને સાઇનાં દર્શન તેજ અમારી યોગસાધના છે. તેમણે કરેલાં સંભાષણો અમારાં પાપોને ઘોઈ નાંખે છે. એમનાં નાજુક ચરણસ્પર્શથી ગંગા, યમુના અને સરસ્વતીના ત્રિવેણી સંગમ સ્થાન સેવન કર્યાની પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત થાય છે. તેમના ચરણ તીર્થના સેવનથી લોકેષણા, વિત્તેષણા અને પુત્રેષણા જેવી વાસનાઓનો ક્ષય થાય છે. એમનો ઉપદેશ અને આજ્ઞાઓ તે અમારે માટે વેદ વચન છે તો બાબાએ આપેલી ઉદ્દીનો પ્રસાદ તેજ અમારે મન પુણ્ય પાવન સાધન છે. સાઇજ અમારા પરબ્રહ્મ અને પરમશ્રેષ્ઠ પરમાર્થ છે. (ઓવી ૫૪ થી ૬૬)

શિરડી સ્થાન તો કેન્દ્ર બિંદુ છે. પરંતુ બાબાના કાર્યના વિસ્તાર ક્ષેત્રો તો ગુજરાત, પંજાબ, કલકત્તા તેમજ ઉત્તર પ્રદેશ, કર્ણાટક અને દક્ષિણ ભારત છે. શિરડીની સાઇ સમાધિ એ તો સઘળા સંતોનો મેળાવડો છે. ત્યાંના માર્ગે જતાં દરેક મનુષ્યની મુક્તિની દિશા તરફનું પ્રયાણ શરૂ થઈ જાય છે. એકાદ વખત જો માણસ જાણે અજ્ઞાણે પણ સમાધિનું દર્શન કરે તો તેનો જન્મ સાર્થક થઈ જાય છે. તો જે સદ્બાગી વ્યક્તિઓએ પોતાનું જીવન બાબા સદેહે પ્રત્યક્ષ હતા ત્યારે તેમની સેવામાં ખર્ચી નાખ્યું હોય તેમના સદ્બાગ્ય વિશે શું કહેવું ? મસ્જીદ તથા અગાઉનો બુટ્ટીનો વાડો કે જે હાલમાં સમાધિ

મંદિર છે તેમની ઉપર ખાસ નિશાનીઓવાળી ઘન્ટઓ હારબંધ ફરફરી રહી છે. તે જાણે કે ભક્તોને બોલાવતી હોય તેમ લાગે છે. શ્રી સાઇબાબાની આસપાસનાં ગામોમાં સંત, મહંત કે સાધુ તરીકેની પ્રસિદ્ધિ થઇ અને તેમની મહત્તાનું પ્રસારણ થયું. ઘણા લોકો એમની બાધા રાખે છે તો કેટલાક તેમનાં દર્શન માત્રથી સંતુષ્ટ થઇ જાય છે. દર્શનાર્થીના મનમાં જે સારા નરસા વિચારો હોય અથવા પાપી કે નિષ્પાપ બુદ્ધિ હોય પરંતુ તેમનાં દર્શન માત્રથી ચિત્ત શાંત થઇ જાય છે. તે અનુભવથી મનુષ્યો આશ્ચર્ય અનુભવે છે. (ઓવી ૬૭ થી ૭૨)

પંદરપુરમાં વિઠ્ઠલ રખુમાઇનાં જે દર્શન થાય છે તેવાંજ વિઠ્ઠલ દર્શન સાઇબાબાએ શિરડીમાં વિઠ્ઠલ ભક્તને આપેલાં. જો કોઇને આ બાબતે અતિશ્યોક્તિ લાગે તો વિઠ્ઠલ ભગવાનની દૃઢ ભક્તિ કરનારા ગૌળીબુવાના શબ્દો સાંભળવા જેવા છે. તેઓ પંદરીનાથના વારકરી એટલે કે દિવસ નક્કી કર્યો હોય તે દિવસે નિશ્ચિત સમયે જનારા ભક્ત હતા. તેમનો શ્રી સાઇબાબા પ્રત્યે ખૂબજ પ્રેમ હતો. તે જ્યારે પંદરપુરની ફેરીએ જતા ત્યારે શિરડીમાં પણ જતા. તે પોતાની સાથે ભાર વહન માટે ગધેડુ અને એક શિષ્ય રાખતા હતા. તે હમેશાં ‘શ્રી રામકૃષ્ણ હરિ’નો જપ કરતા હતા. ચાતુમાસમાં ગંગા નદીને તીરે તથા બાકીના આઠમાસ પંદરપુરમાં રહેવાનો તેમનો ક્રમ હતો. તે દરમિયાનની મુસાફરીમાં તે શિરડી જતા અને બાબાને મળતા. તે હમેશાં બાબાને સંબોધીને એમ કહેતા કે ‘અનાથોનો નાથ અને દયાવાન પંદરીનાથ તે આજ છે. રેશમી કિનારીવાળાં ઘોતીયાં પહેરીને કાંઈ સંત નથી થવાતું. સંતને તો હાડકાંના મણકા તથા લોહીનું પાણી કરવું પડે છે. અમસ્તુ દેવત્વ પ્રગટતું નથી. આ બાબા જ પ્રત્યક્ષ પંદરીનાથ વિઠ્ઠલ છે. ગાંડા રે ગાંડા ! તેમને પૂર્ણ પણે જાણીને તેમનું દેવત્વ પીછાણો. જો પંદરીનાથના પરમભક્ત ગૌળીબુવા આવા વચનો ઉચ્ચારે તો મારા જેવા પામર મનુષ્યનું મહત્ત્વ કેટલું હોઈ શકે ? ભક્તજનોએ પોતેજ અનુભવ કરીને ખાત્રી કરવી જોઈએ તે વધુ યોગ્ય છે. (ઓવી ૭૩ થી ૮૧)

શ્રી સાઇબાબાને નામસ્મરણ પ્રત્યે ખૂબજ પ્રેમ હતો. તેઓ સદાય ‘અલ્લા માલિક’ એમ રટયા કરતા હતા. ઘણીવાર તે ભક્તજનોને પોતાની સન્મુખ સાત દિવસ સુધી અખંડ નામ જપ કરાવતા હતા. સાઇબકત ‘દાસગણુ’ પાસે બાબાશ્રીએ નામ જપ કરાવીને વિઠ્ઠલનાથજીનાં દર્શન કરાવ્યાં તે વાત જાણવા જેવી છે. તે પૂર્વે ‘દાસગણુ’ વિષે જાણવું આનંદપ્રદ રહેશે. ‘દાસગણુ’ મહારાજનું મૂળનામ ગણેશ દત્તાત્રેય સહસ્રબુદ્ધે હતું. વ્યવસાયે તે પોલીસ વિભાગમાં નોકરી કરતા હતા. તેમ છતાં તેમને ભવાઇ અને તમાશાનો શોખ હતો. પોતે લાવણીનાં ગીતો પણ લખતા હતા. ઇ.સ. ૧૮૯૪નો સમય હતો. તે સમયે અહમદનગરના કલેક્ટરના ચીટનીસ તરીકે સ્વ. નાનાસાહેબ ચાંદોરકર હતા. તેમની સાથે સહસ્રબુદ્ધે પ્રથમવાર શિરડીમાં આવ્યા. તેમની આ પ્રથમ મુલાકાત વખતે જ બાબાએ સહસ્રબુદ્ધેને ભવાઇ-તમાશાની આદત અને પોલીસ ખાતાની નોકરી છોડવા માટે જણાવ્યું. પરંતુ સહસ્રબુદ્ધેને ફોજદારની પાયરી મેળવવાની ઇચ્છા હતી. ભવાઇ અને તમાશો એ બંને તેમને ગમતા વિષયો હતા. તે બંને બાબતો છોડવા માટે તૈયાર ન હતા. અંતે બાબાએ પોતાની દૈવી શક્તિઓ દ્વારા અલૌકિક કીમિયો કર્યો કે સહસ્રબુદ્ધેએ ઉપરોક્ત બંને વાતો છોડી દીધી અને તે અનન્ય ભાવથી બાબાનાં ચરણોમાં સમર્પિત થયા. બાબાએ તેમને અનેક ચમત્કારો દ્વારા દિવ્ય અનુભૂતિ કરાવીને કૃપા કરી. તેથી સહસ્રબુદ્ધેની બાબા પ્રત્યેની ભક્તિમાં વૃદ્ધિ થઇ. બાબાએ કૃપા કરીને તેમની પાસેથી સંત ચરિત્રો અને ભજનો લખાવ્યાં અને તેમની કાવ્યશક્તિને સત્કાર્ય માટે પ્રેરણા આપી. સહસ્રબુદ્ધેએ અર્વાચીન સંતોનાં ચરિત્રો ‘ભક્ત લીલામૃત’ અને ‘સંત કથામૃત’ એમ બે ગ્રંથો લખ્યા છે. તે રીતે તેમણે શેઠાંવના પ્રસિદ્ધ સંત ગજનન મહારાજ વિષેની એકવીસ અધ્યાયો વાળી એક પ્રાસાદિક પોથીનું પણ લેખન કર્યું. તેમણે રચેલાં પદો જેવાં કે ‘શિરડી માઝે પંદરપુર’, સાઇબાબા રમાવર, ‘સાઇ રહમ

નજર કરના' તમેજ 'રહમ નજર કરો અબ મેરે સાઇ' શિરડીમાં બાબાશ્રીની આરતી સમયે ગવાતાં હોવાથી ભક્તોને મુખપાઠ થઇ ગયાં છે.

એક તમસ્ પ્રકૃતિના હવાલદારને ભક્તિનો માર્ગ દર્શાવ્યો અને તેમની પાસેથી સંત ચરિત્રો લખાવ્યાં. બાબાએ તેમને પંચાણું વર્ષનું આયુષ્ય બક્ષ્યું અને તેમને સંત તરીકેની પ્રતિષ્ઠા અર્પી. દાસગણુ મહારાજે ઇ.સ. ૧૯૬૨માં દેહ છોડ્યો. દાસગણુ મહારાજનું સ્થાન નાંદેડ જીલ્લાના ગોરઠે ગામમાં આવેલું છે. તેમના અનેક શિષ્યો આજે પણ મહારાષ્ટ્રમાં છે. દાસગણુ મહારાજના વારસદાર શ્રી અનંતરાવ આઠવલેએ શ્રી દાસગણુ મહારાજના બધાજ સાહિત્ય ગ્રંથોનું પ્રકાશન કર્યું છે.

બાબાશ્રીએ દાસગણુ મહારાજને નામ સપ્તાહનો પ્રારંભ કરવા માટે સર્વ તૈયારી કરવા માટે જણાવ્યું. તે સાંભળીને દાસગણુએ બાબાને જણાવ્યું કે 'હું તૈયારી તો કરુ છું પરંતુ તે સમયે વિઠ્ઠલ પ્રગટ થવા જોઈએ.' તે સાંભળીને બાબાએ પોતાની છાતી ઉપર હાથ મૂક્યો અને કહ્યું 'હા... હા... સાક્ષાત વિઠ્ઠલ પ્રગટ થશે જ. પરંતુ ભક્તમાં ભાવ પ્રગટેલો હોવો જોઈએ.' આ શિરડી તો ડાકોરનાથ શ્રી રણછોડરાયની ડંક પુરી, પંઢરીનાથની પંઢરી-પંઢરપુર અને શ્રી કૃષ્ણની દ્વારીકા નગરી છે. તેમને નીરખવા માટે દૂર જવાની જરૂર નથી. શું વિઠ્ઠલ કોઈ ગુપ્ત જગ્યાએથી થોડાજ આવવાના છે ? ના એ તો ભક્તોના પ્રેમને વશ થઈને અહીંયાં પણ પ્રગટ થશે. પુંડલીકે માતા પિતાની સેવા કરીને દેવાધી દેવ શ્રી કૃષ્ણને મોહિત કર્યાં. પ્રભુએ તેનો પ્રેમ સ્વીકાર્યો અને કાયમ માટે ઇંટ ઉપર ઊભા રહ્યા અને તે સ્થિતિમાં ત્યાં વિસામો લીધો.' તે પછીથી સપ્તાહની શરૂઆત થઈ અને તેની પુર્ણાહુતિ વખતે શ્રી દાસગણુ મહારાજને વિઠ્ઠલનાં દર્શન થયાં એમ કહેવાય છે.

બાબાની વચનસિદ્ધિનો બીજો પ્રસંગ જોઈએ. એક દિવસ કાકાસાહેબ દીક્ષિત તેમના નિત્ય નિયમ પ્રમાણે વહેલી સવારે ધ્યાનમાં બેઠા હતા. તે સમયે ભગવાન વિઠ્ઠલનાથજીએ તેમને દર્શન આપ્યાં. આશ્ચર્ય તો એ વાતનું છે કે તે દિવસે દીક્ષિતજી બાબાનાં દર્શન કરવા માટે ગયા ત્યારે બાબાએ પૂછ્યું "વિઠ્ઠલ' પાટીલ આવ્યા હતા ને ? તારી એમની સાથે મુલાકાત થઈ ને ? એ બહુ મોટો ભાગેડુ છે. માટે તું રોકી રાખજે. સમજ્યો ને ? તે એના સ્થાન ઉપરથી સ્લેજ પણ હાલે નહીં તેવી સ્થિતિ ઊભી કર. જો તુ એકક્ષણ પણ ચૂકી જઈશ તો તે ભાગી છૂટશે.' આ ઘટના સવારમાં બની. બપોરે એમ બન્યું કે બહારગામથી કોઈ અજ્ઞાણ્યો માણસ પંઢરપુરના વિઠ્ઠોબાની પાંચ-પચ્ચીસ છબીઓ લઈને વેચવા માટે આવ્યો. દીક્ષિત સાહેબે તે છબી જોઈ. વિઠ્ઠલનાથજીની તે છબી જોતાં જ દીક્ષિતજીએ અનુભવ્યું કે તેમને વિઠ્ઠોબાના જે સ્વરૂપમાં દર્શન થયા હતા તે સ્વરૂપ તે છબી પ્રમાણેનું જ હતું. તે જોઈને દીક્ષિત સાહેબને મનમાં આશ્ચર્ય થયું. સવારે પૂજ્ય બાબા જે બોલેલા તે વચનો તેમને યાદ આવ્યાં. તેમણે છબી વેચનારા પાસેથી તેની કિંમત આપીને એક છબી ખરીદી અને તેને ભક્તિભાવપૂર્વક પૂજામાં મૂકી. (ઓવી ૮૨ થી ૯૫)

શ્રી સાઇનો વિઠ્ઠલ પૂજા પ્રત્યેનો આદર અને મધુર કથાનું પાન કરો. ભગવંતરાવ ક્ષીરસાગરના પિતા શ્રેષ્ઠ વિઠ્ઠલ ભક્ત હતા. તેઓ વારંવાર પંઢરપુરની યાત્રા કરતા હતા. ભગવંતરાવના પિતાનું મૃત્યુ થયું તેથી સુતકને કારણે ઘરની વિઠ્ઠલનાથજીની મૂર્તિનું પૂજન તથા નૈવેદ્ય થઈ શક્યા નહીં. વળી શ્રાદ્ધ કરવાનું પણ રહી ગયું. તે સાથે પંઢરપુરની યાત્રા અને કથા-વાર્તા પણ બંધ થઈ ગયા. એક દિવસ ભગવંતરાવ શિરડી આવ્યા. તેમને જોઈને બાબાએ ભગવંતરાવના પિતાને યાદ કર્યા અને બાબા બોલ્યા 'એ તો મારો મિત્ર હતો પરંતુ ભગવંત તો મારા મિત્રનો પુત્ર છે. એ કારણથી જ હું તેને અહીં ખેંચી લાવ્યો છું. તે કોઈ દિવસ નૈવેદ્ય ધરાવતો નથી. તે મને અને વિઠ્ઠલને ભૂખ્યા રાખે છે. હું તે યાદ કરાવીને પૂજા કરાવીશ. તે માટે જ

મેં એને અહીં બોલાવ્યો છે.’ (ઓવી ૯૬ થી ૧૦૧)

ગ્રહણ, પૂર્ણિમા વગેરે સમયમાં દાન અને પુણ્ય કરવાથી તેમનું અધિક ફળ મળે છે એવું શાસ્ત્રોમાં જણાવ્યું છે. એ વાતને અનુસરીને દાસગણુ મહારાજે અલ્હાબાદ-પ્રયાગના ગંગા, યમુના અને સરસ્વતીનું મિલન થતાં સર્વતા સંગમ સ્થળે જવાનું વિચાર્યું. ત્યાં જવા માટે તે પૂજ્ય બાબાની આજ્ઞા લેવા માટે તેમની પાસે આવ્યા. દાસગણુ મહારાજની સંગમતીર્થ જવાની વાત સાંભળીને બાબા બોલ્યા ‘અરે ! તેને માટે એટલે બધે દૂર જવાની શું જરૂર છે ? આપણું તીર્થ તો આજ શ્રી ચરણો છે.’ દાસગણુ મહારાજે બાબાના ચરણોમાં મસ્તક મૂક્યું. તે સમયે બાબાનાં શ્રી ચરણોના અંગુઠામાંથી ગંગા અને યમુનાના જળ વહેવા લાગ્યા. દાસગણુ મહારાજ આ ચમત્કાર જોઈને ભાવ વિભોર થઈ ગયા. તે પાવન થઈ ગયા. બાબાની આટલી મોટી કૃપાને અનુભવતાં તેમની આંખોમાંથી અશ્રુધારા વહેવા લાગી. તેમની વાણીમાં સ્ફુરણા વધી અને બાબા પ્રત્યેનો પ્રેમ છલકાવા લાગ્યો. બાબાની અગણિત શક્તિઓ અને લીલાઓ ગાવાથી તેમને સંતોષ થયો. તેમના પદો ખૂબજ મધુર છે. શ્રોતાઓને માટે તેમનું આ પ્રાસાદીક પદ રજૂ કરીને ઇચ્છા પુરી કરું છું.

અગાધ શક્તિ અઘટિત લીલા તવ સદ્ગુરુરાયા ॥

જડ જીવાતે ભાવિ તારાયા તું નૌકા સદયા ॥૪૫॥

હે સદ્ગુરુ રાય ! તારી શક્તિ અગાધ છે અને તારી લીલા વિસ્મયકારક છે તું એવો દયાળુ છે કે જડ અને અજ્ઞાનીજનોને તારનારી નૌકા બન્યો છે.

વેણી માધવ આપણ હોણિની પ્રયાગ પદ કેલે ॥

ગંગા યમુના દ્વય અંગુષ્ઠિ પ્રવાહ દાખવિલે ॥૧૧॥

તેં વેણી માધવ-વિષ્ણુ ભગવાન-થઈને પોતાનાં ચરણોને પ્રયાગ બનાવ્યાં અને બંને અંગુઠામાંથી ગંગા યમુનાનો પ્રવાહ પ્રગટ કર્યો.

(દાસગણુજીએ અહીં વિષ્ણુ ભગવાન માટે ‘વેણી માધવ’ શબ્દ પ્રયોજ્યો છે જે ઘણો જ અર્થસભર છે. ‘વેણી’નો અર્થ ‘પાણીનો પ્રવાહ’ થાય છે. પ્રયાગમાં ગંગા યમુના અને સરસ્વતીનો પ્રવાહ અર્થાત્ વેણી સંગમ રૂપે ભેગા થઈને વહે છે. તે સ્થામ વેણીના અધિષ્ઠાતા દેવ વિષ્ણુ ભગવાન હોવાથી ‘વેણી’ અને વિષ્ણુ એટલે કે ‘માધવ’ એ બંને શબ્દો જોડાતાં અહીં ‘વેણી માધવ’ શબ્દ કહેવાયો છે. પ્રયાગમાં વેણીમાધવનું મંદિર પણ આવેલું છે. સ્ત્રીઓ વાળ ઓળીને જે ચોટલો ગુંથે છે તેને પણ ‘વેણી’ કહેવામાં આવે છે. પ્રયાગના સંગમ સ્થાને સ્નાન કરવા આવેલાં યાત્રાળુ દંપતિ ‘વેણી દાન’ કહે છે. પતિ પોતાની પત્નીના ચોટલા-વેણીમાંથી થોડાક વાળ કાપીને સંગમમાં પધરાવે છે જેથી પોતાનું આયુષ્ય અને પત્નીનું સૌભાગ્ય વધે.)

કમલોદ્ભવ કમલાવર શિવહર ત્રિગુણાત્મક મૂર્તિ ॥

તૂંચી હોઈની સાઈ સમર્થા વિચરસી ભૂવરતી ॥૨॥

કમળમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા બ્રહ્મદેવ, લક્ષ્મીના પતિ વિષ્ણુ અને શિવજી આ ત્રણે દેવની એકજ ત્રિગુણાત્મક મૂર્તિ રૂપે હે સાઈ તું વિચરી રહ્યો છે.

પ્રહર દિસાલા બ્રહ્માસમ તેં જ્ઞાન મુખે વદસી ॥

તમો ગુણાલા ધરુનિ રુદ્રરૂપ કર્ષિ કર્ષિ દાખવસી ॥૩॥

શ્રી સાઈનું સત્ય ચરિત્ર

તું દિવસના એક પ્રહરમાં બ્રહ્મદેવની જેમ તારા શ્રી મુખથી જ્ઞાનવાણી વદે છે. તો કોઈવાર તમોગુણ ધારણ કરીને શંકર ભગવાનનું રૌદ્ર રૂપ પણ દર્શાવે છે.

કધી કધી શ્રીકૃષ્ણ સમ બાલલીલા કરીશ ॥

ભક્તમનાસી સરસ કરુની મરાળ તું બનીશ ॥૪॥

કોઈક વાર તું શ્રીકૃષ્ણની જેમ બાળ લીલાઓ કરે છે તો કોઈ કોઈ વખત ભક્તોના મન રૂપી સરોવર હંસ પક્ષીની માફક વિહાર કરે છે.

યવન મહાણવેં તરી ઠેવિસી ગંધાવર પ્રેમા ॥

હિંદુ મહાણું તરી સદૈવ વસસી મશિદ્દિતં સુખધામા ॥૫॥

જો તને મુસલમાન કહેવામાં આવે તો તારો અષ્ટગંધ ઉપર પ્રેમ છે. (હે સાંઈ ! તને હિંદુઓની જેમ ચંદન લગાડવાનું ગમે છે.) પરંતુ તને હિંદુ ગણવામાં આવે તો હમેશાં સુખેથી મસ્જિદમાં વસે છે.

ધનીક મહાણવેં જરી તુલા તરી ભિક્ષાટણ કરીશી ॥

ફકીર મહાણવેં તરી કુબેરા દાને લાજવિસી ॥૬॥

તને જો ધનવાન ગણીએ તો તું ભિક્ષા માગવા માટે ઘેર ઘેર જાય છે. જો તને ફકીર કહીએ તો તું એટલું બધું દાન કરે છે કે તે જોઈને ધન કુબેર શરમાઈ જાય છે.

તવૌકસાતેં મસ્જિદ મહણું તરી વન્હી તે ઠાયા ॥

ધુનીત સદા પ્રજ્વલિત રાહે ઉદી લોકાધાયા ॥૭॥

તારા નિવાસસ્થાનને જો મસ્જિદ ગણવામાં આવે તો ત્યાં સદાય અગ્ની પ્રજ્વલીત રહે છે અને તેની ઉદી સૌને આપવામાં આવે છે.

સકાળપાસુનિ ભક્ત સાબડે પૂજન તવ કરીતી ॥

મધ્યાન્હીલા દિનકર ચેતાં હોત અસે આરતી ॥૮॥

ભલા ભોળા ભક્તો સવારે તારું પૂજન કરે છે અને સૂર્ય જ્યારે મધ્યાહને આવે ત્યારે અપોરે તે સહુ તારી આરતી ઉતારે છે.

ચહુ બાજુના પાર્ષદગણસમ ઉભે રાહતી ॥

ચૌરિ ચામરેં કરીં ધરુની તુજવર ઢાળતી ॥૯॥

ભક્તો ચારે બાજુ દેવના સેવકની જેમ ઉભા રહે છે અને તને ચામર ઢાળે છે.

શિંગ કડયાળેં સૂર સન્નયા દણ દણ તે ઘંટા ॥

ચોપદાર લલકારતી દ્વારી ઘાલુનિયા પટ્ટા ॥૧૦॥

શિંગડાના આકાર અર્ધગોળાકારવાળુ વાદ્ય રણશિંગુ મોટા અવાજથી ફૂંકાય છે અને તેની સાથે પિપૂડીના તીણા સૂર અને ઘંટરાવ થાય છે. હાથમાં દંડ અને કમલ અને ખભે પટ્ટો બાંધેલા ચોપદાર તારા દ્વારે છડી પોકારે છે.

આરતી સમયી દિવ્યાસની તું કમલાકર દિસસી ॥

પ્રદોશકાળે બસુનિ ધુનિ પુઢે મદન દહન હોસી ॥૧૧॥

આરતી સમયે તું દિવ્યાસન ઉપર ખીરાજ્યો હોય છે ત્યારે તું લક્ષ્મીપતિ વિષ્ણુ ભગવાન જેવો દેખાય છે. સંધ્યા સમયે જ્યારે તું ધૂણીની પાસે બિરાજે છે ત્યારે તું કામદહન કરનારા શિવજી જેવો લાગે છે.

અશા લીલા ત્યાં ત્રય દેવાચ્યા પ્રત્યહિ તવ ઠાર્થી ॥

પ્રચીતીસ ચેતાતી અમુચ્યા હે વ્યાબ્યા સાઇ ॥૧૨॥

હે સાઇ ! તારા સ્થાનમાં ત્રણે દેવોની લીલાઓ અને વિવિધ અનુભવોની પ્રતીતિ થાય છે.

ઐસે અસતાં ઉગીચ મન્મન ભટકત હે ફિરતે ॥

આતાં વિનંતી હીચ તુલા વ્યા સ્થિર કરી ત્યાતે ॥૧૩॥

આમ અકારણ મારું મન અર્થ વીનાનું આમતેમ ભટક્યા કરે છે. તેને તું એક સ્થાને-તારા ચરણોમાં સ્થિર કર એવી મારી વિનંતી છે.

અધમાધમ મી મહાપાતકી ચરણ તુજ્યા પાયાં ॥

આલો નિવારા દાસગણુંએ ત્રિતાપ ગુરુરાયા ॥૧૪॥

હું દાસગણું અધમમાં અધમ અને મોટા પાપો કરનારો મહાપાતકી છું. હે ગુરુરાયા હું તારે શરણે આવ્યો છું. તું મારા ત્રિતાપનું નિવારણ કર.

મનુષ્યો પોતાના પાપ ધોવા માટે ગંગામાં ન્હાવા માટે જાય છે. પરંતુ સાંભળ્યું છે કે ગંગા પોતાના પાપો ધોવાને માટે સંત ચરણનું શરણુ લે છે. જો એમ જ હોય તો ગંગા કે ગોદાવરીની યાત્રા કરવાને બદલે ભક્તિભાવથી આ સંત સ્તોત્ર ગાઇને અને શ્રી સાઇનું મધુર ચરિત્ર સાંભળવામાં આવે તો તેટલું જ પૂણ્ય મળે. (ઓવી. ૧૦૨-૧૦૯)

જેમ નામદેવજીના માતૃશ્રી ગોમાઇને નામદેવજી નદીમાંથી મળ્યા અને તમાલ નામના વણકરને કબીરજી ભાગીરથી ગંગામાંથી માટી છીપમાંથી મળ્યા તે પ્રમાણે શ્રી સાઇનાથ મહારાજ તેમની આશરે સોળ વર્ષની ઉંમરે શિરડીધામમાં લીમડાના વૃક્ષ નીચે પ્રગટયા. તેઓ જ્યારથી પ્રગટ થયા ત્યારથી જ જગતના સર્જનનું મૂળ તત્ત્વ તેવા બ્રહ્મને જાણનારા બ્રહ્મજ્ઞાની હતા. તેમને સ્વપ્નમાં પણ વિષય વાસના કે ઈદ્રીય સુખ ભોગવવાની લેશમાત્ર ઇચ્છા ન હતી. તેમણે મોહમાયાને લાત મારીને તગેડી મૂકી હતી. મોક્ષ તો તેમના ચરણોમાં આળોટતો હતો. શ્રી સાઇબાબાનો જન્મ કયા દેશમાં, કયા પવિત્ર વંશમાં થયેલો અને તેમનાં માતા પિતા કોણ તેની કોઇનેય ખબર ન હતી. બધા લોકો આ અંગે તેમને પૂછી પૂછીને થાકી ગયા પણ તે વિશે તેમણે કોઇનેય કશી પણ જાણકારી આપી નહીં. તેઓ માતા, પિતા, સગા સંબંધી અને જાત ભાઇઓનો ત્યાગ કરીને લોક કલ્યાણ માટે શિરડી મુકામે પ્રગટ થયા હતા. શિરડીમાં નાના ચોપદારની વૃદ્ધ માતાએ સાઇબાબાના પ્રાકટ્ય સમયનું વર્ણન કરતાં આશ્ચર્ય પ્રગટ કરેલું. તે કહેતાં કે જ્યારે શરૂઆતના દિવસોમાં તે બાળક સ્વરૂપે પ્રગટ થયો ત્યારે તે ગૌરવર્ણ વાળો અને ખૂબજ સુંદર હતો. તે લીમડાના વૃક્ષ નીચે પલાઠી વાળીને બેઠો હતો. તેની ઉંમર તો નાની હતી છતાં તે ઠંડી અને ગરમીને સહન કરતો. જાણે તેની ઉપર ઠંડી ગરમીની કોઇ અસર જ થતી ન હતી. તેનો આશ્ચર્યકારક વર્તાવ જોઇને સૌ ગ્રામવાસીઓ તેમજ આસપાસના ગામોમાંથી લોકો તેને જોવા આવતા હતા. તે બાળક દિવસે કોઇને મળતો નહીં અને રાત્રીના અંધકારની તેને બીક ન હતી. સૌ કોઇને આશ્ચર્ય તો એ વાતનું થતું હતું કે આ બાળકૂર્તિ ક્યાંથી આવી હશે ? બાળકના દેહનો સુંદર બાંધો જોઇને સૌના અંતઃકરણમાં પ્રેમ પ્રગટ થતો હતો. તે કોઇને ઘેર જતો નહીં. એ તો રાત દિવસ લીમડાના વૃક્ષ નીચે બેસી રહેતો. સૌને એ આશ્ચર્ય થતું કે આ મનમોહક બાળક રાત દિસ ખુલ્લામાં કેવી રીતે

રહી શકતો હશે? સૌને નવાઇ તો એ લાગતી હતી કે બાળક જેવો દેખાતો હોવા છતાં તે વૈરાગ્યનો પૂર્ણ અવતાર લાગતો હોવાથી સૌને તેની નવાઇ લાગતી હતી. (ઓવી ૧૧૦-૧૨૩)

એક દિવસ એક આશ્ચર્યકારક ઘટના બની. બે-ચાર જણાના શરીરમાં ખંડોબાએ પ્રવેશ કર્યો. તેથી તેઓ નાચવા કુદવા લાગ્યા અને ધૂણવા લાગ્યા. એક જણે પૂછ્યું કે 'હૈ ખંડોબા દેવ આ કયા ભાગ્યવંત દેવનું બાળક હશે ? તે અહીં કયાંથી આવી પહોંચ્યું છે ? તમે એની શોધ કરો.' ખંડોબાએ જવાબ આપ્યો 'તમે કોદાળી અને પાવડો લઈ આવો અને હું કહું ત્યાં જઈને ખોદો. તમને ત્યાંથી બાળકની માહિતી પ્રાપ્ત થશે.' જ્યાં તે મનોહર બાળક શ્રી સાઇબાબા બેસતા હતા તે લીમડાના વૃક્ષ નીચે કોદાળી વડે ખોદતાં તે ઇંટો સાથે અથડાઇ. ઇંટોનો થર ખોદાતાં તેની નીચે એક ભોંયરુ જણાયું. તે ચૂનાથી બનાવેલા ભોંયરામાં ચાર દીવા પ્રગટેલા હતા. વળી ત્યાં એક પાટલો અને જપ કરવા માટેની ગોમુખી તથા સુંદર જપમાળા હતી. ખંડોબા દેવે જણાવ્યું કે આ સ્થળે તે બાળકે બાર વર્ષ સુધી તપ કર્યું હતું. ત્યારબાદ ઉત્સુક લોકો બાળ સાઇ પાસે જઈને આશ્ચર્ય સાથે અનેક સવાલો પૂછવા લાગ્યા. તે સાંભળીને બાળકે મજાક મશ્કરી કરતાં કંઇક અલગ જ વાત કહી. તેણે જણાવ્યું 'તે મારા ગુરુનું સ્થાન છે. મારા પવિત્ર વતનની મને બક્ષીશ રૂપે મળેલી આ જગ્યા છે. તમે સૌ તેનું કાળજીપૂર્વક જતન કરો એટલું જ મારે કહેવું છે.' બાળકે એ જ આ રીતે કહ્યું તે સૌએ સાંભળ્યું. પરંતુ બાબા આવી વાત વક્રોક્તિ બોલ્યા હશે તેવું મારાથી કેવી રીતે બોલાય ? મારી આ ભાષાનું મને જ ખૂબ આશ્ચર્ય થયું. મને એમ પણ લાગ્યું કે મારી આ તે કેવી સમજણ છે ? પણ મને એમ પણ લાગે છે કે બાબાનો વિનોદી સ્વભાવ હોવાથી તે તેમનો વિનોદ પણ હોય. ભોંયરુ તેમનું રહેવાનું સ્થાન પણ હોઇ શકે તેમ છતાં ગુરુસ્થાન કહ્યું તેમાં ખોદું શું થઇ ગયું ? શું બાબાને એવું નહીં લાગતું હોય ? (ઓવી ૧૨૪ થી ૧૩૪)

બાબાની આજ્ઞાથી ગામ લોકોએ ભોંયરાને પૂર્વવત્ બંધ કરી દીધું કે જેને બાબા પોતાના ગુરુનું સ્થાન ગણાવતા હતા. પીપળો અને ઔદુંબર વૃક્ષો જેમ પવિત્ર અને શ્રેષ્ઠ ગણાય છે તેમ બાબાને મન લીમડાનું વૃક્ષ શ્રેષ્ઠ અને પવિત્ર ગણાતું હતું. તે વૃક્ષ પર તેમનો ખૂબજ પ્રેમ હતો. તેથી બાબા તેને આદરપૂર્વક જ્ઞેતા હતા. મહાળસાપતિ, કાશીરામ શિંપી તથા અપ્પા ભગલે જેવા બાબાના સમયના મહાનુભાવો અને તે સમયના શિરડીના નિવાસીઓ તે લીમડાના વૃક્ષવાળા સ્થાનને ગુરુસ્થાન ગણતા હતા. આજે પણ શિરડીના ગ્રામવાસીઓ ગુરુસ્થાન સમજીને તેને ભાવપૂર્વક વંદન કરે છે. મહાળસાપતિ વિષે સંક્ષિપ્તમાં કહીએ તો તેમનું આખું નામ મહાળસાપતિ ચીમણાજી નાગરે હતું. તે દેવજ્ઞ હતા અને ખંડોબાના ભક્ત હતા. તેમની કેટલીએ પેઢીઓથી ખંડોબાની વારી ચાલતી હતી. જ્યારે ચાંદભાઇ પાટીલના સગાની જનમાં બાળ ફકીર આવ્યા ત્યારે મહાળસાપતિ એ જ 'આવો સાઇ' કહીને તેમને આવકાર્યા હતા. ત્યારબાદ સૌ બાળ ફકીરને 'સાઇ' તરીકે બોલાવતા હતા. દરજી કાશીરામ શિંપી, અપ્પા જગલે અને મહાળસાપતિ એકબીજાને સહકાર આપીને શિરડીમાં આવતા સાધુ, સંતો, ફકીરો અને વૈરાગીઓનો આદર સત્કાર કરતા. ઉપરોક્ત સમાધિ સ્થાન અંગે એવી લોકવાયકા પ્રસિદ્ધ છે કે સાઇબાબાએ આ સ્થાને મૌન રહીને બાર વર્ષ સુધી તપશ્ચર્યા કરી હતી. બાબાશ્રીના એક ભક્ત સ્વ. રાવબહાદુર હરિવિનાયક સાહે, જે સાહે સાહેબ તરીકે ઓળખાતા હતા. તેમણે શિરડીમાં જમીન ખરીદીને એક ચાર ઓટલા વાળુ મકાન બનાવ્યું. આ મકાન વાડા તરીકે ઓળખાતું હતું અને શરૂઆતના વર્ષોમાં ત્યાં આવનારા યાત્રિકોનું નિવાસસ્થાન બની રહ્યું હતું. તે પછીથી સમય જતાં ઉત્તર અને દક્ષિણ તરફ ઉપરના માળ બાંધ્યા. જ્યારે ઉપર જવા માટે દાદર બંધાતો હતો ત્યારે નીચેની બાજુએ એક ભોંયરુ દેખાયું. ગુરુસ્થાનવાળા લીમડાના વૃક્ષની આજુબાજુ ચોતરો પણ બનાવ્યો. દાદર નીચે

દક્ષિણ દિશામાં એક સુંદર ગોખલો છે. તેની સામે આવેલા ગુરુસ્થાન લીમડાના ચોતરા ઉપર ઉત્તર દિશામાં મુખ કરીને લોકો બેસતા હતા. ગુરુવાર અને શુક્રવારે સૂર્યાસ્ત થયા પછીથી આ સ્થાનને છાણ વડે લીંપીને તેમજ પાણીના છાંટા નાખીને તથા ધૂપ કરીને જો પ્રાર્થના કરવામાં આવે તો તેમને શ્રી હરિ સુખી કરશે. આ વાત જાણીને વાંચકોને અતિશયોક્તિ લાગે. કોકને વળી એમ થાય કે તે અતિશયોક્તિ તો નહીં હોય ને ? આ વાતમાં સત્ય કેટલું હશે ? આવા કેંક વિચારો આવે. પરંતુ આ વાત સાચી છે. એમા શંકા કરશો નહીં. આ ઉપજાવી કાઢેલી વાત નથી. સાઇબાબાએ પોતે ઉચ્ચારેલા આ શબ્દો છે અને તેમને સાંભળનારા આજે પણ હયાત છે. (ઓવી ૧૩૫ થી ૧૪૫)

સમય જતાં મુંબઈના એલ.એલ.બી. સોલીસીટર સ્વ. હરિસીતારામ દીક્ષિતજીએ આરામથી રહી શકાય તેવો વાડો બાંધ્યો. તેમાં ભાડેથી રહી શકાય તેવી વ્યવસ્થા કરાઈ. ત્યારબાદ થોડા સમય પછીથી નાગપુરના ધનિક સ્વ. બાપુસાહેબ બુટ્ટીએ પણ ત્યાં વાડો બાંધ્યો. દીક્ષિતસાહેબ તેમનાં પુણ્ય કર્મોથી જાણીતા હતા. તેઓ ભાવનાશીલ, શ્રદ્ધાળુ અને નિષ્કપટવૃત્તિવાળા ભક્ત હતા. જ્યારે તે ઇંગ્લેંડના પ્રવાસે ગયા હતા ત્યારથી તેમનામાં આધ્યાત્મિકતા તરફ આકર્ષણ વધવા લાગ્યું હતું. શ્રોતાઓને એવી શંકા થાય કે કાશી, મથુરા કે દ્વારીકા જેવા તીર્થધામોમાં એમણે પરમાર્થ કેવી રીતે સાધ્યો હશે ? તે અંગેની શંકાનું સમાધાન હવે પછીથી થશે તે બદલ હું શ્રોતાઓની ક્ષમા યાચું છું. દીક્ષિતજી કાશી, પ્રયાગ, બદ્રીકેદાર, મથુરા અને વૃંદાવન તથા દ્વારીકા જેવા તીર્થધામોની યાત્રા અગાઉ કરી ચૂક્યા હતા. તે ઉપરાંત તેમના પૂર્વજોનાં પૂણ્યકર્મોનું બળ અને પૂર્વજન્મમાં કરેલાં સત્કાર્યોનું ફળ તે બધાના પરિપાક રૂપે તેમને શ્રી સાઇબાબાના દર્શન થયા. પોતાના સ્વ પ્રયત્નો નહીં પરંતુ પ્રારબ્ધને કારણે મળેલો યોગ તે જાણે અંગ્રેજોના શાસનમાં પણ હોવા છતાં પોતાને પગ ઘસડીને ચાલવું પડે તેવું અપંગ પણું હોય તેવું લાગતું હતું. આ તો ઉપર ઉપરથી લાગતો અશુભ યોગ કહેવાય. પરંતુ જેમ પુષ્પનક્ષત્રમાં ગુરુનો યોગ થતાં તે ગુરુપુષ્પામૃત જેવું શુભ નક્ષત્ર બને છે તેમ તેમના શુભ કર્મોને કારણે સાઇ દર્શનનો શુભ યોગ પ્રાપ્ત થયો. તેમને ચાંદોરકર સાથે ઓળખાઈ થઈ અને તેથી સાઇની કીર્તિ સંભળાઈ. તેમણે સાઇને નીરખતાં જણાવ્યું કે ‘સાઇ દર્શનનું મહાત્મ્ય તો જુઓ ! દર્શન થતાં જ લંગડાપણું મટી જશે.’ તે પોતાના પગના લંગડાપણાને લઈને ઉણપ અનુભવતા ન હતા. પરંતુ તે બાબાને કહેતા, ‘ખરું લંગડાપણું તો મનનું છે. ઓ સાઇ ! તેનાથી મને મુક્ત કરો.’ તેમણે સાઇને એમ કહ્યું ‘માણસના દેહનું પીંજરું ચામડી, લોહી, માંસ અને હાડકાંનો સમુહ છે. વળી સંસારરૂપી પ્રપંચ ખટપટો અને વહેવારો તો ક્ષણભંગુર છે. પગ લંગડો રહે તેથી કશું બગડતું નથી.’ (ઓવી ૧૪૬ થી ૧૫૬)

દીક્ષિત સાહેબને શ્રી સાઇબાબાનું પ્રથમ પૂણ્યપાવન દર્શન ઇ. સ. ૨-૧૧-૧૯૦૯ના દિવસે થયું. તેજ વર્ષે તે પૂજ્ય બાબાના ફરીવાર દર્શન કરવા માટે ગયા ત્યારે તેમને ત્યાં રહી જવાનું મન થયું. પહેલાં તો તેમને એવો વિચાર આવ્યો કે પોતાની પાસે કંપનીના જે પચીસ શેર છે તે વેચીને તેના પૈસાથી પતરાનું એક છાપરું બનાવવું જેથી યાત્રિકોને સગવડ મળી રહે. પરંતુ ત્યારબાદ તેમણે નિશ્ચય કર્યો કે પાકું મકાન જ બાંધવું. બીંદે વર્ષે નવમી ડિસેમ્બરના દિવસે બાબાની સંમતિ મેળવીને તેમણે બાંધકામ માટેનું શુભ મુહૂર્ત કર્યું. નાગપુરના રાજરામ ઉર્ફે ભાઈજી જે દીક્ષિતજીના ભાઈ થાય તે માટે અગાઉથી જ આવી ગયા હતા. તે સમયથી લેજસ્લેટીવ એસેમ્બલી-વિધાનસભાના અધ્યક્ષ તેમજ પ્રસિદ્ધ વકીલ દાદાસાહેબ ખાપડે ત્યાં પહોંચી ગયા હતા. તેમને પોતાને ઘેર જવા માટે બાબાની પરવાનગી મેળવવા માટે ઘણી અડચણો આવી હતી. પરંતુ બાબાએ ખાપડેને તેમને ઘેર જવાની અને દીક્ષિતજીને મકાનનો પાયો ખોદવાની આજ્ઞા દશ ડિસેમ્બરની મળી. આ દિવસનું બીજું મહત્ત્વ એ કે તે દિવસથી ચાવડીમાં આંતરે દિવસે બાબાશ્રીની રાત્રી

શ્રી સાઈનું સત્ય ચરિત્ર

આરતી ઉતારવાની શરૂઆત થઈ. ઇ.સ. ૧૯૧૧ના મધ્યમાં આવતી રામનવમીના શુભ દિનનું શુભ મુહૂર્ત પ્રાપ્ત થતાં ગૃહપ્રવેશ પણ કર્યો. તે 'દીક્ષિતનો વાડો' એ નામથી પ્રસિદ્ધ છે. હાલમાં ગુરુસ્થાન અને સમાધિ મંદિર પાસે આ વાડો આવેલો છે. (ઓવી ૧૫૭ થી ૧૬૬)

ત્યારબાદ ખાસ્સુ ધન ખર્ચીને શ્રીમંત બુટ્ટીસાહેબે 'બુટ્ટીનો વાડો' બાંધ્યો. તે વાડામાં જ બાબાનો નશ્વર દેહ લાવવામાં આવ્યો. જ્યાં સમાધિ મંદિર બાંધવામાં આવ્યું, તેથી બુટ્ટીસાહેબે ખર્ચેલા પૈસા સાર્થક થયા. જે સ્થાનમાં એક પણ વાડો ન હતો ત્યાં ત્રણ ત્રણ વાડા સર્જ્યા. શરૂઆતમાં સાહેબના વાડાનો સૌથી વધુ પ્રમાણમાં ઉપયોગ થયો. ત્યારબાદ મુંબઈના વકિલ કે. આર. એસ. નવલકર તા. ૨૦ સપ્ટેમ્બર ૧૯૨૪ના દિવસે આ વાડો વેચાતો લીધો અને તેમના વારસદારોએ ઇ.સ. ૧૯૩૯માં શિરડી સંસ્થાનને અર્પણ કર્યો. સંસ્થાનનું મુખ્ય કાર્યાલય હાલમાં તે સ્થળે આવેલું છે અને પાસે જ ગુરુસ્થાન આવેલું છે. સંસ્થાને પાછળથી તે કાર્યાલય ઉપર બે માળ બાંધ્યા. આ વાડાની બીજી મહત્તા એ છે કે પૂજ્ય બાબાએ ફૂલઝાડ રોપીને બનાવેલો બગીચો આ જગ્યાએ હતો. આ બાગ અંગેની એક નાની વાત હવે પછીના અધ્યાયમાં કહેવાશે. તેજ પ્રમાણે હવે પછીના અધ્યાયોમાં શ્રોતાગણો સાથે હેમાડપંતનું શ્રી સાઈચરણોમાં મસ્તક મૂકવું, માટીના વાસણો ઘડનાર તાત્યા વિષેની વાત તેમજ રેતાળ અને ખડકોવાળી જમીનમાં શ્રી સાઈબાબા દ્વારા બગીચાનું સર્જન કરવું અને તે પછીથી અદૃશ્ય થવું. બાબાની આંદ પાટીલ સાથેની ઔરંગાબાદ નજીકના સ્થળે મુલાકાત તેમજ તેના ઘરના લગ્ન પ્રસંગે જન સાથે પુનઃ શિરડીમાં પધારવું. દેવીદાસ સાથેની મુલાકાત તેમજ જ્ઞાનકીદાસ સાથેની મૈત્રી તેમજ ગંગાગીરનું તેમની સાથેનું મિલન અને તે ત્રીપુટીનું શિરડીમાં મિલન અને મોહ્યુદીન સાથે બાબાએ કરેલી કુસ્તી, મસ્જિદમાં વાસ, નીમગાવના સ્વ. બાબાસાહેબ ડેંગળે સાથેનો બાબાનો સ્નેહ સંબંધ તથા અનેક ભક્તો સાથે મેળાપ આ બધા જ પ્રસંગોનું વિવરણ કરવામાં આવશે. હેમાડપંત હવે શ્રી સાઈના ચરણોમાં અનન્ય ભાવે નમસ્કાર કરીને આ અધ્યાય પૂર્ણ કરે છે. (ઓવી ૧૬૭ થી ૧૭૫)

સર્વનું કલ્યાણ થાઓ. સંત, સજ્જનોની પ્રેરણાથી હેમાડપંત દ્વારા રચિત

'શ્રી સમર્થ અવતરણ' નામનો ચોથો અધ્યાય સમાપ્ત થાય છે.

શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથને અર્પણ.

॥ અધ્યાય ૫ ॥

શ્રી સાઈનું પુનઃ પ્રાગટ્ય

(શ્રી સાઈ શિરડીમાં પુનઃ પ્રગટ થયા)

શ્રી ગણેશજીને વંદન, શ્રી સરસ્વતીને વંદન, શ્રી ગુરુ મહારાજને વંદન, શ્રી કુળદેવતાને વંદન,
શ્રી સીતામાતા અને શ્રી રામચંદ્રજીને વંદન અને શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથ મહારાજને વંદન.

હવે બાબા અદૃશ્ય થઈને શિરડીમાં પાછા ચાંદપાટીલ સાથે કેવી રીતે આવ્યા એની કથા અગાઉની કથાના અનુસંધાનમાં સાંભળો. બાબાએ પોતે માટીના ઘડા દ્વારા તેમાંથી પાણી રેલાવીને કેવા સરસ બાગનું નિર્માણ કર્યું તથા ગંગાધીર વગેરે સંતો કેવી રીતે ભેગા થયા આ બધી વાતો પર લક્ષ કેન્દ્રિત કરીને તે પાવન અને પવિત્ર કથાઓ સાંભળો. ત્યારબાદ કેટલાક સમય પછીથી અદૃશ્ય થયેલા બાબા શિરડીમાં એક મુસલમાન લગ્નની જ્ઞાનમાં પાછા પધાર્યા. એમના પહેલાં દેવીદાસે શિરડીમાં આવીને વાસ કર્યો હતો. એમની આગળ જ્ઞાનકીદાસ નામના ગોસાઈ શિરડીમાં રહેવા માટે આવ્યા હતા. એ બધું કયા પ્રકારે બન્યું તે હું તમને સવિસ્તર કહું છું. (ઓ. ૧-૫)

ઔરંગાબાદ જિલ્લામાં ધૂપખેડા ગામના ચાંદપાટીલ નામના એક ભાગ્યવાન મુસલમાન ઔરંગાબાદનો પ્રવાસ કરતા હતા, તે વખતે તેમની એક ઘોડી ખોવાઈ ગઈ અને બે-બે મહિના વીતી ગયા છતાં એની કોઈ ભાળ મળી નહીં. હવે તે પાછી મળશે નહીં એવું સમજીને પાટીલ પૂર્ણપણે નિરાશ થઈ ગયા. તે ઘોડી ન મળવાથી ઊંચા નીચા થઈ ગયા. છેવટે ઘોડા ઉપર બેસવાનું જીન ખભે નાખી જે રસ્તે આવેલા તે રસ્તે પાછા ફર્યા. ઔરંગાબાદ પાછળ રહી ગયું. તે સાડાચાર કોસ એટલે કે ચૌદ કિલોમિટર આગળ નીકળી ગયા. માર્ગમાં આંબાવાડી આવી તેમાં ઝાડ નીચે બાબા રૂપી રત્ન દેખાયું. તેમણે માથા ઉપર ટોપી, શરીર પર કફની અને બગલમાં દંડ રાખ્યો હતો. તેમણે તામકુ ચોળીને ચલમમાં નાંખીને એના પર અંગારો મૂકવાની તૈયારી કરતા હતા. ત્યાં જ એક આશ્ચર્યજનક બીના બની. ચાંદપાટીલ રસ્તેથી પસાર થતા હતા, તે સમયે તે ફકીરને બૂમો મારતા સાંભળ્યા. ‘આવ.... રે અહિં આવ જરા; છાંચડે બેસ અને ચલમ બલમ પી ને પછી જ.’ ફકીરે પૂછ્યું ‘આ જીન શા માટે ખભે નાંખ્યું છે?’ ત્યારે પાટીલે કહ્યું કે મારી ઘોડી ખોવાઈ ગઈ છે. તેથી ફકીર બોલ્યા ‘જી ત્યાં નાળા પાસે શોધ અને તે નાળા પાસે ઘોડી તરત જ મળી ગઈ. આથી ચાંદપાટીલ ખૂબ આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયા, અને કહેવા લાગ્યા ‘આ જે ઓલિયો મળ્યો, તેની લીલાનો કંઈ અંત નથી. એણે સાધારણ માણસ કેવી રીતે કહી શકાય?’ પછી તે પાટીલ ઘોડી લઈને પાછો પોતાની જગ્યાએ આવ્યો. ફકીરે તેને પોતાની પાસે બેસાડ્યો. પોતાના હાથમાં ચીપિયો ઊંચક્યો અને તેને જમીનમાં ખોસી દીધો. તેમણે તેમાંથી ઘગઘગતો અંગારો કાઢ્યો અને હાથથી ઊંચકીને ચલમ પર મૂક્યો. તેમણે ચલમને વીંટાળવા કપડું લીધું અને તેને બીનું કરવા માટે તેમણે દંડો ઊંચક્યો. આસપાસમાં ક્યાંય પાણી ન હતું. તેથી તે દંડને તેમણે જોરથી જમીન પર પછાડ્યો. તે સાથે જમીનમાંથી પાણી નીકળવા લાગ્યું. તેમાં પેલો કાપડનો ટુકડો ભીંજવીને ચલમને વીંટી ચલમ પીવા માટે તૈયાર કરી. પોતે ચલમ પીવા લાગ્યા અને પાટીલને પણ ચલમ પીવડાવી.

ચાંદપાટીલ સામે કરેલો આ ચમત્કાર બાબાના સંપર્કમાં આવનારા લોકોની યાદ પ્રમાણે તેમના જીવનનો આ પહેલો ચમત્કાર કહી શકાય. ચાંદપાટીલની ખોવાયેલી ઘોડી ક્યાંથી મળશે. એ દ્વારા પોતાની સર્વજ્ઞતાનું અને ચલમ પીવા માટે બળતો અંગારો અને પાણીની ધાર ઉત્પન્ન કરીને પંચમહાભૂત ઉપર પોતાની સત્તાની સરસાઈ બાબાએ બતાવી દીધી. તેમના શિરડીમાં બેસીને સર્વ જગની ઉથલપાથલની ખબર પડતી. અગ્નિ અને પાણી ઉપર એમની સત્તા તથા આગળ કહેલા ૧૧મા અધ્યાયનાં ઉદાહરણો વિષે આપણને જાણકારી છે. આ ચમત્કાર જોઈને પાટીલની મતિ બહેર મારી ગઈ. એમણે ફકીરને પોતાના ઘરે પધારી ઘર પાવન કરવા આમંત્રણ આપ્યું. અને સ્વેચ્છાએ દેહ ધારણ કરનારા બાબાએ પાટીલની વિનંતીને માન આપી કૃપા કરી. બીજે દિવસે તેઓ ગામમાં ગયા, અને પાટીલના ઘરે રોકાયા. બાબા થોડો સમય ત્યાં રહી પાછા શિરડી આવ્યા. આ ચાંદપાટીલ ધૂપખેડા ગામનો અધિકારી હતો. એની પત્નીના ભત્રીજાના વિવાહ શિરડી મુકામે નક્કી થયા હતા. ચાંદપાટીલની પત્નીના ભત્રીજાનો લગ્નયોગ આવ્યો તેથી શિરડીની કન્યાનો સાંસારિક સંબંધનો સુયોગ ઘડાયો. એની જ્ઞન સાથે બધાં ગાડાં, ઘોડી વગેરે લઈને શિરડી જવા નીકળ્યાં અને બાબા પણ એ ચાંદભાઈના પ્રેમથી આકર્ષાઈને જ્ઞનમાં સામેલ થઈ ગયા. લગ્ન પત્યા પછી જ્ઞન પાછી ફરી, પણ બાબા એકલા પાછળ રહ્યા અને શિરડીમાં જ રોકાઈ ગયા તેથી શિરડીનો ભાગ્યોદય થયો. (ઓ. ૬-૨૩)

શ્રી સાઈબાબા ! એ તો અવિનાશી અને પુરાતન છે. તેઓ હિંદુ પણ નથી, કે મુસલમાન પણ નથી. તેઓ જ્ઞત, પાત, કુળ, ગોત્ર સિવાયના છે. આત્મજ્ઞાન તે એમનું સ્વાભાવિક સ્વરૂપ છે. લોકો જે ‘સાઈ સાઈ’ કરે છે. એ કંઈ એમનું નક્કી કરેલું નામ થોડું હતું ? ‘આવો સાઈ’ કહીને બહુમાન કરીને એમને જે સંબોધન કરવામાં આવ્યું તે આ નામ છે. આ સંબોધન આરંભમાં જ્ઞનની સાથે આવ્યા ત્યારે બાબા ખંડોબાના મંદિર પાસે જે સંબોધન કરવામાં આવ્યું, તે આ નામ છે. બાબા આરંભમાં જ્ઞનની સાથે ખંડોબાના મંદિર પાસે આવ્યા. ખંડોબા મહારાષ્ટ્રના લોકદેવ હોવાથી અનેક કુટુંબના કુળદેવતા તરીકે તે પૂજ્ય છે. એમને ભગવાન શંકરનો અવતાર માનવમાં આવે છે. એમને મહાળસા અને બાણાઈ અને મલ્લ નામના બે દેવોનો એમણે સંહાર કર્યો હતો. મહાળસાપતિના આંગણમાં બાબા જે દિવસે ઉતર્યા, તે દિવસે જ ‘સાઈ’ નામ પડ્યું. શરૂઆતમાં એ ભગત મહાળસાપતિના તાબામાં હતું. પછી તે અમીનભાઈનું થયું. લગ્નની જે જ્ઞન આવી હતી ત્યાં જ તે પટાંગણમાં વડના ઝાડ નીચે મુકામ કરેલો. ખંડોબા મંદિરનાં પટાંગણમાં બધાં ગાડાં છોડવામાં આવ્યાં અને બાબા પણ ત્યાં બધાંની સાથે જ ઉતર્યા. જેવા આ બાળફકીર ગાડામાંથી ઉતર્યા કે પ્રથમવાર ભગત મહાળસાપતિની દષ્ટિ તેમની ઉપર પડી ત્યારે આવો ‘સાઈ’ કહીને તેમની સામે ગયા, અને ત્યારથી જ આ નામ પડ્યું. અને ત્યારબાદ લોકો એમને ‘સાઈ’ કહીને બોલાવા લાગ્યા. તે પછી એ નામ પ્રખ્યાત બન્યું. પછી બાબાએ મહાળસાપતિની સાથે ત્યાં ચલમ પીધી, અને મસ્જિદમાં રહેવા ગયા. બાબાને દેવીદાસના સહવાસમાં ફાવી ગયું. દેવીદાસ વૈરાગી હતા અને દશ-બાર વર્ષથી મારુતી મંદિરમાં રહેતા હતા. ત્યારબાદ બાબા શિરડીમાં જ રહી પડ્યા. બાબાની બેઠક કદી ચાવડીમાં તો કદી દેવીદાસની સંગતમાં, અથવા તો કોઈવાર મારુતિના મંદિરમાં થતી. આશ્ચર્ય એ છે કે આ મંદિરમાં બે મારુતિની મૂર્તિઓની પાસે પાસે સ્થાપના કરવામાં આવી છે. આગળ સભામંડપની ખુલ્લી જગ્યા છે. ત્યાં જ સાઈબાબા, દેવીદાસ અને જ્ઞનકીદાસ એક બીજા સાથે વાતો કરતા અને ત્યાં બેસતા હતા. આમ તેઓ લહેર આવે તેવી રીતે સ્વચ્છંદપણથી રહેતા હતા. દેવીદાસ શિરડી ગામમાં બાબાની પહેલાં આવીને વસ્યા હતા. ત્યારબાદ જ્ઞનકીદાસ નામના મહાનુભાવ કે જે વિદ્યાવાન બુદ્ધિમાન હતા તે ગોસાઈ શિરડીમાં આવ્યા. જ્ઞનકીદાસ સાથે પણ સાઈ મહારાજ વાતો કરતા

હતા. તેમને બંને સાથીઓ સાથે ખૂબજ પ્રેમ હતો. એમની બેઠકનું નિયમિત આયોજન થતું હતું. એમનો આ સમાગમ સૌને માટે અત્યંત સુખદાયક હતો. (ઓ. ૨૪-૩૫)

તેવા જ એક ગંગાગીર બુવા નામના એક પુણતાંબે ગૃહસ્થાશ્રમી અને પાકા વૈષ્ણવ વારંવાર શિરડીમાં આવતા હતા. શરૂઆતમાં ગંગાગીરને બાબા બંને હાથમાં માટીના ઘડા તે કુવા ઉપરથી ઊંચકીને પાણી લાવતા હતા તે જોઈને ખૂબજ આશ્ચર્ય થતું. પરંતુ તેઓની અને સાઇબાબાની નજર સામસામે મળતાં તેઓએ કહ્યું, ‘ધન્ય છે શિરડીના ભાગ્યને કે આવું શ્રેષ્ઠ રત્ન તેને મળ્યું.’ આજે એ ખબા ઉપર પાણી ઊંચકી લાવી રહ્યા છે, પણ આ મૂર્તિ કંઈ સામાન્ય નથી. આ ભૂમિના કોઈ પુણ્ય હશે, તેથી જ આ મૂર્તિ અહીં આવી પહોંચી છે.’ (ઓ. ૩૬-૩૯)

તેવા જ બીજા એક આનંદનાથ નામના વિખ્યાત સંતે પણ ‘આ અદ્ભુત અને અપૂર્વ કાર્ય કરવાવાળા છે’ એવી ભવિષ્યવાણી કરી હતી. આ મહાપ્રસિદ્ધ આનંદનાથનો યેવલા ગામમાં આશ્રમ આવેલો છે. તેઓ માઘવરાવ દેશપાંડે, નંદુરામ, મારવાડી વગેરે શિરડીવાસીઓ કે જે આનંદનાથના દર્શને ‘યેવલા’ ગયા હતા તેમની સાથે બળદગાડામાં બેસીને શિરડીમાં આવ્યા. આનંદનાથ અક્કલકોટ સ્વામીના શિષ્ય હતા. સાઇબાબાની સામે જોતાં જ તે બોલ્યા, ‘અરે આ તો પ્રત્યક્ષ હીરો છે. આ હીરો ભલેને આજે ઉકરડા પર પડેલો છે, છતાં પણ હીરો એટલે હીરો. એ કોઈ સફેદ પથ્થર નથી.’ આનંદનાથના મુખેથી આ ઉદ્ગાર જ્યારે નીકળ્યા, તે વખતે બાબાની બાલ્યાવસ્થા હતી. આનંદનાથે ફરીથી કહ્યું હતું. ‘મારા શબ્દો ધ્યાનમાં રાખજો આગળ પાછળથી તમને તેમની યાદ આવશે.’ આવું ભવિષ્ય કહીને આનંદનાથ યેવલા પાછા ગયા. (ઓ. ૪૦-૪૪)

સાઇ તરુણ અવસ્થામાં હતા, ત્યારે માથા ઉપર લાંબા વાળ રાખતા. કદી માથાનું મુંડન કરાવતા ન હતા. તે પહેલવાનની જેમ પહેરવેશ ધારણ કરતા હતા. બાબા જ્યારે રાહતા જતા ત્યારે ગલગોટા, જાંઘ, જૂંઘ વગેરેના રોપા લઈ આવતા અને પોતાના હાથે જ ઉજાળ જગ્યામાં રોપતા હતા. અને નિયમિતરૂપે પાણી સિંચતા હતા. એમના ભક્ત વામન તાત્યા બાબા માટે દરરોજ માટીના બે કાચા ઘડા લાવી આપતા અને બાબા તેમના વડે પોતાના હાથથી પાણી છાંટતા. તેઓ કુવામાંથી કાચા ઘડા વડે પાણી કાઢીને ખભે ઊંચકીને લાવતા અને સાંજના સમયે તે ઘડા લીમડાના ઝાડ નીચે મૂકી આવતા. ત્યાં મૂકવાનું કારણ એ કે તે જગ્યા પર ઘડા ત્યાં ને ત્યાં જ ફૂટી જતા. વામન તાત્યા બીજે દિવસે પ્રાતઃકાળે બાબા માટે નવા ઘડા લઈ આવતો. અરેખર તો પકવેલા ઘડા વધારે ટકાઉ અને સારા હોય છે. પરંતુ બાબા પકવ્યા વીનાના કાચા અને કોરા ઘડા જ પસંદ કરતા. ત્રણ વર્ષ સુધી પોતાના પરિશ્રમ દ્વારા ખુલ્લી જગ્યામાં બાબાએ બગીચો બનાવ્યો. આજે એજ જગ્યાએ સુયોગથી સાઠેના વાડાનો લોકો ઉપયોગ કરે છે. (ઓ. ૪૫-૫૧)

તે જગ્યાએ લીમડાના ઝાડ નીચે એક ભાઈ નામના એક ભક્તને અક્કલકોટ સ્વામીની પૂજા કરવાની તીવ્ર ઇચ્છા થવાને કારણે તેણે તેમની પાદુકાઓની સ્થાપના કરી. ભાઈના આરાધ્ય દેવ અક્કલકોટ સ્વામી સમર્થ હતા. અને તે તેમની છબીનું પૂજન તે નિષ્ઠા અને નિયમથી નિયમિત રીતે કરતા હતા. એક દિવસ એમને એવું લાગ્યું કે આપણે અક્કલકોટ જવું અને ભાવપૂર્વક પાદુકાના દર્શન કરવાં તથા પૂજન કરવું. તેમણે મુંબઈથી જવા માટેની બધી જ તૈયારીઓ કરી. પરંતુ દિવસે નીકળીશું, તે તેમના મનની વાત મનમાં જ રહી ગઈ. એમણે શિરડીની વાટ પકડી. તે બીજે દિવસે જવાનો હતો પરંતુ આગલી રાતે સ્વામી સમર્થે સ્વપ્નમાં આજ્ઞા કરી કે હાલમાં મારો નિવાસ શિરડીમાં છે માટે તું ત્યાં જા. આવી આજ્ઞા માથે ચઢાવી અને વંદન કરીને ભાઈ મુંબઈથી નીકળ્યા અને શિરડીમાં છ મહિનાનો મુકામ કરીને આનંદવિભોર થઈ ગયા.

ભાઈ ખૂબ જ નિષ્ઠાવાન સજ્જન હતા. આદેશ પ્રમાણેના સ્વપ્નની યાદ રહી જ્ય માટે એમણે લીમડાના ઝાડ નીચે અક્કલકોટ સ્વામીની પાદુકાઓની સ્થાપના કરી. તેમણે શકે ૧૮૩૪ સન ૧૯૧૨ શ્રાવણ માસના શુકલ પક્ષના પુણ્યકાળે ભજન અને પૂજન સહિત પ્રેમપૂર્વક લીમડાના ઝાડ નીચે તે પાદુકાઓની સ્થાપના કરી. સારું મુહૂર્ત જોઈને સ્વ. દાદા ગણેશ દામોદર કેળકર કે જે રાવ બહાદુર સાહેના સસરા થતા હતા તેમના હસ્તે પાદુકાની સ્થાપના થઈ. ત્યારબાદ સાકોરીના ઉપાસની મહારાજે સર્વ શાસ્ત્રોક્ત વિધિઓ કરી. ત્યારબાદ ત્યાંની વ્યવસ્થા ભાઈજીએ વિવિધ મહાનુભાવોને આ પ્રમાણે સોંપી દીધી. દીક્ષિત નામના બ્રાહ્મણે પૂજા કરવી અને સગુણ નામના ભક્તે બીજી બધી વ્યવસ્થાઓનું ધ્યાન રાખવું. એ પ્રમાણેની પાદુકાઓની કહાની છે. આ અંગે શ્રી સાઇલીલા માસિક વર્ષ ૧૧, અંક ૧ પાન નંબર ૨૫માં આ પાદુકા વિશેની સવિસ્તાર માહિતી આપેલી છે. ફરીથી તે શ્રીસાઇલીલા જુલાઈ ૧૯૮૧ના અંકમાં 'શ્રી સાઇબાબાનું ગુરુસ્થાન' એ લેખમાં પાન ૨૦ થી ૨૧ ઉપર ફરીથી છાપેલ છે. તે ઉપરાંત હેમાડપંતે, ઓવી ક્રમાંક પર થી ૫૮ની વચ્ચે આ પાદુકાઓ અક્કલકોટ સ્વામી સમર્થની છે એવો સ્પષ્ટપણે ઉલ્લેખ કરેલો છે. જ્યારે શ્રી સાઇલીલામાંની હકીકતને આધારે એ પાદુકાઓ સાઇબાબાની છે એવું કહેવામાં આવ્યું છે. (ઓ. ૫૨-૬૧)

ઈશ્વરના પ્રત્યક્ષસમા અવતાર આ સંતો જ નિર્વિકારી અને વાસના રહીત પુનર્જન્મ સિવાયના હોવાથી કારણ જગતના ઉદ્ધાર અને કલ્યાણ માટે પૃથ્વી ઉપર વારંવાર જન્મ ધારણ કરે છે. થોડા દિવસ બાદ ફરી એક આશ્ચર્યકારક ઘટના બની. એ જો શ્રોતાઓ સાંભળશે તો એમને જરૂર નવાઈ લાગશે. મોહિદીન નામના એક તંબોળી જોડે શ્રી સાઇબાબાને કંઈક અણબનાવથી તે બંને વચ્ચે કુસ્તી શરૂ થઈ. તેઓ એક બીજા સામે દાવ પેચ લડાવવા લાગ્યા. બંને મજબૂત પહેલવાનો પરંતુ નસીબ આગળ જોર ચાલતું નથી. મોહિદીન બળશાળી હોવાથી અને બાબા થાકેલા હોવાથી તેમની શક્તિ ઘટવાથી મોહિદીને બાબા ઉપર જીત મેળવી. તે દિવસથી બાબાએ નિશ્ચય કર્યો અને પોતાનો સર્વ પોશાક જ બદલી કાઢ્યો. શરીર પર પગ સુધી લાંબી અને પહોળી કફની પહેરીને, લંગોટ ધારણ કરીને માથા ઉપર ફટકો બાંધવા લાગ્યા. કોથળા ભેગા કરીને તેમણે બેસવાનું આસન તૈયાર કર્યું તથા એની જ પથારી પણ બનાવી અને ફાટેલાં તૂટેલાં કપડાં પહેરીને એમાં જ સંતોષ માનવા લાગ્યા. તેઓ સદાય કહેતા 'ગરીબ એટલે અવ્વલ બાદશાહી અને તે શ્રીમંતાઈ કરતાં લાખ્ખો ગણો શ્રેષ્ઠ છે. તે જ ગરીબોનો અલ્લાહ કે પરમેશ્વર તેમનો ભાઈ અને સખો હોય છે.' શ્રી દાસગણુ મહારાજે એમના ભક્તિસારામૃતના અધ્યાય ૨૬ ઓ. ૨૦૦ થી ૨૦૧ માં કહ્યું છે કે બાબાના ગુરુ શેલુના ગોપાલરાવ દેશમુખે પશ્ચિમમાં ગોદાવરીના દક્ષિણ કિનારે એટલે કે શિરડી તરફ જવાની આજ્ઞા કરી હતી અને પોતાના માથા ઉપરનો કટકો છોડીને બાબા માથે બાંધ્યો હતો. તેમણે કહ્યું હતું, 'આ કટકાની સાથે હું મારું સર્વસ્વ તને અર્પણ કરું છું.' આ વાત કેટલા અંશે વિશ્વસનીય છે એ તો કોને ખબર ? પરંતુ બાબાએ કુસ્તીમાં હાર ખાધા પછી એમને પોતાનો પોશાક બદલ્યો અને શરીર ઉપર કફની ધારણ કરી તથા પોતાના માથે કટકો બાંધ્યો એ બાબત બરોબર સમજાતી નથી. ચાંદપાટીલ બાબાને પ્રથમવાર મળ્યા ત્યારે અને લગ્નની જાન સાથે તેઓ ક્યારે શિરડીમાં આવ્યા ત્યારે મહાળસાપતિએ તેમને સૌથી પહેલા જોયા હતા, તે સમયે પણ બાબાનો વેશ એક મુસલમાન ફકીર જેવો જ હતો. એ વાત ઉપરના વર્ણન પરથી ચોક્કસ પણે સમજાય છે. તે પ્રમાણે બાબાનું સતત 'અલ્લા માલિક' બોલવું અથવા તો મસ્જિદમાં રહેવું એ કાંઈ કુસ્તીમાં હારવાથી કે પોષાક બદલવાથી થોડું જ નક્કી થયું હશે ? આ બધું તો શિરડીમાં આવ્યા તે પહેલાનું જ હોવું જોઈએ. ગંગાગીરની પણ આવી સ્થિતિ હતી. એમને પણ પહેલવાનગીરીનો બહુ શોખ હતો. એક વખતે કુસ્તી રમતા હતા ત્યારે વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન

થયો. યોગ્ય સમયે તેમને એક ઝટકો લાગ્યો અને એક સિદ્ધ પુરુષની વાણી બોલી ઉઠી, 'ઇશ્વર સાથે જ ખેલ ખેલીને શરીરને અપાવી દેવું જોઈએ. કુસ્તી રમતાં રમતાં ગંગાગીરના કાન પર આ અનુગ્રહરૂપી શબ્દો સંભળાયા અને સંસારના નામ પર વાણી મૂક્યું, તેઓ પરમાર્થના માર્ગે જવા માટે પ્રભુ ભજનના માર્ગે વળી ગયા. પુણતાંબે પાસે ગોદાવરી નદીના બે પ્રવાહ વચ્ચે બેટ ઉપર ગંગાગીર બુવાનો મઠ છે. તેમજ સેવા માટે શિષ્યો પણ છે. (ઓ. ૬૨-૭૨)

સાઇનાથ ત્યારબાદ ફક્ત પૂછેલાનો જ જવાબ આપતા. તેઓ કોઇની સાથે વધારે બોલતા નહિ. દિવસ દરમિયાન તેમની બેઠક કોઇકવાર લીમડાના ઝાડ નીચે અને કોઇકવાર ગામના સિમાડે આવેલા ઓટલા પાસે બાવળના ઝાડની આડી ફંટાયેલી ડાળી નીચે છાંયડામાં બેસી રહેતા હતા. કોઇવાર ત્યાંથી એક માઇલ દૂર નિમગાંવ તરફ ફરવા જતા. આ નિમગાંવની જાગીરદારી પ્રસિદ્ધ ત્ર્યંબક ડેંગળે ઘરાણા પાસે હતી. સાઇબાબાના બાબાસાહેબ ડેંગળે પર ઘણો પ્રેમ હતો. બાબા જો નિમગાંવની ફેરી ઉપર જાય તો તે એમના ઘેર જરૂર જતા અને દિસભર ખૂબ પ્રેમથી તેમની સાથે વાતો કરતા. તેમને નાનાસાહેબ નામનો એક નાનો ભાઈ હતો. તેને ઘેર સંતાન ન હોવાથી તે ખૂબજ દુઃખી હતો. તેની પહેલી સ્ત્રીથી સંતતિનો યોગ ન લાગતાં તેણે બીજા લગ્ન કર્યાં હતાં. તેમ છતાં ઋણાનુબંધ ને કારણે તેમ થયું હતું એમ કહેવાય. ખરેખર પ્રારબ્ધના નિયમો સમજવા ઘણા કઠીન છે. ડેંગળેએ પોતાના લઘુબંધુને સાઇબાબા દર્શાને મોકલ્યો. તેથી તેને બાબાનો આશીર્વાદ મળ્યો અને પુત્ર પ્રસાદ પ્રાપ્ત થયો. આ કારણે સાઇબાબાનો મહિમા વધતો ગયો. એમના દર્શન માટે જનસમુદાય ઉમટવા લાગ્યો. આ વાત જિલ્લાઓમાં અને ઠેકઠેકાણે છેક અહમદનગર સુધી પ્રસરી. ત્યાં સરકારી દરબારમાં નાનાસાહેબનું આવવા જવાનું ખૂબ રહેતું હતું. ત્યાં જિલ્લા કચેરીમાં ચિદંબર કેશવ ગાડગીલ નામનો ચિટનીશ હતો. એમને નાનાસાહેબે એક પત્ર લખ્યો કે, શિરડીના સાઇસમર્થના દર્શન કરવા યોગ્ય છે માટે આપ આપના કુટુંબકબીલા સાથે અને પોતાના નજીકના મિત્રોને લઇને દર્શન માટે જરૂરથી આવો. આ પ્રમાણે એકની પાછલ બીજાએ એમ અનેક નામાંકીત લોકો શિરડીમાં આવવા લાગ્યા. જેમ જેમ બાબાની પ્રસિદ્ધિ વધતી ગઈ તેમ તેમ એમનાં દર્શન માટેનો પરિવાર વધવા લાગ્યો. (ઓ. ૭૩-૮૪)

સાઇબાબા જો કે કોઇની સોબતનું વળગણ લાગતું નહીં. તેમ છતાં દિવસ દરમિયાન તેઓ ભક્ત સમુદાયથી ઘેરાયેલા જ રહેતા. સૂર્યાસ્ત થતો કે બાબા શિરડી ગામમાં આવેલી તે તૂટીફૂટી મસ્જિદમાં આવીને સૂઈ રહેતા. એમની પાસે સદાય ચલમ, તમાકુ એક ટમ્બલર તથા હાથમાં એક સટકો રહેતો. એમના શરીર ઉપર પગ સુધી પહોંચતી લાંબી અને પહોળી કફની તથા માથા પર એક સફેદ કડકો બાંધેલો રહેતો. તેઓ ધોયેલું સફેદ વસ્ત્ર માથા ઉપર બાંધતા અને ડાબા કાનની પાછળ જટાની માફક ગોળ વીંટાળી દેતા. એમની શરીરને ઢાંકવાની આવી પદ્ધતિ હતી. ઘણીવાર તો તેઓ આઠઆઠ દિવસ સુધી સ્નાન પણ ન કરતાં, પગમાં જોડા કે ચંપલ પણ પહેરતા નહીં. તેમની પાસે બેસવા માટે ફક્ત કોથળાનું જ આસન હતું. આવા એક કોથળાના ટુકડા પર જ એમની કાયમની બેઠક રહેતી. શરીર ટેકવવા માટે વળી તકિયો કેવો હોય છે તેની એમને ખબર ન હતી. તેમને દરેક વાતનો સંતોષ રહેતો. આવી જીર્ણ આસનવાળી ગમતી બેઠક પર શાંતિપૂર્વક દિવસભર પલાંઈ મારીને બેસી રહેતા. આ પ્રકારે બેસવા માટે તેમજ પાથરવા માટે એક જર્જરિત કોથળા અને કેડે ફક્ત એક લંગોટી હતાં. બીજા ખાસ કોઈ વસ્ત્ર પરિધાન કરતા ન હતા. ઠંડીથી રક્ષણ કરવા માટે એક અગ્નિની ધૂણી હતી. કોથળાના આસન પર બેઠેલા બાબા દક્ષિણ દિશા તરફ મોઢું કરીને તથા ડાબો હાથ કઠેરા પર મૂકીને સામેની ધૂણી તરફ જોતા. તથા તેઓ દક્ષિણ દિશા તરફ મોઢું રાખીને કાયમ બેસતા. જાણે કે અહંકાર અને વાસના સહિત અને પ્રકારની

મનોવ્યથાઓની આલૂતિ માટે તેમજ જાતજાતની પ્રપંચવૃત્તિઓનું દહન ઘૂણીમાં નાખીને તેઓ અનેક પ્રકારની આલૂતિઓ યુક્તિથી કરતા હતા. આમ તેઓએ જ્ઞાનથી ઉત્પન્ન થતાં અભિમાનનાં બીબાંઓને અગ્નિકુડમાં નાખીને બાળીને ભસ્મીભૂત કરી નાખ્યાં હતાં. એમને મોઢે સદૈવ ‘અલ્લા માલિક’ પરમેશ્વર સર્વાધિપતિ છે. એમ તેઓ પરમેશ્વરનો જંડો ફરકાવતા અને ગુણગાન ગાતા ફરતા હતા. મસ્જિદ પણ કેટલી મોટી ? ફક્ત બે નાની ઓરડીઓ વાળી. તેમાં જ બાબા ઉઠતા બેસતા અને સર્વને મળતા. ગાદી તકિયા તો હવે થયા. તેમજ અસંખ્ય ભક્ત સમુદાય તો હવે જોવા મળે છે. શરૂઆતમાં તેમની પાસે જનારાને બીક લાગતી હતી. સને ૧૯૧૨ થી આ બધો નવો પ્રકાર શરૂ થયો, અને મસ્જિદનું સમારકામ કરવાની શરૂઆત થઈ. મસ્જિદની જમીનમાં અનેક ખાડા પડી ગયા હતા. ભક્તોએ તેની જમીન ભાવપૂર્વક એક રાતમાં જ પથ્થર ટીપીને બનાવેલી હતી. બાબા આ મસ્જિદમાં રહેવા આવ્યા તે પહેલાં બાબા તકિયામાં ફકીરોનું વિશ્રાંતિ સ્થાન રહેતા હતા અને ત્યાં ઘણાં લાંબા સમય સુધી રહ્યા હતા. ત્યાં જ બાબા પગમાં ઘૂંઘરું ધારણ કરીને ખંજરીના તાલે અતિ સુંદર નાચતા અને પ્રેમથી મધુર ગીતો પણ ગાતા હતા. (ઓ. ૮૫-૧૦૦)

શરૂ શરૂમાં શ્રી સાઇસમર્થને દીવા પ્રગટાવવાની તથા ઉત્સવ અને રોશની કરવાની ખૂબ જ હોંસ થતી હતી. એને માટે તેઓ દુકાનદારો પાસે તેલ માગવા જતા. ટમ્બલર હાથમાં લઈને તેલી વાણિયાઓની દુકાન તે તેલની ભિક્ષા માગવા જતા અને કોડિયામાં દીવેટ મૂકીને તેમાં તેલ પુરતા. અને મસ્જિદમાં તેમજ મંદિરોમાં ઝગમગતા દીવા પ્રગટાવતા. આવું ઘણા દિવસો સુધી ચાલ્યું. દીપ આરાધના કરવાનો બાબાને બહુ શોખ હતો. દિવાળીમાં રોશની પણ તેઓ કરતા. ચિંદડીઓ કાઢીને તેમાંથી દિવેટ બનાવતા અને મસ્જિદમાં દીવા પ્રગટાવતા હતા. તેઓ દરરોજ તેલ મફત લાવતા હતા. એક દિવસે વાણિયાઓના મનમાં કપટ થયું અને બધાએ નક્કી કર્યું કે આજે તેલ માંગવા આવે તો આપણે બધાએ આપવું નહિ, જેથી કાયમની કટકટ મટી જાય. દરરોજના નિયમ પ્રમાણે બાબા તેલ માંગવા ગયા ત્યારે દરેકે ના પાડી દેતાં, બાબાને આશ્ચર્ય થયું. એક પણ શબ્દ બોલ્યા વગર બાબા પાછા મસ્જિદ તરફ ગયા અને કોડિયાઓમાં કોરી દિવેટો મૂકી. તેલ તો હતું નહીં. હવે તે દીવા કેવી રીતે પ્રગટાવશે તેમ વિચારીને વાણિયાઓ ખેલ જોવા લાગ્યા. બાબાએ મસ્જિદના ચોતરા પરથી ટમ્બલર ઊંચક્યું. તેમાં તળીયે થોડું વધેલું તેલ હતું. જેનાથી સંધ્યાકાળે ભગવાનનો એકાદ દીવો પ્રગટે એટલું જ તેલ હતું. એ તેલમાં બાબાએ પાણી રેડ્યું અને તે બધું જ પોતે પી ગયા. આ પ્રકારે તેલ પરમેશ્વરને અર્પણ કર્યું. ત્યારબાદ તેમણે તેમાંથી ફક્ત પાણી જ લીધું. તે પાણી કોડિયામાં રેડીને તેમાં સૂકી દીવેટો ભીંજવીને દીવાસળીથી દીવા પ્રગટાવ્યા. આમ દીવા પાણીથી પ્રગટેલા જોઈને વાણિયાઓએ આશ્ચર્યથી મોઢામાં આંગળા નાંખી દીધા. તેઓ મનમાં કહેવા લાગ્યા કે, આપણે બાબા પાસે ખોટું બોલ્યા તે સારું કર્યું નથી. બીજાબાજુ જેમાં અણુમાત્ર તેલ ન હતું એવા દીવા આખી રાત સળગ્યા. બધાં લોકો કહેવા લાગ્યા કે, વાણિયાઓ શ્રી સાઇબાબાની દયાના અધિકારી નથી. તેમને શિક્ષા થવી જ જોઈએ. વાણિયાઓને બાબાનું સામર્થ્ય જોઈને પ્રશ્નાતાપ થવા લાગ્યો. તેમને લાગ્યું કે આપણે વ્યર્થ દુઃખ દીધું અને ખોટું બોલીને પાપના ભાગીદાર થયા છીએ. પરંતુ બાબાએ એ બાબત જરા પણ ધ્યાનમાં લીધું નહીં. બાબા લોકોની ઇચ્છા પ્રમાણે ગુસ્સો કે ઈર્ષ્યા કર્યાં નહીં. તેમને કોઈ પણ શત્રુ કે મિત્ર ન હતા. તેમને મન પ્રાણી માત્ર સમાન હતાં. (ઓ. ૧૦૧-૧૧૪)

પૂર્વના અનુસંધાનમાં મોહિદીન કુસ્તીમાં યશસ્વી થયો. તે પહેલાંનો મહિમા ધ્યાન દઈને સાંભળો. કુસ્તીના પાંચ વર્ષ બાદ અહમદનગરમાં રહેતો એ ‘જબ્હારઅલી’ નામે ફકીર તેના શિષ્યો સાથે શિરડીથી દોઢ માઇલ દૂર આવેલા રાહતામાં

રહેવા માટે આવ્યો. એક ખુલ્લી વિશાળ જગ્યા જોઇને વીરભદ્રના મંદિર પાસે પેલા ફકીરે મુકામ કર્યો. આ ફકીર ખરેખર ભાગ્યવાન હતો. જો તેમ ન હોત તો સર્વત્ર પ્રસિદ્ધિ પામેલા સાઇ જેવા મોજલા શિષ્ય તેને ક્યાંથી મળ્યા હોત ? ગામમાં પુષ્કળ લોકો હતા. એમાંના અમુક તો ક્ષત્રિય મરાઠા હતા. એમાંનો એક ભગૂસદાક્ષિણ નામનો માણસ એમનો સેવક થયો. ફકીર પ્રખર વિદ્વાન હતો. 'કુરાન શરીફ' ઉપર તેનું પ્રભુત્વ હતું, અને તે તેને મોઢે હતું. સ્વાર્થી, પરમાર્થી અને ભાવિક એવા અનેક લોકો તેના ચરણે આવવા લાગ્યા. ફકીરે ત્યાં ઇદગાહ બાંધવાની શરૂઆત કરી. પરંતુ થોડા દિવસ બાદ ત્યાંના લોકોએ તેની ઉપર વીરભદ્રને વટલાવાનો આરોપ મૂક્યો. તેથી ઇદગાહ બાંધવાનું કામકાજ રોકાઇ ગયું. ગામના લોકોએ ફકીરને ગામમાંથી બહાર ભગાડ્યો. પછી તે શિરડી આવ્યો અને બાબા સાથે મસ્જિદમાં રહેવા લાગ્યો. ફકીર બડો મૂઢુભાષી હતો. શિરડી ગામને તેણે ઘેલું લગાવ્યું. બાબા ઉપર પણ તેને જાદુ ટોણા કરીને કોઇ મોહિની નાંખી છે. એવી વાતો લોકોમાં થવા લાગી. એણે એક દિવસ બાબાને કહ્યું 'તું મારો શિષ્ય છે.' બાબા સ્વભાવે વિનોદી અને રંગીલા હતા તેથી એમણે કહ્યું સાચી વાત છે. આવું સાંભળીને ફકીરને બાબા ઉપર ખૂબજ સ્નેહ થયો. તે બાબાને સાથે લઇને બહાર નીકળ્યો. બાબા જેવા તેના શિષ્ય થયા અને જવહારઅલ્લી તેમના ગુરુ થઇ ગયા. બંનેને રાહતામાં રહેવાનો વિચાર આવ્યો. ગુરુને શિષ્યની ચતુરાઇ ભરેલી યોજનાની કલ્પના ન હતી. પરંતુ શિષ્યને ગુરુની અણસમજ અને ઓછી બુદ્ધિની કલ્પના હતી. શિષ્ય સાઇબાબાએ એનો કદાપિ અનાદર કર્યો નહીં અને પોતાનો શિષ્ય ધર્મ પાળ્યો. ગુરુમુખેથી જે જે શબ્દો સાંભળવા મળ્યા તેની યોગ્યતા કે અયોગ્યતાનો વિચાર કર્યા વગર તથા કોઇ પણ જાતની શંકા કે તકરાર કર્યા વગર આજ્ઞાઓ ઝીલીને ગુરુના ઘેર તેમણે પાણી ભર્યું. (ઓ. ૧૧૫-૧૨૭)

આ પ્રકારે બાબાએ ગુરુસેવા કરવાનું ચાલુ રાખ્યું. શિરડીમાં લોકો કોઇક વાર જ આવવા લાગ્યા. આવું જ્યારે વારંવાર થવા લાગ્યું તેથી તે પછી શું બન્યું તે જુઓ. બાબા રાહતામાં જ રહેવા લાગ્યા અને ફકીરના નાદમાં લાગી રહ્યા. તેથી એ લાગવા માંડ્યું કે બાબા હવે શિરડી છોડીને જતા રહ્યા છે. ગામલોકોમાં એવી અફવા ફેલાઇ કે જવહારઅલ્લીએ પોતાના યોગસામર્થ્યથી સાઇબાબાને બાંધી રાખ્યા છે. પરંતુ સાઇબાબાની યોજના કંઇક જુદી જ હતી. તેઓ પોતે દેહનું અભિમાન નષ્ટ કરી રહ્યા હતા. શ્રોતાઓ સહેજ એવું અનુમાન કરે કે સાઇબાબાને વળી અભિમાન ક્યાંથી આવ્યું ? પણ એમનું આ પ્રકારનું વર્તન લોકોએ તથા ભક્તોએ આચારભ્રષ્ટ થવું નહીં. તેવું સમજાવવા માટે પોતાની ઇચ્છા ન હોવા છતાં અથવા પોતાને એની કોઇ આવશ્યકતા ન હોવા છતાં અમુક આચરણો બાબાએ સ્વીકાર કર્યા હતા. અસલમાં એમનું અવતાર ધારણ કરવાનું મુખ્ય કારણ એજ હતું. શિરડીમાં જે બાબાના પ્રેમી ભક્તો હતા. તેમનો બાબા પ્રત્યે અતિશય પ્રેમ અને શ્રદ્ધા હતાં. એવા લોકોના બાબાથી દૂર રહેવાનું અસહ્ય અયોગ્ય લાગવા માંડ્યું. બાબાને જવહારઅલ્લીને સંપૂર્ણ પણે આધિન થયેલા જોઇને ગામલોકો ચિંતામાં પડ્યા અને એમણે બાબાનું પોતાની ઇચ્છા મુજબ વર્તન થયા તે માટે શું કરવું જોઇએ એ વિચારમાં સૌ મગ્ન થઇ ગયા. જેમ સોનું અને તેની ચમક અથવા દીવો અને તેનો પ્રકાશ એક સાથે જ હોય તો આ ગુરુ શિષ્યની સ્થિતિ હતી. બંનેને એકબીજા પ્રત્યેનો એવો જ અનુભવ થયા કરતો હતો. ત્યારબાદ શિરડીની ભક્ત મંડળી રાહતાની ઇદગાહ પાસે ગઇ. એ બધાએ વિચાર કર્યો કે એક સઘન પ્રયત્ન કરી જોઇએ અને પછી બાબાની જોડે જ પાછા શિરડી જઇએ. પરંતુ બાબાએ એમને ઊલટી જ બુદ્ધિ સુઝાડી. તેમણે કહ્યું, 'આ ફકીર મહાકોઠી છે, એના નાદે કદી ચઢતા નહીં. એ મને કદી છોડવાનો નથી. તમે અહીંથી ભાગી જાવ. એ ગામમાં ગયો છે. તે હમણાં જ પાછો આવશે અને તમારું સત્યાનાશ કરી નાખશે. એનો ક્રોધ વિચિત્ર છે, તથા તે કડક સ્વભાવનો છે. તે આવતાની સાથે જ લાલપીળો

થઈ જશે. તમે તાબડતોબ અહીંથી નીકળી જવ અને શિરડીના વાટ પકડો.’ ભક્તો અંદર અંદર વાતો કરવા લાગ્યા કે હવે આપણે શું કરીએ ? બાબા પણ આવી ઊંઘી વાત કેમ કરે છે ! એટલામાં અચાનક પેલો ફકીર આવ્યો. અને પૂછવા લાગ્યો, ‘બાળક માટે આવ્યા છો ? તમે શેની વાતો કરતા હતા ? તમે તેને શિરડી લઈ જવાના કષ્ટમાં પડતા નહિ.’ તે પહેલાં તે આવું બોલ્યો તેમ છતાં ગામના લોકોની સામે ગભરાયો અને ઢીલો પડ્યો. બોલ્યો કે ‘ચાલો છોકરાને તથા મને શિરડી લઈ જાઓ.’ આ રીતે તે ફકીર બધા લોકોની સાથે પાછો શિરડી ગયો. તે બાબાને છોડી શકતો ન હતો, અને બાબા તેનાથી દૂર રહી શકતા ન હતા. ત્યારે આ કેવી રીતે હવે શક્ય છે તે કોઈને સમજાતું ન હતું. (ઓ. ૧૨૮-૧૪૨)

સાઇ સાક્ષાત પરબ્રહ્મની પ્રતિમા છે જ્યારે જવહારઅલ્લી ખોટા ભ્રમનું કોળુ છે. દેવીદાસે જવહારઅલ્લીની પરીક્ષા લીધી અને તેનો શિરડીમાં જ ભંડો ફોડ્યો. દેવીદાસનો બાંધો સુંદર તથા આંખો સતેજ અને રૂપ મોહિત કરે તેવું હતું. તેમની ઉંમર દશ-અગિયાર વર્ષની હતી, ત્યારથી શિરડીમાં પહેલી વખત આવ્યા હતા. તે વખતે એમની ઉંમર નાની હતી અને કેડે કેવળ એક લંગટો ધારણ કરી હતી. તે મારુતિના મંદિરમાં ઉતરેલા હતા. અપ્પા ભીલ અને મહાળસાપતિ તેમની પાસે આવતાં જતાં હતાં. દરજી કાશીરામ શિંપી તથા અન્ય મહાનુભાવો એમને સીધુ સામગ્રી પહોંચાડતા. આમ આસ્તે આસ્તે તેમનું મહત્ત્વ વધ્યું. બાબા લગ્નની જ્ઞાન સાથે આવ્યા તેના બાર વર્ષ પહેલાં જ દેવીદાસ શિરડીમાં આવીને વસ્યા હતા. અપ્પા ભીલને સ્લેટપેન લઈ તેઓ ભણાવતા હતા. મરાઠી ભાષાનું પ્રમાણભૂત અને પ્રભાવી સ્તોત્ર વ્યંકેશ સ્તોત્ર ૧૦૮ ઓવીનું ભગવાન વિષ્ણુનું સ્તોત્ર છે. આ કરુણા-સ્તવન દેવીદાસ નામના જ એક ચૈતન્ય સંપ્રદાયી પુરુષે રચેલું છે. તે સ્તોત્ર સૌને મુખપાઠ કરાવતા હતા અને નિત્ય નિયમ પ્રમાણે ગવડાવતા હતા. દેવીદાસ મોટા જ્ઞાની પુરુષ હતા. તાત્યા ગણપત કોતે પાટીલે તેમને ગુરુ તરીકે માન્યા હતા. કાશીરામ શિંપી તથા અન્ય લોકો તેમના અગ્રણી શિષ્ય બનીને એમનું શરણું લીધું હતું. લોકોએ એમની સામે પેલા ફકીરને તેડાવ્યો, અને શાસ્ત્રાર્થ શરૂ કરાવ્યો. વૈરાગી દેવીદાસથી જવહારઅલ્લી હારી ગયો. તેની શિરડીમાંથી હાલકાપટ્ટી થઈ. તે શિરડી છોડીને ઔરંગાબાદ નજીકના વૈજ્ઞપુરમાં જઈને રહ્યો. પોતે ગુરુ અને સાઇ પોતાનો ચેલો એવો જે તેને ભ્રમ હતો તે દૂર થયો. તે પશ્ચાતાપની આગમાં શુદ્ધ થયો. કેટલાક વર્ષો પછી તે શિરડીમાં આવ્યો અને શ્રી સાઇનાથ મહારાજને નમ્રતાપૂર્વક નમસ્કાર કરતો રહ્યો. બાબાએ પણ પહેલાની માફક જ તેનું સન્માન અને સત્કાર કર્યાં. (ઓ. ૧૪૩-૧૫૧)

બાબાની આવી અગાધ લીલા છે. નિર્ણયનો નિવેડો જે સમયે થવાનો હતો તે સમયે થયો પણ ત્યાં સુધી તે ગુરુ અને પોતે ચેલા એવી ભાવના બાબાએ ચાલુ રાખી. એનું ગુરુપણું એની પાસે અને પોતાનું ચેલાપણું પોતાની પાસે, એવો ઉપદેશ સાઇમહારાજે પોતાના આચરણમાં સ્વીકાર્યો. આપણે કોઈના થઈને રહેવું તેમજ કોઈને આપણા બનાવી દેવા એ સિવાય બીજી કોઈ સુંદર વસ્તુ નથી. તે સિવાય મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવો પણ સહેલો નથી. બાબાના વર્તનમાંથી આ પ્રમાણેનો બોધ મળે છે. જેનો નિશ્ચય કદાપિ ન ડગમગ તેમ ન હોય તે જ, નિરાભિમાનરૂપી ગઢ ઉપર ચઢી શકે છે. પોતાની બુદ્ધિ ઉપજવી કાઢેલું ડહાપણ કે ચતુરાઈ અહીંયાં કામ લાગતી નથી. જેણે પોતાનું કલ્યાણ કે હિત સાધવું છે એને અભિમાન છોડીને વર્તવું જોઈએ. જેણે દેહ અભિમાન છોડ્યું છે તેણે જ દેહ સાર્થક કર્યો છે. ભલેને પછી તે પરમાર્થ સાધવા માટે કોઈનો પણ શિષ્ય થઈ જાય. બાબાની કોઈપણ વિષય પરની આસક્તિ વિનાની સ્થિતિ જોઈને સર્વ નાના મોટા લોકો આશ્ચર્ય ચકિત થઈને એ તેમના ગૌરવ કરવા લાગ્યા. (ઓ. ૧૫૨-૧૫૯)

જ્ઞાની લોકોનો શારીરિક વ્યવહાર પૂર્વજન્મમાં કરેલાં કર્મ અનુસાર હોય છે. લીધેલાં કામોની જવાબદારી નથી હોતી.

શ્રી સાઈનું સત્ય ચરિત્ર

કર્મોના ફળ તેમને સ્વીકારતા નથી હોતા. જો સૂર્યને અંધારામાં પ્રવેશ મળી શકે તો જ જ્ઞાની પુરુષને દ્વૈતભાવમાં હોઈ શકે. જેઓને આખું વિશ્વ પોતાનું સ્વરૂપ લાગે છે, એમને જ અદ્વૈતનું ઠેકાણું પ્રાપ્ત થાય છે. (ઓ. ૧૬૦-૧૬૧)

આ ગુરુશિષ્યનું આચરણ સાઈનાથના પરમ ભક્ત મહાળસાપતિએ કહેલું. એવું જ મેં સંપૂર્ણ કથન કરેલું છે. હવે આ આખ્યાન પૂરું કરું છું. હવે પછીનું ચરિત્ર આ કરતાં પણ ગહન અને ગૂઢ છે તે વિગતવાર અનુક્રમે કહેવાશે. તે સાંભળવા માટે સાવધ રહો. મસ્જિદ પહેલાં કેવી હતી કેટલા પ્રયત્નો બાદ એનું ભોંયતળિયું નવું કરવામાં આવ્યું, સાઈ હિન્દુ હતા કે મુસલમાન તે કોઈ જ નક્કી કરી શક્યું નહીં. ધોતીપોતી જેવી હઠયોગ સાધના, પેટનાં આંતરડાં શુદ્ધ કરવાનો પ્રકાર તથા હઠયોગની સાધના દ્વારા શરીરનાં અંગો છૂટાં પાડીને અવયવો પાછા જોડવાનો પ્રકાર જે ખંડયોગ કહેવાય છે તે સાઈ કરતા હતા. ભક્તોના નસિબના ભોગ, રોગ અને પીડા તેઓ પોતે લઈ લેતા હતા. આ બધાનું નિવેદન યથાશક્તિ સારી રીતે આગળ ઉપર થશે. હવે હેમાડપંત સાઈબાબાના શરણે જાય છે. આ કથાનું વર્ણન તેમનાં ચરણનો પ્રસાદ છે. આ પુણ્યશાળી કથા શ્રવણથી ભક્તોનાં સંકટ ટળશે. (ઓ. ૧૬૨-૧૬૬)

સર્વેનું કલ્યાણ થાઓ. આ પ્રકારે સંત અને સજ્જનોની પ્રેરણા મેળવેલા ભક્ત હેમાડપંત રચિત

શ્રી સાઈસમર્થના સત્યચરિત્રના 'શ્રી સાઈનું પુનઃ પ્રાગટ્ય' નામનો પાંચમો અધ્યાય

અહીંયાં સમાપ્ત થાય છે.

શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથને અર્પણ.

॥ અધ્યાય ૬ ॥

રામજન્મ ઉત્સવનું કથન

(શ્રી રામજન્મ ઉત્સવ વગેરેનું વર્ણન)

શ્રી ગણેશજીને વંદન, શ્રી સરસ્વતીને વંદન, શ્રી ગુરુ મહારાજને વંદન, શ્રી કુળદેવતાને વંદન,
શ્રી સીતામાતા અને શ્રી રામચંદ્રજીને વંદન અને શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથ મહારાજને વંદન.

પરમાર્થની ઇચ્છા કરવાવાળો પરમાર્થી હોય કે સંસારની સર્વ સુખસંપત્તિ પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છાવાળો સંસારી હોય પોતે જીવન નૈકાનો સુકાની સદ્ગુરુ જ એ જ નાવ તારીને પરમાર્થ સંસાર કે પરમાર્થના બીજ કાઠે ઉતારશે. સદ્ગુરુના નામની મનમાં ભાવના જાગૃત થતાં શ્રી સાઈબાબાની જ પહેલી યાદ આવે છે. તેઓ સામે જ આવીને ઊભા રહે છે, અને પોતાનો વરદહસ્ત માથા ઉપર મૂકે છે. બાબાનો ઉદી સાથેનો આશીર્વાદયુક્ત હાથ જ્યારે મસ્તક ઉપર મૂકાય છે ત્યારે અંતઃકરણ આનંદથી ઊભરાઈ જાય છે તથા આંખોમાંથી પ્રેમાશ્રુ વહેવા લાગે છે. ગુરુના હાથના સ્પર્શનું આશ્ચર્ય એવું હોય છે કે, પ્રલયરૂપી અગ્નિમાં જે બળતો નથી, એવા એ સૂક્ષ્મ દેહને (લિંગદેહ, વાસનાયુક્ત શરીર, મન, પોતાના હાથના સ્પર્શથી બાળીને ભસ્મીભૂત કરી નાખે છે. ઇશ્વરની કથાવાર્તા સાંભળવામાં જેમની આંખો વેદનાથી ભરાઈ જાય અથવા તો જેમના મુખથી બડબડ શરૂ થાય તેમને સ્થિરતા અને શાંતિ મળે છે. બાબાનો માથા ઉપર હસ્તકમળ મુક્તાની સાથે જ અનેક જન્મોનાં પાકેલાં પાપો ધોવાઈ જાય છે અને સાઈના પ્રેમાળ ભક્તો પાવન થઈ જતાં હોય છે. બાબાના એ સૌમ્ય રૂપને જોઈને કંઠ અત્યંત આનંદથી રુંધાઈ જાય છે, આંખોમાંથી આનંદનાં ઝરણાં ફૂટે છે. અને હૃદયમાંથી પ્રગટ થતા અષ્ટભાવો જેવા કે પરસેવો છૂટવો, સ્તબ્ધ થવું, અંગેઅંગમાં રોમાંચ અનુભવવો તથા અવાજ બગડવો, શરીરમાં કંપ છૂટવો, શરીરનો રંગ પલટાઈ જવો અને આંખોમાંથી અશ્રુ વહેવાં તેમજ હોશ ગુમાવવો તે પ્રગટ થાય છે. હું જ પરમેશ્વર છું એવી વૃત્તિ જાગૃત થાય છે. સ્વઆનંદ ઉત્પન્ન થાય છે અને હું અને તું પણ મટીને અદ્વૈત સંધાય છે. પોથીપુરાણ જેમ જેમ વાંચતા જઈએ તેમ તેમ ડગલે ને પગલે સદ્ગુરુનું સ્મરણ થાય છે. શ્રી રામ અથવા શ્રી કૃષ્ણના રૂપે શ્રી સાઈબાબા પ્રગટ થાય છે, અને પોતાનું ચરિત્ર સંભળાવે છે તેવું લાગે છે. ‘એકનાથી ભાગવત’ સાંભળતી વખતે શ્રી સાઈ નખશીખ સુધી શ્રી કૃષ્ણ બનીને ભક્તોનું હિત સાધવા માટે ઉદ્ભવગીત ગવાતું હોય તેવું લાગે છે. સાધારણ વાત કરતી વખતે પણ યોગ્ય દૃષ્ટાંત આપવા માટે અચાનક સાઈનાથ મહારાજની કથા યાદ આવે છે. કાગળ લઈને લખું એવું ધારીને અક્ષરથી અક્ષર મેળવાતા નથી, પરંતુ એ જ જ્યારે સાઈ પોતાના સામર્થ્યથી લખાવે છે ત્યારે જે લખી શકાય છે જ્યારે જ્યારે અહમ્ભાવ પ્રગટ થઈને બહાર આવવા માટે પ્રયત્ન કરતો હોય છે, ત્યારે ત્યારે સાઈબાબા તેને દબાવીને શિષ્યમાં શક્તિપાત કરે છે અને તેને કૃતાર્થ કરે છે. કાયા, વાચા અને મનથી સાઈ સમર્થને સાષ્ટાંગ નમસ્કાર કરવાથી ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ આપોઆપ હાથ લાગી જાય છે. ભક્તને કર્મજ્ઞાન, યોગ અને ભક્તિ આ ચાર માર્ગો વડે ઇશ્વરની પ્રાપ્તિ થાય છે. આ ચારે માર્ગ ચાર જુદી બાજુએથી નીકળતાં હોવા છતાં તે સર્વે ભક્તને પરમપદે પહોંચાડે છે. જેમાં વિચિત્ર

અને કઠીનાઇ પણ ભક્તિ સીધી અને સરખી પગદંડી છે. જે ઇશ્વર તરફ આસાનીથી લઇ જાય છે. તેમ છતાં માર્ગમાં આવતો કાંટાઓને ટાળીને પગ મૂકવો એ જ સહેલો ઉપાય છે. આ પ્રમાણે કરતાં આપણું ધ્યેય સુરક્ષિતપણે સાધી શકાય છે એવું ગુરુમાવલીએ સ્પષ્ટ કહ્યું છે. મનરૂપી મળ ઉપર જો ભક્તિરૂપી પાણીનો છંટકાવ કરવામાં આવે તો વૈરાગ્ય ઊગી નીકળે છે, અને જ્ઞાનરૂપી ફૂલોની મોસમ ખીલે છે. તેનાથી મોક્ષ મળે છે. તેમજ જ્ઞાનમય આનંદ ઉભરાઇ આવે છે. તેથી જન્મ મરણનો ફેરો ચોક્કસ ટળી જાય છે. (ઓ. ૧-૧૮)

પરમાત્મા સ્વયંસિદ્ધ છે. એ જ સત્ય, જ્ઞાનને આનંદયુક્ત એવાં ત્રણ સ્વરૂપોવાળા છે. કારણ નિમિત્તથી એ ભક્તોને બોધ આપવા માટે પૂર્ણપણે જાગૃત થઇ પ્રગટ થયા છે. જેવા સત્વ, રજ, તમ એ ત્રણ ગુણો વ્યક્ત થયા, તેવી જ માયા સૃષ્ટિનું નિર્માણ કરવા માટે સાધનભૂત ઇશ્વરીય શક્તિ માયા પોતાના ગુણોને સારી રીતે પ્રગટ કરે છે. માટીના વિશિષ્ટ બનાવેલા આકારને ઘડો એવું નામ આપવામાં આવે છે. પરંતુ ઘડો ફૂટ્યો કે, પદાર્થનું રૂપાંતર થઇને બધું જ બદલાઇ જાય છે. આ બધું જ માયામાંથી જ ઉત્પન્ન થયેલું છે. એનો કાર્ય કારણભાવ છે. ખરેખર તો માયા પ્રત્યક્ષ રૂપે સાકાર થઇને વિશ્વરૂપે ઉદ્ભવેલી છે. જગત પહેલાં જો માયાની સ્થિતિ જોઇએ તો એને આકાર ન હતો. પરમાત્માના સ્વરૂપમાં લીન થયેલ હતી અને પરમ શ્રેષ્ઠ અવ્યક્તમાં ભેગી થયેલી હતી જે વ્યક્ત થઇ, છતાં પણ પરમાત્માના રૂપમાં ભલે અવ્યક્ત હોય તેમ છતાં તે પરમાત્માનું જ રૂપ છે. પરમાત્માના રૂપ સાથેની આ માયા પરમાત્માના રૂપથી જરા પણ ભિન્ન નથી. (ઓ. ૧૯-૨૪)

માયાએ તમોગુણથી પદાર્થ નિર્માણ કર્યો. આ પ્રથમ ક્રિયા પૂર્ણ થઇ ત્યારપછી માયાના રજો ગુણમાં પરમાત્માના ચૈતન્યથી એનો મેળ થાય એટલે સમજવું કે તમ અને રજ આ બંને ગુણો દ્વારા સ્વાભાવિક ધર્મમાં ચૈતન્યની ખાણ જ ઉઘડી જાય છે. એટલે કે અનેક પ્રકારનાં ચાર પ્રાણીઓ ઉત્પન્ન થાય છે. પછી માયાના સત્વગુણથી બુદ્ધિતત્ત્વ નિર્માણ થઇ અને તેમાં પરમાત્માનો આનંદગુણ સમાઇ જતાં ખેલને સંપૂર્ણતા પ્રાપ્ત થાય છે. (ઓ. ૨૫-૨૭)

આમ આ માયા મહાવિકારી હોય છે. પરંતુ જ્યાં સુધી એ રૂપાંતર થવાની પ્રક્રિયા સ્વીકારતી નથી અને ઉપર જણાવેલા પદાર્થ ઉત્પન્ન કરતી નથી, ત્યાં સુધી એ ત્રિગુણો અવ્યક્ત રહે છે. ગુણોને અનુરૂપ એવી ક્રિયા કર્યા વિના માયા વ્યક્ત થતી નથી. જ્યાં લગી એ કોઇપણ જાતની ક્રિયા કરતી નથી ત્યાં સુધી તે અવ્યક્ત રહી શકે છે. માયાનું પ્રગટ થવું એ પણ ઇશ્વરનું જ કાર્ય છે. ઇશ્વરમાંથી જ ઉત્પન્ન થયેલી છે. ‘સર્વ ખલીદ બ્રહ્મ’ જે દેખાય છે એ બધું જ બ્રહ્મ છે. આ તત્ત્વ અને ત્રણેનું જે એકરૂપપણું છે તે ઓજ અથવા તેજ છે. એવી એકરૂપતાનો અનુભવ નિશ્ચિત પ્રાપ્ત કેવી રીતે થાય એવી જેને ચિત્તમાં ઉત્કંઠ ઇચ્છા હોય છે એવાઓએ વેદશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરવો જોઇએ. આ વેદશાસ્ત્રો અને શ્રુતિ-સ્મૃતિના સારાસારની વિચાર કરવાની શક્તિ અને ગુરુ અને વેદાંતનાં વચનો તથા તેની ઉપરનો ભરોસો પરમાનંદ આપતાં હોય છે. (ઓ. ૨૮-૩૨)

‘મારા ભક્તોને ઘેર અન્ન અને વસ્ત્રોની કમી રહેશે નહીં, તે અંગે શ્રી સાઇ ખાત્રી આપતા હતા. તે અંગે તેમના ભક્તોને તેની ખબર છે. મને જે અનન્યપણે જે ભજે છે, મારી જે સેવા કરે છે તથા નિત્ય યોગયુક્ત રહે છે તેના ઉદર નિર્વાહની તજવીજ કરવી અને જોઇએ તે મેળવી આપવું. તે વ્રત ‘વ્રત છે જાણો એ મારું’ આ જ ભાવ શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતાનાં આ વચનો અનન્યાશ્ચિન્તયન્તો માં ચે જના: પર્યુપાસતે । તેષાં નિત્યાભિયુક્તાના યોગક્ષેમં વહામ્યહમ્ ॥ (અ. ૯ શ્લોક ૨૨) માં જણાવ્યું છે તેને તમે માનો એવું શ્રી સાઇ કહેતા હતા. તમને ભક્તોને અન્ન વસ્ત્રની અછત પડવાની નથી. એને માટે પ્રાણ

ખર્ચી નાખતા નહીં. પ્રપંચમાં ફસાઇને માન અપમાનની વાતો છોડી દેવી જોઈએ. ઇશ્વરના ધામમાં જે માન મેળવવું તે અને તેની સામે જ ઝોળી ફેલાવવી તથા દેવના પ્રસાદનો જ અનુગ્રહ કરવો. લોકોની વાલ વાલ સાંભળીને તમે પોતાને જ ભુલી ગયા કે ? અરે ધર્મનો આરાધ્ય દેવતા અથવા તો ગુરુના દેહના અંતઃકરણથી ઝરણ ફૂટીને તેના પરસેવાથી ભીંજવો જોઈએ. આ ધ્યેય જ મધુર લાગવું જોઈએ. માનવની બધી ઇન્દ્રિયોને ભક્તિનું ગાંડપણ લાગવું જોઈએ અને ઇન્દ્રિયોના વિકારોને ભક્તિના અંકુર ફૂટવા જોઈએ પછી જુવો એની નવાઈ ? સદા સર્વદા આવું જ ભજન કરો કે બાકીની બીજી કોઈ વસ્તુ ગમે નહીં. મારું મન શ્રી સાઇના નામ સ્મરણમાં જ રહે, અને બીજી વસ્તુઓ જેવી કે શરીર, ઘરબાર, સંપત્તિ વગેરેનું ભાન ન રહેતાં તે ભૂલાઈ જાય. ચિત્ત પરમાનંદ પામશે, અને મન ખાત્રીથી તટસ્થ અને એકદમ શાંત થઈને તૃપ્ત થઈ જશે. (ઓ. ૩૩-૪૦)

સત્સંગ કર્યો એની નિશાની એટલે કે વૃત્તિઓનું સમાધાન થવું જોઈએ. અનેક ઠેકાણે જે મન ભટકતું હોય છે, એને ખરેખર તલ્લીન થયેલું કહી શકાય ? ત્યારે શ્રોતાઓએ ધ્યાન આપીને અને શ્રદ્ધાથી આગળ ઉપરનું વર્ણન સાંભળવું જોઈએ. આ 'સાઇ-ચરિત્ર'નું શ્રવણ કરવાથી મનની વૃત્તિ ભક્તિ તરફ વળે છે, અને કથાના સાંનિધ્યમાં પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત થશે. તથા ચંચળ અને વિશ્રાંતિ મળશે. જીવનની બેચેની નિવૃત્ત થશે અને પરમસુખની પ્રાપ્તિ થશે. (ઓ. ૪૧-૪૩)

હવે પહેલાના મસ્જિદના જીર્ણોદ્ધારના અનુસંધાનથી, રામજન્મ અને કથાકીર્તન વિષેનું વર્ણન આગળ ચલાવીએ. એક ભક્ત, ગોપાલરાવ ગુંડ જે મોજણી ખાતાના સર્વેઅર હતા. તેમને બાબા પર અતિશય ભક્તિભાવ હતો. તે બાબાનું અખંડ નામસ્મરણ કરતા અને પોતાનો સમય પસાર કરતા હતા. એમને ત્રણ પત્નીઓ હોવા છતાં પણ સંતાનસુખ ન હતું. આગળ ઉપર સાઇબાબાના પ્રસાદથી એમને ત્યાં પુત્રરત્ન પ્રાપ્ત થયું. તેથી તેમનું મન પ્રસન્ન થયું. એક વખત ગોપાલરાવ ગુંડના મનમાં વિચાર આવ્યો કે શિરડી ગામમાં દર વર્ષે એક મેળો અથવા ઉર્સનું આયોજન કરાવીએ એટલે સર્વને આનંદ થશે. તાત્યા કોતે પાટીલ, રામચંદ્ર દાદા કોતે પાટીલ, માધવરાવ દેશપાંડે વગેરે સર્વે મુખ્ય મંડળીને આ વિચાર ગમ્યો અને તેઓ તૈયારીએ લાગ્યા, પણ આવા વાર્ષિક ઉત્સવ કરવા માટે એક નિયમનું બંધન હતું. એ કરવા માટે જિલ્લા અધિકારીની સંમતિ મેળવવી આવશ્યક હતી. પરંતુ એને માટે જ્યારે પ્રયત્નો થઈ રહ્યા હતા ત્યારે ગામનો એક અધિકારી કે જેને સરકારે પોતાની વસૂલી માટે અને હિસાબ માટે નિમેલો હતો તે કુલકર્ણી કંઈક ખરાબ ભાવથી વિરોધ કરવાની ગડમથલમાં પડ્યો હતો. એના પરિણામે તે વિરુદ્ધ જવાથી વિઘ્ન ઊભું થયું અને એનું શું પરિણામ આવ્યું તે હવે જોઈએ. જિલ્લામાંથી હુકમ આવ્યો કે આ મેળો શિરડીમાં ભરવો નહીં. પરંતુ આ મેળો અને ઉર્સ શિરડીમાં જ ભરાય એવી બાબાની અંગત ઇચ્છા હતી, અને તે માટે એમની પૂર્ણ આશીર્વાદયુક્ત આજ્ઞા પણ થઈ હતી. ગામ લોકોએ પીછો છોડ્યો નહિ, ખૂબ ધમ-પછાડા કરીને પણ અધિકારીનો હુકમ ફેરવી નંખાવ્યો, અને બધાનું માન રહ્યું. તે ઘટના શકે ૧૮૧૯ સન ૧૮૯૭માં બની ત્યારથી બાબાની સંમતિથી રામનવમીના દિવસે મેળો ભરવાનું નક્કી થયું. તાત્યા કોતે વ્યવસ્થામાં લાગી ગયા અને પુષ્કળ લોકો તેમાં જોડાવા લાગ્યા. આ રામનવમીના દિવસે ભજન પૂજના સમારંભમાં ઢોલ, ત્રાસાં અને વાંજિત્રો વગાડનારા સહિત ચારે બાજુથી ખૂબજ જનમેદની ભેગી થવા લાગી. દર વર્ષે બે નવી ધ્વજ-પતાકા સમારંભપૂર્વક સરઘસમાં ફેરવી, મસ્જિદના દ્વારે છેલ્લે ધ્વજ આરોહણ થતું. સ્વ. શંકરરાવ રઘુનાથ દેશપાંડે ઉર્ફે નાનાસાહેબ નિમોણકર જે માધવરાવ દેશપાંડેના મોટા કાકાના દીકરા થાય તેમણે ત્યાંથી એક ધ્વજ અને બીજી પતાકા દામુ અણણા તરફથી આવી બે ધ્વજઓ ઠાઠમાઠથી

શિરડીમાં સરઘસમાં ફેરવવામાં આવતી અને ત્યારબાદ મસ્જિદના આગળના ભાગે ફરકાવાતી. (ઓ. ૪૪-૫૭)

આગળ ઉપર વળી પાછો ઉર્સની જોડે રામનવમીનો ઉત્સવ કેવી રીતે ઉદ્ભવ્યો એ આશ્ચર્યકારક કથની હવે સાંભળો. આ રામનવમીનો ઉત્સવ એટલે શિરડી માટે આત્માનંદ આપનારા માન અને સન્માન છે. શકે ૧૮૩૩ સન ૧૯૧૧ની સાલમાં પહેલી રામનવમી અને ઉર્સને કારણે તેની ઉજવણી થઇ, ત્યારથી અખંડ ચાલતી આવી છે. પ્રસિદ્ધ સ્વ. કૃષ્ણ જોગેશ્વર ભીષ્મ જે શ્રી સાઇનાથ સગુણોપાસના આરતીના પુસ્તક કર્તા, એમને લીધે જ આ ઉત્સવની કલ્પના ઉદ્ભવી. એમને એવું લાગ્યું કે રામજન્મ ઉત્સવ ઉજવવો જોઇએ, જે સર્વ માટે ખૂબ હિતકારક થશે. એના પહેલાં ફક્ત ‘ઉર્સ’ યાત્રા જ વધારે પ્રમાણમાં ઉજવાતી હતી. એમાંથી તે વર્ષથી રામજન્મના સુંદર ઉત્સવનો ઉદ્ભવ થયો. એક દિવસ ભીષ્મ સાઇના વાડામાં સ્વસ્થ ચિત્તે બેઠેલા હતા તે વખતે કાકા સ્વ. લક્ષ્મણ ગણેશ ઉર્ફે કાકામહાજની પૂજાનો લઇને પૂજા સમારંભ માટે મસ્જિદમાં જવા તૈયાર થયા. મનમાં સાઇ દર્શનની ઇચ્છા તો હતી જ તે ઉપરાંત ઉર્સની મોજમજ મળે તેથી કાકા ઉત્સવ માટે એક દિવસ વહેલા જ શિરડીમાં હાજર થયા હતા. યોગ્ય સમય જોઇને ભીષ્મ કાકાને પૂછ્યું, ‘મારા મનમાં એક સુંદર વિચાર આવ્યો છે. મને એમાં મદદ કરશો ? અહીંયાં દર વર્ષે ઉર્સ ભરાય છે. વળી રામજન્મનો પણ આ દિવસ છે. ત્યારે રામ જન્મોત્સવને સંપાદન કરવાની તક અચાનક જ મળી છે. માટે મને લાગે છે કે, એનો ઉપયોગ કરી લેવો જોઇએ. કાકા મહાજનીને આ વિચાર ગમ્યો, અને તેઓ બોલ્યા કે ‘બાબાની આજ્ઞા મેળવો એમની આજ્ઞા ઉપર જ બધું નિર્ભર છે. પછી કામે લાગતાં વાર લાગશે નહીં.’ પરંતુ ઉત્સવ માટે કીર્તનની જરૂર પડશે તેથી તે પ્રશ્ન ઊભો થયો. ગામડામાં વળી કીર્તનકાર ક્યાંથી શોધવો ? આ એક મોટી અડચણ ઊભી થઇ, ત્યાં ભીષ્મ બોલ્યા, ‘હું કીર્તન કરીશ તમે પેટી વગાડજો અને સાથ આપજો. રાધાકૃષ્ણબાઇ સૂંઠની વડીઓ તૈયાર કરશે. ચાલો તો પછી બાબા પાસે જઇએ. શુભકાર્યમાં વિલંબ કરવાથી ઘણી અડચણો ઊભી થાય છે. શુભ કાર્યને જલદી પતાવવાથી તે આપોઆપ સધાય છે. ચાલો હવે કીર્તન કરવાની આજ્ઞા લેવા માટે આપણે જઇએ.’ એમ બોલીને તેઓ બંને તે સમયે મસ્જિદમાં જઇ પહોંચ્યા. કાકાએ પૂજાનો આરંભ જ કર્યો હતો અને બાબાએ સામે પ્રશ્ન કર્યો કે, ‘વાડામાં શું ચાલ્યું હતું ?’ પણ કાકાને રામજન્મોત્સવ બદલ પૂછવાનું સૂઝ્યું નહીં. એટલે તરત જ બાબાએ એ જ પ્રશ્ન બાબુમાં ઊભેલા ભીષ્મને પૂછ્યો, ‘કેમ શું ? બુવા શું કહેતા હતા ?’ ત્યારે જ કાકાને યાદ આવ્યું અને એમણે મનમાં નક્કી કરેલો હેતુ કહી સંભળાવ્યો. બાબાના મનને એ વિચાર ગમ્યો, અને ઉત્સવ ઉજવવાનું નક્કી થયું. બીજે દિવસે સવારે બાબા લેંડીબાગમાં ગયેલા છે તેમ જાણીને સભામંડપમાં પારણું બાંધ્યું અને કીર્તનનો ઠાઠ કર્યો. સમયસર ભકતો પણ ભેગા થયા. અને એ જ અરસામાં બાબા લેંડીબાગથી પાછા ફર્યા. કાકા વાજપેટી વગાડવા બેસી ગયા. એટલામાં બાબાએ એમને બોલાવા માટે કોઇકને મોકલ્યો. ‘બાબા તમને બોલાવે છે’ આ શબ્દો કાને પડતાં જ કાકાના પેટમાં ઘ્રાસકો પડ્યો. ‘શું થયું મનને સમજતું નથી. કથાના ઉત્સાહમાં રંગમાં ભંગ તો ન જ પડવો જોઇએ.’ બાબાનું નિમંત્રણ સાંભળીને કાકા મૂંઝાયા. ‘બાબાના મનમાં શું સંદેહ થયો હશે ? બાબાએ શું વિચાર્યું હશે ? કીર્તન નિર્વિધને પાર પડશે ને ?’ કાકા આગળ ચાલતાં ચાલતાં છતાં પાછળ જોતા બીકના માર્યા મસ્જિદનાં પગથિયાં ચઢવા લાગ્યા. તેમના પગલાં ધીરેધીરે પડતાં હતાં, અને તે ચિંતાતુર થઇ ગયા હતા. બાબાએ એમને પૂછ્યું, ‘આ પારણું અહિં શા માટે બાંધ્યું છે ? કાકાએ કથાનું તાત્પર્ય અને ઉત્સાહથી કરેલ આયોજનની જાણ

કરી. તે સાંભળીને બાબાને આનંદ થયો. તે પછી બાબાએ ત્યાં પાસે જ ખૂણામાં પડેલ એક સુંદર હાર ઉચકી કાકાના ગળામાં નાખ્યો. અને બીજા એક ભીષ્મને પણ આપ્યો. પારણાંનો પ્રશ્ન ઉઠતાં જે મોટી ચિંતા થઈ હતી, તે ગળામાં હાર પડતાની સાથે દૂર થઈ. (ઓ. ૫૮-૮૧)

ભીષ્મ પહેલેથી જ ઘણા વિષયોનું જ્ઞાન ધરાવનાર અને વિવિધ કથાઓ કહેવામાં પારંગત હતા તેથી કીર્તન રસમય અને મનોરંજનથી ભરપુર બન્યું. અને શ્રોતાઓને ખૂબજ આનંદ થયો. બાબાના ચહેરા પર પણ પ્રસન્નતા દેખાઈ. સંમતિ આપી તે પ્રમાણે ભજન અને કીર્તનનો સમારોહ પૂર્ણ થયો. રામજન્મના અવસરે બાબાની આંખમાં ગુલાલ પડ્યો તેથી બાબાએ અચાનક નરસિંહરૂપ ધારણ કર્યું. ગુલાલ તો કેવળ નિમિત્ત હતું, એ તો રામજન્મનો આવેશ હતો. હવે અહંકારરૂપી રાવણનો નાશ થશે, અને દુરાચરણરૂપી રાક્ષસોનો વધ થશે. બાબાને એકાએક ક્રોધ આવ્યો, જાણે કે પ્રત્યેક નરસિંહનો અવતાર પ્રગટયા. તેમણે ગાળોનો તથા શ્રાપોનો વરસાદ શરૂ કર્યો. રાધાકૃષ્ણાબાઈ ઘોડિયાના ટુકડા થઈ જશે એ વિચારથી ડગી ગયાં, ઘોડિયાને કેવી રીતે સુરક્ષિત રાખવું તેની ચિંતા થઈ. ‘છોડો છોડો જલ્દીથી છોડો’ એવો એમની પીઠ પાછળનો આગ્રહ સાંભળી કાકા પારણું છોડવા માટે જરા આગળ સરકયા. તેથી બાબા અત્યંત ગુસ્સામાં ઉછળ્યા અને કાકાની સામે ધસીને આવ્યા. પછી ઘોડિયું છોડવાનું તો બાબુ પર રહ્યું. પણ બાબા થોડા શાંત થયા. ત્યારબાદ બપોરે ઘોડિયું છોડવાની આજ્ઞા માંગી ત્યારે બાબાએ કહ્યું ‘ઘોડિયું હમણા શાનું છોડો છો ? હજુ તેની જરૂર છે કે !’ આ વળી આવશ્યકતા કઈ ? સાઈબાબાના શબ્દો કદાપિ ખોટા કે અર્થહીન હોઈ જ ન શકે. વિચાર કરતાં સમજાયું કે ઉત્સવની સર્વ વિધિ યથાસ્થિતિ સંપૂર્ણ થઈ ન હતી. ઉત્સવ તો થયો, પરંતુ બીજા દિવસ જ્યાં સુધી ઉગે નહિ, અને ગોપાલકલા એટલે કે ગોકુલ અષ્ટમીના ઉત્સવમાં અથવા શ્રી કૃષ્ણના બીજા કોઈ ઉત્સવને અંતે દહીં ભરેલી હાંડી ફોડવી, કુંદડી ફરવી, નાચવું ઇત્યાદિ વગેરે મજાનો સમારંભ કરાય છે તે પ્રમાણે પૂર્ણાહુતિ ન થાય ત્યાં સુધી ઉત્સવ સમાપ્ત થયો એમ કહી શકાય નહીં. આ પ્રકારે બીજા દિવસે ગોપાલકલા અને કીર્તન થયા બાદ પારણું છોડવાની આજ્ઞા બાબાએ આપી. (ઓ. ૮૨-૮૩)

બીજા વર્ષે ભીષ્મ ન હતા. એટલે બાબાબુઆ સતારકરને કીર્તન માટે બોલાવવાના હતા પરંતુ તેમને સંગલી જીલ્લાના એક ગામ એને કવંઠેમાં રામનવમીના ઉત્સવ માટે વર્ષો પહેલાં નક્કી થયા મુજબ જવાનું હતું. માટે કાકામહાજનીએ બાબાબુઆ નામના બીજા એક ભક્તિમાન ભજનિકને કે જેમની અર્વાચીન તુકારામ નામથી પ્રસિદ્ધિ હતી, એમને લઈ આવ્યા, અને એમના હાથે ઉત્સવ ઉજવાયો. તેઓ પણ જો ન મળ્યા હોત તો કાકા મહાજની પોતે જ કીર્તન માટે ઊભા રહ્યા હોત. દાસગણુ મહારાજનું રામનવમીનું આખ્યાન એમને મોઢે હતું. ત્રીજા વર્ષે સને ૧૯૧૩માં બાબાબુઆ સતારકરનું શિરડી સમયસર આવવાનું કેવી રીતે થયું તે ધ્યાનથી સાંભળો. શ્રી બાબાની ફેલાયેલી કીર્તિ સાંભળીને બાબાબુઆ સતારકરના મનમાં એમનાં દર્શનની ઇચ્છા ઉત્પન્ન થઈ. પરંતુ રસ્તે જતાં સંગાથ જોઈએ તે કેવી રીતે મળશે એની એમને ચિંતા હતી. બાબાબુઆ પોતે કીર્તનકાર હતા. એમનું મૂળ વતન સતારા પાસે હતું. પરંતુ એ વખતે એમનો મુકામ મુંબઈમાં પરેલમાં હતો. સતારા જિલ્લામાં બિલ્હાડ સિદ્ધકવંઠે નામનું ખૂબ જૂનું અને પવિત્ર દેવસ્થાન છે. બાબાબુઆને ત્યાંની રામનવમીના કીર્તન માટે વાર્ષિક નિમણૂક કરવામાં આવેલ હતી. અષાઢી એકાદશી અને ચૈત્ર મહિનામાં રામનવમી આ બે વાર્ષિક ઉત્સવો જોડે બાબાબુઆને સંબંધ હતો. અકબર બાદશાહની સનત જોતાં બંડે બાબા ઇશ્વરના અર્ચ કરવાના એકસો ચોવીસ રૂપિયાની સરકાર તરફથી મૂળ વ્યવસ્થા હતી. આ બે દિવસ

માટે બાળાબુઆની દેણગી ત્રીસ રૂપિયા હતી. પરંતુ એ વર્ષ કવઠે ગામમાં ઝાડા ઉલટીની બીમારી ફેલાયેલી હતી અને ગામના માણસો કઠીન પરિસ્થિતિમાં મૂકાયા હતા. રામનવમી તો બાબુ ઉપર રહી પણ ત્યાંથી બુઆ પર પત્ર આવ્યો કે ભાઈ હવે આવતે વર્ષે જ આવવું. ગામ આખું ખાલી થયેલું છે. ટૂંકાણમાં રામની સેવા બાકાત રહી. જેમાંથી બે પૈસાની આવક થવાની હતી તે ગઈ પરંતુ તેને બદલે તેમને શિરડી જવાનો મોકો મળ્યો. બાળાબુઆએ કાકાસાહેબ દીક્ષિતની મુલાકાત લીધી. દીક્ષિત બાબાના પરમ ભક્ત છે. તેઓ જે ધ્યાન ઉપર વાત લે તો આપણી શિરડી જવાની મરજી પૂર્ણ થશે અને સ્વાર્થ અને પરમાર્થ બંને સઘાય. આમ વિચાર કરી, તેઓએ દીક્ષિતને કહ્યું, ‘જે અમારું વર્ષાસન ઠેરવવામાં આવે તો ત્યાં આવીને બાબાના દર્શન કરવા અને કીર્તન કરવાનું મન થાય છે.’ તે સાંભળતા બાહિસાહેબ બોલ્યા, ‘વિદ્યાગીરીની ખાતરી નહીં, આપવી કે ન આપવી એ બાબાના હાથમાં છે. કીર્તન માટે પણ એમની સંમતિની જરૂર પડશે.’ આ સંભાષણ ચાલતું હતું એવામાં કાકા મહાજની આવી પહોંચ્યા. અને શિરડીનો પ્રસાદ અને ઉદી વહેંચવા લાગ્યા. બુઆને આ એક શુભ શુકનનો ભાસ થયો. કાકા મહાજની હાલમાં જ શિરડીથી પાછા આવ્યા હતા. કુશળ મંગળની વાતો કહીને પછી તેઓ તેમના ઘરે પાછા ફર્યા. પછી દીક્ષિતે ઘણા પ્રેમથી બાળાબુઆને કહ્યું, ‘હું બાબાની સંમતિ લઈશ અને તે મળતાં જ તે હું નક્કી કરી જણાવીશ. મારો પત્ર મળતાં જ શિરડી પધારજો. આવવા જવાના ખર્ચની ચિંતા ન કરતા.’ આ બાબતે મનમાં શંકા કે ચિંતા કરશો નહીં. પછી દીક્ષિત શિરડી ગયા. બાબાએ સંમતિ આપી ત્યાર પછી બાળાબુઆ શિરડી આવ્યા અને એમની ઇચ્છા અનુસાર બાબાનાં દર્શન પણ થયાં. શ્રી સાઈબાબાએ પણ રામનવમીનો ઉત્સવ તેમની હાજરીમાં મનાવ્યો અને બાળાબુઆના હાથે ખૂબ પ્રેમ અને ઉત્સાહથી પૂર્ણ કરાવ્યો. બાળાબુઆના મનમાં પણ સંતોષ થયો કે ધારેલું કામ પાર પડી ગયું. સાઈબાબા પણ પ્રસન્ન થયા, અને બધાના મનોરથ પરિપૂર્ણ થયા. બાળાબુઆની વિદ્યાગીરી પણ પ્રેમથી થઈ. દોઢસો રૂપિયા દક્ષિણા પેટે મળ્યા. બુવાને ખૂબજ સંતોષ થયો. પાંચ વર્ષની કમાણીની રકમ બાબાએ એ એક જ ઉત્સવમાં અપાવી. પછી બાળાબુઆ ખુશ કેમ ન થાય ? એમણે બાબાનો આભાર માન્યો. ત્યારબાદ સન ૧૯૧૩ બાદ દાસગણુ મહારાજ શિરડીમાં આવ્યા હતા. ત્યારે કાકાસાહેબ દીક્ષિતે બાબાને વિનંતી કરીને આગલા દશ વર્ષનો ઉત્સવ દાસગણુને અપાવડાવ્યો. ત્યારથી માંડીને અત્યાર સુધી અનેક વાઘોના એકત્રિત અવાજમાં નામસ્મરણનો જયઘોષ ઉજવવામાં આવે છે, તેમજ બાળકોને, ગરીબોને પેટ ભરીને જમાડવામાં આવે છે. ગામના ગરીબ લોકોના આનંદનો પાર રહેતો નથી. સમાધિ મંદિરના મહાદ્વારે મંગળવાઘોના ગુંજરવમાં સાઈનામનો ઘોષ મોટા અવાજે હર્ષભેર આકાશમાં ધૂમી ઉઠે છે. (ઓ. ૯૪-૧૨૦)

ગોપાલરાવ ગુંડને જેવી મેળા અને ઉર્સની પ્રેરણા થઈ તેવી જ રીતે જીર્ણ થયેલી પડું પડું થતી પુરાણી મસ્જિદને ઘાટીલી અને સરસ બનાવવી અને વ્યવસ્થિત રૂપ આપવું એવી તીવ્ર ઇચ્છા થઈ. મસ્જિદનો જીર્ણોદ્ધાર ખરેખર પોતાના હાથે થાય એવો ભક્ત ગોપાલરાવ ગુંડે નિર્ધાર કર્યો અને એ માટે પથ્થરો પણ મંગાવ્યા. પરંતુ આ જીર્ણોદ્ધારનો યોગ આ ગુંડના નસીબમાં ન હતો. કારણ કે બાબાએ એ બધા પથ્થરો શિરડીમાના ગણપતિ, શાનિ અને મહાદેવના મંદિરના જીર્ણોદ્ધાર માટે અપાવ્યા. મસ્જિદના એ વિશિષ્ટ કાર્ય માટે થોડા સમય બાદ મનમાં ધારેલો એવો યોગ આવ્યો. બાબાના મનમાં આ કાર્ય નાનાસાહેબ ચાંદોરકરે કરવું અને એના પછી, લાદીઓ બેસાડવાનું કામ કાકાસાહેબ દીક્ષિતે કરાવવું એમ હતું અને એજ પ્રમાણે આગળ ઉપર થયું. પહેલાં તે સૌ આજ્ઞા માંગતા થાક્યા. પરંતુ જ્યારે મહાજનાપતિને મધ્યસ્થી તરીકે રાખ્યા, ત્યારે જ બાબાએ પરવાનગી આપી. ત્યારબાદ મસ્જિદમાં એક જ રાતમાં

પથથરો બેસાડી ભોયતળિયું તૈયાર થયું. અને તેમાં બીજા જ દિવસથી બાબા કોથળા ઉપર બેસવાનું છોડીને ગાદી ઉપર બેઠા. સને ૧૯૧૧માં સભામંડપ થયો. પણ એને માટે કેટલી પ્રચંડ ખટપટો અને મગજમારી કરવી પડી ? બધા જ હેરાન પરેશાન થઈ ગયા. એ કાર્ય પણ આવી જ રીતે વિપરીત પરિસ્થિતિ હોવા છતાં ભક્તોએ એક જ રાતમાં ઘણી તકલીફો વેઠીને પૂર્ણ કર્યું. રાતભર અથાગ પ્રયત્નપૂર્વક થાંભલા દાટવામાં આવતા અને બાબા સવારે બધા હચમચાવીને ઉખાડી નાખતા. પણ ભક્તો એ મોકો જોઈને પથથરો નાખીને ચણીને ઊભા કર્યા. આ પ્રકારે બધા થાકી જતાં, તેમજ બધાએ આ કાર્ય માટે કમર બાંધીને કામે લાગી જવું પડતું. રાત અને દિવસ એક કરવા પડતા. અતશિય કષ્ટથી સહન કરી મનની ધારેલી ઇચ્છા પૂરી કરતા પહેલાં ત્યાં ખુલ્લું આંગણું હતું અને એટલી જ ખુલ્લી જગ્યા હતી. કાકાસાહેબ દીક્ષિતને લાગ્યું કે સભામંડપ માટે આ જગ્યા યોગ્ય છે. જેટલો ખર્ચ થાય એટલો કરીને લોખંડના થાંભલાઓ અને પટાઓથી ઉપરનું ત્રિકોણ છાપડું બનાવી રાખ્યું. બાબા ચાવડીમાં જતા રહ્યા છે તેવું જોઈને બનાવડાવ્યું. ભક્તો રાત દિવસ એક કરીને ખૂબ પ્રયત્નોથી થાંભલા જમીનમાં નાંખીને ચણાવતા. અને ચાવડીથી પાછા આવતાં બાબા તે ઉખાડી નાંખવાનો પ્રયત્ન કરતા. (ઓ. ૧૨૧-૧૩૩)

એક દિવસ બાબા અતિશય ક્રોધે ભરાયા. એક હાથથી એમણે તાત્યાની ગરદન પકડી અને બીજા હાથે એક થાંભલો હલાવી હચમચાવીને ઉખાડવા લાગ્યા. હલાવી હલાવીને તેને ઢીલો કરી નાંખ્યો. તાત્યાના માથાનો સાફો કઢાવીને દીવાસળી ચાંપીને સળગાવ્યો અને ગુસ્સાથી ખાડામાં ફેંકી દીધો. તે વેળાએ એમની આંખો જાણે અંગારા જેવી ચમકતી હતી. બાબાની સામે કોઈ જોઈ શું શકે ? દરેકનું ઘૈર્ય ઘટવા લાગ્યું. પછી તરત બાબાએ ખિસ્સામાં હાથ નાંખ્યો અને એક રૂપિયાનો સિક્કો બહાર કાઢ્યો અને તે સિક્કાને પણ ખાડામાં નાંખ્યો, જાણે કે શુભ મુહૂર્ત કર્યું. ગાળો અને શ્રાપોનો વરસાદ થયો. તાત્યા પણ એ જોઈને મનથી ખૂબ ગભરાયો કે કપરો પ્રસંગ આવ્યો છે. આ કયો પ્રકાર તે કોઈને સમજાયું નહીં ! ગામના લોકો વિસ્મય પામ્યા. આજે કેમ આવાં અશુભ લક્ષણ. તાત્યા પાટીલ ઉપર આવેલ આ સંકટ કેવી રીતે દૂર થશે ? એમના સિવાય બાબાને ‘અરે અને તુરે’ કરવાની મજલ બીજા કોઈના તકદીરમાં ન હતી. તે પણ બાબાની નજરમાં આવી ચઢ્યો અને ઇંટોનો પ્રસાદ પામ્યો. જે પણ મધ્યસ્થી કરવા વચ્ચે પડ્યા તે બધાને તરત જ બાબા તરફથી મારનો પ્રસાદ મળ્યો. હવે બાબાની સામે જય કોણ ? તાત્યાનો છુટકારો કેવી રીતે કરાવવો ? જોતજોતામાં બાબાનો ગુસ્સો ઠંડો પડ્યો, અને શાંત થઈ ગયા. તરત જ બાબાએ એક દુકાનદારને બોલાવ્યો. જરીથી કિનારી ભરેલો ફેટો મંગાવ્યો, અને જાતે જ તાત્યાના માથે બાંધ્યો, જાણે કે એનું બહુમાન થયું. લોકોના આશ્ચર્યનો પાર ન રહ્યો કે આ ગુસ્સાનું કારણ શું ? અને એના ઉપર આ હલ્લો અને બાબાની બૂમાબૂમ શા માટે ? આટલો બધો ગુસ્સો શા કારણથી બાબાએ કર્યો અને જોતજોતામાં પાછા પ્રસન્નચિત્ત પણ થઈ ગયા. આની જરા પણ કોઈને ખબર પડી નહીં. બાબા કોઈવાર એકદમ શાંત અને પ્રેમથી બોલતા હોય અને ઘણીવાર એક ક્ષણનો વિલંબ ન કરતા તથા કારણ વગરનો અચાનક ગુસ્સો કરતા. (ઓ. ૧૩૪-૧૪૬)

આવી છે, બાબાની વાતો. એક કહેવા જઈ છું અને બીજી યાદ આવે છે. કઈ પહેલા કહેવી અને કઈ પાછળથી કહેવી એ સમજાતું નથી. આવો પક્ષપાત કરવો એ સારો નથી. મને પણ આવું ગમવું ન ગમવું ગમતું નથી. જેવી રીતે જે કથા કહેવાની વ્યવસ્થા થશે, તેવી જ રીતે તે શ્રોતાઓની હોંસ અને સાંભળવાની ઇચ્છા પૂર્ણ કરશે. વૃદ્ધો પાસેથી સાંભળેલી પહેલાંની વાતો, સાંભળ્યા લિંદુ હતા કે મુસલમાન એ વિષયનું સવિસ્તર વર્ણન આવતા અધ્યાયમાં યથાશક્તિ મારી

શ્રી સાઈનું સત્ય ચરિત્ર

બુદ્ધિ પ્રમાણે કરીશ. દક્ષિણાના નિમિત્તે ઉઘરાવેલા પૈસા બાબાએ ત્યાંના મંદિરોના જીર્ણોદ્ધારમાં કેવી રીતે ખર્ચ્યા, ઘોતીપોતી હઠયોગની સાધના પૈકી પેટમાંથી બહાર કાઢી આંતરડાઓની શુદ્ધિકરણનો એક પ્રકાર તથા અંડયોગ હઠયોગની સાધના પૈકીનો શરીરના અવયવો છુટા કરી પાછા બેડવાનો એક પ્રકાર બતાવીને શરીર ઉપર કેવી રીતે તે દમન કરતા તથા બીજાઓ માટે કેવી રીતે કષ્ટ વેઠતા અને ભક્તોનાં સંકટ દૂર કરવાં એ વિષે આગળના અધ્યાયમાં સ્પષ્ટતા થશે અને શ્રોતાઓને સંતોષ થશે. (ઓ. ૧૪૭-૧૫૧)

સર્વનું કલ્યાણ થાય. આ પ્રકારે સંત અને સજ્જનોની પ્રેરણા પામેલા, ભક્ત હેમાડપંત રચિત શ્રી સાઈસમર્થના સત્યચરિત્રના 'રામજન્મ ઉત્સવનું કથન' નામનો છઠો અધ્યાય અહીં પૂરો થાય છે.

શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથને અર્પણ.

॥ અધ્યાય ૭ ॥

વિવિધ કથા નિરૂપણ

(અનેક પ્રકારની કથાઓનું વર્ણન)

શ્રી ગણેશજીને વંદન, શ્રી સરસ્વતીને વંદન, શ્રી ગુરુ મહારાજને વંદન, શ્રી કુળદેવતાને વંદન,
શ્રી સીતામાતા અને શ્રી રામચંદ્રજીને વંદન અને શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથ મહારાજને વંદન.

હવે પહેલાં કહી ગયેલી કથાનું અનુસંધાન યાદ કરીને ધ્યાન કરીએ. મંદિરોના જીર્ણોદ્ધાર કરવા માટે બાબાને કેવું ગમતું હતું ? તે પરોપકાર માટે કેટલું કષ્ટ વેઠતા હતા ? પોતાના ભક્તોને તે કેવી રીતે સંભાળી લેતા હતા અને ભક્તોનાં દુઃખ પોતે સહન કરીને પોતના દેહ ઉપર સહન કરતા હતા ? શ્રી સાઈ સમાધિ સહિત એની સાથે ખંડયોગ અને ઘોતીપોતી વગેરે પ્રયોગો કરતા હતા. કોઈકવાર હાથ, પગ અને મસ્તક છૂટું કરતા. વળી કોઈકવાર પહેલાની જેમ જોડી પણ દેતા હતા. હિન્દુ કહીએ તો તે મુસલમાન દેખાતા અને મુસલમાન સમજાવે તો સુંદર ગુણોથી યુક્ત હિન્દુ દેખાતા એવા આ અસામાન્ય અવતારનું કયો વિદ્વાન વર્ણન કરી શકે ? બાબા જાતથી હિન્દુ હતા કે મુસલમાન એનો સહેજ પણ અણસાર કોઈને પણ છેક સુધી આપ્યો નહીં. એમનું વર્તન બંને પક્ષો સાથે હંમેશા એક સરખું રહેતું. હિન્દુ ધર્મનો રામનવમીનો ઉત્સવ હોય ત્યારે સભામંડપમાં પારણું બંધાવતા અને પોતે કથા કીર્તન કરાવતા. તેઓ ચોકમાં પારણું બંધાવીને રામનું કીર્તન કરાવતા. એ જ રાત્રે મુસલમાનોના સંઘલમાં ઘસેલું ચંદન તથા તેના નાના નાના ટુકડા એક મોટા થાળમાં મૂકીને એનું વાજતે ગાજતે સરઘસ નીકળતું. પછી બાબા મસ્જિદમાં આવી એના એક ખુણામાં અને ભીંત પર એનો છંટકાવ કરતા. બાબાના એક પ્રતિષ્ઠિત મુસલમાન ભક્ત અમીર શક્કરે ઉર્સનો દિવસ ચાલુ કરાવ્યો હતો. રામનવમીનો દિવસ આજદીન સુધી શિરડીમાં રાત્રે ઉત્સવ તરીકે ઉજવાય છે. સરઘસ કાઢવાની પરવાનગી આપતાં જેટલા ભેગા થાય તેટલા મુસલમાનો સાથે રહીને, સમારંભ સંઘલનું સરઘસ કાઢતા. આમ બંને ઉત્સવ આનંદ ઉલ્લાસ સાથે પક્ષપાત વગર કરાવતા હતા. રામનવમીનો દિવસ આવે એટલે પહેલવાનોની કુસ્તી અને ઘોડાની ડોકમાં શરગાર પહેરાવાતા. બાબાને પાઘડી તથા સાફાની બક્ષિસ આપવાની ખૂબજ હોંશ હતી. ગોકુળઅષ્ટમીનો તહેવાર આવે એટલે ગોપાલકલા કરાવતા. તે જ રીતે મુસલમાનોની ઇદને દિવસે નમાઝ પઢવા માટે કોઈને મનાઈ ન હતી. એક વખતે મહોરમનો તહેવાર આવ્યો. કેટલાક મુસલમાનો મસ્જિદમાં આવીને કહેવા લાગ્યા કે એક તાજીયા-તાબુત બનાવીને ગામમાં સરઘસ કાઢીએ ? તેવી બાબાની આજ્ઞા થતાં જ તાબુત તૈયાર કરવામાં આવ્યું અને ચાર દિવસ તાજીયા રાખ્યા. પાંચમે દિવસે લોકોએ તાજીયા નીચે ઉતારતાં બાબાના મનમાં ન કોઈ સુખ કે ન કોઈ દુઃખ જાણ્યાં. મુસલમાનના કાન વિંધ્યા વગરના હોય છે પરંતુ બાબાના કાન વિંધેલા હતા. અને હિંદુ કહીએ તો સુન્નત કરાવી હતી. તેના પુરાવા અને પ્રમાણ હતાં. આ રીતે બાબાનો ન હિન્દુ કે ન મુસલમાન એવો બાબાનો પવિત્ર અવતાર હતો. એમને જો હિન્દુ કહેવામાં આવે તો તેઓ સદાય મસ્જિદમાં રહેતા હતા અને મુસલમાન કહીએ તો મસ્જિદમાં રાત અને દિવસ અગ્નિ પ્રગટાવેલો રહેતો હતો. મસ્જિદમાં હાથની ઘંટીથી દળવુ, મસ્જિદમાં શંખનાદ અને

ઘંટનાદ કરાવવો. મસ્જિદમાં અગ્નિદેવને અન્નની આહુતિ આપવી પછી એ મુસલમાન કેવી રીતે કહી શકાય ? મસ્જિદમાં ભજન સુદ્ધાં થતાં હતા. લોકોને પેટ ભરીને મસ્જિદમાં જ જમાડતા. મસ્જિદમાં હિન્દુ ભક્તો અર્ધ આપતા તેમજ બાબા પોતાનાં ચરણોનું પૂજન કરવા દેતા. પછી એ કેવા મુસલમાન ? જો એમને મ્લેચ્છ કે મુસલમાન જાતિના ગણવામાં આવે તો ઉત્તમમાં ઉત્તમ બ્રાહ્મણો એમનું પૂજન કરતા હતા એટલું જ નહિ. અગ્નિહોત્રીઓ પિતાંબર પહેર્યાનું છોડીને સાષ્ટાંગ દંડવત્ પ્રણામ કરતા હતા. એ જોઈને આશ્ચર્યચકિત થયેલા લોકો જાત અનુભવ લેવા માટે ત્યાં આવીને બાબાના દંડવત્ પ્રણામ કરતા, અને દર્શન કર્યા બાદ મોઢામાં મગ ભર્યા હોય તેમ ચૂપચાપ બેસી રહેતા. અરે ! જે સદાને માટે શ્રી હરિના શરણમાં છે તેને હિન્દુ કે મુસલમાન કેવી રીતે કહેવો ? એ શૂદ્ધ હોય કે અતિ શૂદ્ધ હોય અથવા કોઈપણ જાતપાત વિનાનો હોય તેમાં શું ફરક પડે છે ? એમની યોગ્યતાને ઠેરવવા માટેનો જાત પાત અંગેનો અણુમાત્ર પણ માપદંડ ન હતો. જેને દેહાભિમાન નથી, જેને માટે હિન્દુ કે મુસલમાન સરખા છે, એને કોઈ જાતિ ભેદ નથી હોતો. તેઓ મુસલમાન ફકીરની જોડે પંગતમાં બેસી માંસાહાર પણ કરતા, અથવા પ્રસંગને અનુરૂપ ઇચ્છા પ્રમાણે માછલાં પણ ખાતા, અને ત્યાં જ તે વખતે કૂતરું પણ મોઢું નાખતું તો એનો પણ તિરસ્કાર કરતા નહીં. (ઓ. ૧-૨૨)

આવતે વર્ષે દુષ્કાળ પડશે તે વિચારથી આ વર્ષે ભરવા માટે ખેડૂતો ધાન્ય તથા ઘાસના પૂળાઓનો સંગ્રહ કરતા. તેઓ પૂળાની ગંજ કરી રાખતા. એ જ પ્રમાણે બાબા પણ સંગ્રહ કરેલા અથવા તો ભેગા કરેલા ઘઉંના પૂળા જેવા જ હતા. મસ્જિદમાં ધાન્ય દળવા માટેની ઘંટી હતી. ધાન્યને સૂપડા વડે કચરો બહાર ફેંકવા માટે વાંસનું સૂપડું હતું. એમ લાગતું હતું કે સંસાર ચલાવવા માટે જાણે કશાની કમી ન હતી. સભામંડપમાં સુંદર મજાનું એક તુલશીનું વૃંદાવન હતું. વળી ત્યાં જ એક શુભ ચિહ્નયુક્ત લાકડી હતી. અને શુભ ચિહ્નયુક્ત સરસ મજાનો એક રથ પણ હતો. આ રથ ઇન્દોરના એક પ્રેમાળ ભક્ત બાળાસાહેબ રેગે તથા દાજીસાહેબ અવસ્થિ વગેરેએ ઉત્સવમાં સરઘસ કાઢવા માટે સંસ્થાનને અર્પણ કરેલ હતો. (ઓ. ૨૩-૨૪)

કેટલુંક પુણ્ય ગાંઠ બંધાયેલું હતું માટે જ સાક્ષાત્ પરમેશ્વરની મુલાકાત થઈ છે. માટે એને હૃદયરૂપી કરંડિયામાં અથવા તો પેટીમાં એ રીતે સંભાળીને મૂકી દો, કે મરતા સુધી એનો તોટો પડે નહીં. કેટલાય પૂર્વ જન્મ દ્વારા કમાયેલું તે ઉત્તમ ભાગ્ય હતું માટે જ સાઈ ચરણ સાંપડયા અને મનને શાંતિ પ્રાપ્ત થઈ અને સંસારની ચિંતામાંથી મુક્તિ મળી. આગળ ઉપર ગમે તેટલો સુખી સંપન્ન થાઉં તો પણ આ શ્રી સાઈસમર્થના સહવાસથી મળેલું સુખ કદીએ ફરીથી મળવાનું નથી. હું આ સુખ ભોગવીને ખરેખર ધન્ય થયો છું. આત્માનો આનંદ અને એકાગ્રતાથી પરિપૂર્ણ એવા સાઈ હું કેટલા વખાણ કરું ! જે કોઈ તેમને શરણે ગયા એવા દરેકને એમણે પોતાની પાસે કાયમી સ્થાન આપ્યું. (ઓ. ૨૫-૨૮)

આસનની જગ્યાએ હરણનું ચર્મ ધારણ કરનારા અને હાથમાં સંન્યાસીનો દંડ ધારણ કરનારા તથા તપશ્ચર્યા કરનારા, હરિદ્વાર જેવું તીર્થ સ્થાનોમાં જઈને રહેનારા ભીક્ષા દ્વારા પેટ ભરનારા ગોસાઈ, સર્વસ્વનો ત્યાગ કરેલા સંન્યાસીઓ, સંસાર બંધનોને છોડી ગયેલા ત્યાગીઓ, ઉદાસીઓ આવા ઘણા બધા લોકો બાબા પાસે આવતા હતા. બાબા આવા લોકો જોડે, હસી ખુશીથી ભાતભાતની વાતો કરતા. એમની જીભ ઉપર હંમેશને માટે અખંડ ‘અલ્લા માલિક’ (પરમેશ્વર સર્વાધિપતિ છે) એવો શબ્દ રહેતો. એમને વાદવિવાદ જરાપણ ગમતો ન હતો. તેઓ પોતાની પાસે એક દંડ રાખતા જે બે અઢી ફૂટ લાંબો અને પગના અંગુઠા જેવો જાડો હતો તથા મજબૂત લાકડાનો સટકો પણ તેમની પાસે હંમેશા રહેતો. એમને કડક વ્રતોનું આચરણ ગમતું. તેઓ શાંતિ, ક્ષમા, સુલેહ, સમાધાની અને સૌમ્ય વૃત્તિના હતા અને સ્થિરવૃત્તિના હતા. એમની

વાણી પૂર્ણ, વેદાંત અને બ્રહ્મજ્ઞાનથી ભરેલી હતી. અંત સુધી બાબાની પુરી માહિતી કોઇનેય લાગી નહીં. રાત્ર હોય કે રંક હોય પરંતુ તેમનું વર્તન દરેક સાથે એક સરખું જ રહેતું. ધનવાનનો પુત્ર હોય કે પછી બિખારી એ બંનેને માટે એમની યોગ્યતા માપવા માટે એમના માપદંડ એક સરખા જ હતા. કોઇના પણ સારાં નરસાં કૃત્ય અને તેમના મનમાં રહસ્યોની એમને જાણ રહેતી હતી. તેઓ તેની નિશાની અથવા તો ગૂઢાર્થ કહીને ભક્તોને ખૂબ જ આશ્ચર્ય ચકિત કરી નાખતા. જ્ઞાનના તેઓ ભંડાર હતા. અને અજ્ઞાનને તેઓ હંમેશા ઢાંકી દેતા હતા. માન પાન લેવા મેળવવા માટે ખટપટ કરવી એ એમને માટે ખૂબજ કંટાળાજનક લાગતું હતું. આ પ્રકારનાં સાઇબાબાનાં લક્ષણો હતાં. કાયા ભલે માનવીની ધારણ કરેલી હતી, પણ એમની કરણી અપૂર્વ દૈવી હતી. શિરડીના પ્રત્યક્ષ દેવ એટલે આ જ એવી ત્યાંના લોકોની અપૂર્વ શ્રદ્ધા તથા ભાવના હતી. (ઓ. ૨૯-૩૫)

બાબાના ચમત્કારોનું હું પામર ક્ષુદ્ર એનું કેટલું વર્ણન કરું ? દેવાલયોના જીર્ણોદ્ધાર બાબાએ દેવાલયોના જીર્ણોદ્ધાર ખૂબજ કરાવડાવ્યા. શિરડી સ્થિત તાત્યા પાટીલને હાથે ગણપતિ, શનિ, શંકરપાર્વતી તથા મારુતિ અને ગ્રામદેવતા ખંડોબાના મંદિરોનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો. લોકોની પાસેથી બાબા દક્ષિણાના નિમિત્તે જે પૈસા ઉઘરાવતા હતા. તેમાંથી થોડા ધાર્મિક કાર્ય માટે આપતા અને બીજા વિનાકારણ ઇચ્છા પ્રમાણે આપી દેતા. કોઇને રોજના ત્રીસ રૂપિયા તો કોકને દશ, પંદર અને પચાસ રૂપિયા એમ મનને યોગ્ય લાગે તે પ્રમાણે ખૂબ જ આનંદથી વહેંચતા. આ પણ સર્વ ધર્મનો દાનધર્મ માટેનો જ પૈસો હતો. એ લેનારાઓને પણ એટલો જ વિશ્વાસ હતો. અને બાબાની પણ એવી જ ઇચ્છા હતી કે આવા પૈસાનો સદ્ઉપયોગ થાય. (ઓ. ૩૬-૪૦)

બાબાના દર્શન માત્રથી કેટલાય લોકો નિરોગી અને તુંદરસ્ત થયા તથા કેટલાય દુરાચારી સદાચારી બન્યા. કેટલાકના કુષ્ટ રોગો કોઢ તેમજ રક્તપિત્ત મટી ગયા અને કેટલાયનું કલ્યાણ થયું. બાબાની કૃપાથી અનેક લોકોની આંખમાં અંજન કે ઝાડના પાંદડાનો પાલાનો રસ નાખ્યા વગર અંધોને દષ્ટી સાંપડી. બાબાનો ચરણ સ્પર્શ થતાં એ અનેક ખોડ-ખાંપણ વાળાઓ હરતા ફરતા થઇ ગયા. બાબાનો મહિમા તો અપરંપાર છે. એનો પાર પામી શકાય તેમ નથી. એમના દર્શન માટે અનેક જાતના લોકો ચારેબાજુથી આવવા લાગ્યા હતા. (ઓ. ૪૧-૪૪)

બાબા ઘૂણી પાસે એક જ જગ્યા પર મળમૂત્રનું વિસર્જન કરતાં અને કોઇ વખત નાહ્યા ધોયા વગર તો કોઇકવાર નાહીને ધ્યાનસ્થ થઇને બેસતા. એમનો શરૂ શરૂનો પહેરવેશ માથા ઉપર સુંદર મઝાનો ફટકો તથા કમર ઉપર સ્વચ્છ ધોતિયું અને શરીર ઉપર પહેરણ વાળો હતો. (ઓ. ૪૫-૪૬)

શરૂ શરૂમાં બાબા ગામમાં વૈદ્ય તરીકેનું કામ કરતા અને દરદીને તપાસીને તેને યોગ્ય દવા આપતા. એમના હાથમાં સારો યશ હતો. માટે ત્યાંના પ્રખ્યાત હકીમ તરીકે નામના મેળવી હતી. એક દિવસે એક ભક્તની આંખો સુજીને લાલચોળ થઇ ગઇ, અને કીકીઓમાં લોહી આવી ગયું. શિરડીમાં કોઇ ડૉક્ટર કે વૈદ્ય મળે નહીં. શ્રદ્ધાળુ ભક્તો બિચારા ભાવના ભૂખ્યા, એણે બાબાને આંખો બતાવી. તરત જ બાબાએ બિલામો જેવી વનસ્પતિને છૂંદીને કૂચો તૈયાર કર્યો. આંખોના દુઃખાવા માટે કેટલાક લોકો સળીથી ગરમ સુરમો લગાવતા. તો કોઇ ગાયના દૂધમાં પોતાં પલાળીને મૂકતા. કોઇ લોકો વળી ઠંડા પાણીનાં પોતાં પણ મૂકતા. જ્યારે કેટલાક જણ કાજળ લગાવતા. પણ બાબાનો તો ઉપાય તદ્દન જુદો હતો. એમણે પેલા બિચારાની એક એક ગોળીઓ વારાફરતી બંને આંખોમાં દાબીને ભરી દીધી, અને પાટો બાંધી દીધો. બીજા દિવસે આંખો પરની પટ્ટી છોડી નાંખી તેના ઉપર પાણીની ધાર છોડી અને જ્યેષ્ઠ કે બધો જ સોજો ઉતરી ગયો હતો. અને આંખો

નિર્મળ થઈ હતી. આંખો જેવું નાજુક અંગ હોવા છતાં બિલામાંથી જરાપણ બળતરા થઈ નહીં. ઉલ્ટાનો એનાથી નેત્રરોગ જતો રહ્યો. આવા બાબાના આ પ્રકારના અનેક અનુભવો ભક્તોને થતા હતા. (ઓ. ૪૭-૫૨)

બાબાને ઘોતીપોતી જેવા હૃદયોગોની પૂર્ણ જાણકારી હતી. લોકોની નજર ચૂકાવી તેઓ એકાંતમાં ચાલ્યા જતા. અને સ્નાન કરતી વખતે પેટનાં આંતરડાં ઓકીને બહાર કાઢતા. તેમજ તે ઘોઠને સુકવવા માટે નાખતા હતા. મસ્જિદથી જેટલો કૂવો દૂર હતો એટલું જ આગળ એક વડનું ઝાડ હતું. એનીયે આગળ બીજો એક કૂવો આવેલો છે. બાબા ત્યાં દર બે દિવસને આંતરે જતા. ભરબપોરે સખત તડકો હોય ત્યારે બાબા જુએ કે કોઈ ત્યાં નથી ત્યારે જાતે જ કુવામાંથી પાણી કાઢી મોઢું ઘોઠ, હાથ પગ ઘોતા હતા. આવા એક પ્રસંગે તેઓ સ્નાન કરવા બેઠા હતા, તે વખતે ઉતાવળે આંતરડાં બહાર કાઢીને ત્યાં ઘોવા લાગ્યા. બકરાને કાપ્યા પછી ખાટકી આંતરડાં બહાર કાઢી સાફ કરે છે અને એની ઘડી ગોઠવે છે તે જ પ્રમાણે બાબા પોતાનાં આંતરડાં અંદર અને બહારથી સ્વચ્છ કરીને જાંબુ કે જામફળના ઝાડ ઉપર સુકવતા હતા, જે જોઈને લોકોને બહુ આશ્ચર્ય થતું. એમની આવી સ્થિતિ નજરોનજર જોનારા લોકોને બહુજ આશ્ચર્ય થતું. એમની આવી સ્થિતિ નજરોનજર જોનારા કેટલાક લોકો શિરડીમાં હયાત છે. તેઓનું કહેવું છે કે, ‘ખરેખર તો બાબા એક અજબ અને અપૂર્વ વ્યક્તિ હતા. તેઓ કોઈ કોઈ વખત ખંડયોગ પણ કરતા અને હાથ, પગ છૂટા કરી દેતા. પછી મસ્જિદમાં ઠેકઠેકાણે તે અવયવો છૂટાં પડી રહેતાં. બાબાના શરીરના આવા ટુકડે ટુકડા થયેલા જોઈને, આવો ભયંકર દેખાવ જોવા માટે પુષ્કળ લોકો દોડીને આવતા. પણ જ્યારે તે બાબાને જોતા ત્યારે અંગે અંગથી જોડાયેલા સંપૂર્ણ જ નજરે પડતા. એક દિવસે આ પ્રકારનું દશ્ય જોઈને એક ગૃહસ્થ ઘણો જ ગભરાયો. ‘મસ્જિદમાં ચારેપૂણે બાબાના શરીરના ટુકડા પડેલા દેખાતા હતા, અડધી રાત થઈ હતી અને પાસે કોઈ પણ નહીં, કોઈ દુષ્ટે બાબાની હત્યા કરી હોય એવું લાગ્યું. કોણે અત્યાચાર અને જુલમ કર્યો હશે ? જો કોઈને ખબર આપીશ તો ગુનેગાર ઠેરવી મને જ ફાંસીએ લટકાવવામાં આવશે.’ આમ મનથી વિચાર કરીને તે ગૃહસ્થ મસ્જિદની બહાર નીકળી ગયો. બાબાની આ કોઈ યોગ-સાધના હશે તેવી તેને કલ્પના ન હતી. બાબાના શરીરના છિન્ન ભિન્ન ટુકડાઓ જોઈને એનું હૃદય ડરથી ઘડકવા લાગ્યું. કોઈક ને તો આ વસ્તુની જાણ કરવી જ જોઈએ એવું તેમના મનમાં આવ્યું. પરંતુ પહેલી ખાતમી આપનારા ને જ ગુનેગાર ઠેરવાશે એવું વિચારીને બીજા કોઈને કહેવાની એમણે હિંમત કરી નહીં. મનમાં અસંખ્ય વિચારો આવવા લાગ્યા. તેથી તે વહેલી સવારે મસ્જિદમાં ગયા અને જોયું તો તેમના આશ્ચર્યનો પાર રહ્યો નહીં. પહેલી નજરે જોયેલા એ દેખાવ સદંતર અદશ્ય થઈ ગયો હતો, અને બાબા પોતાની જગ્યાએ આનંદથી સ્વસ્થ બેઠેલા હતા. તેમને થયું કે આ સ્વપ્ન તો નહીં હોય ને ? આવા યોગ અને ઘોતીપોતી શ્રીબાબા બાળપણથી જ કરતા આવ્યા હતા. એમની આ યોગ સ્થિતિ અને અગમ્યગતિને કોઈ પણ જાણી કે સમજી શકતું ન હતું. (ઓ. ૫૩-૬૯)

બાબા પોતાના વૈદ્યકીય ગુણોથી ખ્યાતિ પામ્યા અને નબળા વર્ગની સેવા કરીને આરોગ્ય આપ્યું. પરંતુ કોઈની પાસે તેમણે કુટી કોડી લીધી નહીં. તેઓ ત્યાંના પ્રાંતના એક હકીમ તરીકે પુષ્કળ પ્રસિદ્ધિ પામ્યા. તેઓ બીજાને માટે જ હકીમ હતા. પરંતુ અંગત સ્વાર્થ માટે તેઓ હંમેશા બેપરવા અને ઉદાસ રહેતા. પારકાને લાભ થાય તે માટે પોતે ગમે તેવા સંકટો પણ સહન કરી લેતા. આ અંગેના એક વિચિત્ર અનુભવનું હું શ્રોતાઓને કથારૂપે વર્ણન કરું છું. જેનાથી બાબાની વ્યાપકતા અને કરુણાનો અંદાજ આવે. સને ૧૯૧૦ની દિવાળીમાં ધનતેરસના દિવસે બાબા ઘૂણી પાસે સહજ રીતે લાકડાં સળગાવીને બેઠા હતા. ઘૂણી ભડભડ સળગતી હતી. એટલામાં એકાએક એ સળગતી ઘૂણીમાં

બાબાએ પોતાનો એક હાથ ખોસી દીધો. તેથી હાથ બળી ગયો. તેમ છતાં તે સ્વસ્થ હતા. માધવ ફસલે નામનો એક સેવક તેમની પાસે જ બેઠો હતો. એનું ધ્યાન સહજ રીતે તે તરફ ગયું. માધવરાવ દેશપાંડે પણ ત્યાં જ બાજુમાં બેઠા હતા. તેઓ તરત દોડીને બાબા પાસે ગયા અને બાબાની કમ્મર પકડીને અને બાથ ભીડીને બાબાને ત્યાંથી પાછા ખેંચી લીધા. પછી તેમણે બાબાને શું પૂછ્યું તે જુઓ દેશપાંડેએ પૂછ્યું કે, ‘અરે.... અરે ! દેવા, તમે આ શું કર્યું ?’ એટલામાં બાબા હોંશમાં આવ્યા અને બોલ્યા, ‘અરે બગલમાં પકડેલું છોકરું છટકીને લુહારની ભઠ્ઠીમાં જઈને પડ્યું. તે લુહારની સ્ત્રી પોતાના વરની બૂમ સાંભળીને બીકની મારી બાળકને બગલમાં વળગાડી ભઠ્ઠીને વધારે સળગાવવા માટે ધમણ ચલાવવા લાગી. ધમણ ચલાવતાં ચલાવતાં બગલમાં તેનું બાળક છે, તે ધ્યાન રહ્યું નહીં. બાળક ચંચળ હોય છે. તે બગલમાંથી ભઠ્ઠીમાં પડવાનું હતું પરંતુ તે પહેલા જ મેં એને ઉંચકી લીધું તેથી આમ બન્યું. ભલે બળતો સાલો મારો હાથ, પણ બાળકના પ્રાણ તો બચી ગયા ને !’ (ઓ. ૭૦-૮૦)

આ દાઝેલા હાથના દુઃખાવા માટે કોની પાસે ઉપાય કરાવવો એ માટે માધવરાવે ચાંદોરકરને સવિસ્તાર પત્ર લખ્યો. આથી તરત જ ચાંદોરકર મુંબઈના પ્રસિદ્ધ ડૉ. પરમાનંદને લઈને શિરડી આવ્યા. બળતરા માટે એવી મોંઘી ઔષધીઓ અને ડૉક્ટર પરમાનંદને સાથે લઈને નાનાસાહેબ સાઈબાબાના શરણમાં આવી પહોંચ્યા. બાબાને નમસ્કાર કરી અભિવાદન કર્યા અને ખબરઅંતર પૂછ્યા. ત્યારબાદ આગમનનું પ્રયોજન કરીને હાથ બતાવવા માટે બાબાને વિનંતી કરી. હાથ દાઝ્યો તે દિવસથી ભાગોળ શિંદે ધી ચોળીને ઝાડનાં પાન મૂકી કચકચાવીને પાટો બાંધતો હતો. એ છોડીને હાથ ડૉ. પરમાનંદને બતાવવો અને ઔષધ ઉપચાર શરૂ કરવા જેથી બાબાને સારું થઈ જાય એવી ઇચ્છા મનમાં રાખીને નાનાસાહેબે બાબાને ખૂબજ વિનંતી કરી. ડૉ. પરમાનંદે પણ પાટો છોડીને જોવા માટે પ્રયત્ન કર્યો પણ બાબાએ ‘આજે નહીં કાલે’, એમ વાયદા કર્યા. તેમણે ‘આપણો વૈદ્ય તો અલ્લા છે’ એમ જણાવીને હાથ જોવા દીધો નહીં. બાબાના મનમાં હાથ દાઝી ગયાનો જરા પણ ખેદ કે દુઃખ જણાતા ન હતા. ડૉ. પરમાનંદ જે દવાઓ સાથે લાવ્યા હતા એને શિરડીની હવા પણ લાગી નહીં. પરંતુ આ નિમિત્તે સાઈદર્શનનો આનંદદાયક યોગ પ્રાપ્ત થયો. ભાગોળ દરરોજ સેવા ચાકરી કરતા અને હાથ ચોળતા. એનાથી અમુક દિવસો પછી હાથ સારો થયો તેથી બધાને આનંદ થયો. આમ હાથ સારો થયો છતાં પણ બાબાને મનમાં કંઈ અતૃપ્તિ લાગી કે કેમ પણ દરરોજ વહેલી સવારે પટ્ટા સમારંભ ચાલુ જ રહ્યો. હાથને કોઈપણ પ્રકારની વેદના રહી ન હતી છતાં દરરોજ વિનાકારણે તે દુઃખતો ન હોવા છતાં દરરોજ ધી ચોળાવવાનું આમરણાંત ચાલુ રાખ્યું. ભાગોળની આ સેવાની અને જેને અષ્ટસિદ્ધિ પ્રાપ્ત થયેલા શ્રી બાબાને ભાગોળની આ પ્રકારની સેવાની જરા પણ જરૂર ન હતી. પરંતુ ભક્તનું કલ્યાણ કરવા માટેનો અને એના મનને સાચવવા માટે ભાગોળ પાસે એ નિત્ય સેવા કરાવતા હતા. ભાગોળના પ્રારબ્ધમાં પૂર્વ જન્મના મહાપાપો ને કારણે રક્તપિત્ત જેવા મહારોગનું દુઃખ લખાયું હતું. પરંતુ તે ખૂબજ ભાગ્યશાળી કે એમને સાઈબાબા જેવા મહાપુરુષનો સહવાસ મળ્યો. બાબાની લેંડીબાગની ફેરી નીકળે એટલે ભાગોળ છત્ર ધરીને સાથે સાથે પાછળ ચાલતા જ હોય. ભાગોળનું શરીર રક્તપિત્તથી ભરેલું હતું. પરંતુ બાબાની સેવા કરવામાં તેમનો નંબર પહેલો હતો. દરરોજ વહેલી સવારે ઉઠીને જેવા બાબા ઘૂણીની બાજુના સ્થંભને ટેકો લઈને આરામથી બેસતા કે તરત જ ભાગોળ જેને બાબા ‘ભાગ્યા’ કહીને બોલાવતાં તે સેવા કરવા માટે હાજર થઈ જતો. તેમનું કામ હતું કે હાથ પગના પાટા છોડવા તથા તે જગ્યાના માંસલ ભાગોને માલિશ કરવું અને એ જગ્યા ઉપર ચોખ્ખું ધી ચોપડવું. પૂર્વજન્મના મહાપાપી ભાગોળ શિંદેનું આખું શરીર ચીડ ચઢે એવું હતું. આવું જેનું દુઃખાગ્ય હતું છતાંય એના નસીબે બાબાની સેવા કરવાનો ઉત્તમ મોકો

તેને હાથ લાગ્યો હતો. સેવા કરવા માટે કોઈ પણ આવે પરંતુ સાઇબાબાએ ક્યારેય કોઈનીય સાથે અયોગ્ય વ્યવહાર કર્યો ન હતો. ઉલટાનું તેઓ સાથે ખૂબ પ્રેમથી વર્તતા. આ વિષય ઉપર ભીમબાઇ અને દગડુભાઉના બે ઉદાહરણો વિષે સંસ્થાએ પ્રકાશિત કરેલ પોથીમાં સવિસ્તર વર્ણન કરેલું છે. (ઓ. ૮૧-૯૯)

શ્રી સાઇબાબાની અગાધ લીલાઓનું હું શું વર્ણન કરું ! શિરડી ગામમાં એકવાર ગાંઠિયો જ્વર-પ્લેગનો વાવર ચાલ્યો. એ વખતે જે અમત્કાર બન્યો તે સાંભળો. દાદાસાહેબ ખાપરોનો નાની ઉંમરનો છોકરો બળવંત પોતાની માતા સાથે સાઇબાબાનો સહવાસ માણતો હતો. એક તો કુમળુ બાળક અને તેમાં તાવ ચડ્યો. માનું હૃદય દ્રવી ઉઠ્યું. અને તેમનું મન અસ્વસ્થ થયું. રહેવાનું ઠેકાણું તો છેક અમરાવતી હતું. તેમને થયું કે પાછા અમરાવતી ચાલ્યા જવું. સાંજનો સમય જોઈને તે સ્ત્રી બાબાની આજ્ઞા લેવા માટે આવી. સાંજની લેંડીબાગની ફેરી પતાવીને બાબા વાડા પાસે આવ્યા હતા. ત્યારે તે સ્ત્રીએ બાબા પાસે જઈને તેમના પગ પકડ્યા. અને બનેલી સર્વ બાબતનું નિવેદન કર્યું. મૂળમાં સ્ત્રી સ્વભાવે જ ડરપોક અને તેમાં વળી પોતાના કુમળા બાળકના શરીરની ધ્રુજરીથી થરથર કાંપતું શરીર જેની ધ્રુજરી રોકી શકાતી નહોતી. પ્લેગની બીમારીનો ડર પણ ખૂબજ હતો. તે કારણે બનેલી સર્વ ઘટના તે વારંવાર બાબાને કહેવા લાગી. એ સાંભળી શ્રી બાબાએ સૌમ્ય મૂઢુ શબ્દોમાં જવાબ આપ્યો અને કહ્યું ‘આકાશમાં વાદળો ચઢ્યાં છે, (સંકટ આવ્યું છે) વરસાદ પડશે, ધાન્ય ઉગશે, પાકશે અને વાદળ વિખેરાઈ જશે. માટે ગભરાશો નહીં તેનો અર્થ એકે સંકટ જેમ આવ્યું છે તેવું ચાલ્યું જશે. આવું કહીને પોતાની કફની કમર લગી ચઢાવી પોતાના શરીર પર તાજી તસતસતી ગાંઠો બતાવી. મરઘીના ઇંડા જેટલી ચાર ગાંઠો ચારેબાજુએ હતી. બાબા બોલ્યા, ‘આ જુઓ ! તમારા માટે મને આવું સંકટ ભોગવવું પડે છે.’ બાબાનું આવું દિવ્ય અને અલૌકિક કૃત્ય જોઈને સહુ વિચાર કરતા થઈ ગયા. પોતાના ભક્તોના ખાતર સંત પુરુષો કેવા દુઃખો ભોગવે છે એ સમજવું જરૂરી છે. સંતોનું હૃદય મીણ કરતા પણ વધારે પોચું હોય છે. અંદર અને બહારથી જાણે કે તાજુ માખણ ન હોય ! તેમનો ભક્તો ઉપરનો પ્રેમ પણ નિઃસ્વાર્થ હોય છે. ભક્તો જ એમનાં અને ગુણગોત્ર હોય છે. (ઓ. ૧૦૦-૧૧૦)

એક દિવસે એવું બન્યું કે, નાનાસાહેબ ચાંદોરકર નંદુરબાર છોડીને પંદરપુર જવા માટે નીકળ્યા. નાનાસાહેબ ખૂબ ભાગ્યશાળી હતા. સાઇની અનન્ય સેવાઓ એમને ફળી. પૃથ્વી ઉપરના વૈકુંઠની એટલે કે શ્રીકૃષ્ણ નિવાસી સ્થાનની પ્રાપ્તિ થઈ. એટલું જ નહિ પણ ત્યાં એમની મામલતદારના હોદ્દા ઉપર નિમણૂક થઈ. નંદુરબારમાં હુકમ મળતાં જ સત્વરે હાજર થવાનું હોવાને કારણે ત્યાં જવાની તે તડામાર તૈયારી કરવા લાગ્યા. તેમને મનમાં વિઠોબાના દર્શનની તીવ્ર ઇચ્છા હતી. એટલામાં વિચાર આવ્યો કે સહકુટુંબ સહપરિવાર શિરડી જઈ આવું. શિરડી જ માત્ર પ્રથમ પંદરપુર છે. શ્રી બાબાને નમસ્કાર કરવાં અને પછી જ આગળ જવું. કોઈને ન પત્ર લખ્યો કે કોઈને સંદેશો પણ ન પાઠવ્યો. બધો સામાન બાંધીને ઉતાવળે ગાડીમાં બેઠા. આવી રીતે જે નાનાસાહેબ નીકળ્યા એની ખબર શિરડીમાં કોઈને ન હતી. પરંતુ શ્રી સાઇબાબા બધું જ જાણતા હતા. એમની તો નજર સર્વ સ્થાને હોય છે. નાનાસાહેબ જેવા નિમગાવની સીમમાં પ્રવેશ્યા તેવામાં શિરડીમાં એક મોટો અમત્કાર થયો. બાબા મસ્જિદમાં મહાળસાપતિ, અપ્પા શિંદે અને કાશીરામ દરજી જેવા ભક્તો સાથે વાતો કરતા હતા. એટલામાં બાબા બોલ્યા, ‘આપણે ચારે મળીને ભજન કરીએ.’ પંદરપુર મંદિરના દરવાજા ખુલી ગયા છે. ભજન આનંદથી ચાલુ રાખીએ. શ્રી સાઇબાબા ત્રિકાળજ્ઞાની હતા. નાનાસાહેબ પંદરપુર જવા માટે નીકળ્યા હતા, એ વાતની બાબાને જાણ હતી. નાનાસાહેબ જેવા સીમમાં ‘ઓટલા’ પાસે આવ્યા તે સમયે બાબાને પણ ભજન કરી આનંદ લૂંટવાનો ઉલ્લાસ જાગ્યો.

શ્રી સાઈનું સત્ય ચરિત્ર

ભજન

પંઢરપુરલા જાચાર્યે જાચાર્યે । તિથેચ મજલા રાહ્યાર્યે ॥

તિથેચ મજલા રાહ્યાર્યે । ઘર તે માઝયા રાચાર્યે ॥

(મારે પંઢરપુર જવું છે જવું છે । ત્યાં જ મારે રહેવું છે - જ્યાં મારા પ્રભનું ધામ છે.)

બાબા જાતે ભજન ગાવા લાગ્યા અને પાસે બેઠેલા ભકતો તેમને ગાવામાં સાથ આપવા લાગ્યા અને સહુ પંઢરીનાથ વિઠોબાના રંગમાં રંગાઈ ગયા. એટલામાં નાનાસાહેબ આવી પહોંચ્યા. સહકુટુંબ પગે લાગીને બોલ્યા, 'મહારાજ' હવે આપ અમારી સાથે પંઢરપુર પધારો અને ત્યાં જ રહો. પરંતુ આ વિનંતીમાં જરૂર ન હતી. બાબાની પહેલેથી જ પંઢરપુર જવા માટેની મનઃસ્થિતિનું ભકતોએ નાનાને ઉલ્લાસપૂર્વક વર્ણન કર્યું હતું. બાબાની આ લીલા જોઈને નાનાસાહેબ દંગ થઈ ગયા. અને એમણે ગદ્ગદીત થઈને બાબાના ચરણકમળ ઉપર પોતાનું મસ્તક ટેકવી દીધું, ત્યારબાદ બાબાના આશિવચન અને 'ઉદ્દી' પ્રસાદ ભક્તિ તથા પ્રેમથી માથે ચઢાવી તેઓ પંઢરપુર તરફ જવા રવાના થયા. (ઓ. ૧૧૧-૧૨૫)

આવી અનેક વાતો કહેતાં ગ્રંથનો વિસ્તાર વધશે માટે આ પરદુઃખ નિવૃત્તિનો વિષય આ સાથે સમેટી લઈએ. બાબાના ચરિત્રોનો તો કોઈ અંત જ નથી. આગળના અધ્યાયમાં બાકીના બીજા બધા વિષયોની કથા મારા પોતાના કલ્યાણ માટે કહીશ. મારાથી આ 'હું' પણાની અહમ્ વૃત્તિ મનમાં જીરવાતી નથી. પરંતુ આ હું કોણ ? એ ખાતરીપૂર્વક સમજાવું નથી. સાઈબાબા જાતે જ પોતાનું ચરિત્ર કહેશે, મનુષ્ય જન્મનું મહત્ત્વ સમજાવશે. પોતાની ભિક્ષાના વર્તન ક્રમનું પણ વર્ણન કરશે, બાયજબાઈની ભક્તિ અને પોતાની ભોજન કરવાની રીતની નવાઈ સંભળાવશે. મહાળસાપતિ અને તાત્યા કોતે પાટીલ જોડે બાબા મસ્જિદમાં બધાની સાથે કેવી રીતે સૂતા હતા તે પણ વાત કહેવાશે. હેમાડપંત સાઈબાબાના શરણે આવેલા છે. 'હું ભકતોના પગની જૂતી છે.' એવું તેઓ બોલે છે. એમને માટે સાઈબાબાની આજ્ઞા એ જ આધાર અને પ્રમાણ છે. તેને આધારીત તથા યોગ્ય વર્ણન કર્યું છે. (ઓ. ૧૨૬-૧૩૧)

સર્વનું કલ્યાણ થાઓ. આ પ્રકારે સંત અને સજ્જનોની પ્રેરણા થયેલા ભકત હેમાડપંત રચિત શ્રી સાઈસમર્થના ચરિત્રનો 'વિવિધ કથાનું નિરૂપણ' એ નામનો સાતમો અધ્યાય સમાપ્ત થયો.

શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથને અર્પણ.

॥ અધ્યાય ૮ ॥

નરજન્મ મહિમા, ભિક્ષાત્ર સેવન, બાયજબાઈનું ભક્તિ વર્ણન તથા તાત્યા

મહાળસાપતિનું મસ્જિદમાં શયન

(નરજન્મનો મહિમા, બાબાનું ભિક્ષા માંગીને ખાવું, બાયજબાઈની ભક્તિનું વર્ણન અને તાત્યા કોતે પાટીલ અને મહાળસાપતિનું બાબા સાથે મસ્જિદમાં શયન.)

શ્રી ગણેશજીને વંદન, શ્રી સરસ્વતીને વંદન, શ્રી ગુરુ મહારાજને વંદન, શ્રી કુળદેવતાને વંદન,

શ્રી સીતામાતા અને શ્રી રામચંદ્રજીને વંદન અને શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથ મહારાજને વંદન.

(મૂળ પોથીમાં આ અધ્યાયને અંતે અધ્યાયનો વિષય સમજીને 'શ્રી સાઈસમર્થવિતરણં' આવું લખેલું છે, પરંતુ આ અધ્યાયમાં શ્રી સાઈબાબાનો આ જગતમાં પ્રગટ થયા અંગેનો કોઈ ઉલ્લેખ નથી, એ વિષય આગળ ઉપર ચોથા અધ્યાયમાં આવી ગયેલો છે અને તે અધ્યાયના અંતમાં એવું હેમાડપંતે દર્શાવ્યું છે. અહીં તે ફરીથી ભૂલથી દર્શાવવામાં આવ્યું છે.)

પાછળના અધ્યાયમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે, સાઈબાબાની જાતી કઈ હતી ? તે હિન્દુ હતા કે મુસલમાન હતા ? શિરડીનું ભાગ્ય કેટલું ગહન છે કે જ્યાં બાબાનું પોતાનું સ્થાન થયું ! આરંભમાં બાબા બાલ્યાવસ્થામાં હતા અને આગળ જઈ કેવા પાગલ ફકીર થયા ? પડતર અને રેતાળ જમીન પર એમણે કેવો સુંદર બાગ ઉગાડ્યો અને અમુક સમયબાદ એ જ જગ્યા ઉપર આગળ કેવો સાઈનો વાડો બંધાયો ? તેમજ ઘોતી, ખંડયોગ વગેરે બાબાના અપ્રતિમ ને ગહન ન સમજાય તેવા હઠ યોગોનું વર્ણન પણ થયું. બાબા પોતાના દેહ પર ભક્તોનાં દુઃખ કેટલી બધી જહેમત ઉઠાવી સહન કરતા હતા તે પણ કહ્યું. ભક્તોના રક્ષક સાઈરાય. એમનું કેટકેટલું વર્ણન કરું ? (ઓ. ૧-૪)

હવે સાંભળો નરજન્મનો મહિમા, સાઈબાબાની ભિક્ષાવૃત્તિનું વર્ણન તથા બાયજબાઈની સંત સેવા અને બાબાની ભોજન કરવાની આશ્ચર્યકારક પદ્ધતિ તેવી જ રીતે તાત્યા કોતે પાટીલ, શ્રી બાબા અને મહાળસાપતિ એ ત્રણેય કેવી રીતે મસ્જિદમાં સૂતા હતા અને કેવી રીતે બાબા રાહતાના ખુશાલચંદ મારવાડીને ત્યાં ઘરે જતા હતા તે બધી સવિસ્તાર વાતો. (ઓ. ૫-૮)

દિવસ રોજ ઊગે છે અને આથમે છે અને વર્ષોનાં વર્ષો આમને આમ નીકળી જતાં હોય છે. અડધો જન્મ તો ઊંઘવામાં જ પસાર થઈ જાય છે અને બાકી રહેલો સમય સારી રીતે ભોગવી શકાતો નથી. બાળપણમાં બાળકીડા અને રમત ગમતમાં ધ્યાન હોય છે અને તરુણ અવસ્થામાં જીવાન સ્ત્રીનો આશક્ત હોય છે. ઘડપણમાં અશક્તિ અને રોગોથી સદાય ત્રાસેલો એવો આ મનુષ્યજન્મ હોય છે. જન્મ લીધા બાદ શરીર વધારવું, શ્વાસોશ્વાસ લેતાં રહેવું અને ખૂબ લાંબુ જીવવું એ કંઈ જન્મની સાર્થકતા ન કહેવાય. પરમાત્માની પ્રાપ્તિ કરવી એ જ નરજન્મની સાચી શ્રેષ્ઠતમ કૃતિ ગણાય છે. કૂતરાઓ પણ પોતાનું પેટ ભરી લેતાં હોય છે, અને બચ્ચાં પણ પેદા કરતાં હોય છે. તો પછી નરદેહનું મહત્ત્વ શું છે ? શું

પશુ અને માનવની અવસ્થા સરખી જ સમજવાની ? જો એમ જ હોય તો આ નરજન્મ અર્થ વિનાનો છે. મનુષ્ય પ્રાણી મુક્ત છે, તે સ્વતંત્ર હોવા છતાં તેને કોઈ પણ પ્રકારની બીક નથી તે શાશ્વત અને અવિનાશી છે એવી સમજણ કેળવવી એ જ આ જન્મની સફળતા છે. ‘હું ક્યાંથી આવ્યો, હું કોણ છું નરજન્મનું ધ્યેય શું છે ?’ આ સર્વનો જે મર્મ જાણતો થાય છે, એ જ ડાહ્યો માણસ છે. તે સિવાયનો બધો પરિશ્રમ અર્થહીન છે. (ઓ. ૯-૧૬)

અખંડદીપની જ્યોત પ્રગટાવ્યા પછી તે છેક બુઝાઇ જાય ત્યાં સુધી એક જ સરખી દેખાય છે, પણ દરેક ક્ષણે જુદી દેખાય છે. તેવી જ આપણા દેહની સ્થિતિ હોય છે. બાળપણ, તરુણ અવસ્થા અને ઘડપણ એ સર્વે પ્રકટ પણે દેખાય છે, પરંતુ સમજાય તે પહેલાં આવીને જતા રહે છે. જ્યોત દેખાય છે, તે જ ક્ષણે નાશ પામે છે. તેની સ્થિતિમાં સતત ફેરફાર થતો હોવા છતાં પણ તે એક જ દેખાય છે. તે જ પ્રમાણે આપણો આ દેહ એક ક્ષણે છે, અને બીજી ક્ષણે નથી તેમ છતાં એક સરખો જ જણાય છે. આ દેહ મળમૂત્રની નાળી જેવો અને ગંદા કફ, પડ્ડ અને લાળ જેવા પદાર્થોથી ખદબદતો છે. મરણની દરેક પળે રાહ જુએ છે. એવો મનુષ્યના શરીરમાં કૃમિ અને સૂક્ષ્મ કીડાઓનું ઘર છે, લોહી, સ્નાયુઓ, હાડકાં અને ચામડાનું બનેલું હાડપીંજર છે. જેને લીધે આ શરીરને કોઈ આકાર છે. મળ અને મૂત્ર જેવી ગંદી વસ્તુઓથી ગંધાતો ખાડો છે. ખરેખરમાં હર એક જીવ માત્ર માટે એક સકંજો અથવા તો ગળામાં લટકાવેલું ગાળીયુ છે. ચામડી, માંસ, લોહી, સ્નાયુ, ચરબી, મજ્જા, અસ્થિ, વાયુ અને જનનેન્દ્રિય જેવાં અપવિત્ર અંગો સાથેનું મળેલું અલ્પ આયુષ્ય એ જ આ માનવશરીર છે. આવો આ નરદેહ ભલેને નશ્વર અને ક્ષણભંગુર હોય છતાં પણ ‘મંગલ-ધામ’ પરમેશ્વર કહેવાય આ જ શરીરથી પ્રાપ્ત થાય છે. (ઓ. ૧૭-૨૪)

કેવળ કલ્પના કરવાથી ભયંકર બીક લાગે છે, એવો આ જન્મ મરણનો ફેરો સદાને માટે પાછળ પડ્યો છે. કોઈને ખબર પણ પડી નહીં તે રીતે એકાએક પ્રાણ નીકળી જાય છે. કેટલાય રાત દિવસ આવે છે, અને જાય છે પરંતુ તેનું ધ્યાન કોણ રાખે છે ? માર્કંડ ઋષિએ ખૂબ જ લાંબુ આયુષ્ય પ્રાપ્ત કરેલું તેમને પણ કાળ છોડતો નથી. એવા ક્ષણભંગુર નરદેહને સંતોની કથાવાર્તા સાંભળવાથી એને બાંધી શકાય છે. બાકીનો સમય વ્યર્થ જાય છે. આવી જાણકારી જેને થઈ તે જ જન્મ લઈને પોતાનું હિત સાધી શકે છે. પરંતુ સ્વયંનો અનુભવ થયા વીના વિશ્વાસ બેસતો નથી. આ પ્રકારના અનુભવો મેળવવા માટે ઘણો પ્રયત્ન કરવો પડે છે. તેમ છતાં શાશ્વત સુખોની ઇચ્છા રાખનારા જીવોએ આ વૈભવ અને ઐશ્વર્ય પ્રાપ્ત કરવો જોઈએ. સંતતિ, વૈભવ અને પૈસો વગેરે વસ્તુઓ સમુદ્રની માફક મનુષ્યની ચારે બાજુએ ઘેરાયેલો હોય અથવા પૃથ્વી ઉપરનું અમર્યાદિત રાજ્ય પણ ઇશ્વર કૃપાથી પ્રાપ્ત થયું હોય તેમ છતાં માણસ મનથી અસંતુષ્ટ અને અતૃપ્ત જ રહે છે. શાશ્વત સુખ અને શાંતિ પ્રાપ્ત કરવાનું ધ્યેય ચિત્તમાં રાખીને તથા સર્વ પ્રાણી માત્રમાં પરમેશ્વરના દર્શન કરવા તેવી ઉપાસના પરમ પદની પ્રાપ્તિ કરાવે છે. ચામડી, માંસ, લોહી અને હાડકાં એને જોડીને આ મનુષ્યદેહનું હાડપીંજર તૈયાર થયેલું છે. એને પરમાર્થ પ્રાપ્તિ માટે મોટી અડચણ હોય છે. એનું હાડમાંસના શરીરમાંથી મમત્વ છોડી દો. તેને ફક્ત તમારો સેવક જ સમજો. તેનું વધારે મહત્ત્વ આંકશો નહીં અને સતત લાડ પણ કરશો નહીં. તે સાથે એને નરકનું દ્વાર પણ બનાવશો નહીં. એનું નિર્વાહ પૂરતું અન્ન, વસ્ત્ર આપો તથા તેનું પાલન પોષણ કરીને જન્મ મરણના ફેરામાંથી છોડાવવા માટે તેને આધ્યાત્મિક પ્રગતિ તરફ વાળો. જન્મ મરણના સંકટ જેવો અને દરેક ક્ષણે વિનાશ તરફ વળેલો તેમજ નિરંતર દુઃખી નરજન્મ જણાય છે તેનાથી મળેલું ક્ષણિક સુખ શું કામનું ? વીજળીને જુઓ તે હમણાં છે અને તરત જ ગાયબ થઈ જાય છે. સમુદ્રનાં મોજાંને જુઓ તે ક્ષણ પૂરતા જ ટકે છે. તેવી જ રીતે આ દેહસુખ ક્ષણિક અને

અલ્પ સમય પૂરતો છે. માટે તે વિષે થોડો વિચાર કરવો જોઈએ. દેહ, ઘરબાર, બાળબચ્ચાં, પત્ની અને જાતપાતના લોકો આ બધું જ નાશવંત છે એવું સમજતો હોવા છતાં અને સગાં મા-બાપને અંતે ખાંધો આપીને સ્મશાને લઈ જતો હોવા છતાં માણસ પોતે જાગૃત થતો નથી. મરનારની જેમ તે પોતે પણ એક સમયે મરે છે અને જન્મ મરણના ફેરા ફર્યા કરે છે. પરંતુ તે ફેરામાં કયા માર્ગે જવાથી તેનો સુધારો થશે તેનો ક્ષણભર પણ વિચાર કરતો નથી. પોતાના કુટુંબની દેખભાળ પાછળ અને ભરણપોષણ કરતાં કરતાં તેનું આયુષ્ય ઝટપટ વીતી જાય છે. કાળ આ આયુષ્યની માપણી કરવા માટે તત્પર બેઠેલો હોય છે. પોતાના કર્તવ્યને એ કદી પણ ભુલતો નથી. છેલ્લી ઘડી આવી એટલે તે એક ક્ષણ પણ કોઈને માટે રોકાતો નથી. જેવી રીતે એક માછીમાર માછલાં પકડવા માટે દરિયામાં જાળ ફેંકતો હોય છે, તેવી જ રીતે કાળ પણ જાળ ફેલાવે છે. અને જીવાત્મા એમાં માછલાંની માફક તરફડી તરફડીને મૃત્યુનાં મુખમાં પડે છે. (ઓ. ૨૫-૪૦)

સદ્ભાગ્યે સારો સમય પ્રાપ્ત થવાથી અને કોટિ કોટિ પુણ્યો ભેગાં થવાથી આ નરદેહ સંભોગો પ્રમાણે જોડાય છે. માટે યોગ્ય તક પ્રાપ્ત થઈ છે. તેમ સમજીને આપણે પોતાનું ધ્યેય સાધી લેવું. રાજ ભગીરથની જેમ કેવળ કઠીન પ્રયત્નો કર્યા છતાં નરદેહની પ્રાપ્તિ થતી નથી. તે પ્રભુ કૃપા અને પ્રારબ્ધને કારણે મળે છે. માટે એને વ્યર્થ માટીમાં મળવા ન દેવો. આગલા જન્મમાં દેવી પ્રયાસ કરીશું એવું સમજશો તો જાણજો કે એક વખત આ મોકો હાથમાંથી સરી જશે તો ફરી પાછો મળશે, એવું માનવું મુર્ખતા છે. કેટલાં પાપી મનુષ્યો, પુરુષનાં બિન્દાણુંઓમાં ભેગા થઈને સ્ત્રીના રજ દ્વારા તેમના કર્મોથી શરીર ધારણ કરવા માટે પ્રવેશ કરે છે. કેટલાક એના કરતાંય હલકા અને જંગમ વર્ગના હરીફરી શકે તેવાં તેમજ યોનિઓમાં જન્મે છે. તો વળી કેટલાક જીવો પોતાના કર્મ અનુસાર સ્થાવર ભાવમાં હરીફરી ન શકનારા વૃક્ષ, વેલા જેવી યોનિને પ્રાપ્ત થાય છે. જેણે જેવી રીતે જ્ઞાન મળેલું હોય અને જેવાં જેનાં કર્મો હોય તેને તે પ્રમાણે દેહ પ્રાપ્તિનો યોગ સર્જાય છે. તે બાબત શ્રુતિને પણ માન્ય છે. વેદો કહે છે, ‘યથાપ્રજ્ઞં હિ સંભવા’ એટલે પોતાના જ્ઞાનને અનુસરીને જન્મ પ્રાપ્ત થાય છે. જેનામાં જે રીતે જ્ઞાનનો વિકાસ થાય તે પ્રમાણે તેવા જીવને પછીનો જન્મ પ્રાપ્ત થતો હોય છે. ઇશ્વરની લીલા એ તો કલ્પનાની બહારની વસ્તુ છે. એનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું અશક્ય છે. જો કોઈ એકાદ વ્યક્તિને તે અંશમાત્ર પ્રાપ્ત થાય તો તે નરદેહ ધન્ય થાય છે. શ્રેષ્ઠ પુણ્યથી નરદેહ પ્રાપ્ત થાય છે. તેનાથી મહદ પુણ્યથી બ્રાહ્મણના જન્મ થાય છે તથા ઇશ્વર કૃપાથી સાઇનાં ચરણ પ્રાપ્ત થાય છે. તેથી જેને સાઇ શરણ મળ્યું તેને અલભ્ય લાભ મળ્યો છે એમ સમજવું. અનેક પ્રકારની યોનિઓમાં મનુષ્ય યોનિ સર્વશ્રેષ્ઠ ગણાય છે. આપણે ક્યાંથી આવ્યા અને આપણું સર્જન કોણે કર્યું એવા વિચારો મનુષ્ય યોનિમાં જ આવવા શક્ય છે. બીજી યોનિઓમાં આ વિષેની જાણકારી હોતી નથી. અન્ય જીવો જન્મે છે અને નાશ પામે છે. તેમને પોતાની પાછળનો ભૂતકાળ તથા આગળનો ભવિષ્યકાળ અને ચાલુ વર્તમાન પરિસ્થિતિ વિષે તેમજ ઇશ્વરના અસ્તિત્વ વિષે તેમને કંઈ પણ કલ્પના હોતી નથી. (ઓ. ૪૧-૫૧)

આ નરદેહનું નિર્માણ કરીને ભગવાન આનંદિત થયા. તેમને થયું કે વિવેક અને વૈરાગ્ય વડે મનુષ્ય મારું ભજન કરશે. વળી તે મોક્ષ પ્રાપ્તિ માટે વ્રત, તપ, મંત્ર-તંત્ર તથા દાનધર્મ જેવી સાધના કરશે તો તે અવિનાશી નારાયણ થશે. નરદેહ દ્વારા મોક્ષ પ્રાપ્તિનું સાધન આ જગતમાં બીજું કોઈ નથી. જદ્દુગર ખૂબ જ ચતુર હોય છે. તે કોઈ દિવસ ગમાર માણસ સામે ખેલ કરતો નથી. પોતાની કુશળતાનો મર્મ અથવા તો સાર જે જાણી શકે એવાં જ પ્રેક્ષક ગણોની તેને અપેક્ષા હોય છે. ઇશ્વરે પશુ, પક્ષી, વૃક્ષ અને અસંખ્ય જીવજંતુઓનું નિર્માણ તો કર્યું પરંતુ તેને સખેદ આશ્ચર્ય થયું, કારણ કે તેમાના કોઈ તેના સર્જનનો અર્થ સમજી શક્યા નહીં. તેથી પ્રભુને પોતાની કૃતિ અર્થહીન લાગી. ઇશ્વરને થયું ‘મેં આ બ્રહ્માંડનો

વિસ્તાર કર્યો. એમાં ચંદ્ર, સૂર્ય અને તારાઓના અનેક સમૂહ નિર્માણ કર્યા. મારા આ કૌતુક વિષે આ પ્રાણી સૃષ્ટિ જરાપણ કોઈ વિચાર કરતુ નથી. આ મારી વૈભવ સમૃદ્ધિ જાણી શકે એવું કુશાગ્ર બુદ્ધિવાળું સર્જન જ્યાં સુધી ઉત્પન્ન નહિ થાય ત્યાં સુધી મારું આ કાર્ય ખરેખર જ નિરર્થક છે.’ આમ સમજીને પરમેશ્વરે મનુષ્યરૂપી પ્રાણીનું નિર્માણ કર્યું. ‘જે સારમાં સારી બુદ્ધિના હિસાબે મારું સામર્થ્ય જાણી શકે છે. મારો અગાધ વૈભવ મારી અપૂર્વ શક્તિ તેમજ આ સર્વ માયાના ખેલ છે એવું જે બધું આશ્ચર્યપૂર્વક જાણી શકશે, તેને જ જ્ઞાન પ્રાપ્તી થશે. મારું ચિંતન અને ધ્યાન કરશે તેજ આશ્ચર્યપૂર્વક મારો ખેલ નિહાળશે અને ત્યારે જ મારો આ ખેલ પૂર્ણ થશે. પ્રેક્ષકગણોની જે આનંદ સંપન્નતા છે એ જ મારા ખેલની પરિપૂર્ણતા છે. મારા જગત ઉપર શાસન કરવાના કૌશલ્યને જોઈને, માનવી મારું કાર્ય પૂર્ણ થયું છે તેવું માનશે.’ (ઓ. પર-૬૨)

માનવ મનને આનંદ આપનારા કર્મો અને દ્રવ્ય કમાવા માટેના જ પ્રયત્નો કરે તથા શરીરનું પોષણ કરવા પુરતું જ લક્ષ્ય રાખે તે પુરતું નથી. માનવ આયુષ્યની સફળતા બ્રહ્મ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિમાં છે. ઉપનિષદોમાં જે તે બ્રહ્મજ્ઞાન કહ્યું છે તે જીવ અને શિવની અભેદ સ્થિતિનો સાક્ષાત્કાર થયો તે છે. પરમાત્માની ઉપાસના અને ભક્તોનો ભગવાન કહેવાય છે તે પણ એ જ કારણ છે. ગુરુ અને બ્રહ્મ આ બંને જુદી જુદી વસ્તુઓ નથી, આવું અભેદ જ્ઞાન જ્યારે થાય અને એવી જ ભક્તિ સાથે સાથે કરવામાં આવે એટલે માયાને, પાર કરી જવું ખૂબ સહેલું થઈ જાય છે. જે પણ શ્રદ્ધાવાન પુરુષ જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત કરીને આત્મસ્વરૂપમાં મગ્ન થતા હોય છે તેવા ભક્તોને ભાગ્યવાન સમજવા. પોતાના ખરા રૂપનું જેને ભાન નથી, તે અજ્ઞાન દૂર કર્યા વિના પોતાને કૃતાર્થ સમજે તે વિચિત્ર બાબત ગણાય છે. જ્ઞાન અને અજ્ઞાન આ બંને મનોવૃત્તિઓ વિકાર અને મોહ ઉત્પન્ન કરનારી છે. કાંટાથી કાંટો કાઢીને જ્ઞાન અને અજ્ઞાનનું છેદન કરવું જોઈએ. જ્ઞાન વડે અજ્ઞાનને દૂર કરવું અને જ્ઞાન અને અજ્ઞાન પેલે પાર જઈને સ્વસ્વરૂપમાં લીન થવું તે જ મનુષ્ય જન્મનું અંતિમ ધ્યેય છે. જ્યાં લગી વિષયરૂપી તેલની ભૂકી કરવામાં આવતી નથી, અને અજ્ઞાનરૂપી અંધકારના કાજળની રાખ કરવામાં આવતી નથી તથા ‘હું અને મારું’ એ ભાવની એ દિવેટોની હોળી કરવામાં આવતી નથી, ત્યાં સુધી જ્ઞાન પોતાનું તેજ પ્રકાશી શકતું નથી. માનવદેહમાં જે જે કર્મો ટાળવા જેવાં હોય કે ન હોય તે પણ બુદ્ધિથી લીધેલા સંકલ્પ કરીને જ કરેલાં હોય છે એમ સમજવું. આપણે બીજું કંઈ જ કરવાની જરૂર નથી. જાતે સ્વસ્થતાપૂર્વક ઐશ્વર્ય અને આરામ ભોગવવા કે રામનામનું સ્મરણ કરીને ચિંતારહિત તથા ઇચ્છા રહિત થઈ જવું. તે વાત નિશ્ચિત કરી લેવી. શરીરની ઇન્દ્રિયો મન અને બુદ્ધિ એ પણ આત્માની જ ઉપાધી છે. ‘ઉદાહરણ તરીકે જોઈએ તો-ઘટાકાશની બાબતમાં ઘટ અથવા તો ઘડો એ આકાશની ઉપાધિ છે. ઘટાકાશ એ એક મણ જેટલા દાણાને અવકાશ આપે છે. આ ઠેકાણે ઘડો આકાશની ઉપાધિ છે, કારણ કે મણ દાણાને અવકાશ આપનાર જે આકાશ છે તેના સ્વરૂપમાં ઘડાનો પ્રવેશ નથી. ઘડો પૃથ્વી તત્ત્વ છે, માટે તેનામાં અવકાશ આપવાનું સંભવતું પણ નથી. માટે ઘડાનો આકાશના સ્વરૂપમાં પ્રવેશ શક્ય નથી. અને વ્યાપક આકાશથી ઘડામાંના આકાશને જુદું કરાતું હોવાથી તે મણ દાણાને અવકાશ આપે છે તેથી ઘડો આકાશ ઉપાધિ બને છે.’

‘આ ઘડો છે’ એમ કહેતાં ‘ઘડો’ એવા નામવાળો કોઈ પદાર્થ દષ્ટિ આગળ પ્રત્યક્ષ પ્રકટે છે. પરંતુ વિચાર કરવામાં આવે તો ઘડો છે જ નહિ. એ તો ઘડાના રૂપે જણાતી માટી જ છે.’ એ કારણે આત્મા પોતે અનાદિ જન્મ રહિત અને અભોકતા ભોગ નહી ભોગવનાર હોવા છતાં પણ કર્મના ભોગ ભોગવ્યાની આપદા શરીર ઉપર ઓઢી લે છે. આત્માનું ભોગ ભોગવવું એ પોતાની ઉપાધીના હિસાબે હોય છે. મૂળમાં સ્વાભાવિકપણે તો એ અભોકતા જ રહે છે. આને માટે ન્યાયશાસ્ત્રમાં અન્વય વ્યતિરેક અસ્તિત્વ બતાવીને અને અભાવ બતાવીને પ્રતિપાદીત કરેલાં પ્રમાણ અને પુરાવા આપેલાં

છે. આ રહસ્ય જાણીને જે કર્મ બુદ્ધિના હિસ્સામાં આવે તેવાં કર્મ બુદ્ધિને સોંપવા, મનના કામકાજ પણ એના જ હાથમાં સોંપવા. અને પોતે નિષ્કર્મ કર્તા તેમ વર્તવું. પોતાના વર્ણના અને આશ્રમોનાં કર્તવ્ય પ્રમાણે સર્વ વિધિ અને આચરણનું પાલન કરવું. સદાય આત્મા એટલે શું અને પરમેશ્વર સિવાયના બીજા બધા પદાર્થો એટલે શું ? એ વિચારોનું મનન કરવું. આ જ નરદેહનું અંતિમ સાધ્ય છે, આત્મ સ્વરૂપમાં જ લીન થવું એટલે સમજવું કે મનને સુખ અને સંતોષ પ્રાપ્ત થશે. ચારે પુરુષાર્થ સાધવા માટે મનુષ્ય દેહ સિવાય બીજું કોઈ સાધન નથી. જે મનુષ્ય અભ્યાસ કરવા તત્પર હોય છે, એમને નારાયણપદ પ્રાપ્ત થાય છે. માટે જ જ્યાં લગી આ દેહ પડતો નથી, ત્યાં સુધી આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા માટે પ્રયત્ન કરતા રહેવું. મનુષ્ય જન્મની એક પણ ક્ષણ નકામી જવા દેશો નહીં. (ઓ. ૬૩-૭૮)

સમુદ્રનું ખારું પાણી જેમ મેઘનાં વાદળોમાં રૂપાંતરીત થાય છે કે એનું પાણી મીઠું બની જાય છે. તેવી જ રીતે ગુરુચરણમાં શરણું લેતાં પોતાનાં દુઃખોનું સુખમાં રૂપાંતર થઈ જાય છે. આવા મનુષ્યદેહની સદ્ગતિ ગુરુ સિવાય બીજા કોઈની પાસેથી સમજાતી નથી. ગુરુ જ્યારે હાથ પકડે છે ત્યારે જ જડ અને મંદ જીવાત્માઓનો ઉદ્ધાર થાય છે. મંત્ર, તીર્થક્ષેત્ર, દેવ, બ્રાહ્મણ, જ્યોતિષી, વૈદ્ય અને સાતમો ગુરુરાજ આ સઘળાં સ્થાનોમાં શ્રદ્ધા જ ફળે છે. તે સૌમાં જેવી પરીપકવ શ્રદ્ધા હોય તે પ્રમાણે યશ અને સિદ્ધિ થોડી કે વધુ પ્રમાણમાં પ્રાપ્ત થાય છે. સંત પુરુષો મોક્ષ પ્રાપ્તિ ઇચ્છતા મુમુક્ષુ જનોને તેને યોગ્ય બનાવે છે અને મુક્તિ અપાવે છે. સંતો અવ્યક્ત સ્થિતિએ પહોંચેલા હોવા છતાં વ્યક્ત થઈને પરોપકાર માટે કાર્ય કરતા હોય છે. વ્યાખ્યાનો આપીને કે પુરાણો લખીને જે કાર્ય પૂરાં થતાં નથી, તે સત્પુરુષોના માત્ર આચરણથી સરળતાપૂર્વક સિદ્ધ થતાં હોય છે. સંતોનું હલનચલન અને વર્તન એ જ જાણે કે મૌન ઉપદેશ હોય છે. ક્ષમા, શાંતિ, નિઃસંગતપણું તેમજ ભૂત દયા, પરોપકાર અને ઇન્દ્રિયનિગ્રહ તથા નિરહંકારતા આ બધી વાતો આચરણમાં લાવનારો મનુષ્ય ભાગ્યે જ જીવે મળે છે. જે પુસ્તકો વાંચીને પ્રાપ્ત નથી થતું તે એકાદી સંત વિભૂતીના આચરણ અને વર્તનથી પ્રાપ્ત થાય છે. અનંત તારાઓનો સમૂહ જે કરી શકતો નથી તે કામ એકલો સૂર્ય જ કરતો હોય છે. તેવા જ વિશાળ મનના ઉદાર સંતો છે. એમની સહજ ક્રિયા અનંત જીવોને બંધન મુક્ત કરી અત્યંત સુખ પહોંચાડે છે. (ઓ. ૭૯-૮૭)

આમાના જ સાઇમહારાજ એ એક ઐશ્વર્ય યુક્ત શ્રીમંત અને શ્રેષ્ઠ સંત હતા. પરંતુ એમની વર્તણૂક એક સાદા ફકીર જેવી હતી. તેઓ સર્વદા આત્માના આનંદમાં રંગાયેલા રહેતા. જેમની સર્વે માટે સમદ્રષ્ટિ અને વર્તાવ સતત કાયમ રહેતો હતો તથા જેમની પાસે હું અને મારા પણાની કોઈ વાત ન હતી. તેમના મનમાં જીવ માત્ર માટે સદાયે દયા હતી અને તેઓ સર્વ પ્રાણીઓમાં મૂર્તિમંત ભગવાનને જ જોતા હતા. તેમને સુખ મળતાં હર્ષ થતો ન હતો કે દુઃખ પ્રાપ્ત થતાં કદી શોક થતો ન હતો. તેમને મન માટે શ્રીમંત અને ભિખારી એક સરખા જ હતા. એમની અજબ લીલાઓ કંઈ સામાન્ય થોડી હતી ? જેમની ફક્ત ભ્રમરના ઇશારે એક જ ક્ષણમાં ભિખારીને શ્રીમંત કરી શકે એવા સક્ષમ હોવા છતાં તેઓ ખભા ઉપર ભિક્ષાની ઝોળી લઈને ઘરે ઘરે ફરતા હતા. બાબા ભિક્ષુક હોવા છતાં જે ઘર જઈને કહેતા ‘છોકરી લાવે એક ચોથીયું ભાખરી’ તો તે ઘરના મનુષ્યો ધન્ય ધન્ય થઈ જતા. એક હાથમાં પાણી પાવા માટેનું વાસણ ટમ્બલર લઈને અને બીજા હાથમાં ભિક્ષાની ઝોળી સાથે પોતે જ નક્કી કરેલાં ઘરમાં ભિક્ષા માટે ફરતા હતા. શાકભાજી, દાળ, દૂધ, છાશ વગેરે પદાર્થો મનુષ્યો એક જ ટમ્બલરમાં રેડતા હતા. જુઓ તો ખરા આ ખાવાનો પ્રકાર કેવો છે ! રાંધેલો ભાત અથવા ભાખરી માટે તેઓ ઝોળી ફેલાવતા હતા. તેમને જુદા જુદા પદાર્થોનો સ્વાદ માણવાની ઇચ્છા તો વળી ક્યાંથી થાય ? તેમની જીભને

સ્વાદ આપવાનો લોભ જ ન હોય, તો પછી મનમાં તો તેની ઇચ્છા કેવી રીતે ઊઠે ? યોગાનુયોગે જે કાંઈ ઝોળીમાં પડે તે જ આઈને તૃપ્ત થઈ જવું અને તે સ્વાદિષ્ટ છે કે સ્વાદ વગરનું છે તેનો વિચાર સુદ્ધાં નહીં કરવાનો તેવો તેમનો સ્વભાવ હતો. જીભ દ્વારા તેમને સ્વાદ લેવાની તેનું માત્ર હોંશ ન હતી. તેઓ દિવસના સમયે દરરોજ ભિક્ષા માંગીને લાવેલા પદાર્થોનો ઉદર નિર્વાહ કરીને સંતોષપૂર્વક રહેતા હતા. બાબા ભિક્ષા પણ કંઈ નક્કી કરેલા નિયમિત સમયે થોડાજ મેળવતા હતા ? જ્યારે મનમાં આવે ત્યારે તે માંગતા, કોઈકવાર તો એક દિવસમાં તે બાર વખત ભિક્ષા માંગવા માટે જતા હતા. આમ જે કંઈ અન્ન લાવતા હતા તે મસ્જિદની કુંડીમાં મૂકતા. એમાં જ કાગડા અને કૂતરાંયે આવીને ખાતાં પરંતુ એમને પણ કદી ભગાડતા નહીં. મસ્જિદ અને આંગણું સાફ કરવા માટે જે વ્યક્તિ ઝાડું વાળવા માટે આવતી તે પણ એમાંથી દશ બાર ભાખરી પોતાના ઘરે લઈ જતી. તે બાબતમાં તેમણે કોઈની ઉપર પ્રતિબંધ મુક્યો ન હતો. જેમને કૂતરાં બિલાડાંને હડે હડે કરવું તે સ્વપ્નમાંય અબર ન હતી. તે ગરીબ ગુરબાઓને થોડી જ ના કહેવાના હતા ? ખરેખર બાબાનું જીવન ધન્ય હતું. શરૂઆતમાં તેઓ ‘ગાંડો ફકીર’ના નામથી લોકોમાં જાણીતા હતા. ભાખરીના ટુકડા માંગીને જે પેટ ભરે એને વળી મોટાઈ કેવી ? તેઓ શરૂઆતમાં ફકીર હોવા છતાં પોતાના હાથ વડે પૈસા વહેંચવામાં ઉદાર હતા. બાબા નિરપેક્ષ અને પણ પ્રેમાળ હતા. તેઓ બહારથી ચંચળ દેખાતા પણ અંદરથી એકદમ શાંત વૃત્તિના હતા. આ રીતે તેમની ન સમજાય તેવી કળા અને ચતુરાઈ હતી. (ઓ. ૮૮-૧૦૪)

આ વિસ્તારના ગામડાના કેટલાક લોકો પહેલેથી જ દયાળુ અંતઃકરણના હતા. તેઓ તેમને મહંત અથવા તો શ્રેષ્ઠ દર્બના સાધુ માનતા હતા. તાત્યા કોતે પાટીલની ‘મા’ કે જેઓનું નામ બાયજબાઈ હતું. તે માથા ઉપર ટોપલીમાં ભાખરીઓ લઈને ભરબપોરે જંગલમાં કોસ કોસ સુધી ભટકતી, અને ગીચ ઝાડી ઝાંખરમાં જઈને આ ગાંડા ફકીરને શોધી કાઢીને પગે પડતી. એમની ભલમનસાઈની કેટલી મોટાઈ ! ભર બપોરે જંગલમાં ફરીને લુખી સુખી ભાખરી સાથે લઈ જઈ બાબાને કોળિયા ભરાવતી. એવી એની તપશ્ચર્યા હતી. તે વાતને બાબા મૃત્યુ પર્યંત ભૂલ્યા ન હતા. તેની સેવાઓ યાદ રાખીને તેનાં છોકરાનું બાબાએ કલ્યાણ કર્યું. આ સ્ત્રી પુરુષના જોડાને ફકીર પ્રત્યે દૃઢ ભક્તિ હતી. ફકીર જ તે બંનેના દેવ હતા. આખરે દેવ તો ભક્તોનો જ હોય ને ? ફકીર ધ્યાનસ્થ બેઠેલા રહેતા. બાયજબાઈ ટોપલીમાંથી રાંધેલા પદાર્થો પીરસીને પ્રયત્ન પૂર્વક બાબાને જમાડતાં. બાબા સદાય કહેતા કે, ‘ફકીર જ અવ્વલ બાદશાહી હોય છે. ફકીરી કાયમની રહે છે જ્યારે શ્રીમંતાઈ ક્ષણમાં નાશ પામે છે.’ ત્યારબાદ બાબાએ વનમાં ભટકવાનું છોડી દીધું અને ગામમાં આવીને રહેવા લાગ્યા. મસ્જિદમાં અન્ન ગ્રહણ કરવાની શરૂઆત કરી. આમ કરીને તેમણે બાયજબાઈનું કષ્ટ ઓછું કર્યું. આ નિયમ તે વખતેથી બંનેએ ચાલુ કર્યો હતો. તેને તે પ્રમાણે તેમના પછી તેમના પુત્ર તાત્યાએ પણ ચાલુ રાખ્યો. (ઓ. ૧૦૫-૧૧૪)

સંતો તો ધન્ય હોય છે કારણ કે તેમના હૃદયમાં એકસરખું વાસુદેવનું સ્મરણ ચાલું હોય છે. તેવી જ રીતે તેમના ભક્તોના ભાગ્યને પણ ધન્ય છે કે જેઓને આવા સંતોના સમાગમનું ઐશ્વર્ય પ્રાપ્ત થયેલું હોય છે. તાત્યા કોતે પાટીલ મહાભાગ્યવાન અને મહાળસાપતિતો મોટા પુણ્યવાન કહેવાય કારણ કે બાબાના સહવાસનું માન બંને એક જ સરખું ભોગવતા હતા. તાત્યા અને મહાળસાપતિ મસ્જિદમાં સૂતા હતા. તેઓની બંનેની ઉપર બાબાનો અનુપમ પ્રેમ એકસરખો જ હતો. પૂર્વ, પશ્ચિમ અને ઉત્તર આવી ત્રણેય દિશામાં ત્રણેયનાં માથા રહેતા. અને તેમના પગ એકબીજાની સાથે વચમાં જોડાયેલા રહેતા. આ રીતે તેમના બિછાનાં બીછાવીને તેઓ ગામગપાટા ચલાવતા. જો એકાદ જણને ઝોકું

આવી જ્ય તો બીજને ઉઠાડવો પડતો. તાત્યા ધોરવા લાગે એટલે તેને બાબા અચાનક જ જગાડતા. તેઓ તેને ઊંઘો, છત્તો કરીને તેનું માથું પકડી રાખતા. મ્હાળસાપતિની મદદથી તેઓ બંને ભેગા થઈ તાત્યાને દબાવી રાખતા. અને પગ પકડી રાખતા અને એની પીઠ રગડતા. આવા આત્મીય સંબંધે તાત્યા સતત ચૌદ વર્ષ મસ્જિદમાં બાબા સાથે સૂતા હતા. તેઓ કેટલા ભાગ્યશાળી, અને કેટલા ભાગ્યશાળી તે દિવસો હતા. તે અંગેની યાદ તેમના મનમાં સતત રમતી હતી. તેઓ માબાપને ઘરમાં છોડીને અને બાબાના પ્રેમથી વશ થઈને તેઓ મસ્જિદમાં સૂતા હતા. એવા દિવ્ય પ્રેમનું કેવી રીતે માપી શકાય ? અને તે પ્રેમની કિંમત કેવી રીતે અંકાય ? આગળ ઉપર એમના પિતાનો સ્વર્ગવાસ થતાં તાત્યા ઘરસંસારમાં પડયા. તેઓ પોતાના ઘરના કર્તાહર્તા તથા એક માત્ર પુરુષ હોવાથી અને પતિ હોવાને કારણે તેઓ પોતાને ઘેર સૂવા લાગ્યા. જેમની આવી નિષ્ઠાવાન ભાવના હશે તેનેજ સાઇબાબાનો અનુભવ નહીં માગતાં મળશે. ભક્તોને તે અમત્કાર દેખાય છે. (ઓ. ૧૧૫-૧૨૫)

એવી જ રીતે રાહતાના ખુશાલચંદ નામના એક શ્રીમંત જેઓ ગામના નગરશેઠ હતા અને બાબાના તે પરમ ભક્તા હતા. જેવી રીતે પ્રખ્યાત ગણપત કોતે પાટીલ બાબાના ખૂબ જ ગમતા માણસ હતા, એવી જ રીતે ખુશાલચંદના કાકાનો દીકરો ચંદ્રભાણ શેઠ બાબાનો ખૂબ લાડીલો હતો. જાતના ભલે તેઓ મારવાડી હતા. છતાં બાબાને માટે તેમનો પુષ્કળ આદર અને પ્રેમ હતો તથા ખેંચાણ હતું. તેઓ એકબીજને વારંવાર મળતા હતા અને જ્યારે જ્યારે મળતા ત્યારે પ્રેમથી ભેટતા હતા. ઇશ્વર ઇચ્છાથી કુટુંબના વડીલ ચંદ્રભાણ શેઠ સને ૧૯૧૧માં મરણ પામ્યા, છતાં બાબા તે કુટુંબને કદી ભૂલ્યા નહીં. ઊલટાનો એમનો પ્રેમ એ કુટુંબ તરફ બમણો વધ્યો. ત્યારબાદ તેમના ભત્રીજા ખુશાલચંદ ઉપર બાબાનો પ્રેમ વધતો જ ગયો અને જ્યાં સુધી બાબાના શરીરમાં પ્રાણ હતો ત્યાં સુધી તે રાત દિવસ તેમના કલ્યાણ માટે જાગૃત રહ્યા. શિરડીથી દોઢેક માઇલ દૂર રાહતામાં બાબા કોઇકવાર બળદગાડામાં તો વળી કોઇકવાર ઘોડાગાડીમાં પ્રેમથી તેની સાથે જતા હતા. ગામલોકી ઢોલ, ત્રાંસા, વાજિંત્રો વગાડતા અને સામે ગામના પાદરે આવી બાબાનું સ્વાગત કરતા. અને પ્રેમથી મળતા તથા બાબાને સાષ્ટાંગ નમસ્કાર કરતા. પછી ત્યાંથી ઉત્સાહભેર વાજતેગાજતે અને ભક્તિભાવથી તેઓ બાબાને ગામમાં લઈ જતા હતા. ત્યારબાદ ખુશાલચંદ બાબાને પોતાને ઘેર લઈ જતા, અને ફરાળ કરાવીને તેમને આસન ઉપર બેસાડતા. તેઓ જૂની પુરાણી વાતો કાઢીને એની યાદ એકબીજને કહેતા અને એનાથી એમને જે આનંદ મળતો તેનું વર્ણન કોણ કરી શકે ? આ પ્રમાણે મોજથી ગામગપાટા મારીને અને ફરાળ કરીને બાબા પોતાના સાક્ષીઓ સાથે શિરડીમાં પાછા ફરતા. (ઓ. ૧૨૬-૧૩૬)

એક બાજુ રાહતાગામ અને બીજી બાજુ નિમગાંવ હતુ જ્યાં બાબા સાહેબ ડેંગળેને ઘેર બાબાની ફેરી રહેતી. આ બે ગામની વચ્ચે બાબા જ્યાં રહેતા હતા તે શિરડી ગામ હતું. તેને મધ્યબિંદુ ગણવામાં આવે તો આ બે ગામની આગળ બાબા સ્થૂળ દેહથી અને તેમણે દેહત્યાગ કર્યો ત્યાં સુધી ક્યારેય આગળ ગયા ન હતા. છતાં એમને માહિતી તો બધી જ જગ્યાની રહેતી હતી. તે બીજે ક્યાંય જતા નહીં અને રેલગાડીનાં તો દર્શન પણ નહોતા કર્યાં. તેમ છતાં ગાડીઓના આવવા જવાનાં સમયપત્રક તેમને મોઢે રહેતા. ગાડીનો સમય સાચવવા ભક્તો ઘણીવાર ઉતાવળ કરતા પરંતુ બાબાની આજ્ઞા લીધા વગર કોઈએ જવાનું ન હતું. અને ઉતાવળમાં આજ્ઞા માંગવા જતા ત્યારે બાબા કહેતા કે, 'હવે ઉતાવળ કેમ કરો છો ?' તે સાંભળી ભક્તો જવાબ આપતા કે 'બાબા ! હવે જે ઉતાવળ ન કરીએ તો મારી મુંબઈની ગાડી છૂટી જશે અને નોકરીમાં રજા પડશે તથા મારો સાહેબ મને કાઢી મૂકશે.' ત્યારે બાબા કહેતા કે,

‘અહીંયા બીજે કોઈ જ સાહેબ નહીં, અહીં તો ફકીર માઈ જ સાહેબ છે. માટે આટલી દોડાદોડી શા માટે કરો છો ? જવ જરા ભાખરીના બે ટુકડા ખાઈને બપોરે નીકળજો.’ કોની હિંમત હોય કે બાબાની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરે ? અને તેમના શબ્દોનો અનાદર કરે ? નાના મોટા તેમજ ડાહ્યા અને સમજદાર અનેક લોકોને આનો અનુભવ હતો. જેણે જેણે આજ્ઞા માની તેઓ કદી ગાડી ચૂક્યા નહિ. પણ જેઓએ આજ્ઞા ન માની તે દરેકને જાતજાતના અને ભાતભાતના વિચિત્ર અનુભવોનો સામનો કરવો પડ્યો હતો. (ઓ. ૧૩૭-૧૪૪)

અનેક લોકોને એક પછી એક એમ નવા નવા અને આશ્ચર્યકારક અસંખ્ય અનુભવો થયા. તેમને હું ટૂંકાણમાં કહીશ. હેમાડપંત સાઈચરણમાં શરણે આવ્યા છે. આગળના અધ્યાયમાં આ જ વાતોનું વર્ણન થશે. પોતાના ગામે પાછા જતી વખતે બાબાનું અનુમોદન જરૂરી હતું. જેમને આજ્ઞા મળે તેઓ જઈ શકતા અને આજ્ઞા ન મળે તો તેઓએ રહી જવું પડતું. જેઓ ન માનતા તેઓ સંકટમાં પડતા. આગળના અધ્યાયમાં આ અંગે આપણે થોડી વાતો કરીશું. તેવું જ બાબાની ભિક્ષાવૃત્તિનું ઘરે ઘરેથી માંગી લાવેલું આજીવિકા ખાતર અન્ન અંગિકાર શા માટે કરેલું ? અને ‘પંચપાતકો’નું ધોવાઈ જવું એટલે શું ? એમાંની કંઈક વાતો આગળ ઉપર કહેવામાં આવશે. માટે શ્રોતાજનોનાં ચરણોમાં આગ્રહથી અને વિનંતીથી જણાવું છું કે તેઓએ પોતાનું કલ્યાણ કરવા માટે આ સાઈચરિત્ર હંમેશા સાંભળવું. (ઓ. ૧૪૫-૧૪૯)

સર્વનું કલ્યાણ થાઓ. આવા પ્રકારે સંત અને સજ્જનની પ્રેરણા પામેલા, ભક્ત હેમાડપંત રચિત સત્ય

ચરિત્રનો ‘નરજન્મ મહિમા, ભિક્ષા અન્નું સેવન, વ્યાજબ્યવ્યાઈની ભક્તિનું વર્ણન તથા તાત્યા અને

મહાજસાપતિનું બાબા સાથે શયન’ આ નામનો આઠમો અધ્યાય સમાપ્ત થયો.

શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથને અર્પણ.

॥ અધ્યાય ૯ ॥

આજ્ઞા, અવજ્ઞા, વિધન, ભિક્ષાવૃત્તિ, પંચપાતક આદિ પાપોમાંથી

મુક્તિ તથા ભક્ત તર્પડની કથાનું નિરૂપણ

(બાબાની આજ્ઞાના ઉલ્લંઘનને કારણે ઉભા થનારાં વિધનો, બાબા દ્વારા ભિક્ષા માંગીને લોકોનાં પંચપાતક આદિ પાપોનો નાશ કરવો અને ભક્ત તર્પડની કથાનું વર્ણન.)

(મૂળ મરાઠી પુસ્તકમાં અધ્યાયને અંતે વિષય લખ્યો નથી. તે ભૂલથી લખવાનો રહી ગયો હશે. માટે અધ્યાયને અંતે ઉપરોક્ત વિષય દર્શાવાયો છે.)

શ્રી ગણેશજીને વંદન, શ્રી સરસ્વતીને વંદન, શ્રી ગુરુ મહારાજને વંદન, શ્રી કુળદેવતાને વંદન,
શ્રી સીતામાતા અને શ્રી રામચંદ્રજીને વંદન અને શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથ મહારાજને વંદન.

આગળ કહેવાયેલી કથાના અનુસંધાનમાં બાબાની આજ્ઞા લીધા કે માન્યા સિવાય ભક્તો જ્યારે પોતાને ઘેર પાછા ફરતા હતા ત્યારે એમને રસ્તામાં કેવી મુશ્કેલીઓ પડેલી તેનું વર્ણન કરાશે. તેજ રીતે ભક્તોના કલ્યાણ માટે પંચપાતકો- પાંચ પાપો જેવા કે દળવું, ખાંડવું, ચૂલો સળગાવવો, પાણી ભરવું અને છાણનું લીંપણ કરવું વગેરેથી મુક્ત થવા માટે બાબાએ ભિક્ષા માંગવાનું જે વ્રત તેમણે દેહત્યાગ કર્યો ત્યાં સુધી આચર્યું હતું તે વિષે અહીં કહેવાશે. તેજ પ્રમાણે શ્રી સાઈ કૃપા કરીને ઇશ્વર બ્રહ્મદેવથી માંડીને સ્થાવર વસ્તુઓમાં વ્યાપી રહેલો છે. તે મનમાં કેવી રીતે ઠસાવતા હતા તે બધાનું હું વર્ણન કરીશ. સર્વે શ્રોતાઓને આ કથા-વર્ણન ઉપર ધ્યાન દેવા વિનંતી કરું છું. જો ધ્યાન તથા આદરથી સાંભળવામાં આવશે તો તેમાં એમનું જરૂર કલ્યાણ થશે. (ઓ. ૧-૪)

શિરડીયાત્રાની એક વિશેષ ખાસિયત એ છે કે, બાબાની આજ્ઞા સિવાય જે યાત્રાળુ પાછા ફર્યા હતા. તેઓએ સંકટોને નોતર્યા હતાં. તેવી જ રીતે શિરડીથી એક વખત પાછા જવાની બાબાની આજ્ઞા થયા બાદ જે લોકો એક ક્ષણ પણ વધારે રહ્યા હતા તેમની ઉપર પણ ચેનકેન પ્રકારે વિધનો આવી પડતાં હતાં. આ વાતનો અનુભવ ઉલ્લંઘન કરનારને થતો. આજ્ઞા વિરુદ્ધ જે જે લોકોએ વર્તાવ કર્યો તેઓની રસ્તામાં ખૂબ ખરાબ હાલત થઈ જતી હતી. કેટલાકને તો લૂંટારાઓએ લૂંટી લીધેલા અને તે આવી ઘટના જન્મભર ભૂલી શક્યા ન હતા. ‘ભાખરીનો ટુકડો ખાઈને જાણે,’ આવું કહેવા છતાં પણ બાબાની આજ્ઞા સિવાય જે લોકો ઉતાવળમાં ભૂખ્યા પેટે નીકળી ગયા હતા, એમને સમયસર વાહન કે ગાડી પણ મળતી નહીં અને તેઓ ભૂખે ટળવળતા અને રખડી પડતા હતા. આવા અનેક ભક્તોના અનુભવો છે. આ રીતે સ્વ. કાકાસાહેબ દીક્ષિત, સ્વ. તાત્યા સાહેબ નુલકર, સ્વ. રઘુનાથ ભાસ્કર પુરન્દરેના અનુભવો મૂળ પોથીમાં પણ નોંધેલા છે. (ઓ. ૫-૮)

એક વખતે તાત્યા કોતે પાટીલ કોપરગાંવ તાલુકાના કોઈ ગામમાં જવા નીકળ્યા હતા. ત્યાં દૂર અઠવાડિયે બજાર

ભરાતું હતું. ઘોડાગાડી બહાર ઊભી રાખીને તેઓ મસ્જિદમાં આવ્યા. અને બાબાના દર્શન કર્યા તથા હું ‘તરત આવું છું’ એમ બાબાને કહીને તે બાબાના પગમાં પડ્યા. આ રીતે તેમણે આજ્ઞા લેવાનો દેખાવ પણ કર્યો. ઘણીવાર ભક્તો આજ્ઞા લેવાનું ટાળતા પરંતુ બાબાને સારા નરસા સમયનું ધ્યાન રહેતું હોવાથી તેમણે તાત્યાને અઘીરો થયેલો જોઈને બાબાએ કહ્યું, ‘થોડીવાર રોકાઈ જા,’ હમણાં બજારમાં જવાનું રહેવા દે. તે પછી જોવાશે. હમણા ગામ બહાર જઈશ નહિ.’ છતાંપણ તાત્યાનો ખૂબ આગ્રહ જોઈને બાબાએ કહ્યું ‘શામાને જોડે રાખજે.’ પરંતુ તાત્યાને મનમાં એમ થયું કે ‘શામાનું શું કામ છે?’ એવું કહીને તાત્યાએ બેદરકારી દાખવીને બાબાની આજ્ઞા ટાળી અને ટાંગામાં જઈને બેઠા તથા બજાર તરફ જવા માટે નીકળી પડ્યા. આગળ જતાં ટાંગામાં જોડેલા બે ઘોડા પૈકી એક વધારે ચપળ હતો. જેને ત્રણસો રૂપિયા જેવી મોટી કિંમત આપી ખરીદ્યો હતો. સાઉળવિહીર નામના ગામ નજીક આવતાં જ તે ઘોડો બેકાબુ થઈ ગયો અને મન ફાવે તેમ દોડવા લાગ્યો. કોઈ દિવસ ચાબુકના ચાબખા ન ખાનારો અને થોડાજ સમયમાં બજારમાં પહોંચાડનારો તે ઘોડો પડી ગયો અને ગાડી એકાએક ઘક્કો લાગતાં નીચે બેસી પડી. તેથી તાત્યાની કમરમાં ખરાબ ચસક ભરાઈ ગઈ. કેવું બજાર અને કેવી વાત? તાત્યાને સાથ માઉલીની યાદ આવી ને મનમાં બોલ્યા, ‘જો બાબાની વાત સાંભળી હોત તો આ સંકટ ટળી ગયું હોત. પણ હવે જે બની ગયું એનો કોઈ ઉપાય નથી.’ (ઓ. ૯-૧૬)

આ પ્રમાણે બીજીવાર પણ બન્યું. તાત્યા શિરડીથી આશરે પચ્ચીસ કી.મી.ના અંતરે આવેલા કોલ્હાર ગામે જવા નીકળ્યો. તે ઘોડાગાડી જોડીને બાબાને પૂછવા માટે આવ્યા. બાબાના ચરણમાં વંદન કર્યા અને ‘હું હમણાં જઈને આવું છું’ તેમ બોલ્યા. તેમને બાબાની સંપૂર્ણ સંમતિ મળે તે પહેલાં જ તાત્યા ત્યાંથી નીકળી ગયા. હવે આગળ શું બન્યું તે હવે સાંભળો. પહેલેથી જ તીવ્ર ગતિથી દોડનારા એ ટાંગા પર સવાર થઈને તેઓ નીકળી પડ્યા. તેઓ રસ્તા ઉપરના ખાડા ટેકરાને કપરા વળાંકની ચિંતા કર્યા વીના ગાડી દોડાવતા હતા. તે પ્રસંગ તો જીવલેણ બની ગયેલો, પરંતુ સાથ કૃપાથી તે ટળી ગયો. ટાંગો બાવળના ઝાડ સાથે ખૂબ જ જોરથી અથડાયો. સારું થયું કે તે ત્યાં જ તુટી ને છૂટો થઈ ગયો અને મોટા અકસ્માતમાંથી તેઓ ઉગરી ગયા. (ઓ. ૧૭-૨૦)

આ રીતે મુંબઈના એક મોટા અંગ્રેજ ગૃહસ્થ મનમાં કોઈ મક્કમ હેતુ સાથે શ્રી સાઇબાબાના દર્શન માટે શિરડી આવ્યા. ચાંદોરકરની ભલામણથી તેમણે માધવરાવને એક પત્ર લખ્યો હતો. તેમણે શિરડી આવીને એક તંબુ મંગાવ્યો અને તેમની રહેવા માટેની સગવડ થઈ ગઈ. શ્રી બાબાની ઇચ્છા વિરુદ્ધ કોઈ એમ વિચારે કે મારે મસ્જિદમાં જવું છે અથવા તો દર્શન કરીને પોતાની મરજી મુજબ સ્વછંદીપણે પાછું ફરવું છે તે અશક્ય હતું અને તે વાત જગજહર હતી. પેલા અંગ્રેજ ગૃહસ્થે મસ્જિદમાં ત્રણ વખત પગથિયા ચઢવા માટે પ્રયત્ન કર્યો પણ તે નિષ્ફળ ગયા. તે અંગ્રેજ મહેમાન ઉદ્દાસ થઈ ગયા તેમના મનમાં એવી ઇચ્છા હતી કે પોતે મસ્જિદમાં જઈને પોતાના ધર્મની પદ્ધતિ પ્રમાણે ઘૂંટણ ટેકવીને બાબાની સામે બેસવું અને તેમને વંદન કરી તેમના હાથનું ચુંબન લેવું. પરંતુ બાબા મસ્જિદમાં તેમને પોતાની પાસે બેસવા દેતા નહોતા. ‘એને નીચે સભામંડપમાં જ રહેવા દો, જરૂર હોય તો તે ત્યાં જ બેસે અને ત્યાંથી જ દર્શન કરે. પણ મસ્જિદમાં તેણે આવવું નહીં.’ થોડીવાર પછી તે જવા માટે ઊભો થયો અને આંગણામાં સંદેશો આપવા માટે આવ્યો, ત્યારે બાબાએ તેને કહ્યું ‘કાલે જજે. આટલી ઉતાવળ શાને માટે?’ લોકોએ તેમને ખૂબ કહ્યું અને અનેક પ્રકારે સમજાવ્યા. પરવાનગી વીના જે લોકો ગયા તેમને પસ્તાવાનો વારો આવેલો તે પણ તેને સમજાવ્યું. છતાંપણ જે થવાનું છે તેને કોઈ રોકી શકતું નથી. તે અંગ્રેજને ઘણો જ સમજાવ્યો પણ તેના ગળે કોઈ વાત ઉતરી નહીં. એ તો પરવાનગી સિવાય નીકળી

પડ્યો અને રસ્તામાં તેના જે હાલ થયા તે સાંભળો. ઘોડાગાડી પહેલા તો વ્યવસ્થિત ચાલી અને ઘોડાએ પણ આગળનો રસ્તો પકડ્યો. સામ્યુળવિહીર ગામ પસાર કર્યું હશે અને આગળથી એક સાયકલવાળો પસાર થયો. ટાંગાના ઘોડા એકાએક ભડક્યા. અંગ્રેજ ગૃહસ્થ ટાંગામાં પાછળની તરફ બેઠા હતા. ટાંગાનું સમતોલન જતાં એ એક બાજુ ઝૂકી ગયા અને પાછળ રસ્તા ઉપર ઉથલી પડ્યા. ગૃહસ્થ ઘસડાવા લાગ્યા. તે જોઈને લોકોએ ખૂબ જ મહેનતથી ટાંગો રોક્યો. ટાંગો સીધો કર્યો અને તે અંગ્રેજને ટાંગામાં ઉંચકી પાછો બેસાડ્યો અને ફરીથી ટાંગો હંકાર્યો. શિરડી એક બાજુએ રહ્યું અને મુંબઈ બીજી બાજુએ. જે બાજુ કોપરગાંવની હોસ્પિટલ હતી તે તરફ ટાંગો વાળ્યો. ત્યાં એ ગૃહસ્થ દુઃખી થઈને આજ્ઞાભંગનું પ્રાયશ્ચિત કરીને કેટલાય દિવસો સુધી તેના ભોગ ભોગવતો પડ્યો રહ્યો. (ઓ. ૨૧-૩૫)

લોકોને આવા અસંખ્ય અનુભવો થયા. તેઓ મનમાં થોડી શંકા રાખીને તથા બાબાની આજ્ઞા પાળીને જ જવા માંડ્યા. આજ્ઞા ન પાળવાથી કોઈની હિંમત થઈ નહિ. કોઈની ગાડીનાં પૈડાં નીકળી ગયા. તો કોઈકના ઘોડા થાક્યા અને કેટલાકની ગાડી છૂટી જવાથી ભૂખે મર્યા. વળી કેટલાકને તો ભુસાં ભજ્યાં ફાકવાનો વારો આવ્યો. જેમણે આદરપૂર્વક શ્રી બાબાની આજ્ઞા પાળી તેમને બધાને જ સમયસર ગાડી મળી અને મુસાફરી પણ સુખેથી થઈ. તેની યાદ જીવનભર ટકી રહી. (ઓ. ૩૬-૬૮)

કોઈના પણ મનમાં શંકા ઉત્પન્ન થાય કે વર્ષોનાં વર્ષો સુધી ભિક્ષા માંગવાનું બાબાને કેમ ગમતું હશે ? પાછળથી તેમને આરોગવા માટે ઉત્તમ પકવાનોના થાળ આવતા છતાં તે ભિક્ષા માંગવાનું શા માટે ચાલુ રાખ્યું હશે. તે શંકાનું નિરાકરણ હવે સાંભળો. બાબાની વર્તણૂક અને રહેણીકરણી જોતાં એમ લાગ્યું હોત કે તેમણે ભિક્ષા જ માંગવી તે ઉચિત છે. આ રીતે વર્તીને લોકોને ગૃહસ્થાશ્રમના કર્તવ્ય પાલનનો આનંદ આપીને તેઓ તેમનું હીત સાધતા હતા. કાયા, વાચા, ચિત્ત અને સંપત્તિ આ સર્વ સાઈચરણે સમર્પિત કરનારા એકનિષ્ઠ ભક્ત સાઈબાબાને પુષ્કળ ગમતા હોય છે. ગૃહસ્થાશ્રમ પાળનારા ઘરમાં જે પણ અન્ન રાંધવામાં આવે છે. તેની મુખ્ય પુરુષોએ પ્રથમ અગ્નિદેવને અન્નની આહુતી આપવાની હોય છે તે પછી જ સ્વામી સંન્યાસી અને બ્રહ્મચારીને અન્ન આપવાનું હોય છે. એટલે કે જે પ્રત્યક્ષ હાજર હોય તેઓને ઉદારતાથી જમાડવા જોઈએ. જો એમ ન કરાય અને ગૃહસ્થ પોતે પહેલા ભોજન કરે તો તેને કાયા, વાચા અને મનની શુદ્ધિકરણ ખાતર ચંદ્રાયણ વ્રત કરવું પડે, એવો શાસ્ત્રમાં નિયમ છે. સંન્યાસી અને બ્રહ્મચારીઓને અન્ન રાંધવાની મનાઈ હોય છે. જો તેઓ તેમ કરે તો એમણે પણ ચંદ્રાયણ વ્રત ચોક્કસ જ કરવું પડે છે. માટે તેમને પોષવાની વ્યવસ્થા શાસ્ત્રોએ ગૃહસ્થાશ્રમીઓને સોંપી છે. સંન્યાસી પોતાના ભોજન માટે ક્યારેય કામ ધંધો કરતા નથી. બાબા તો ગૃહસ્થાશ્રમી પણ નહતા અને વાનપ્રસ્થી પણ ન હતા. માટે ભિક્ષા માંગવી એમને માટે યથાયોગ્ય હતી. ‘અખિલ વિશ્વ મારું ઘર છે’ અને ‘હું જ વાસુદેવ છું’ ‘વાસનાત્ વાસુદેવસ્ય, વાસિતં ભુવનત્રયં’ અર્થાત્ વાસ એટલે વાસ કરવો તે માટે વાસુદેવ એટલે જેનો ત્રિભુવનમાં વાસ છે તે હું વિશ્વંભર છું અને હું જ અવિનાશી પરબ્રહ્મ છું એવું જેને જ્ઞાન લાધ્યું છે તથા મનનો પાકો નિશ્ચય થયો છે એવાને વિશ્વ એ જ મારું કુટુંબ છે એમ સમજનારાને માટે ભિક્ષાનો અને તે દ્વારા મેળવેલા અન્નનો પૂર્ણ અધિકાર હોય છે. નહિ તો બાકીના બીજાઓને માટે ચકલા ઉપરના ભિખારી જેવો ફજેતીનો પ્રકાર સમજવો. માણસે પહેલાં તો પુત્રેષણા છોડવી જોઈએ અને વિત્તેષણા તથા લોકેષણા છોડવી જોઈએ. જેમણે આ ત્રણેય આકાંક્ષાઓ છોડી દીધી છે, એમને જ ભિક્ષાનું અન્ન આરોગવાનું મનમાં વિચારવું જોઈએ. અથવા તો ‘ભિક્ષાપાત્ર અવલંબણે નકો જિણે લાજિરવાણે’ અર્થાત્ ભિક્ષાપાત્ર પર અવલંબીને જીવવું નહીં તે શરમજનક છે. આ તુકારામ મહારાજનું ગીત અર્થ-હીન અને સાર

વગરનું થઈ જશે. સાઈસમર્થ એક મહાન સિદ્ધ પુરુષ હતા એ બધાં જ જાણતા હતા. પરંતુ આપણે સદા સાંસારિક આશા અપેક્ષાઓથી જકડાયેલા હોવાથી તેમના પવિત્ર ચરણોમાં આશકત થઈ શકતા નથી. (ઓ. ૩૯-૫૧)

શાસ્ત્રોએ પાંચ પ્રકારના મહાયજ્ઞ કહ્યા છે. જેવા કે બ્રહ્મયજ્ઞ એટલે વેદ અને પુરાણોનું પઠન, દેવયજ્ઞ એટલે સ્વાહાકારથી દેવોને આહુતિ આપવી તે, પિતૃયજ્ઞ એટલે સ્વાધીકારથી પિતૃઓને આહુતિ આપવી તે તથા ભૂતયજ્ઞ એટલે મનુષ્યોએ કિડા, મંકોડા, પશુ, પક્ષી માટે જમતા પહેલાં અન્નનો કોળિયો બાજુ પર મૂકવો તે અને મનુષ્યયજ્ઞ એટલે કે અતિથિઓને ભોજન આપવું તે તેમ કર્યા સિવાય ગૃહસ્થાશ્રમી માણસનું જમણ નિષેધ જમણ કહેવાય છે. શિરડીમાં સાઈબાબા રોજ પોતે ઉપરોક્ત યજ્ઞો દ્વારા પવિત્ર કરીને ભોજન ગ્રહણ કરતા હતા. તેઓ દરરોજ પાંચ ઘેર ભિક્ષા માંગીને અતિથિયજ્ઞની યાદ કરાવતા. આ પ્રકારે તે ભાગ્યવાન ગૃહસ્થો ઘરે બેસીને જ એનો લાભ લેતા હતા. જે મનુષ્યો આ પાંચ મહાયજ્ઞ કરીને વધેલું અન્ન ખાય છે, તેમના પાંચપાતકોના પ્રસિદ્ધ થયેલા તથા અન્નજાતાથી થયેલા અને સમજવામાં મુશ્કેલ એવાં પાપોનો નાસ થાય છે. (બુઓ, મનુસ્મૃતિ, અધ્યાય ત્રીજો શ્લોક ૬૮-૭૧), ખાંડયું (ખાંડણીમાં નાખી છડવું અથવા કુટવું), રાંધવું (ચુલો પેટાવવો), દળવું (ઘંટીના પથ્થરમાં દળવું), પાણી ગાળવું, લીપવું આ પાંચ પાપો પંચપાતકો તરીકે પ્રચલિત છે. સાંબેલાથી ખાંડતી વખતે નીકળેલી કુસકી તથા ફોતરાં કાઢી નાખવામાં આવે છે. તે વખતે અન્નજાતાથી અનેક સૂક્ષ્મ જીવો માર્યા જાય છે. પરંતુ આ પ્રયોગ વગર અનાજ રંધાતું નથી. એટલે પંચપાતકોમાં આ પહેલું ‘ખાંડણી’ નામનું પાપ કહેવાય છે. ચૂલામાં બાળવા માટે લાકડાં મૂકીને અન્ન રાંધતી વખતે જીવોની હત્યા થાય છે. તે બીજા પ્રકારનું પાપ ગણ્યું છે. દળવામાં ઘંટીના પથ્થર લઈને લોકો અનાજમાંથી લોટ બનાવે છે. ઘંટીમાં દળતી વખતે પણ અન્નજાતાથી જીવોનો નાશ થતો હોય છે. એને ‘પોષણી’ એવું નામ આપેલું છે. કૂવામાંથી પાણી કાઢતાં અથવા તો તળાવ, નદીમાંથી ઘડો ભરીને પુરુષ અને સ્ત્રીઓ પાણી લાવે છે તથા પાણી રેડે છે અને એઠાં વાસણ ધૂવે છે તે સમયે પણ અસંખ્ય જીવ નાશ પામે છે, ઘડો સ્વચ્છ કરવા માટે હાથથી માટી અથવા તો રાખથી ઘસવામાં આવે છે, ત્યારે પણ ઇચ્છા ન હોવા છતાં જે હત્યાઓ થાય છે તે ચોથું પાપ ‘ઉદ્કુંભી’ કહેવાય છે. તેવી જ રીતે ઠંડા અથવા ગરમ પાણીથી સ્નાન કરતાં અથવા તો રોજ સવારમાં કચરો કાઢતાં અને છાણા અને માટીનું જમીન ઉપર લીંપણ કરતા અનેક પ્રકારની જીવહત્યા થતી હોય છે. એનું ‘માર્જની’ એવું નામ છે. આ પાંચ પ્રકારનાં પાપોથી મુક્ત થવા માટે ગૃહસ્થોએ વિધિપૂર્વક પંચમહાયજ્ઞો આચરવાથી તે પંચપાતકોનો ક્ષય થાય છે. તે સદ્ગૃહસ્થોની ચિત્તશુદ્ધિ થાય છે. ચિત્તશુદ્ધિના પ્રભાવથી પવિત્ર અને શુદ્ધ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય છે. અને એવું જ્ઞાન થયા બાદ, એવા ભાગ્યવાન ગૃહસ્થોને ફળરૂપી કાયમનો મોક્ષ પ્રાપ્ત થતો હોય છે. આ સાઈના ભિક્ષા માંગવાના વ્રત વિશે લખતાં લખતાં ગ્રંથ આગળ વધતો ગયો. હવે એક સત્યઘટના સાંભળો. પછી હું આ અધ્યાય સમાપ્ત કરીશ. (ઓ. ૫૨-૬૫)

ભક્તને મનમાં વિશુદ્ધ પ્રેમ હોવો જોઈએ. પછી કોઈ વ્યક્તિ કંઈ પણ મોકલે અને લાવનાર વ્યક્તિથી જો તે વસ્તુ આપવાની વિસરાઈ જાય તો બાબા તેની પાસેથી જાતે જ ભૂલાયેલું યાદ કરવાની તે માંગી લેતા. તે પછી ભાજુ કે ભાખરી હોય અથવા પેંડો હોય. ભક્તિનો ભાવ ગાઢ હોવો જોઈએ. આવો દ્રઢ ભક્ત મળે તો સાઈબાબાના પ્રેમનાં પૂર ઉભરાતાં. આ એક પ્રેમાળ ભક્તની કથા છે. તે સાંભળીને શ્રોતાઓને જરૂર આનંદ થશે. કોઈ દ્વારા લીધેલાં કાર્યોમાં જો ભૂલ થાય તો બાબા તેને સાચા માર્ગ પર લઈ આવતા. આવી બાબાની સુંદર શિક્ષણ પદ્ધતિ ભક્તોને યોગ્ય સમયે જાગૃત કરતી. આ અનુભવ જેને થયો હશે તેમના ભાગ્યને ધન્ય છે અને તેમને વર્ણન ન કરી શકાય તેટલો આનંદ પ્રાપ્ત થતો હશે. રામચંદ્ર

નામના એક ગૃહસ્થ જેમના પિતાનું નામ આત્મારામ હતું અને એમની અટક તર્પડ હતી. તેમને માટે સાઈ જ એક વિશ્રાંતિનું સ્થાન હતું, પરંતુ જેમને બાબાસાહેબ તર્પડ, આ જ નામથી હંમેશા સંબોધિત કરવામાં આવતા હતા, તેમની ખાતર આ ગ્રંથ આપણે આગળ ચલાવીશું. આ સિવાય ગ્રંથ આગળ ચલાવવાનું આપણે બીજું કોઈ કારણ નથી. સાઈપ્રેમથી ઉભરાઈ આવેલું તર્પડનું હૃદય છલકાઈ જાય એટલે તેઓ પોતે પોતાના અનુભવ કહેવા લાગતા અને તે સાંભળતાં ખૂબ જ આનંદ થતો. શું અદ્ભુત એમની ભક્તિની રીત હતી ? તેઓ ડગલેને પગલે સાઈબાબાના એક પછી એક નવા અનુભવોનું સુંદર હાવભાવથી વર્ણન કરતા. બાબાસાહેબની ભક્તિ અબ્બેડ હતી. એમને ઘેર ચંદનના લાકડામાંથી બનાવેલ ભવ્ય દેવઘરમાં ત્રણે સમય પૂજા થતી જેમાં સાઈબાબાનું કાગળ ઉપર દોરેલું ચિત્ર હતું. તર્પડ ખૂબ ભાગ્યવાન હતા. તેમને ત્યાં જન્મેલો છોકરો પણ ભક્તિભાવવાળો મળ્યો હતો. સાઈબાબાને છબીનું કાયા, વાચા અને મનથી પૂજન કરીને તે ભક્તિપૂર્વક નૈવેદ્ય ધરાવતો હતો. એનો દરરોજનો આ નિત્યક્રમ કંટાળો કર્યા વીના સતત ચાલતો હતો. તેનો આ દૈવી પરિશ્રમ સફળ થતાં તેને એક અબ્બેડ અનુભવ થયો. તેનાં માતા પણ પરમ સાઈભક્ત હતાં. તેઓ શિરડી જવા માટે કાયમ ઉત્સુક રહેતાં. તેમને એમ થતું હતું કે આપણે શિરડી જઈને સમર્થ સાઈનાં દર્શન કરવાં અને ત્યાં વધુ સમય રહીને બાબાનાં ચરણોની સેવા કરવી. પિતાની પણ એવી ઇચ્છા હતી કે તેમના પુત્રએ પણ સાથે જવું. પરંતુ તે પુત્રનું ત્યાં જવા માટે મન થતું ન હતું. તેને એ ચિંતા થતી હતી કે હું ન હોઉં તો પૂજા કોણ કરશે ? મારા પાછળ ઘરમાં નિયમિતપણે પૂજા કોણ કરશે ? પિતા પ્રાર્થનાસમાજી હોવાથી તેમનો મૂર્તિ પૂજામાં વિશ્વાસ ન હતો. તેથી મૂર્તિપૂજાનું કષ્ટ તે શું કામ ભોગવે ? તેના મનમાં એવો પેચીદો પ્રશ્ન જન્મ્યો. તેમ હોવા છતાં પણ ‘મારે શિરડી જવું જોઈએ’ એવું પિતાનું ઉત્સુક મન જોઈને તે છોકરાએ પ્રેમપૂર્વક પિતાને જે વિનંતી કરી તે સાંભળો. ‘સાઈબાબાને નૈવેદ્ય ધરાવ્યા સિવાય ઘરમાં કોઈપણ અન્નનો સ્વીકાર કરશે નહીં, એની ખાત્રી કર્યા સિવાય મારું શિરડી જવું શક્ય જ નથી.’ છોકરાના આવા નિત્ય વ્રતની પિતાને અગાઉથી ખબર હતી. તેથી તેઓ બોલ્યા, ‘તું જ હું નૈવેદ્ય દરરોજ ધરાવીશ. તે બાબતે તું નિશ્ચિત રહે. બાબાને નૈવેદ્ય ધર્યા વીના ઘરમાં કોઈ પણ અન્નનો કોળિયો લેશે નહીં.’ આ મારું તને વચન છે. તેમાં તું જરા પણ શંકા રાખતો નહીં. હવે તું સ્વસ્થ મનથી જા. આવું આશ્વાસન મળ્યા પછી દીકરો માતાને સાથે લઈને શિરડી ગયો. બીજા દિવસે તર્પડ બાબાની પૂજા કરવા લાગ્યા. (ઓ. ૬૬-૮૬)

બીજા દિવસની પૂજાની શરૂઆત કરતા પહેલાં બાબાસાહેબ તર્પડે સાઈબાબાની છબીને સાષ્ટાંગ નમસ્કાર કરી પ્રાર્થના કરી, ‘મારો પુત્ર જેવી રીતે પૂજા કરતો હતો તેવી જ રીતે મને તમારી સેવાચાકારી કરવાનો મોકો આપો. ફક્ત શરીરની ક્વાયતની જરૂર નથી. મારા અંતઃકરણમાં પ્રેમનું અને ભક્તિનું ઝરણું ફૂટવા દો.’ પછી રોજ વહેલી સવારે બ્રહ્મમૂર્તિમાં સ્નાન કરીને તર્પડ પ્રાર્થનાપૂર્વક પૂજા કરીને નૈવેદ્ય ધરાવતા. નૈવેદ્ય માટે બાબાસાહેબ દરરોજ ખડીસાકર અર્પણ કરતા હતા. આ પ્રથા રીત ઘણા દિવસો સુધી ટકી રહ્યો. પરંતુ એક દિવસ માટે તે નિયમ તૂટ્યો. તર્પડનું મન પોતાના વ્યવસાયમાં પરોવાયેલ હતું. એમને યાદ રહ્યું નહીં. તેથી તે દિવસે બાબાને નૈવેદ્ય ધરાવ્યા વગર જ ઘરમાં બધાએ ભોજન કરી લીધું. તર્પડ એક મોટી કાપડ વણવાની મીલમાં મોટા અધિકારી હતા. માટે એમને દરરોજ વહેલી સવારથી બહાર જવું પડતું. તે જ્યારે બપોરે જમવા માટે બેસતા ત્યારે સૌ પ્રથમ બાબાને ધરાવેલી ખડીસાકરનો પ્રસાદ મળતો. પરંતુ એક દિવસ તેનું વિસ્મરણ થતાં રસોઈયાણ બાઈએ નિયમ પ્રમાણે પ્રસાદ આપ્યો નહીં. તેથી જાણે અન્ન શુદ્ધિ ન થઈ હોય તેમ લાગ્યું. આ કારણે તર્પડ થાળી ઉપરથી ઉઠી ગયા અને સાઈબાબાની છબી પાસે જઈને નમસ્કાર કરીને તે

બોલ્યા કે બાબા તમે આ કેવી માયા બતાવી ? હું શા માટે આપને ભૂલી ગયો ? આ રીતે તો આપે મારી પાસે ભાવના વિનાની કવાયત જ કરાવીને ? બાબા ! આ મારી કેવળ ભૂલ નથી પણ મેં ઘોર પાપ કર્યું છે. માટે મને ક્ષમા આપો. મારા આ કૃત્યનો મને ખૂબજ પરતાવો થાય છે. મારા નિર્લજ્જપણાની મને ક્ષમા કરો. આમ કહીને તખ્તે ઇબી સામે દંડવત્ પ્રણામ કર્યાં. એમનું અંતઃકરણ દુઃખથી ભરાઈ આવ્યું, અને ફરીથી બોલ્યા, 'હે દયાના સાગર, સાઇમહારાજ ! મારી ઉપર દયા કરો.' આમ બોલીને ખૂબ લાચાર થઈને તખ્તે પોતાના પુત્રને એક પત્ર લખ્યો કે, મારે હાથે એક મોટી ભૂલ થઈ છે તેથી સાઇબાબા મને ક્ષમા કરે એવી શ્રી સાઇબાબાને તું પ્રાર્થના કરજે. બાબા પાસે અનન્યભાવે શરણે આવેલા ઉપર દયા કરવાની અને ભીખ માગવાની વાત કરવી અને સેવક ઉપર કૃપા કરવા માટે બાબા અભય વચન આપે તેમ માગી લેવું. આ પ્રસંગ બન્યો મુંબઈના વાંદરામાં અને ચારસો કી.મી. દૂર તે જ સમયે ખબર પહોંચી ગઈ. ત્યાં બાબાના મુખે જે ઉદ્દગાર નીકળ્યા તે સાંભળો અને દેશકાળની કોઈપણ સીમાઓથી અટક્યા સિવાય સાઇમહારાજ ત્રીકાળજ્ઞાની હતા. તેનું પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ જુઓ. પુત્ર શિરડીમાં હતો તે દિવસે સાઇબાબાને વંદન કરી જવાની તૈયારી કરતી વખતે જે ઘટના બની તે શ્રોતાઓ ધ્યાન દઈને સાવધાનીપૂર્વક સાંભળે. પુત્ર જેવો ખૂબ આનંદ અને ઉલ્લાસથી મા સાથે બાબાના ચરણમાં નમસ્કાર કરતો હતો એટલામાં બાબા છોકરાની માને ઉદ્દેશીને બોલ્યા તે સાંભળીને તેઓ ખૂબ ચકિત થઈ ગયા. 'શું કરું મા. રોજની જેમ હું આજે વાંદરા ગયો હતો, પણ ખાવા માટે કે પીવા માટે કાંઈ પણ ન હતી. માટે ભૂખ્યા પેટે પાછું આવવું પડ્યું હતું. સ્નેહસબંધ કેવો છે તે જુઓ. દરવાજો ભલેને બંધ હતો છતાંય હું સ્વેચ્છાએ પ્રવેશ્યો. મને કોણ રોકી શકે ? ઘરનો માલિક મળ્યો નહિ. મારા પેટની આંતરડી ખૂબ કકળી અને ભૂખથી હેરાન થયેલો હું ભરબપોરે અન્ન સિવાય જ પાછો વળ્યો. બાબાના આવા શબ્દો જ્યારે તખ્તડના ચિરંજીવીએ સાંભળ્યા, એ તાબડતોબ સમજી ગયો કે મારા પિતાથી હું ધારું છું ત્યાં સુધી બાબાને નૈવેદ્ય ધરાવવાનું ભૂલી જવાયું છે. છોકરો બાબાને વિનંતી કરવા લાગ્યો કે, મને ઘરે પાછો જવા દો. પરંતુ બાબાએ તેને જવા દીધો નહીં. અને ત્યાં જ તેની પાસે જ પૂજા કરાવી. એ દિવસે શિરડીથી તેણે સવિસ્તાર પત્ર લખ્યો જે વાંચતાં જ એના પિતાનું મન પીગળી ગયું. વાંદરાથી લખેલ પત્ર પણ શિરડી પહોંચ્યો અને છોકરાને આશ્ચર્ય થયું. એની પણ આંખમાંથી આંસુ વહેવા લાગ્યા. 'જુઓ કેવો આ સાઇનો ખેલ ! પ્રેમથી હૃદય ભરાઈ કેમ ના આવે ? એવો તો કોણ નિર્દય માણસ હશે કે જેનું અંતઃકરણ આ સાંભળીને કકળે નહીં ?' (ઓ. ૮૭-૧૧૪)

આ જ છોકરાની પ્રેમાળ માતા એક વખતે શિરડીમાં હતી ત્યારે સાઇબાબાએ એમના ઉપર કેવી કૃપા કરી હતી તે ધ્યાન દઈ સાંભળો. ત્યાંના ભોજનાલયમાં થાળીઓ પીરસાઈ અને જમવાની તૈયારીઓ ચાલતી હતી તે સમયે બપોરે એક ભૂખ્યું કૂતરું આવીને ઉભું રહ્યું. પેલી બાઇએ થાળીમાં જે ભાખરી હતી તેમાંથી એક ચોથા ભાગનો ટુકડો તેને ખાવા માટે નાંખ્યો. એટલામાં જ કાદવ કીચડમાં ખરડાયેલું એક ડુક્કર ભૂખથી પીડાતું ત્યાં જ આવી પહોંચ્યું. આ વાત તદ્દન સ્વાભાવિકપણે અને સહજ રીતે ઘટી. પણ બાઇના ધ્યાનમાં તે આવ્યું નહીં. પરંતુ બાબાએ જાતે જ બપોરે તે વાત કહી. તે બહેન બપોરના જમણ બાદ દરરોજના નિયમ પ્રમાણે દૂર મસ્જિદમાં આવીને જેવાં બેઠાં કે બાબાએ એમને સંબોધ્યાં, 'મા ! આજે તે મને જમાડ્યો, એના કારણે ગળા સુધી મારું પેટ ભરાઈ ગયું. આ પ્રાણ ભૂખને કારણે આકુળ વ્યાકુળ થયેલો હતો. તે એને તૃપ્ત કર્યો છે. તું હંમેશાં આમ કરતી રહેજે. આ વાત હંમેશા કામમાં આવશે. મસ્જિદમાં બેસીને હું કદી ખોટું બોલીશ તેવું કદી નહીં બને. આવી જ મારા ઉપર દયા રાખજે. ભૂખ્યાને રોટલો પહેલાં આપવો પછી જ આપણો વિચાર કરવો. મનથી આ વાતને બરાબર ધ્યાનમાં રાખજે.' સાઇ સમર્થ શું બોલ્યા એનો સાચો અર્થ બાઇને કંઈ સમજાયો

નહિ. તે મનમાં બોલી, ‘આ કહેવાનો ભાવાર્થ શું હોઈ શકે ? બાબાનું બોલવું નિર્થક નથી હોતું.’ પછી તે બાઈએ દૂરથી મોટા અવાજે બાબાને કહ્યું, ‘બાબા ! હું તમને કેવી રીતે જમાડી શકું ? હું જ બીજાને આધારે જીવું છું તેમજ પૈસા આપીને જે મળે છે તે ખાઉં છું.’ તે સાંભળી બાબાએ જવાબ આપ્યો, ‘તારી પ્રેમની ભાખરી ખાઈને હું તૃપ્ત થયો છું અને હજુ પણ તેના ઓડકાર મને આવે છે. તું જ્યારે જમવા માટે બેઠી હતી તે વખતે ભુખથી વ્યાકુળ થયેલું જે ફૂતરું તારા દરવાજા પાસે અચાનક આવેલું હતું તેનો અને મારો આત્મા એક જ છે. અને તેવી જ રીતે કીચ્ચડથી ખરડાયેલું અને ભૂખથી વ્યાકુળ થયેલું ડુકકર જ તે જોયેલું તે પણ મારી સાથે એકાત્મ થયેલી વસ્તુ છે.’ બાબાના બોલેલા આ શબ્દો સાંભળીને બાઈને આશ્ચર્ય થયું અને મનમાં વિચાર કરવા લાગી, ‘આ ફૂતરા, ડુકકર, બિલાડાં વગેરે જે આમતેમ ફરતાં હોય છે એ બધા બાબા જ છે શું ?’ એના મનમા ઉદ્ભવેલા વિચારોની જાણે પુષ્ટિ કરતા હોય એમ બાબા બોલ્યા ‘ક્યારેક હું ફૂતરો, તો ક્યારેય હું સુવ્વર, કોઈ વાર હું ગાય તો કોઈવાર હું બિલાડી, ક્યારેક કીડી તો ક્યારેક માખી, તો કોઈવાર માંછલાં વગેરે રૂપ ધરીને હું જગતમાં ભટકતો રહું છું. સર્વ પ્રાણીઓમાં જે મને જુએ છે તે જ મને પ્રિય છે તે ધ્યાનમાં રાખો, અને ભેદભાવની બુદ્ધિ છોડીને મારી ભક્તિ કરતા જાવ.’ બાબાના આ શબ્દો એટલે જાણે કે પરમ શ્રેષ્ઠ અમૃતની ધારા હતી. તે સાંભળીને બાઈનું મન ભરાઈ આવ્યું. એની આંખો અશ્રુઓથી છલકાઈ ગઈ, અને કંઠ રૂંધાઈ ગયો. (ઓ. ૧૧૫-૧૩૧)

તે બાઈની આવી બીજી પ્રેમરસની વાત અને સાઈબાબાની પોતાના ભક્તો સાથે જે એકાત્મતા હતી તેની એક સુંદર કથા છે. એક વખતે વાંદરાના પુરન્દરે નામના એક ભક્ત શિરડી જવા નીકળ્યા. તેમની સાથે તે બાઈએ પ્રેમપૂર્વક રીંગણાં મોકલ્યાં અને તેમના પત્નીને વિનંતી કરી કે એક રીંગણાંનું ભરતું કરવું અને બીજા રીંગણાને ગોળ કાપીને અને તેમને તળીને બાબાને પેટ ભરીને જમાડવા. તે બાઈના કહ્યા પ્રમાણે પુરન્દરે તેનો સ્વીકાર કર્યો. તે શિરડી ગયા ત્યારબાદ આરતી પછી તરત જ બાબાના જમવાના પુરન્દરના પત્ની સમયે ભરતું બનાવીને લઈ ગયા. હંમેશ પ્રમાણે નૈવેદ્ય ધરાવીને થાળી મૂકીને તે બહેન ચાલ્યા ગયાં. ત્યારબાદ બધાનું મોકલાવેલું નૈવેદ્ય ભેગું કરીને બાબા જમવા માટે બેઠા. ભરતા ચાખતાં જ બાબાને એનો સ્વાદ મજાનો લાગ્યો અને એને આગ્રહથી તે બધાને પીરસ્યું પછી એમના મનમાં રીંગણાંના પૈતાં (ચકતાં) ખાવાનું મન થયું અને હવે તે લાવો તેવું બોલ્યા. ભક્તોને શું કરવું એ સમજાયું જ નહીં. તેઓએ રાધાકૃષ્ણબાઈને સંદેશો મોકલ્યો કે, બાબાને રીંગણાંનાં પૈતાં ખાવાનું મન થયું છે, અને તેઓ ભોજન કરતાં અટક્યા છે. રીંગણાની તો આ મોસમ જ નથી. તે હવે મળશે કેવી રીતે ? એટલે તરત જ પુરન્દરનાં પત્નીની અને લાવેલા ભરતની શોધ શરૂ થઈ. તમે થાળી લાવેલા તેમાં ભરત હતું એટલે કદાચ બીજી સામગ્રી સાથે રીંગણાં પણ હોઈ શકે તેવું તેમને લાગ્યું. તેમની પાસે તપાસ કરતા બાબાના પૈતાં માંગવાનો ખરો અર્થ રીંગણાં પણ હોઈ શકે તેવું તેમને લાગ્યું. તેમની પાસે તપાસ કરતા બાબાના પૈતાં માંગવાનો ખરો અર્થ સમજાયો અને બાબાને તેમને માટે કેટલો બધો પ્રેમ હતો તેની પણ જાણ થઈ. બાઈ બોલ્યા, ‘એક રીંગણાંનું ભરત થયું તે બપોરે બાબાને અર્પણ થયું પછી રીંગણાના પૈતાં કરીશ અને લઈ જઈશ માટે ચીર્યા.’ રીંગણાની વાત શરૂઆતથી આખર સુધી બધાને ધીમે ધીમે સમજમાં આવવા લાગી. સાઈબાબાની વ્યાપકતાની અને ત્યાં બની રહેલી સર્વ હકીકતો જાણવાની શક્તિ જોઈને લોકોને આશ્ચર્ય થયું. (ઓ. ૧૩૨-૧૪૩)

ફરી એકવાર ૧૯૧૫ના ડિસેમ્બર મહિનામાં તે જ સ્ત્રીએ બાબાને ખૂબ પ્રેમથી એક પેંડો મોકલ્યો હતો. બાલારામ માનકર સ્વર્ગવાસી થયા બાદ એમનાં ક્રિયાકર્મ વગેરે કરવા માટે એમના છોકરાને શિરડી જવું હતું. માટે તે વાત તર્પડને ત્યાં કહેવા માટે આવ્યો. તર્પડના પત્નીનો તે છોકરા સાથે બાબા માટે કંઈક મોકલવાનું મન થયું. તેમને ઘરમાં શોધતાં

પેંડા સિવાય બીજું કશું જ મળ્યું નહીં. તે પેંડો પણ પહેલાં દેવસ્થાનમાં નૈવેદ્ય તરીકે ધરાવેલો હતો. તે છોકરાને પાછા જવાની ઉતાવળ હતી. વળી તે છોકરો સૂતકવાળો હતો. તે પેંડો પણ ઝેંઠો જ હતો. પરંતુ બીજા કોઈ રસ્તો જ નહોતો. છેવટે તે પેંડો એ બાઈએ બાબાને અર્પણ કરવા માટે તે છોકરા સાથે મોકલ્યો અને તે બોલી, ‘બીજું ધરમાં કંઈ નથી હમણાં આજ લઈ જા અને બાબાને પ્રેમથી આપજે. તેઓ એને ખૂબ ભાવથી ખાશે.’ તે છોકરો ગોવિંદજી એ પેંડો લઈ ને ગયો. તે જ્યારે બાબાના દર્શને ગયો ત્યારે તે પેંડો તે જ્યાં ઉતર્યો હતો ત્યાં ભૂલી ગયો. પણ બાબાએ ધીરજ ધરી. તે ફરીથી પાછો ત્રીજા પહોરે સુમારે સાડાચાર વાગે બાબાના દરબારમાં પાછો આવ્યો ત્યારે પણ પહેલાની માફક જ ખાલી હાથે મસ્જિદમાં પહોંચ્યો. તેથી બાબાએ તેને પૂછ્યું ‘મારા માટે તું શું લાવ્યો છે?’ આવું કહીને આડકતરી રીતે એને પૂછી બેસ્યું. તે સાંભળીને તેણે જવાબ આપ્યો ‘કંઈ નહીં’ જ્યારે તે એવું બોલ્યો ત્યારે બાબાએ તેને થોડી યાદ દેવડાવી. ‘તારી બેડે મારે માટે કોઈએ કોઈ વસ્તુ મોકલાવી છે કે?’ તેમ છતાં પણ તે છોકરાએ ‘ના’ પાડી. તેથી સાઈસમર્થે એને સ્પષ્ટ પ્રશ્ન કર્યો, ‘અરે, ધરમાંથી નીકળતા માએ તારી સાથે પ્રેમપૂર્વક ખાવાની કોઈ વસ્તુ નથી મોકલી?’ ત્યારે એને યાદ આવ્યું કે તે હું કેવી રીતે ભૂલી ગયો? તેમ વિચારીને તે શરમાઈ ગયો. તેણે નીચી ગરદન કરીને બાબાની ક્ષમા માગી અને ચરણ વંદન કરીને તે દોડતો દોડતો તેના રહેઠાણ ઉપર ગયો. અને પેંડો લાવીને બાબાને આપ્યો. હાથમાં પેંડો આવતાં જ બાબાએ મોઢામાં મૂકી સ્વીકારી લીધો. આ રીતે બાબાએ માની ભક્તિનું સમાધાન કર્યું. તે મહાનુભાવ જેવી જેના મનમાં ભાવના હોય તેને તેવા અનુભવ બતાવીને બાબા ભક્તોનું માન સન્માન વધારતા.

જુઓ અધ્યાય ૩માં બાબાએ કહેલાં વચનો.

હરિ તો નિજભક્તે કર્યો । સદા ભોળાનો તે ભૂખ્યો ।

પ્રેમ માટે સમૂળ વેચાયો । દાંભિકોથી સદા હઠે ॥અ. ૩ ઓ. ૯॥

તેજ રીતે ગીતામાં અધ્યાય ૯માં શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનાં વચનો -

પત્રં પુષ્પં ફલં તોયં યો મે ભક્ત્યા પ્રચરછતિ

તદહં ભક્ત્યુપહતમશ્રામિ પ્રયતાત્મનઃ ॥૨૬॥

(જે કોઈ મને પાન, ફૂલ, ફળ અથવા તો પાણી પણ ભક્તિથી અર્પણ કરે છે, એવા શુદ્ધચિત્ત મનુષ્યની ભેટોનો હું ખૂબ જ પ્રેમ અને આદરથી સ્વીકાર કરું છું.) આ કથાનું બીજું એક રહસ્ય એ કે, પ્રત્યેક જીવમાત્રમાં સદૈવ ઇશ્વરને જ જાણે, તે સર્વ શાસ્ત્રોને માન્ય છે. અને તે જ પ્રસ્થાપિત થયેલ સત્ય સિદ્ધાંત છે. (જુઓ ગીતા અ.૬)

યો માં પશ્યતિ સર્વત્ર સર્વ ચ મયિ પશ્યતિ ।

તસ્યાહં ન પ્રણશ્યામિ સચમે ન પ્રણશ્યતિ ॥૩૦॥

જે મને સર્વ ઠેકાણે અને સર્વ પ્રાણી માત્રમાં જુએ છે અને સર્વ પ્રાણીઓને મારામાં જુએ છે, તેવાને હું એનો નથી એવું કદી થતું નથી. અને મને પણ એ મારો નથી એવું કદી લાગતું નથી. (હું એનો અને એ મારો થાય છે.)

સર્વભૂતસ્થિતં યો માં ભજત્યેકત્વમાસ્થિતઃ ।

સર્વથા વર્તમાનોઽપિ સ યોગી મયિ વર્તતે ॥૩૧॥

જે યોગી સર્વે પ્રાણીઓમાં રહેલા મને અભેદ બુદ્ધિથી ભજે છે, તે ગમે તેવી રીતે વર્તે છતાં પણ એ મારી પાસે જ રહે છે. (ઓ. ૧૪૪-૧૫૮)

આગળના અધ્યાયમાં બાબાની રહેણીકરણી તથા બાબા ક્યાં અને કેવી રીતે સૂતા હતા વગેરે વાતો સમજાશે જે શ્રોતાઓએ ધ્યાન દેઈ સાંભળવું. હેમાડે સાઈ ચરણોમાં શરણું લીધું છે. શ્રોતાગણો કહેવાયેલી કથાનું મનથી અને સંતોષથી વારંવાર ચિંતન અને મનન કરવું, તેથી કલ્યાણ થશે. (ઓ. ૧૫૯-૧૬૦)

સર્વનું કલ્યાણ થાઓ. આ પ્રકારે સંત અને સજ્જનથી પ્રેરણા પામેલા ભક્ત હેમાડપંત રચિત શ્રી સાઈસમર્થના 'આજ્ઞા, અવજ્ઞા, વિધન, ભિક્ષાવૃત્તિ અને પંચપાતક આદિ પાતક-ક્ષાલન તથા ભક્ત તર્ખડ કથા નિરૂપણ' આ નામનો નવમો અધ્યાય અહીં સમાપ્ત થાય છે.

શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથને અર્પણ.

અધ્યાય નવનું અર્થ વિવરણ

આ અધ્યાયમાં વર્ષોના વર્ષો સુધી સાઈબાબાને ભીક્ષા માંગવાની ટેવ કેમ હતી તેનું વર્ણન કરીને હેમાડપંત કહે છે ખાંડણીમાં નાખી ખાંડવું અથવા છડવું, ચૂલો સળગાવવો તથા ઘંટીના પડોમાં દળવું કે ઉદકુંભી એટલે કે પાણી ભરવું અથવા ગાળવું અને છાણનું લીંપણ કરવું આ પંચપાતકના નામથી પ્રસિદ્ધ એવા ગૃહસ્થાશ્રમના વ્યક્તિથી જાણતાં અજ્ઞાણતાં થયેલાં અને સમજી શકાય નહીં તેવા પાપોનું સવિસ્તર વર્ણન કરેલું છે. તથા એ પાપોનું નિરાકરણ કરવા માટે અને ચિત્તશુદ્ધિ માટે પંચમહાયજ્ઞો કરવા માટે શાસ્ત્રોમાં કહેવામાં આવ્યું છે. એટલું જ નહિ પણ પંચયજ્ઞ કર્યા સિવાય ખાધેલું અન્ન નિષેધ હોવાનું કહેવામાં આવ્યું છે.

અમુક વાંચકો કેટલાક પ્રશ્નો જરૂર કરશે કે હાલમાં અમે ક્યાં ખાણિયામાં ખાંડીએ છીએ કે ઘંટીમાં દળીએ છીએ ? અમે ગેસની સગડી વાપરતાં હોવાથી ચુલો સળગાવવાનું આવડતું જ નથી. પણ મહાનગરપાલિકાઓ દ્વારા તેનું શુદ્ધિકરણ કરીને નળ દ્વારા ઘરઆંગણે મળે છે. વાસણો ઘસવા માટે તો બજારમાં સરસ સફેદ પાવડર ! પછી જીવ હત્યાનો પ્રશ્ન જ ક્યાંથી આવ્યો ? માટે પંચયજ્ઞની જરૂર શી છે ? પંચયજ્ઞ માટેની આ પ્રકારની વિધિ તથા ખોટી કટકટ અને વિધિના સ્થાનોમાં માથાકૂટ અને ગીદી અમને ફાવશે ખરાં ? દેવોને અને પિતૃઓને અગ્નિમાં આહુતિ આપવાની હોય છે. પહેલાં તો ચુલો સળગતો હતો હવે તે ક્યાંથી લાવવો ? ગેસ સળગતી અતવા વિદ્યુત દ્વારા ચાલતી સગડી ઉપર અગ્નિ આહુતિ આપવાથી તો તે ઓલવાઈ જશે અને કાયમની બગડી જશે. જીવજંતુ અને પશુ પક્ષીઓ માટે ફ્લેટમાં રહેનારાઓ દ્વારા કાઢેલા અન્નતો ગટરમાં જ જશે. તે રીતે ઉપરના માળમાં રહેતા લોકો બીજા અથવા ત્રીજા મજલો પાસે ઉપર ચઢીને પર

અથવા તો એની ઉપર માળે કે જેના દરવાજા કાયમ બંધ રહેતા હોય ત્યાં દરવાજે ઘંટડી વગાડી ભિક્ષા માંગવા માટે આવવું ભક્ષકો માટે પણ શક્ય નહીં બને.

આ બધું સાચું હોવા છતાં આજનાં સમયમાં પણ ગૃહસ્થાશ્રમમાં જીવન જીવતા વ્યક્તિઓ જાણતાં અજાણતા પંચપાતક કરતી જ હોય છે. આપણે રસોડામાં અથવા તો રેફ્રિજરેટમાં થતા અસંખ્ય વંદા અને જીવાણુઓ વારંવાર બેગોન જેવી ઝેરી દવા દ્વારા વારંવાર હત્યા નથી કરતા ? તેવી જ રીતે માંકડ અને મચ્છર માટે ‘ટીક્ટવેન્ટી’ અને ઉંદરો માટે બીજા કોઈ પ્રભાવિત રસાણો વાપરીને એમનો પણ એકસરખો નાશ નથી કરતાં ? આ પાપો કંઈ ઓછાં છે ? આજના સમયમાં આપણે ભલે જાતે ખાંડણીમાં ધાન્ય ખાંડતા નથી અથવા તો ઘંટી વળે અનાજ દળતાં નથી. આપણે તો સ્વચ્છ કરેલું ધાન્ય જ વેચાતું લાવીએ છીએ તથા ઘંટીથી અનાજ દળાવીએ છીએ. હકીકતમાં જે કામ આપણે કરવાના હતા તેને બીજા પાસે કરાવીએ છીએ. તેમ છતાં શું તે કામ પોતાને માટે કરાવ્યું નથી ? શું આવા કામોમાં આપણે બીજાને કરેલાં પાપોના ભાગીદાર થતા નથી ?

આમ કાળક્રમે પરિસ્થિતિમાં અને રહેણીકરણીમાં ફેર બદલ થયો હોવા છતાં અજાણતાથી અથવા તો અનિવાર્ય પરિસ્થિતિને કારણે થયેલાં પાપોનું પ્રક્ષાલન તો કરવું જોઈએ તેવું વિચારીને પાપ પ્રક્ષાલનનું આચરણ થવું જોઈએ માટે ઉદ્દાહરણ અર્થે, બ્રહ્મચર્ય એટલે શાસ્ત્રોનું વાંચન કરવું. દેવચર્ય, પિતૃચર્ય અથવા તો ભૂતચર્ય માટે અગ્નિમાં આહુતિ આપવી આજના સમયમાં ભલે શક્ય ન હોય પરંતુ દેવસ્થાનમાં ખડીસાકરનું નૈવેદ્ય ધરવું. સ્વર્ગસ્થ માબાપને તેમની પુણ્યતિથિના દિવસે યાદ કરીને શ્રાદ્ધ કરવું તથા ગરીબ વ્યક્તિને અન્નદાન, અને કૂતરો, બિલાડી તથા પક્ષીઓને રોટલી કે ભાખરીના ટુકડા તો મુકી શકાય ને ? મનુષ્ય યજ્ઞ એટલે અતિથિને ભોજન કરાવવું. તેમની પ્રત્યે આણગમો ન દર્શાવતાં આનંદ અને પ્રેમથી નાસ્તો કે જમણ કરાવીને તૃપ્ત કરવા તે મનુષ્ય યજ્ઞ તરીકે ઓળખાય છે. સાઇ ભક્તોએ તો જાણે ખુદ બાબા જ પોતે પધાર્યા હોય તેવું સમજીને તે મહેમાનનો આદર સત્કાર કરવો. સાઇબાબા પોતે પણ બડેબાબાને અતિથિ સમજીને પંગતમાં જમાડ્યા વિના પોતે જમતા નહીં. હેમાડપંત કહે છે -

અતિથિ પૂજને ઇષ્ટ પ્રાપ્તિ । થાય તેથી અનિષ્ટ નિવૃત્તિ ।

તેમ ન કરતા વિઘ્ન નક્કી । આવે શિષ્ટ તેથી પૂજે તેમને ॥૧૨૫॥

આ બધી વિધિઓની પાછળ મૂળની મૂળ ભાવનાને તત્ત્વ સાઇબાબાએ અધ્યાય ૨૪માં સ્વ. અન્નાસાહેબ દાભોળકરના પ્રસંગમાં સમજાવી છે. તેમણે અણ્ણાની મશ્કરી કરીને ‘એકલું ખાવું સાઈું નહિ’, એમ જે ઉપદેશ કર્યો હતો. તેમાં સમજાવ્યું છે કે આપણને દૈવ દ્વારા જે કંઈ પ્રાપ્ત થતું હોય છે તેમાંનો થોડો ભાગ પરમેશ્વરને અને માનવ, પશુ પક્ષીઓને વહેંચવો અને પછી જ જાતે ખાવો અથવા ભોગવવો તે સનાતન ધર્મની શિખામણ કહી છે. ઇશાવાસ્ય ઉપનિષદમાં કહ્યું છે કે

તેન ત્યક્તેન ભુગ્જથા, મા ગૃધઃ કસ્ય સ્વિદ્ ધનમ્ ॥૧૧॥

પરમેશ્વર સદાયે આપણી પાસે જ છે, તેની યાદ રાખીને તેણે આપેલા ભોગ માણસોએ મમતા અને આશક્તિનો ત્યાગ કરીને ભોગવવા. આ ધન અથવા તો ભોગ્ય વસ્તુ કોની છે ? અર્થાત્ કોઈની નથી. ગીતાના ત્રીજા અધ્યાયમાં શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને પણ એ જ કહ્યું છે.

યજ્ઞશિષ્ટાશિનઃ સન્તો મુચ્યન્તે સર્વ કિલ્બિષૈઃ ।

ભુજતે તે ત્વદ્ધં પાપા યે પચન્ત્યાત્મકારણાત્ ॥૧૩॥

શ્રી સાઈનું સત્ય ચરિત્ર

યજ્ઞ કરીને બચેલા કે બાકી વધેલા ભાગનું સેવન કરનારો સદ્ગૃહસ્થ સર્વ પાપોથી મુક્ત થતો હોય છે. પરંતુ જેઓ કેવળ પોતાને માટે અન્ન રાંધે છે અને તેનું સેવન કરે છે તે મનુષ્યો પાપનું જ ભક્ષણ કરતા હોય છે.

સારાંશ કે અતિલોભ કરવો અથવા સ્વાર્થીપણે વર્તવું એ પાપ છે. આજના સમયમાં એનાં ઉદાહરણો આવાં હોઈ શકે.

- (૧) સંસારમાં પૈસા તો કમાવવા જ પડે. આજની વધતી મોંઘવારી અને રૂપિયાનું સતત અવમૂલ્યન થતું હોવાને કારણે થોડા વધારે જ કમાવવા પડે પરંતુ તેનું કારણ કરોડો રૂપિયા એકઠા કરવા અને તે મેળવવા માટે ગમે તે માર્ગ અપનાવવો.
- (૨) સામાન્ય માણસને રહેવા માટે વેચાતી જગ્યા પણ ખરીદાતી નથી જ્યારે આજે હજારોની સંખ્યામાં ફ્લેટ્સ બંધાય છે. છતાં તે ખાલી પડી રહેલા ફ્લેટ્સ ધનવાન લોકોએ જરૂર ઉપરાંત ચાર પાંચ ફ્લેટો પૈસાના રોકાણ માટે ખરીદીને ખાલી રાખ્યા છે.
- (૩) પેટ્રોલ, ખાદ્યતેલ અને ખાંડની બજારમાં તંગી થઈ જવાની અફવા જણાતાં, તે વસ્તુઓનો કંઈક વધારે સંગ્રહ કરાય તો ચાલે. પરંતુ પૈસા છે માટે પોતાની પાસે એનો વિપુલ જથ્થો એકઠો કરીને સાધારણ પ્રજાને બેહાલ કરવી.
- (૪) બસ અથવા તો આગગાડીમાં કતાર છોડીને અન્ય દરવાજે ઘૂસ મારવી.

આજ સમયમાં બનતા આવા ઘણાં ઉદાહરણો પૂરાં પાડી શકાય ! આ સર્વ માણસો ગીતાના ત્રીજા અધ્યાયના શ્લોક ૧૨માં કહ્યા પ્રમાણેના ચોર નહિ તો બીજા કોણ ? સ્તેન એવ સઃ

અંતમાં એટલું જરૂર કહેવાનું કે, ઉપર નિર્દેશલા પંચયજ્ઞ કદાચ કરતાં ફાવ્યું નહી તેમ છતાં ઉપર જણાવેલું મુખ્ય તત્ત્વ સમજી લઈને એ પ્રમાણેનો આપણો વ્યવહાર જો રાખવામાં આવે તો પોતાનું કલ્યાણ થશે. મુખ્ય તો એ કે મનને સંપૂર્ણ શાંતિ મળશે.

॥ અધ્યાય ૧૦ ॥

શ્રી સાઈ સમર્થ મહિમા

(શ્રી સાઈ બધુંજ કરી શકે તેવા 'કર્તુમ' જેમને અશક્ય લાગે છે તેવા સામાન્યજનો દ્વારા જે ન થઈ શકે તેને કરવાનું તેવું સામર્થ્ય ધરાવનારા 'અકર્તુમ' તથા જે હયાત હોય પરંતુ તેને જરૂર પડ્યે બદલી શકે કે ફેરવી શકે તેવા સામર્થ્યવાળા બાબાનું મહાત્મ્ય.)

શ્રી ગણેશજીને વંદન, શ્રી સરસ્વતીને વંદન, શ્રી ગુરુ મહારાજને વંદન, શ્રી કુળદેવતાને વંદન,
શ્રી સીતામાતા અને શ્રી રામચંદ્રજીને વંદન અને શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથ મહારાજને વંદન.

જે સર્વ લોકોના કલ્યાણ માટે અને હિત ખાતર બંધાયેલો છે અને જે સદાય પરમાત્માની સાથે બ્રાહ્મ સ્થિતિમાં એકરૂપ થયેલો છે તેનું ભક્તિપૂર્ણ મનથી સદાય સતત સ્મરણ કરો. જેના સ્મરણમાત્રથી જન્મ અને મરણના ગુંચવાડાઓ ઉકેલાઈ જાય છે તે આ સાધનાનું ઉત્તમ સાધન છે. તેને માટે એક કોડીનોય ખર્ચ કરવો પડતો નથી. અલ્પ પ્રયત્નોથી જ પૂર્ણ લાભ સહજ રીતે મળી જતો હોય છે. જ્યાં લગી આ ઇન્દ્રિયોનો સમૂહ સુદૃઢ છે ત્યાં સુધી પ્રત્યેક ક્ષણનો સદ્ઉપયોગ કરી લેવો. બીજા બધા દેવ માયાવી છે અને ખાત્રીલાયક નથી. ગુરુ આ એક જ શાશ્વત દેવ છે. એનાં ચરણમાં વિશ્વાસ મૂકો એટલે દેવીયોગથી આવનારા સંકટોને પણ તે રોકી રાખે છે. જ્યાં સદ્ગુરુની ઉત્તમ પ્રકારની સેવા હોય છે, ત્યાં સંસારનાં દુઃખોનો જડમૂળથી નાશ થાય છે. ન્યાય, મીમાંસા વગેરેની વ્યર્થ માથાકૂટ કે ખટપટમાં પડવું પડતું નથી. સદ્ગુરુ જે નાવિક હોય તો ભાવિક ભક્તો આધિભૌતિક, આધ્યાત્મિક અને આધિદૈવિક ત્રણ પ્રકારનાં દુઃખોથી સહેલાઈથી પાર ઉતરી જવાય છે. વ્યવહારરૂપી સાગર પાર કરવા માટે જે વિશ્વાસ નૌકા અને નાવિક ઉપર મૂકવામાં આવે છે તેવો જ વિશ્વાસ સંસારરૂપી સાગર તરીકે જવા માટે પોતાના સદ્ગુરુ ઉપર મૂકવો. એટલે તે પોતાના ભક્તોની ભાવના અને ભક્તિ જોઈને પૂર્ણજ્ઞાનની સમજ આસાન કરી આપે છે અને શુદ્ધ આનંદ સ્વરૂપ મોક્ષની પ્રાપ્તિ સરળતાથી આપે છે. જેમના દર્શનથી હૃદયગ્રંથિઓ તૂટે છે તથા બધી વિષય વાસનાઓથી તે મનુષ્ય પાછો હઠે છે અને પૂર્વજન્મનાં પાપ અને પુણ્યનાં કર્મોનો સંગ્રહ તથા આવતા જન્મનાં ભોગવવા પડનારાં સુખ દુઃખરૂપી ફળોનાં કારણે હાલના જન્મનાં સારાનરસાં કૃત્યોનો ક્રમે ક્રમે ક્ષય થાય છે. તેના પ્રભાવનું વર્ણન કરીએ. (ઓ. ૧-૯)

આઠમા અધ્યાયમાં નરજન્મનું પ્રયોજન, બાયજાબાઈની ભાણ તથા ભાખરી, તથા ખુશાલચંદ વિષે બાબા દ્વારા તેમના સમાચારની પૂછપરછ, મહાળસાપતિ અને તાત્યા કોતેનો મસ્જિદમાં સુવાનો પ્રકાર જેવા કર્ણપ્રિય વર્ણનો થયાં. નવમાં અધ્યાયમાં બાબાની ન સમજાય એવી ગહન ભિક્ષા માંગવાની વૃત્તિનું રહસ્ય સાંભળવા મળ્યું. હવે શ્રોતાઓ બાબાની રહેણીકરણી, તેમની સુવાની રીત અને તેમનું ગમે ત્યારે અને ગમે તે જગ્યાએ ભટકવું વગેરે વિષયો દર્શાવતું તેમનું ચરિત્ર ધ્યાન દઈને શ્રવણ કરીએ. બાબાના લોકવ્યવહારમાંનો જીવનનો કાલક્રમ કેટલો પ્રશંસનીય હતો ? હિન્દુ અને મુસલમાન આ બંને માટે તેઓ એક માતા સમાન હતા. જાણે કે દરેક પ્રશ્નોના નિરાકરણનું અને વિશ્વાસનું તે એક જ સ્થાન

હતું. હિન્દુ અને મુસલમાન તેમની સામે એક બીજા જોડે પ્રેમથી વર્તતા અને કોઇ પણ જાતની શંકા કુશંકા વગર ખેલદિલથી બાબા સાથે હરતા ફરતા. (ઓ. ૧૦-૧૩)

આ તો એક સાધારણ વાત થઇ. હવે સાઇની રહેણીકરણી કેવી હતી. અને તે ક્યાં અને કઇ જગ્યાએ સૂતા હતા, તે વિષે શ્રોતાઓ આદરપૂર્વક સાંભળે. ચાર હાથ લાંબુ અને એક વ્હેંત પહોળું એવું લાકડાનું પાટિયાના બંને બાજુના છેડાને તેની બંને બાજુઓના છેડાને કપડાંની ચીંદડીઓથી બાંધીને ઉપર મોભ પાસે હિંચકાની જેમ ટાંગેલું હતું. બાબા તે લાકડાના પાટિયા ઉપર સુઇ જતા હતા. તેમના માથા તરફ અને પગ તરફ દીવાઓ પ્રગટાવેલા હોવા છતાં તે પાટિયા ઉપર ક્યારે ચઢતા અને ક્યારે ઉતરતા તે કોઇના ધ્યાનમાં આવતું નહીં. બાબા ડોક વાંકી કરીને ઉપર બેસતા અથવા સુતેલા હોય તેમ નજરે ચઢતા. તેમ છતાં તેઓ ક્યારે ઉપર ચઢતા કે ઉતરતા એની કોઇને પણ ખબર પડતી નહીં. સાવ જર્જરિત ચીંદડીઓથી બાંધેલું લાકડાનું પાટિયું બાબાનું વજન કેવી રીતે વેઠતું હશે ? અરે ! મહાસિદ્ધિ જે યોગ દ્વારા પ્રાપ્ત થાય છે તે સિદ્ધિઓ આઠ પ્રકારની યોગ સિદ્ધિઓ જ હોય છે. અણિમા, મહિમા, ગરિમા, લધિમાં, પ્રાપ્તિ, પ્રાકાશ્ય, ઇશિત્વ અને વશિત્વ પામેલા મહાસિદ્ધિ તેમને લાકડાનું પાટિયું એ તો ફક્ત નામનો જ આધાર ગણાય છે. આંખમાં જ્યારે નાનો અમસ્તો કણ પણ ખુંચે છે પરંતુ ‘અણીમા’ દ્વારા અણુની જેમ નાના થઇ જવાની સિદ્ધિને કારણે ગમે ત્યાં છુપાઇ શકે છે. બાબા પણ માખી, નાના કીડાઓ અને કીડીઓના રૂપમાં સતત ફરતા રહેતા. અણિમાની સિદ્ધિ જેના ધરની દાસી હોય, તેમને માખીનું રૂપ ધારણ કરતાં કેટલીવાર લાગે ? જે આકાશમાં પણ કોઇપણ પ્રકારના આધાર સિવાય અદ્વર રહી શકતા હોય, તેને વળી લાકડાના પાટિયાનું શું મહત્ત્વ ? અણિમા, મહિમા, લધિમાં ઇત્યાદિ આઠ સિદ્ધિઓ અને કુબેરના મહાપદ્મમાં પદ્મ શંખ ઇત્યાદિ નવ ખજાના નવનિધિ જેની સામે જોડીને શિસ્તબદ્ધ ઊભા હોય તેમને માટે લાકડાનું પાટિયું એ તો એક નિમિત્ત નહીં કે ! (ઓ. ૧૪-૨૧)

બાબા નાનું મગતરું, કીડી કે ડૂકર, ફૂતરું, પશુ, પક્ષી અથવા તો રાજા હોય કે રંક કે કોઇ મોટો હોય કે સાવ નાનો હોય પરંતુ બાબા તેમને સમાન દષ્ટિથી જોતા. સાઇનાથ મહારાજ ભલેને શિરડીમાં રહેતા હતા અને એમની તેમની પાસે ફક્ત સાડાત્રણ હાથની શરીરની મિલકત હતી છતાં તે અત્યંત શુદ્ધ અને પવિત્ર હતા અને સહુના હૃદયમાં વાસ કરનારા હતા. અંતરમનથી ભલેને તેઓ કોઇની સોબત અને સંબંધ વગરના હતા તથા નિર્વિકાર અને સંસારથી અલિપ્ત હતા છતાં બહારથી તેમને લોકોને ભેગા કરીને ઉત્તમ માર્ગ પર લાવવાની જબરી હોંશ હતી. અંદરથી તેઓ ભલે સર્વ ઇચ્છાઓ ત્યેજલા હતા, તો છતાં બહારથી તેમને ભક્તોનો બહુ મોહપાશ હતો. આંતરિક રીતે ભલે અત્યંત નિષ્કામ હતા. પણ બહારથી તેઓ ભક્તો માટે અત્યંત સકામ વૃત્તિના લાગતા હતા. અંદરથી ભલે તેઓ આત્મશાંતિના આશ્રયસ્થાન જેવા હતા પરંતુ બહારથી તેઓ ખૂબ દુઃખી દેખાતા હતા. તેમની અંદરથી પરબ્રહ્મ સ્થિતિ હતી છતાં બહારથી તમસ પ્રકૃતિવાળા સ્વભાવ બતાવતા. અંદરથી અદ્વેત ઉપર પ્રેમ કરનારા અને કશામાં આશક્ત નહીં, છતાં પણ બહારથી આખા વિશ્વના પ્રશ્નોના ઉકેલો લાવવા માટે રચ્યાપચ્યા રહેતા. તે ક્યારેક પ્રેમભાવથી જોતા તો વળી કદીક હાથમાં પથ્થર લઇને મારવા દોડતા. સાઇ કોઇકવાર ગાળો અને શ્રાપ દેતા તો કોઇકવાર આનંદથી મીઠો માર ફટકારતા. તેઓ અમુક વખતે શાંત અને મોનવિકાર પર કાબૂ મેળવેલા અને વિષયોથી નિવૃત્ત તેમજ સહનશીલ દેખાતા. વળી તેઓ સદાય સમાધિસ્થ આત્માનંદમાં મગ્ન અને ભક્તો પર પ્રસન્ન દષ્ટિવાળા જણાતા. એક જ બેઠક પર તેઓ સદા તલ્લીન થયેલા દેખાતા તથા એમને ક્યાંય આવવું જવું પડતું નહીં. સટકો એ જ જાણે કે એમનો સંન્યાસીની જેમ હાથને દંડ હતો. તેમની ખાવાપીવાની જીવનશૈલી

કાળજી રહિત હતી. તેમને કીર્તિની કે ધનની કોઈ પણ લાલસા ન હતી. પ્રાણ રક્ષા કરવા માટે ભિક્ષા માંગતા હતા. તથા આસનો અને પ્રાણાયમોની સાધનાનો ચિત્તવૃત્તિથી વિરોધ કરીને સમય પસાર કરતા હતા. તેમનો પોષાક અસલમાં એક સંન્યાસી જેવો હતો, હાથમાંનો સટકો એ સંન્યાસનો દંડ હતો. ‘અલ્લા માલિક - પરમેશ્વર બધાનો સ્વામી છે’ તે વાક્ય તેઓ અવારનવાર બોલતા હતા. ભક્તો ઉપર તેમને સંપૂર્ણ પ્રેમ હતો. શ્રી સાઇબાબાની આવી મનુષ્યની જેમ જણાતી સગુણમૂર્તિ તેમની અભિવ્યક્તિ અને સંપત્તિરૂપે આપણને પૂર્વે કરેલાં પુણ્યોના હિસાબે હાથમાં આવી હતી. તેમને જે લોકો મનુષ્યરૂપે સમજે છે, તે બધા કમનીસબ અને જડ બુદ્ધિના છે. તેમની દૈવી ગતિ જ વિચિત્ર છે એમ કહેવાય. એવાઓને સાઇબાબાના આ ભાગ્યમાં પ્રાપ્તિ કેવી રીતે થાય ? સાઇબાબા આત્મજ્ઞાનની ખાણ છે, એમનું શરીર પૂર્ણ આનંદથી ભરેલું છે, ભવસાગર પાર કરવા માટે તેમનો આશ્રય તરત જ લઇ લો. ખરેખર તો જે અપાર અને અનંત છે, બ્રહ્મથી માંડીને, તે નાનામાં નાના જાંખરામાં ભરેલો છે, તેવા તે નિરંતર અખંડ અને અભિન્ન પરબ્રહ્મ સ્વરૂપ સાક્ષાત મૂર્તિમંત બાબા પોતે જ છે. (ઓ. ૨૨-૩૫)

કલિયુગની કાળઅવધિ ચાર લાખ અને બત્રીસ હજાર વર્ષની છે. તે રીતે જોઈએ તો કળીયુગના પાંચ હજાર વર્ષ વીત્યા પછી બાબાનો આ પૃથ્વી ઉપર અવતાર થયો. અહિં શ્રોતાઓને શંકા થાય કે બાબાની જન્મતિથિની ખબર ન હોવા છતાં આ વર્ષો કેવી રીતે નક્કી કર્યા ? તો ધ્યાન દઇને સાંભળો કે બાબાએ શિરડી ક્ષેત્રમાં નિવાસ કર્યો તે પછી નિર્વાણ સુધી ત્યાં રહેવાનો સંકલ્પ કર્યો અને સાઇઠ વર્ષ સુધી ક્ષેત્ર સંન્યાસ વૃત્તિથી તેઓ ત્યાં રહ્યા. ક્ષેત્ર સંન્યાસ વૃત્તિ એટલે કોઈ એક પુણ્યક્ષેત્રમાં રહીને તે ક્ષેત્રને મરતાં સુધી ન છોડવું તેવા લીધેલા નિયમને ક્ષેત્ર સંન્યાસવૃત્તિ કહેવામાં આવે છે. આરંભમાં તેઓ સોળ વર્ષની વયે શિરડીમાં પ્રગટ થયા તે વખતે ત્યાં તેઓ ત્રણ વર્ષ સુધી રહ્યા. ત્યારબાદ તેઓ ત્યાંથી અચાનક અદૃશ્ય થયા અને દૂર નિઝામના રાજ્યમાં વસ્યા તેવી જાણકારી મળે છે. તે સમયે ઔરંગાબાદ, બીડ, નાંદેડ, ઉસ્માનાબાદ અને પરભણી આ મરાઠાવાડાના જિલ્લાઓ નિઝામના રાજ્યમાં હતા. તે સમય ભારતની સ્વતંત્રતા પહેલાનો હતો. તે પછી બાબા લગનની જ્ઞાન સાથે પાછા આવ્યા. ત્યારબાદ શિરડીમાં કાયમનો વસવાટ કર્યો. એ વખતે એમની ઉંમર ૨૦ વર્ષની હતી એમ કહી શકાય. ત્યારબાદ તેઓએ સાઇઠ વર્ષ સુધી અખંડ નિવાસ કર્યો તે વિષે સૌ કોઈ જાણે છે. શકે ૧૮૪૦ આસો સુદ દશમ, ૧૫ ઓક્ટોબર ૧૯૧૮ના દશેરાના દિવસે શુભ મુહૂર્તમાં બાબા નિર્વાણ પામ્યા. આ પ્રમાણે બાબાનું આયુષ્ય ૮૦ વર્ષનું હતું. માટે એમનો જન્મ શકે ૧૭૬૦, ઇ.સ. ૧૮૩૮માં થયો હોવો જોઈએ એવો અંદાજ સાધારણ રીતે બાંધી શકાય. (ઓ. ૩૬-૪૩)

કાળને માથે પગ મૂકીને ઊભા રહેનારા મહાત્માની આયુષ્ય મર્યાદા કદી કોઈનાથી નક્કી થઈ શકે ખરી ? આ કાર્ય સિદ્ધ કરવું ખૂબ જ અઘરું છે. મહાત્માઓ સદાય પોતાને ઠેકાણે સ્વસ્થતા પૂર્વક વાસ કરતા હોય છે. એમને જન્મ કે મરણ હોતું નથી. સૂર્યને વળી ઉગવું શું અને આથમવું શું ? તેઓ પોતાની જગ્યાએથી કદી ચલિત થતા નથી. તેઓ તો સદા સ્વસ્થ રહે છે. શકે ૧૦૬૩ એટલે કે ઇ.સ. ૧૬૮૧ની સાલમાં સમર્થ રામદાસ સ્વામીએ સમાધિ લીધી. એ પછી પૂરાં બસો વર્ષ વહી ગયા. ત્યારબાદ ઇ.સ. ૧૯૩૮ની સાલમાં સાઇબાબાનો જન્મ થયો. ભારતવર્ષ પર મુસલમાનોનાં આક્રમણ થતા રહેતા હોવાથી હિન્દુ રાજાઓ હાર્યા. ભક્તિમાર્ગ લગભગ લુપ્ત થઈ ગયો. તેમજ લોકો ધર્મને ભુલી ગયા. તે અરસામાં સ્વામી રામદાસનો જન્મ થયો. તેમણે શિવાજી મહારાજ દ્વારા મુસલમાનોથી થતી કનડગત અને હેરાનગતી મીટાવવા માટે ગાય અને બ્રહ્મણોનું સંરક્ષણ કરાવ્યું. ત્યારબાદ પૂરાં બસો વર્ષ પણ વિત્યાં ન હોતા અને તેમણે વ્યવસ્થિત કરેલી સ્થિતિ ફરી

વાર બગડી અને હિન્દુ મુસલમાનો વચ્ચે મતભેદો સર્જાયા. જેનું નિરાકરણ બાબાએ કર્યું. તેઓ કહેતા ‘રામ’ અને રહીમ બંને એક જ છે. તેમાં જરા સરખો પણ ફરક નથી. તો પછી તેમના ભક્તોએ શા માટે જુદા કરવી અને એકબીજા સાથે પારકાપણા રાખીને વર્તવું ? તમે લોકો કેટલા મૂર્ખ છો ? હિન્દુ મુસલમાનોમાં સંબંધ જોડો, સારા વિચારો મનમાં દ્રઢ કરો, તો જ સામે કિનારે પહોંચાશે. વાદવિવાદ છોડી દો. તે સારો નથી. કોઈની સરખામણીની ખટપટમાં ન પડતાં, સદાય પોતાના કલ્યાણનો વિચાર કરવો, એટલે શ્રી હરિ તમારું રક્ષણ કરશે. યોગ, યજ્ઞ, તપ, જ્ઞાન એ સર્વે હરિને પ્રાપ્ત કરવાનાં સાધનો હાથમાં હોવા છતાં જેના હૃદયમાં જ હરિ ભક્તિ નથી તેનું જીવન વ્યર્થ છે. જો કોઈએ તમારી ઉપર અપકાર કર્યો હોય તેમ છતાં આપણે તેનો પ્રતિકાર કરવો નહીં. અને જો કરવો પડે તો તેની ઉપર ઉપકાર કરવો અથવા તો તેનું કલ્યાણ કરવું.’ બાબાના ઉપદેશનો આ પ્રકારનો સાર હતો. ઊંચ, નીચ, સ્ત્રી, શૂદ્ર અને સર્વને માટે સાદો ને સરળ સ્વાર્થ અને તેવી જ રીતે પરમાર્થ માટે અત્યંત કલ્યાણકારી સીધો માર્ગ છે. (ઓ. ૪૪-૫૫)

સ્વપ્નમાં રાજવૈભવમાંથી જાગ્યા બાદ જેમ બધું વ્યર્થ ભાસે છે તેવો જ આ સંસાર સાવ ખોટો છે, તેવી બાબાની માન્યતા હતી. દેહના સુખ અને દુઃખ સાચા નથી હોતાં તેવી સંસારની વાસ્તવિકતાની બાબાને જાણ હતી. આત્માનુસંધાન કરીને એકચિત્તે સ્વપ્નનો ભ્રમ તોડીને તેમણે મોક્ષ સિદ્ધિ મેળવી હતી. શિષ્યોનું તથા ભક્તોનું સંસાર અને દેહનું મમત્વ જોઈને તેમનું મન વ્યાકુળ રહેતું હતું. આવા ભક્તોનો દેહભાવ કેવી રીતે છૂટે તેની ચિંતા તેમને સતત રહેતી હતી. હું જ બ્રહ્મ છું એવી મનની ભાવના, અખંડ આનંદમાં રહેવાનો સ્વભાવ અને કોઈપણ જાતની આશા-આકાંક્ષા વગરની મનની સ્થિતિ તેમને પ્રાપ્ત હતી જ. હાથમાં ઝાંઝરી અને વીણા લઈને ઘરેઘરે ભટકવું અને નિઃસહાય થઈને દયાજનક હાલતમાં આવતાં જતાં માણસો પાસે હાથ ફેલાવીને કંઈક મેળવવાની તેમને જરાય ખબર નહતી. (ઓ. ૫૬-૬૦)

એવા ગુરુઓ તો પુષ્કળ મળે છે જેઓ મનુષ્યોને પકડી લાવીને શિષ્યો બનાવતા હોય છે. તેમજ પૈસા પડાવીને બળજબરીથી માણસોના કાનમાં મંત્ર ફૂંકતા હોય છે. તેઓ શિષ્યોને ધર્મ પ્રમાણે વર્તવાનું શીખવે છે પરંતુ પોતે તો અધર્મનું જ આચરણ કરતા હોય છે. આવા ગુરુઓના કારણે સંસાર સાગર પાર કરવો અને જન્મમરણથી તરવાનું અશક્ય છે. આ સાઈમૂર્તિ પોતાના ધાર્મિકપણાની પ્રસિદ્ધિ થાય અને જગતમાં આપણો ઝંડો ફરકતો રહે એવું જરા પણ માનતી નહતી. જ્યાં પોતાના અભિમાનને માટે જાગ્યા જ ન હતી તથા જ્યાં શિષ્યો ઉપર અત્યંત પ્રેમની જ વૃત્તિ હોય તેવી સાઈ-માઉલી હતી. ગુરુના બે પ્રકાર છે. કાયમના અને તત્પુરતા એટલે કે નિયત અને અનિયત. તેમનું નિશ્ચિત કાર્ય હું શ્રોતાઓને સ્પષ્ટ કરીને કહી રહ્યો છું. સોળમાં અધ્યાયમાં દર્શાવેલી દેવી સંપત્તિ, સાત્ત્વિક વૃત્તિ, દયા, દાન, સત્ય, શાંતિ ઇત્યાદિ ગુણોનો સમૂહ પરિપક્વ કરીને અને અંતઃકરણ શુદ્ધ કરીને તેને મોક્ષ માર્ગે લઈ જવું. તેટલી જ અનિયત ગુરુની દેણ હોય છે. નિયત એટલે કે કાયમના ગુરુ સાથેનો સંબંધ જોડાય તો દ્વૈતભાવ જતો રહે અને એક્ય ભાવ જાગૃત થાય છે. ત્યારબાદ ‘તત્ત્વમસિ’ એટલે કે તત્ + ત્વં + અસિ એટલે બ્રહ્મ અને પરમાત્મા તું જ છે. ગુરુ સામવેદના મહાવાક્યનો અનુભવ કરાવે છે. આ પ્રકારના ગુરુ સકળવિશ્વમાં નિર્ગુણરૂપે સ્થિત હોય છે. તેઓ ભક્તોના કલ્યાણ માટે દેહ ધારણ કરતા હોય છે અને પોતાનું અવતાર કાર્ય પૂરું થતાં પાછા ચાલ્યા જાય છે. શ્રી સાઈબાબા આ બીજી કોટિના ગુરુ છે. તેઓ મને જેવી બુદ્ધિ આપશે એ જ પ્રમાણે મારું આ લખાણ હશે. જગતમાં પ્રચલિત થયેલા વ્યવહારિક વિદ્યાના અનેક ગુરુઓ હોય છે. આત્મસ્વરૂપનું જે ભાન કરાવે છે તે જ સાચો સમર્થ સદ્ગુરુ ભવસાગર પાર કરાવે છે. તેવા સમર્થ સદ્ગુરુનો મહિમા સાધારણ રીતે ન સમજાય એવો હોય છે. (ઓ. ૬૧-૭૦)

જે કોઇ પણ દર્શન કરવા જતાં એના ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન કાળનાં સંપૂર્ણ રહસ્યો તેની સાબિતી સહિત તે વ્યક્તિઓને પૂછ્યા વિના સાઇ કહી દેતા. તેઓ બધે જ ઠેકાણે સર્વ પ્રાણીઓમાં તે જ બ્રહ્મભાવને જ્ઞેતા હતા. શત્રુ અને મિત્રમાં તેમને કોઇ ફરક ન હતો. ભેદભાવની તેમને જરાયે ખબર ન હતી. તેમને કોઇપણ પ્રકારની અપેક્ષા ન હતી. તેઓ સૌને સમાન દષ્ટિથી જ્ઞેતા હતા. તેમની ઉપર અપકાર કરનારાઓ પર પણ તેઓ અમૃતની વર્ષા કરતા હતા. ઉત્કર્ષ હોય કે અપકર્ષ હોય પરંતુ તેઓ સમચિત્ત અને શાંત હોવાથી તેમને વિકલ્પો કદી સ્પર્શી શકતા નહીં. નાશવંત દેહમાં વર્તતો હોવા છતાં શરીરના અથવા તો ઘરબારના મોહમાં જે પડતો નથી અને બહારથી દેહરૂપી દેખાતો હોવા છતાં અંદરથી જે વિદેહી છે, તે જ આ શરીરથી મુક્ત અને મોક્ષ માર્ગે ગયેલો નહીં કહેવાય કે ? (ઓ. ૭૧-૭૫)

ધન્ય છે શિરડીની પ્રભ. સાઇ જ એમના પૂજ્ય દેવ હતા. ખાતાં પીતાં અને સૂતાં તેઓને સાઇનું જ ચિંતન રહેતું. તેમનો પ્રેમ ધન્ય ધન્ય છે. તેઓ ધાન્યની ખળીમાં કે ઘરની પરસાળમાં કામ કરતાં કે દળણું દળતાં અથવા ધાન્ય ખાંડતાં કે માટીના વાસણમાં રવાઇ વડે માખણ મેળવવા માટે દહીં વલોવતી વેળા બાબાનો જ મહિમા ગાતા હતા. ઉઠતાં બેસતા અને સૂતાં તેઓ બાબાના નામનો અખંડ જપ કરતા. તેમને બાબા સિવાય બીજો કોઇ દેવ યાદ જ ન આવ્યો. શિરડીમાંની સ્ત્રીઓનો પણ પ્રેમ કેટલો ? તે પ્રેમનું માધુર્ય પણ કેટલું ? શુદ્ધ પ્રેમ જ કાવ્ય રચી શકે છે, કેવળ વિદ્વત્તા નહિ. રતીબારની વિદ્યા કે શિક્ષણ વિના જ્યાં ફક્ત સાદી અને સરળ ભાષા જ છે તેમના દ્વારા કવિત્વ ચમકે છે અને ચતુરાઇ મનુષ્યની ગરદન ડોલાવે છે. અર્થાત્ વખાણ કરે છે. ખરા પ્રેમના અવિષ્કારને જ ખરું કાવ્ય કહેવાય છે. તે શ્રોતાઓએ બાબાના શબ્દોમાંથી શોધી લેવું. સાઇબાબાની ઇચ્છા હશે તો જ આ કવિતાનો પૂર્ણ સંગ્રહ ભેગો થશે અને તેનો અધ્યાય બની શ્રોતાઓની એ કવિતા સાંભળવાની ઇચ્છા પૂર્ણ થશે. (ઓ. ૭૬-૮૧)

શ્રી બાબા મૂળમાં નિરાકાર હોવા છતાં ભક્તો ઉપર કૃપા કરવા માટે જ સાઇના રૂપે પ્રગટ થયા. તેમને ઓળખવા માટે દેહનો અહંકાર પહેલાં ત્યજવો જોઇએ. અને મનની કામ, ક્રોધ જેવી વૃત્તિઓ અને વિકારો બિલકુલ નહિવત્ થવા જોઇએ. તે સાથે ભક્તિ વધવી જોઇએ. ભક્તોનો પુણ્યકાળ ફળતાં અને તેમનો પ્રાપ્તકાળ ભેગા થતા તે સાઇરૂપે પરિપૂર્ણ અંકુર રૂપે શિરડીમાં ફલિત થયો છે. જેનું વર્ણન કરવાનું ફાવતું નથી. સાઇનું વર્ણન કરવા માટે વાચા કૂટી તેવા જનને હવે પછી જન્મ નથી છતાં ખરા જન્મ પ્રાપ્ત થયો. જેને આકાર નથી છતાં સાંચામાં ઢાળીને તૈયાર કરેલી મૂર્તિને કરુણ રસનો ઘાટ મળ્યો. શ્રી બાબાની આ મૂર્તિ યશોવંત, શ્રીમંત, વૈરાગ્ય યુક્ત તેમજ જ્ઞાનવંત, ઐશ્વર્ય યુક્ત અને ઔદાર્યયુક્ત એવા છ ગુણોથી પૂરિપૂર્ણ હતી. બાબાનો સંકલ્પ અને વિરોધ કરવાની રીત બંને વિચિત્ર હતાં. પોતે કોઇપણ વસ્તુનો સંગ્રહ ન કરનારા અને નિરાકારવૃત્તિના હતા. તેમ છતાં ભક્તો ઉપર કૃપા કરવા માટે જ આ દેહ ધારણ કર્યો હતો. શું સુંદર એમનો આ કૃપાળુ સ્વભાવ ? ભક્તોનો પ્રેમભાવ પોતે જ સાધી લેતા. નહીં તો તેમની ભાળ ક્યા દેવને પડી હોત ? વાણીના દેવતા જે બોલવાનું સાહસ કરવાના નથી, કાન પણ જે સાંભળતા શરમાઇ જાય તેવા શબ્દો બાબા ભક્તોના કલ્યાણ માટે જ બોલતા હતા. જે શબ્દોનો ફરી ઉચ્ચારણ કે અનુવાદ કરવો અશક્ય છે. મૂંગા રહેવામાં જ ફાયદો છે, પરંતુ કર્તવ્ય ચૂકવું નહિ, માટે એ કહેવું પડે છે. કોઇ એક ભક્તને બાબાએ એક વખત અતિ નમ્રપણે કહ્યું હતું કે, 'હું તમારા દાસોનો દાસ છું અને ઋણી છું. તમારા જ દર્શન માટે હું નીકળ્યો છું અને તમારાં ચરણોનો મને સંગાથ મળ્યો એ તમારી જ મોટી કૃપા છે. તમારા મળનો હું એક કીડો છું અને તેથી હું આ સૃષ્ટિમાં આવીને ધન્ય થયો છું.' બાબાની આ કેટલી મૃદુતા ? અભિમાન શૂન્યતા પણ કેટલી ઉચ્ચ છે તેમજ શાલીનતા પણ તેવી જ ! બાબાના ઉપર જણાવેલા ઉદ્ગારો તદ્દન સાચા છે માટે રજૂ

કર્યા છે. કોઇને આ અનાદર યુક્ત લાગતા હશે તો હું તેમની ક્ષમા માંગુ છું. વાચા જો તેવું બોલવાથી અભડાઇ હશે અને સાંભળવાનું પાપ જો ટાળવવું હશે તો સાઇનામનો ઘોષ કરવાથી બધાંના જ દોષ નાશ પામશે. જન્મોજન્મની આપણી તપશ્ચર્યાનું ફળ એટલે જ આ સાઇની અસીમ કૃપા છે. તરસ્યાને જેવી પાણીની પરબ સુખકર હોય છે. તેવી જ સાઇકૃપા અમારે માટે સુખદાઇ છે. (ઓ. ૮૨-૯૫)

બાબા જો જીભથી સ્વાદ ચાખતા હોય એમ જો બધાને માટે લાગતું હોય પરંતુ તેમણે શું ખાધું છે તે તેમને કદી ખ્યાલ રહેતો નહીં. તેમની જીભને કોઇપણ પ્રકારનો સ્વાદ માણવાની ઇચ્છા હતી નહીં. જેમને વિષય સુખ ભોગવવાની ઇચ્છા જ નથી, તે વિષયોનો શું ઉપભોગ કરવાના ? વિષયો જેમની ઇન્દ્રિયોને સ્પર્શી શકતી નથી, તે વિષયસુખોમાં ઓતપ્રોત થોડા રહેવાના હતા ? જે કોઇ પદાર્થો એમની નજર સમક્ષ આવતા તેમને તે જોતા હતા. પણ તેમનું જોયું ન જોયા બરાબર જ હતું. તેમને તેવું જોવાની ઇચ્છા જ થતી નહોતી. ભગવાન શ્રી હનુમાનજીની જન્મજાત બ્રહ્મચર્યની લંગોટી માત્ર તેમની માતા અથવા તો શ્રી રામચંદ્ર પ્રભુને દેખાતી હતી. જે વાત ભાવાર્થ રામાયણ કિષ્કિંધાકાંડ અધ્યાય ૧ ઓવિ. ૪૯-૫૩માં જણાવી છે. માટે જ તેમનું બ્રહ્મચર્ય અજોડ ગણાય છે. પરંતુ શ્રી બાબાની બાબતમાં ખુદ એમની માતાને સુદ્ધાં ગુહ્ય ભાગોનું દર્શન થયું ન હતું તો બીજાની તો વાત જ ક્યાં કરવી ? આ બાબતે તે જાણવું જરૂરી છે કે કોઇ પણ પોતાના નાના બચ્ચાના ગુહ્ય ભાગનું દર્શન થયું જ હોય છે. તેમ છતાં હેમાડપંત બાબાની બાબતમાં આમ માતાને કેમ કહી શકે ? તો તે વિશે એમ કહી શકાય કે હેમાડપંત તો બાબાને અજન્મા કહીને માતાને પેટે નહી જન્મેલા અને શિરડીમાં નિંબવૃક્ષ નીચે સોળ વર્ષની આયુમાં એકદમ પ્રગટ થયેલા તેવું જ માનતા હતા. માટે તેમનું ઉપર પ્રમાણેનું વર્ણન ખોટું ન ગણાય. બાબાનું બ્રહ્મચર્ય કદીન અને કડક હતું અને તે અપૂર્વ હતું. બાબાની કમ્મરે લંગોટી કાયમ રહેતી હતી. તેમનું લિંગ ઘેટાના ગળાના ભાગમાં તેના મો અને ગળાની વચ્ચે જે બે ગોળી જેવા માંસલ અવયવો લટકતા દેખાય છે તે જ પ્રમાણે દેખાતુ હતું. જે ફક્ત મૂત્ર ત્યાગની વ્યવસ્થા માટેનું એક અવયવ હતું. બાબાના દેહની સ્થિતિ આ પ્રકારની હતી. તેમની ઇન્દ્રિયો ભલે કાર્યરત હોત, છતાં તેમને વિષય સુખની ઇચ્છાની પણ સુદ્ધાં ન હતી. સત્વ, રજ અને તમ વગેરે ગુણ બાબાની ઇન્દ્રિયોમાં જો પૂરેપૂરા ખીલેલા હોત અને બાબાના વ્યવહારમાં કર્તા ભાવ દેખાતો હોત તેમ છતાં આશક્તિ તેમને ક્યાંયે સ્પર્શતી નહોતી. બાબા સર્વે પ્રકારની માયા અને મોહથી મુક્ત, શુદ્ધ જ્ઞાન સ્વરૂપ અને આત્માના આનંદમાં હંમેશા ખોવાયેલા રહેતા હતા. કામ, ક્રોધ જેવા ષડરીપુ માટે તેઓ નાશ પામવાનું સ્થાન હતા. તેઓ સદા નિષ્કામ કોઇપણ પ્રકારની આશા આકાંક્ષા વગરના હોવાને લીધે સર્વ ઇચ્છાઓમાં પરિપૂર્ણ થયેલા હતા. વિષય સુખ પણ તેમને બ્રહ્મરૂપ જ લાગતું હશે. તેમના જીવનમાં પુણ્ય અને પાપોનું પરિભ્રમણ જાણે પાપ-પૂણ્ય માટે એક વિરામનું સ્થળ હતું. બાબાની આ રીત પરમાત્મા સાથે લીન થઇ ગયેલી મુક્ત સ્થિતિ હતી. (ઓ. ૯૬-૧૦૫)

નાનાવલ્લી નામનો એક પિશાચવૃત્તિથી જીવનારો હૃષ્ટપૃષ્ટ ગૃહસ્થ ઘણા દિવસ સુધી શિરડીમાં આવીને રહેલો. તેને નિવાસ દરમિયાન મન ફાવે તેવું વર્તન કરતો. બાબા તેની ઉપર અને તેને બાબા ઉપર ખૂબજ પ્રેમ હતો. એક દિવસ તેણે લહેરમાં આવીને સાઇબાબાનો હાથ પકડ્યો અને તેમને ઉભા કરી દીધા અને પોતે તેમની ગાદી ઉપર જઇને બેસી ગયો, પણ તેણે એક જ મિનિટમાં જ બાબાને ખૂબ જ આદરપૂર્વક સાષ્ટાંગ નમસ્કાર કરીને તેમને ગાદી પર ફરીથી બેસાડ્યા. આ ગૃહસ્થ સાઇબાબાને 'કાકા'ના નામથી બૂમ મારતો. બાબાના દેહ છોડ્યા બાદ અતિશય શોક અને કલ્પાંત કરીને તેણે બાબાની સમાધિના તેરમા દિવસે 'કાકા કાકા' એવી બૂમ પાડતાં પાડતાં પ્રાણ છોડ્યાં હતાં. તેની સમાધિ લેંડીબાગના

પ્રવેશદ્વાર પાસે જ છે. બાબાને નાનાવલ્લીએ કહ્યું ઊઠ તે કહેતાની સાથે જ ગાદી છોડીને જે બાબુ પર થઈ ગયા તે બાબાને દેહનું અભિમાન કે અન્ય વ્યક્તિઓ માટે ભેદભાવ સ્વપ્નમાં પણ કલ્પી શકાય નહીં. આ મૃત્યુલોકમાં જેને કંઈ મેળવવાનું જેવું રહ્યું નથી અને પરલોકમાં સાધ્ય કરવા જેવું કંઈ રહ્યું નથી. તેવા આ સંત, લોકો પર અનુગ્રહ કરવા માટે આ પૃથ્વી ઉપર અવતર્યા હતા. સંત પુરુષો તો કરુણાના સાગર હોય છે. બીજા ઉપર કરુણા કરવી તે સિવાય તેમનો અવતાર ધરવાનો બીજો કોઈ હેતુ હોતો નથી. તેઓ બીજાનું કલ્યાણ અને પરહિત કરનારા અત્યંત કૃપાળુ છે. તેમનું હૃદય માખણ જેવું અત્યંત મૃદુ હોય છે એમ કહેવાય છે. પરંતુ આ ઉપમા સાચી નથી. કારણ કે માખણ તો ફક્ત પોતે ગરમ થવાથી પીગળે છે જ્યારે સંતોનું હૃદય પારકાંને થયેલાં તાપ અને દુઃખો જોઈને દ્રવી ઉઠે છે. થીંગડાં મારેલી કફની જેના અંગનું વસ્ત્ર છે, કોથળા જેમનું સૂવા બેસવાનું સાધન છે અને ક્રોધ, લોભ અને લાલસા સિવાયની જેની વૃત્તિ છે તેને ચાંદીના સિંહાસનની શું પરવા ? સિંહાસન પર બેસવામાં જેને અડચણનો ભાસ થાય છે અને ભક્તો જે સિંહાસન થોડું પાછળ સરકાવે તો તેમના ભક્તિભાવ તરફ તે ધ્યાન આપતા નથી. સાઇબાબા સાક્ષાત્ શિરડીરૂપી સમુદ્રમાંના કમળ હતા. ભક્તો તેમની સુવાસનો ઉપભોગ કરતા હતા. બાબાની ભક્તિથી વંચિત રહેલા કમભાગી દેહકાંઓના નસીબમાં કાઠવ જ હોય છે, અને સદા તેને ખૂંદતા રહે છે. બાબા કોઈને પણ યોગાસનો, પ્રાણાયામ કે ઇન્દ્રિયદમન કરવાનું કહેતા નહીં, અથવા તો મંત્ર, તંત્ર, ચંત્રથી પૂજન કે ભજન કરવાનું પણ કહેતા નહીં. તેમને શિષ્યોના કાનમાં મંત્ર ફૂંકવાનું સહેજ પણ ગમતું નહિ. તેઓ બહારથી સાધારણ લોકોના જેવો વ્યવહાર કરનારા દેખાતા પરંતુ અંદરથી સંદેહર અલગ હતા. વ્યવહારમાં તેઓ અત્યંત હોશિયાર અને દક્ષ હતા. બીજાને આ પ્રકારનો ચાતુર્ય કસબ શક્ય ન હતો. સંત તો ભક્તો માટે દેહ ધારણ કરતા હોય છે. એમના મનની સર્વ ભાવનાઓ કે વિકારો અને વ્યવહારનાં બધાં વર્તનો પણ ભક્તો માટે જ હોય છે જેને ધ્યાનમાં રાખો. સાઇમહારાજ શાંતિનો ભંડાર છે તથા શુદ્ધ અને પરમ આનંદનું સ્થાન છે. તેમને મારા અભિમાન સિવાયના અને દોષ સિવાયના સાષ્ટાંગ નમસ્કાર થાયો. જે જગ્યા પર સાઇમહારાજ ચાલીને આવ્યા તે સ્થાન શિરડી મોટાં પુણ્યો વડે પાવન થયેલું હોવું જોઈએ. પૂર્વજન્મમાં સારાં કર્મના સંગ્રહ સિવાય આવો ખજાનો મળવો મુશ્કેલ છે. 'શુદ્ધ બીજના પેટે જ રસાળ અને મીઠાં ફળ આવે છે.' આ કહેવતની કસોટી શિરડીના લોકોએ કરી. તેઓ હિન્દુ નથી અને મુસલમાન પણ નથી. તેમને આશ્રમ કે વર્ણ નથી. તેમ છતાં તે સુખદુઃખ, ધોર પરિશ્રમ અને ભયંકર ચિંતાઓથી ભરેલા સંસારરૂપી ભવસાગરને મૂળમાંથી કાપીને તેનો વિદ્વંશ કરે છે. બાબાનું ચરિત્ર ગગન જેવું અનંત, અપાર અને ગહન છે. તેને સમજવું એ તેમના સિવાય કોનાથી શક્ય છે ? (ઓ. ૧૦૬-૧૨૦)

ચિત્તનું કામ વિચાર કરવાનું હોય છે, અને ચિંતન કર્યા સિવાય એ એક ક્ષણ ચૂપ બેસી શકતું નથી. તેને જે વિષય આપવામાં આવે તો તે સુખેથી વિષયોનું ચિંતન કરે છે અને જે ગુરુ મળે તો ગુરુનું ધ્યાન કરે છે. માટે સર્વે ઇન્દ્રિયોને કેવળ પોતાના કાનમાં કેન્દ્રિત કરીને ઉપર સાંભળ્યું તે સાઇગુરુનું મહાત્મ્ય જીવન ઘડતર માટે સ્મરણ, કીર્તન અને ભજન થાયો. પંચાગ્રી સાધના તથા યજ્ઞ, યાગ, મંત્ર, તંત્ર અને અષ્ટાંગ યોગ જેવા પ્રયોગ ફક્ત બ્રાહ્મણો માટે જ શક્ય છે. બીજાઓને એનો શો ઉપયોગ ? સંતોની કથા આવી નથી હોતી. તે સર્વેને સરળ માર્ગે દોરી જાય છે તથા સંસારના અથવા આગવા જન્મના ભય અને દુઃખ દૂર કરે છે અને આપણને આપણો પરમાર્થનો માર્ગ બતાવે છે. સંતકથાઓનું શ્રવણ, મનન અભ્યાસ અને નિદિધ્યાસ કરવાથી બ્રાહ્મણ, શુદ્ર, સ્ત્રીઓ વગેરે સર્વે પાપમાંથી મુક્ત થઈને પાવન થાય છે. કોઈપણ વસ્તુ ઉપર જેને પ્રેમ નથી, એવો માણસ આ જગતમાં ભાગ્યે જ હશે. દરેકનું પ્રેમનું

ઠેકાણું ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારે હોય છે. કોઈના પ્રેમનું સ્થાન સંતતી તો કોઈને ધનસંપત્તિ તો વળી કોઈને શરીર, ઘરબાર અને માન સન્માન, તથા કોઈને કીર્તિ તો કોઈને વિદ્યા પ્રાપ્તિનું હોય છે. જે પ્રેમ વિષયસુખો ઉપર વહેંચાઈ જાય છે, તે જ્યારે એક તરફને હરિચરણરૂપી ધાતુ ગાળવાની ભઠ્ઠીમાં પીગળે છે ત્યારે ભક્તિરૂપે પ્રગટ થાય છે. માટે ઘરઆંગણે પ્રપંચોમાંથી સાઈચરણે ચિત્ત સમર્પણ કરવાનો આ સીધો અને સરળ માર્ગ અપનાવો. આ સહેલા માર્ગથી એની કૃપા તમારા ઉપર ઉતરશે. આમ આવા પ્રકારે જો અલ્પ સાધનાથી મોટો લાભ થતો હોય તો એ શ્રેય સંપાદન કરવા માટે લોકો ઉદ્દાસ શા માટે હોય છે ? શ્રોતાઓના મનમાં સહેજ શંકા ઉપજે કે થોડા ઉપાયથી મોટો લાભ પ્રાપ્ત થતો હોવા છતાં અસંખ્ય લોકો આ માર્ગે કેમ ચાલતા નથી ? તો તેને માટે એક જ કારણ છે કે પરમેશ્વરની પ્રેરણા થયા સિવાય સાદી ઇચ્છા પણ ઉત્પન્ન થતી નથી. પરંતુ જ્યારે ભગવંત પ્રસન્ન થાય છે ત્યારે જ સંતકથા સાંભળવામાં અતિશય આનંદ આપોઆપ પ્રગટ થતો હોય છે. માટે શ્રોતાઓએ સાઈબાબાના શરણે જવું જેથી નારાયણ કૃપા થશે અને પ્રભુ શ્રવણની પ્રબળ ઇચ્છા જાગશે. તેથી આવું સહેલું સાધન હાથ લાગશે. (ઓ. ૧૨૧-૧૩૩)

ગુરુકથાની સારી સંગત રાખો અને સંસારના ગૂંચવાડામાંથી છૂટીને બહાર નીકળો. આમાં જ તમારું નિશ્ચિતપણું સાર્થક છે. મનમાં શંકા રાખશો નહીં. દોઢડલાપણ અને લાખ ચતુરાઈ ત્યજીને ‘સાઈ સાઈ’ એવું નિરંતર નામ સ્મરણ કરો અને જુઓ ! તમારો બેડો પાર થશે અને હેતુ સિદ્ધ થશે. તેમાં જરાય સંદેહ રાખશો નહીં. આ મારા શબ્દો નથી. ખુદ સાઈબાબાના મુખેથી ગંભીરતા પૂર્વક બોલાયેલા શબ્દો છે. એને નિરર્થક સમજતાં નહીં. ‘ખરાબ સંગત એ જ્યાંથી ત્યાંથી ભેગા કરેલાં હલકા પ્રકારનાં મહાદુઃખોનું આશ્રયસ્થાન છે. તે ન જાણતાં આડે માર્ગે દોરી જાય છે, અને સાચા સુખોથી દૂર કરે છે. સાઈબાબા અથવા તો સદ્ગુરુ સિવાય ખરાબ સંગતનું શુદ્ધિકરણ કોણ કરી શકશે ? દયાનો ઉભરો આવેલા ગુરુના મુખેથી જે કરુણાસભર ગુરુવચનો નીકળે તેનું હે ભક્તો કાળજીપૂર્વક જતન કરો. જેથી ખરાબ સંગતનું નિરાકરણ થશે. ઇશ્વરે નિર્માણ કરેલાં સૃષ્ટિના વિવિધ રૂપો જ્યારે આંખોમાં રમે છે, ત્યારે માણસોના સૌંદર્યને લોભાવનારું લોલુપ મન તેમાં રમવા માંડે છે. પણ તે જ દષ્ટિ જ્યારે તેની વિરુદ્ધની દિશામાં ફરે છે ત્યારે તે સાધુ સંતોની સંગતમાં વસે છે. સત્સંગનો એટલો મહિમા છે કે એ દેહાભિમાનને જડ મૂળથી કાઢી નાખે છે. માટે સત્સંગ સિવાય અન્ય સાધન શોધ્યે જડતું નથી. હંમેશા સદ્ગૃહસ્થનો સહવાસ રાખવો. અન્યનો સહવાસ દોષયુક્ત બની જાય છે. સારા માણસોનો સહવાસ દરેક શુદ્ધ અને નિર્મળ હોય છે. સત્સંગ દેહની આસક્તિ છોડાવે છે. એનામાં એટલી પ્રબળ શક્તિ હોય છે કે, એક વખત જો એનો ચસકો લાગી જાય તો આ સંસાર બંધનમાંથી તરત જ મુક્તિ મળે છે. દૈવયોગથી જો કોઈ સત્સંગનો લાભ મળે તો કોઈ પણ પ્રકારની ઉણપ વિનાનો સંપૂર્ણ ઉપદેશ આસાનીથી મળી જાય છે. તે જ ક્ષણે ખરાબ સંગતોનો મોહ ઊડી જાય છે, અને સર્વ આસક્તિઓથી મુક્ત થયેલું મન સત્સંગમાં રમવા માંડે છે. પરમાર્થના માર્ગના પ્રવેશ માટે વિષય વાસનાઓથી વિરક્તિ આ એક જ ઉપાય છે. સત્સંગ સિવાય આપણા પોતાનું મૂળ સ્વરૂપ સમજતું નથી. સુખની પાછળ દુઃખ આવે છે અને દુઃખની પાછળ સુખ હોય છે. આમ જીવ એક સરખો સુખ તરફ જવા માટેનો પ્રયત્ન કરે છે. અને દુઃખોથી દૂર ભાગે છે. સામનો કરો કે ભાગી જાવ, જે થવાનું છે તે જરૂર થાય છે. આ બંને ભોગો કરતાં, એક સંતનો સહવાસ જ છુટકો અપાવી શકે છે. સત્સંગથી દેહાભિમાન બળીને ભસ્મ થાય છે. જન્મમરણના ફેરા પૂર્ણ થાય છે. તેમજ ચેતનાની પૂર્તિ કરનાર મૂળ શક્તિનો એટલે કે પરમાત્માનો ભેટો થાય છે. અને હૃદયમાંથી ગ્રંથિઓ તડાતડ તૂટવા માંડે છે. ઉત્તમ ગતિ પ્રાપ્ત કરવા માટે સંતોનો સંગાત એ એક જ પાપોથી મુક્ત કરનારી બાબત છે. સંતો પાસે અનન્યપણે શરણે જવાથી જ

આપણે સ્વસ્થતા અને શાંતિ હાથ લાગે છે. જે લોકો કદી ઇશ્વરનું નામસ્મરણ કરતા નથી કે નમસ્કાર કરતા નથી અને જેઓને ઇશ્વર પ્રત્યે ભક્તિભાવ નથી કે કદી ઇશ્વરનું ભજન પણ કરતા નથી તેવાઓનાં મન ઇશ્વર તરફ વાળવા માટે સંતો અવતાર ધારણ કરતા હોય છે. ગંગા, ભાગીરથી, ગોદાવરી, ક્રિષ્ણા, વેણુણા, કાવેરી, નર્મદા આ નદીઓ પોતે પવિત્ર હોવા છતાં સાધુઓના પદકમળોની ઇચ્છા સેવતી હોય છે. તેઓ તેમનાં જળમાં સ્નાન કરવા માટે ક્યારે આવશે તેની રાહ બેતી હોય છે. આ નદીઓ જગતનાં પાપો ધોતી હોય છે, પરંતુ તેમના જળમાં ભેગા થયેલાં સર્વ પાપોનો નાશ સાધુઓનાં ચરણોના સ્પર્શ સિવાય થતો નથી. એને પાછલા જન્મના ભાગ્યનો ઉદ્દય થતાં સાઈમહારાજનાં ચરણોનો લાભ મળ્યો. જન્મ મરણ તેના સ્થાને રહ્યાં અને મારા મનમાંથી આખા સંસારનો ભય નહીંવત્ થઈ ગયો. (ઓ. ૧૩૪-૧૫૩)

સજ્જન શ્રોતાજનો ! અત્યાર સુધી સાંભળેલી કથાનું મનન કરીએ, થોડો આરામ કરીએ. પછી આગળની કથાનું નિરૂપણ કરીએ. હેમાડપંત સાઈ શરણે આવ્યા છે. તે કહે છે, ‘હું તો સાઈના પગનું પગરખું છું. સદાયે કથાનું વર્ણન કરતો રહીશ અને સુખ સંપન્ન થતો જઈશ.’ શું સુંદર અને મનોહર એ બાબાનું ધ્યાન ? મસ્જિદના કંઠેરા પાસે ઊભા રહીને ભક્તોના કલ્યાણ કરવાના હેતુથી બાબા ઉઠી આપવા માટે હંમેશા ઊભા રહેતા. આ સંસાર મિથ્યા છે એવી જેને જ્ઞાણ છે, તે સદાય બ્રહ્માનંદમાં લીન છે, અને જેનું મન ખીલેલા સુમન જેવું સદાય તાબું, કાંતિવાળું અને પ્રકૃતિલિત છે તેમને સાષ્ટાંગ નમસ્કાર થાયો. આંખોમાં જ્ઞાનનું કાજળ લગાવીને જે બ્રહ્મજ્ઞાનની શોધ તરફ વળે છે, તેવો જેનો મહિમા છે, તેને મારા દંડવત્ નમસ્કાર. આગળનો અધ્યાય પણ ઘણો સુંદર છે. કાન દ્વારા શ્રવણ કરીને હૃદયમાં અંતર પ્રવેશ થવા દેવાથી હૃદયરૂપી મંદિર પાવન થશે. મનનો મેલ છૂટો પડશે. (ઓ. ૧૫૪-૧૫૯)

સર્વનું કલ્યાણ થાયો. આ પ્રકારે સંત અને સજ્જનની પ્રેરણા પામેલા ભક્ત હેમાડપંત રચિત શ્રી સાઈસમર્થના સત્ય ચરિત્રના ‘શ્રી સાઈ સમર્થ મહિમાનં’ આ નામનો દશમો અધ્યાય અહીં સમાપ્ત થાય છે.

શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથને અર્પણ.

॥ અધ્યાય ૧૧ ॥

શ્રી સાઈમહિમા વર્ણન

શ્રી ગણેશજીને વંદન, શ્રી સરસ્વતીને વંદન, શ્રી ગુરુ મહારાજને વંદન, શ્રી કુળદેવતાને વંદન,
શ્રી સીતામાતા અને શ્રી રામચંદ્રજીને વંદન અને શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથ મહારાજને વંદન.

અગાઉની કથાનું અનુસંધાન કંઈક આવું છે કે બાબાનું સાંકડા ઉપર ઉંચે સૂવું અને કોઈને પણ દેખાય નહીં તેવી રીતે તેની ઉપર ચઢવું કે ઉતરવું. તેવું તેમનું ન સમજી શકાય એવું કૌશલ્ય હતું. હિંદુ હોય કે મુસલમાન હોય પરંતુ બાબા બંનેની સાથે એક સરખો જ વર્તાવ રાખતા હતા. જેમના જીવન કાળનું નીરિક્ષણ કરાચું તેવા શ્રી સાઈ સમર્થ શિરડીની પ્રજા માટે એક પૂજા માટે એક પૂજ્ય અને દેવતા હતા. (ઓ. ૧-૨)

હવે એવું લાગે છે કે આ સુંદર કથાને શણગારીને આ અગિયારમો અધ્યાય ભાવપૂર્વક સાઈચરણમાં અર્પણ કરીએ. તેમ કરવાથી બાબાના સગુણરૂપનું ધ્યાન થશે અને યજુર્વેદમાં ગવાયેલા રુદ્રાધ્યાયની પ્રસિદ્ધ રુદ્ર મંત્રનું અગિયાર વખત પારાયણ થશે. તે સાથે બાબાનો પંચમહાભૂત પરની સત્તાનો પુરાવો પણ મળશે અને તેનો મહિમા પણ સમજાશે. ઇન્દ્ર પરજન્ય દેવતા, દેવતા ઇન્દ્ર અગ્નિ અને જળ દેવતા વરુણ બાબાના શબ્દોનું કેવું માન રાખતા હતા. તેની થોડી માહિતી જોઈ લઈએ. શ્રોતાજનોએ ધ્યાન આપવું. (ઓ. ૩-૫)

શ્રી સાઈબાબાનું સગુણરૂપ મૂર્તિમંત પૂર્ણ વૈરાગ્ય અને અનન્યપણે ભક્તિ કરવાનું વિશ્રાંતિનું સ્થાન હતું. તેનું આપણે પ્રેમપૂર્વક મનન કરીએ. ગુરુનું વાક્ય એ જ સાચું એવો વિશ્વાસ રાખવો, અને તેમને બેસવા માટે આસન આપવું તથા સર્વ કામોનો ત્યાગ કરીને તેમજ સંકલ્પ કરીને તેમનું પૂજન કરીએ. પથ્થર કે માટીની પ્રતિમા સ્થાંડિલ એટલે ચોરસ ઓટલી, અગ્નિ, તેજ, સૂર્યમંડળ, પાણી અને બ્રાહ્મણ આ સર્વે સાત પૂજસ્થાનો કરતાં ગુરુરાજ એ શ્રેષ્ઠ છે. તેમની અનન્ય ભાવે પૂજા કરીને તથા અનન્યભાવે શરણે જવાથી ગુરુ તો શું પણ પરબ્રહ્મ સુદ્ધાં હાલી જશે અને જાગશે તેમજ ધ્યાન પણ આપશે. ગુરુ પુજનો એટલો બધો પ્રભાવ છે. ગુરુભક્તોએ તેનો અનુભવ લેવો. (ઓ. ૬-૯)

પૂજા કરનારો જો દેહબાન સાથે હોય તો, તેને ગુરુ પણ દેહધારી લાગે છે. તેવી જ રીતે દેહબાન ભૂલેલા ભક્ત પૂજારીને નિરાકાર અને સૂક્ષ્મરૂપ ધારણ કરેલા ગુરુનું ધ્યાન થાય છે. એવો શાસ્ત્રોનો નિર્ણય છે. સગુણ સંપન્ન ગુરુનું કે દેવતાનું ધ્યાન કર્યા સિવાય ભક્તિભાવ કદીએ પ્રગટ થતો નથી. અને જ્યાં સુધી સપ્રેમ ભક્તિ થતી નથી ત્યાં લગી મનની કળી ખીલતી નથી. ખીલ્યા વિનાની કળીમાં ક્યારેય સુવાસ હોતી નથી અને તેવા ફૂલમાં મધ પણ નથી હોતું. તેથી ભમરો ત્યાં ક્ષણભર પણ રોકાતો નથી. જુઓ રૂપ અને ગુણ સંપન્ન એટલે જ સાકાર અને આકાર સાથેનું સ્વરૂપ અને રૂપ અને ગુણ વીનાનું નિરાકાર સ્વરૂપ બંને એક બીજાથી ભિન્ન નથી જ. સાકાર અને નિરાકાર એક જ છે. થીજી ગયેલું હોવાં છતાંપણ એ 'ઘી' જ છે. ઘટ થાય કે ઓગળે છતાં તેને ઘી જ કહેવાય છે. બ્રહ્મદેવે સગુણ અને નિર્ગુણ બંનેને એકત્ર કરીને સમરસ કર્યાં છે. આંખોથી જેને નિહાળી શકાય છે, જેના ચરણોમાં માથું મૂકી શકાય છે તથા જ્યાં જ્ઞાન આપોઆપ થાય એવી સગવડ

હોય છે, તેવે જ ઠેકાણે પસંદગી સહેલાઈથી થાય છે. જેમની સાથે પ્રેમની વાતો કરી શકાય અને ગંધ અને અક્ષત દ્વારા પૂજા કરી શકાય તેથી જ સગુણ અને સાકાર સ્વરૂપ જરૂરી છે. નિર્ગુણ કરતાં સગુણને સમજવું ખરેખર ખૂબ જ સહેલું છે. સગુણ સાથે પ્રેમ દઢ થાય એટલે નિર્ગુણ આપોઆપ સમજાઈ જાય છે. ભક્તોને નિર્ગુણની સમજ પાડવા માટે બાબા અનેક ઉપાયો યોજાતા. દરેકના અધિકાર પ્રમાણે તેને દૂર બેસાડીને ખાસ્સા લાંબા સમય સુધી પોતાનાં દર્શન થવા દેતા ન હતા. એકાદ જણને શિરડીથી દૂર દેશાંતર કરાવતા. જેમ કે બાળરામ માનકરને મછીદર ગઢ પર મોકલ્યો. વળી, કોઈકને એકાંતમાં શિરડીમાં ગોંધી રાખતા. જેમ કે ઉપાસની મહારાજને ખંડોબાના મંદિરમાં એકલા રાખ્યા હતા. તો વળી કોઈકને વાડામાં રોકીને નિયમપૂર્વક પોથી વાંચવાનું કહેતા. કાકાસાહેબ દીક્ષિતને તેમના વાડામાં રાત્રે ભાવાર્થ રામાયણ અને દિવસે એકનાથી ભાગવત વાંચવાનો નિયમ લેવડાવ્યો હતો. આ બધા પાછળનો હેતુ એટલો જ કે વર્ષોનાં વર્ષો સુધી આવો અભ્યાસ થતાં બાબાના નિર્ગુણ રૂપનું આતુરતાથી ચિંતન વધતું અને ઉઠતાં બેસતાં અને જમતાં તેઓને મનમાં બાબાનો સહવાસ થતો. (ઓ. ૧૦-૨૦)

આપણું આ શરીર નાશવંત છે. ક્યારે ને ક્યારેક તો એનો અંત થવાનો જ છે. માટે ભક્તોનું દુઃખ ન કરતાં જન્મ રહિત અને મૃત્યુ રહિત અનાદિ અને અનંત પરમેશ્વર તરફ ધ્યાન આપવું. આ સૃષ્ટિ ઉપર દેખાતો અનેક પ્રકારનો ફેલાવો તે માયોનો પ્રભાવ છે. જે અવ્યક્તમાંથી આકારમાં આવેલે છે અને અવ્યક્તમાં જ સમાઈ જાય છે. બ્રહ્મથી માંડીને નાનાં ઝાંખરાં સુધીની સૃષ્ટિમાં અનેકો જીવ અને અનેક સમૂહથી ભરેલું આ બ્રહ્માંડ સમાયેલું છે. તે અવ્યક્તમાંથી જ આકાર પામેલું છે અને છેલ્લે એમાં જ સમરસ થઈને મળી જાય છે. આમ મરણ કોઈને પણ નથી હોતું, તો પછી સાઈબાબાને તો ક્યાંથી હોય ? શ્રી સાઈ શુદ્ધ, પવિત્ર, જ્ઞાની, નિરંજન અને દોષ રહિત તથા મૃત્યુથી પર છે. અમુક લોકો તેમને ભગવાનના ભક્ત કહે છે. અથવા મહાન વૈષ્ણવ પણ કહે છે. પરંતુ અમને તો એ સાક્ષાત્ મૂર્તિમંત પરમેશ્વર જ લાગ્યા. ગંગાનદી સમુદ્રમાં મળતાં પહેલાં વહેતાં વહેતાં રસ્તામાં ગરમીથી તપેલાં કાંઠાઓને ઠંડા કરે છે અને ત્યાં આવેલી હરિયાળી તથા વૃક્ષોને જીવન બક્ષે છે, અને દરેકની તરસ છીંપાવે છે. એ પ્રમાણે સંતોની અવતાર સ્થિતિ હોય છે. સંતો પ્રગટ થતા હોય છે અને વિદ્યા પણ થઈ જતા હોય છે. પરંતુ તેમની જીવન શૈલી એ વર્તન જગતને પાવરી અને પાપમુક્ત કરે છે. બાબાનો ક્ષમાયાચનાવાળો સ્વભાવ કમાલનો હતો તેમજ શાંત કુદરતી રીતે વિલક્ષણ હતી અને નિષ્કપટતા, કોમળતા સહનશીલતા અને હંમેશાની સમાધાની વૃત્તિ અજોડ હતી. દેખાવે ભલે તેઓ દેહધારી હતા. છતાં તેઓ રૂપ ગુણ અને કામ, ક્રોધ ઇત્યાદિ વિકારો વિનાના હતા. તેઓ આ સંસારી જગતમાં ફરતા હોવાં છતાં તેમના અંતઃકરણમાં સંગ રહિત વૃત્તિ હતી. દરેક પ્રકારનાં મોહનાં બંધથી તે મુક્ત હતા. શ્રીકૃષ્ણ સાક્ષાત્ પરમેશ્વર હતા. તેમ છતાં સંતો માટે કહી ગયા છે કે, ‘સંત તે મારો પ્રાણ છે. તે મારી જ જીવંત પ્રતિમા છે.’ સંત એટલે હું જાતે જ છું. પરંતુ સંતોને પ્રતિમાની ઉપમા સુદ્ધાં ન શોભે ! ‘સંત મારું જ રૂપ છે,’ માટે એ મારા ભક્તોની પ્રતિષ્ઠાને આંચ ન પહોંચે માટે એમની જવાબદારીનો ભાર હું મારા શરીર પર ઉપાડું છું. સંતોને શરણે જે જાય છે તેના ચરણને હું વંદુ છું.’ સંતોનું આવું મહાત્મ્ય શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને તેમના મિત્ર ઉદ્ધવ ને કહ્યું છે. દરેક સગુણ વસ્તુઓમાં જે શ્રેષ્ઠ સગુણ વસ્તુ છે અને સર્વ નિર્ગુણ વસ્તુમાં શ્રેષ્ઠ વસ્તુ છે તથા સારા ગુણોવાળા ગુણવંતમાં જે સર્વશ્રેષ્ઠ ગુણ છે અને સર્વે ગુણીજનોમાં જે અત્યંત શ્રેષ્ઠ ગુણ ધારણ કરેલો એવો ગુણીજનોનો ગુણીરામ રાજા છે. જે કૃતકૃય થયેલો સર્વ ઇચ્છા પૂર્ણ થયેલો અને દેવની ઇચ્છા માનનારો છે તથા જે સતત પોતાના સ્વરૂપમાં અત્યંત તલ્લીન હોવા છતાં સુખ દુઃખથી પર છે. અને જે આત્માનંદનું ઐશ્વર્ય છે તેની મોટાઈનું વર્ણન કોણ કરી

શકે ? જે સાક્ષાત્ પૂજનીય પરમાત્મા છે તથા જેનું વર્ણન કરવું અશક્ય છે તેવી વર્ણન ન કરી શકાય તેવી શક્તિ પૃથ્વી ઉપર ક્ષિતિજ રૂપે દશ્યમાન થઇને અવતરેલી છે. સત્ય, જ્ઞાન અને આનંદના સુખની મૂર્તિ અને જ્ઞાનની પૂર્ણ ઓળખ તે આજ છે. જેનું અંતઃકરણ બ્રહ્મ જોડે એકરૂપ થયેલું છે. તે મૂર્તિ પણ આ જ છે. જેના પ્રપંચોની નિવૃત્તિ થયેલી છે અને જેની સંસાર સંબંધના વહેવારમાંથી મુક્ત થયેલી બ્રહ્મ અને આત્માનું એક્ય અનુભવની સ્થિતિ છે. તેવી શુદ્ધ આનંદ મૂર્તિ તે આ જ છે. ‘આનંદો બ્રહ્મેતી’ આનંદ એટલે બ્રહ્મ અથવા પરમાત્મા આ શ્રુતિ શ્રોતાઓ દરરોજ સાંભળે છે, અને પુસ્તકો વાંચનારા ગ્રંથમાં વાંચે છે. પરંતુ ભોળા અને ભાવિક ભક્તો શિરડીમાં તેનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરે છે. ધર્મ અને અધર્મ વગેરે જેનાં લક્ષણો છે, એવો આ સંસાર વિચિત્ર છે. જેમને પોતાના સ્વરૂપનું ખરું જ્ઞાન થયું નથી તેમને દરેક ક્ષણે આ સંસાર સંભાળવો પડતો હોય છે. પણ જેમને પોતાનું સાચું સ્વરૂપજ્ઞાન અથવા તો આત્મજ્ઞાન થયું છે તેમને માટે સંસાર આ વિષય નથી. તેઓ સદા આત્મસ્વરૂપની સ્થિતિમાં હોય છે. તેઓ હંમેશા સંસારના બંધનોથી દૂર મુક્ત અને આનંદ સ્વરૂપમાં વિહરતા હોય છે. તેઓ સદાય શુદ્ધ જ્ઞાનસ્વરૂપ ચિન્મય રૂપમાં અર્થાત પરમાત્માના રૂપમાં હોય છે. (ઓ. ૨૧-૪૦)

બાબા સર્વના આધારસ્થાન હતા. પછી એમને બેસવા માટે આધાર (આસન) શા માટે અને તે પણ ચાંદીનું સિંહાસન ? પરંતુ બાબા લાડકોડ પૂરા કરનારા હતા. ઘણા દિવસોથી તેમને બેસવા માટેનું એક આસન હતું. તેની ઉપર બેસવા માટે ભાવિક ભક્તોએ સુંદર મઝાની ગાદી પાથરી અને પાછળ અઢેલવા માટે ભીંત હતી ત્યાં તકિયો ગોઠવ્યો. જેવા ભક્તોના ભાવ તેવું બાબા પણ વર્તતા હતા. વાસ્તવમાં સાઇબાબાનું રહેવાનું સ્થળ ભલે શિરડી દેખાતું હોય છતાંયે તેઓ સર્વ ઠેકાણે વિચનારા હતા. અને તેનો પરચો તો પોતાના ભક્તોને હંમેશા બતાવતા. એમની પોતાની કોઇ મનોભાવના ન હતી. તેમ છતાં તેઓ ભક્તોની શ્રદ્ધા પ્રમાણે વિવિધ પ્રકારની પૂજના ઉપચારો અને તેમની સેવા સ્વીકારતા. કોઇ ચામરથી માંખી ઉડાડતા તો કોઇ પંખાથી બાબાને પવન નાખતા, તો વળી કોઇ શુભ ચોઘડિયે મંગળવાદ્ય વગાડીને પૂજ કરતા હતા. કોઇ હાથ પગ ધોતું તો કોઇ અત્તર કે અષ્ટગંધ લગાવતું. કોઇ મહા નૈવેદ્ય ધરવતું તો કોઇ તેર પદાર્થોવાળું પાનબીડને અર્પતું. તે તેર વસ્તુઓ આ પ્રમાણે છે. (૧) રસા કોઢેલું નાગરવેલના પાનનું બીડ (૨) કાપેલી સોપારી (૩) ચૂનો (૪) ખેરનો કાથો (૫) કેસર (૬) કસ્તુરી (૭) બદામ (૮) કપૂર (૯) જ્વયપત્ર (૧૦) ઇલાયચી (૧૧) લવીંગ (૧૨) જ્વયફળ (૧૩) સોનામુખીનાં પાન, આ બધી વસ્તુઓ વાળુ પાનનું બીડું અર્પણ કરાતું હતું. કોઇક લોકો શિવલીંગ પર લગાવે છે તેવી રીતે બે આંગળીઓ વડે એક સરખુ કપાળે ગંધ લગાવીને ત્રિપુંડ કરતા તો વળી કોઇ કસ્તુરી ભેળવેલું ગંધ અથવા ચંદન લગાવતા. (ઓ. ૪૧-૪૮)

એક વખતે તાત્યા સાહેબ નુલકરના ડૉક્ટર શ્રી પંડિત નામના સ્નેહી સાઇબાબાના દર્શન માટે શિરડી આવ્યા. શિરડી પહોંચતા જ તેઓ મસ્જિદમાં ગયા અને બાબાને સાષ્ટાંગ નમસ્કાર કરીને થોડીવાર શાંત ચિત્તે બેઠા. ત્યારબાદ બાબાએ તેમને કહ્યું, ‘જા દાદા ભટ પાસે જા,’ ભટ તેજ દાદા કેળકર જે રાવબહાદુર સાહેના સસરા થાય. ‘આમ જાવ આમ જાવ’ એમ કહીને બાબાએ તેમને આંગળીથી માર્ગ ચીંધ્યો. પંડિત દાદા પાસે ગયા. દાદાએ તેમનું યોગ્ય રીતે સ્વાગત કર્યું. પછી દાદા બાબાની પૂજ માટે નીકળ્યા અને પંડિતને એમ પૂછ્યું કે તમે આવો છો ને ? તેથી જવા માટે ગયા. દાદાએ બાબાનું પૂજન કર્યું. ત્યાં સુધી બાબાના કપાળમાં તિલક કરવાનો કોઇને વિચાર આવ્યો ન હતો કે ઘૈર્ય પણ ન હતું. ગમે તેવો ભક્ત આવે તેમ છતાં બાબા કપાળે ચંદન લગાવા દેતા નહિ. મહાળસાપતિ ફક્ત ગળા ઉપર જ

ચંદન લગાવતા. અને અન્ય ભક્તો બને ત્યાં સુધી પગે ગંધ લાગવતા હતા. પરંતુ આ ભોળા ભાવિક પંડિતે દાદાની તબક્કી હાથમાં લઈને બાબાનું માથું પકડીને કપાળ પર સરસ ત્રિપુંડ ખેંચ્યું. તેમનું આ સાહસ જોઈને સામે ઉભેલા ભક્તોના મનમાં ધ્રાસકો પડ્યો. આ કઈ જાતનું સાહસ ? બાબા ખૂબ ગુસ્સે થવાના એવું લાગ્યું પરંતુ જે કદી ન બન્યું હોય તેવું બન્યું. બાબા એક પણ શબ્દ બોલ્યા નહીં. ઉલ્ટાના મનથી પ્રસન્ન થઈને પંડિત ઉપર જરાપણ ગુસ્સો કર્યો નહિ. થોડો સમય પસાર થવા દીધો, પણ દાદાના મનમાં ઉચાટ રહી ગયો. એમને તે વાત સાંજે બાબાને પૂછી કે, 'તમારા કપાળ ઉપર ઉદ્ધાસભેર તિલક કરવા જતાં અમને કપાળનો સ્પર્શ પણ કરવા દેતા નથી. આજે સવારે આમ કેમ બન્યું ? આપને અમારા તિલકનો કંટાળો આવે છે અને પંડિતના ત્રિપુંડને અંતઃકરણથી પ્રેમ કરો છો ? આવી કેવી વિચિત્રતા ? આનો કાંઈ તાલમેલ બેસતો નથી.' તેથી સાઈબાબા પ્રેમથી હસ્યા અને દાદાને જે કહ્યું તે મધુર શબ્દો દરેકે સ્વસ્થ ચિત્તે સાંભળવા જેવા. 'દાદા ! એમનો ગુરુ બ્રાહ્મણ છે અને હું જાતનો મુસલમાન કહેવાઉં પરંતુ હું એ જ છું તેમ સમજીને તેમણે મારું પૂજન કર્યું. પોતે મોટો પવિત્ર બ્રાહ્મણ અને આ પ્રકારના અપવિત્ર યવનનું પૂજન હું કેવી રીતે કરું તેવી તેમની મનમાં શંકા સુદ્ધાં આવી નહીં. આ રીતે તેમણે મને ફસાવ્યો. મારા બધો ઉપાય પાછા પડ્યા અને ના કહેવાનું તો બાબુ પર રહ્યું. પરંતુ મેં મારી જાતને તેમને આધિન કરી.' બાબાનો આવો જવાબ સાંભળતા દાદાને તો એક વિનોદ જ લાગ્યો પરંતુ દાદા જ્યારે ઘેર પાછા આવ્યા ત્યારે તેનો ખરો સંકેત દાદાને મનમાં સમજાયો. બાબાની વિસંગતતા દાદાને મનમાં ખૂબ ખૂંચી હતી. પરંતુ પંડિતની જોડે ગપ્પા મારતાં મારતા તેમને બાબાની સુસંગતતા તરત જ સમજાઈ ગઈ. કાકા પુરાણીના નામથી જે જાણીતા હતા તે ધોપેશ્વરના રઘુનાથ તેમનાં ચરણોમાં ડાં. પંડિત ખૂબજ આસક્ત હતા તથા તેમની સાથે શિષ્યત્વનો ઋણાનુબંધ પણ હતો. પંડિત કાકાને પોતાના ગુરુ માનતા હોવાથી અને તેમને આ પ્રકારનો અનુભવ થયો. જેના મનમાં જેવો ભાવ અને શ્રદ્ધા હોય છે તેવી જ તેમની ભક્તિનું જોમ પણ હોય છે. (ઓ. ૪૯-૬૮)

વિવિધ પ્રકારની સેવાઓ જો તેમના મનમાં આવે તો જ બાબા કરવા દેતા હતા. જો મનમાં ન હોય તો પૂજની થાળીઓ ફેંકી દેતા અને નૃસિંહનું રૂપ બતાવતા હતા. આવું રૂપ પ્રગટ થયા બાદ કોની હિંમત હોય કે ત્યાં ઊભા રહે ? આમ ઉકળી ઉકળતાં જ, જે તે મનુષ્ય પોતાનો જીવ બચાવીને ભાગી જતા. કોઈકવાર અચાનક ક્રોધાયમાન થઈને તેઓ ભક્તો ઉપર આગ ઓકતા અને અતિશય દોષારોષણ કરતા, તો વળી ક્યારેક માખણ જેવા નરમ સ્વભાવના થઈને જાણે કે શાંતિ અને ક્ષમાનું પૂતળું થઈ જતા. કોઈક વખતે પ્રલય કાળના ભારેલા અગ્નિની માફક વર્તતા અને ભક્તોને તલવારની ધાર પર રાખતા, તો કદી માખણથી પણ નરમ દેખાતા અને આનંદવૃત્તિથી વર્તતા. ક્રોધથી ભલે થરથર કાંપતા અને આંખોથી ભલે ચક્રભરમર ફેરવતા છતાં પણ માને જેમ બાળક માટે કારુણ્ય ભાવ હોય છે તેમ તેમના અંતઃકરણમાં ભક્તો માટે કરુણાનાં ઝરણાં વહેતાં. બાબા ક્ષણ માત્રમાં પોતાના મૂળ સ્વભાવ પર આવી જતા અને ભક્તોને બૂમ મારી ને બોલાવતા તથા કહેતા, 'મારા મનને કોઈના પર ગુસ્સો ઠાલવવો ગમતો નથી. મા જો બાળકને લાતો મારે અને સમુદ્ર જો નદીઓને પાછી વાળે તો જ હું તમને કાઢી મૂકીશ કે તમારું નુકશાન કરીશ. હું તો મારા ભક્તોનો આજ્ઞાધારક છું. અને એમની પાસે જ ઊભો રહેલો છું. હું સદાય પ્રેમનો ભૂખ્યો છું અને ભક્તોની હાંક સાંભળતાં જ તેમની મદદ માટે દોડી આવું છું. (ઓ. ૬૯-૭૬)'

આ કથા લખતાં લખતાં ઉપરના વિધાનના સંદર્ભમાં એક સરસ વાત યાદ આવી. જે ઉદાહરણ રૂપે કહી રહ્યો છું. શ્રોતાજનો ધ્યાનપૂર્વક સાંભળો. એક વખતે કલ્યાણનો સિદ્ધિક ફાળકે નામનો મુસલમાન મક્કા મદીનાની હજ કરી શિરડી

આવી પહોંચ્યા. એ વૃદ્ધ હાજી ઉત્તર તરફ આવેલી ચાવડીમાં ઉતર્યો. તે સમયે શિરડીમાં સામસામે બે ચાવડી હતી. એકનું મુખ ઉત્તર તરફ અને બીજાનું દક્ષિણ તરફનું હતું. દક્ષિણ તરફ જેનું મુખ હતું તેમાં શ્રી સાઈબાબા ૧૦ ડિસેમ્બર ૧૯૦૯થી એક દિવસના આંતરે સૂવા માટે જતા હતા. છેલ્લા નવ મહિનાથી બાબા સિદ્ધિક ફાળકે કે જે ચાવડીમાં ઉતર્યો હતો તેની તેમનો યોગ્ય સમય આવ્યો ન હતો. માટે તેનો ફેરો ફોગટ ગયો. તેણે લાખ પ્રયત્નો કર્યા પરંતુ બાબાની નજરો સામે તેની નજર મળતી જ નહીં. આમ તો મસ્જિદમાં દરેકને આવવા જવા માટે છૂટ હતી. કોઈ પણ જાતની રોકટોક માટેનું એ ગુપ્ત સ્થાન પણ ન હતું. પરંતુ આ ફાળકેને મસ્જિદમાં ઉપર ચઢવાની કે પગ મૂકવાની પણ આજ્ઞા ન હતી. ફાળકે મનમાં ખૂબ દુઃખી થયા. ‘નસીબ કંઈ વિચિત્ર લાગે છે ! મસ્જિદમાં પગ પડતો જ નથી ! શું પાપ કર્યાં છે એ તો ભગવાન જ જાણે ! શું કરું તો બાબા મારી ઉપર પ્રસન્ન થાય ?’ એ જ વિચાર રાત અને દિવસ હૃદયરોગની જેમ ફાળકેના મનમાં રમવા લાગ્યો. એટલામાં જ કોઈકે એમને કહ્યું કે આમ ઉદ્વાસ ન થતાં માધવરાવ દેશપાંડે શામાની મદદ લો એટલે મનની આશા પૂરી થશે. જે રીતે નંદીના દર્શન કર્યા પછી શિવજીના દર્શન કરતાં તે પ્રસન્ન થાય છે તેવી આ વાત છે. ફાળકેને આ માર્ગ સરળ અને સ્વીકારવા યોગ્ય લાગ્યો. પ્રથમ દૃષ્ટિએ શ્રોતાઓના મનમાં આ એક અતિશયોક્તિ ભર્યું લાગશે. પરંતુ શિરડીમાં બાબાના દર્શને જનારા ભક્તોને આવોજ અનુભવ થતો હતો. જેમને બાબાની જોડે શાંતિથી સંભાષણ કરવું હોય તેમણે શરૂઆતમાં તેમની સાથે માધવરાવને લઈ જવા પડતા હતા. માધવરાવ બાબાને સમજાવતા કે આ વ્યક્તિ કોણ છે ? ક્યાંથી આવ્યા છે ? અને શા માટે આવ્યા છે ? તે બધું તેમણે બાબાને મીઠાશથી સમજાવવું પડતું હતું. તેમના કામનો આ રીતે પ્રારંભ થતો. બધી પૌરાણિક કથાઓમાં, સૂત એટલે રથ ચલાવનારા જાતિને એક પુરાણિક કહ્યો છે. માટે પ્રત્યેક પુરાણ કથાના પ્રારંભે આ શબ્દ હોય છે કે સૂત ઉવાચ તેમના બોલ્યા પછી સાઈ સમર્થ બોલવા તૈયાર થતા. આ બધું સાંભળીને હાજીએ માધવરાવને આગ્રહ કર્યો અને કહ્યું, ‘એકવાર મારી આ તાલાવેલીનો અંત લાવો અને મળવામાં દુર્લભ એવી બાબાની મુલાકાત કરવી આપો’ આ પ્રકારે માધવરાવે આગ્રહ કર્યો તેથી કામ અધરું હોય કે નહિ, પણ પ્રયત્ન કરી જોવાનો મનમાં પાકો નિશ્ચય કર્યો. પછી તેઓ મસ્જિદમાં ગયા અને ધીરજ ધરીને ખૂબ ધીમા અવાજે બાબા પાસે વાત કાઢી. ‘બાબા ! પેલો વૃદ્ધ ખૂબ જ દુઃખી છે, તેની ઉપર મહેરબાની કરો ને ?’ એ હાજી મક્કા મદીનાની યાત્રા કરીને શિરડી તમારાં દર્શને આવ્યો છે, તમને એની દયા કેમ નથી આવતી ? એને મસ્જિદમાં આવવા દો ને ! અસંખ્ય લોકો મસ્જિદમાં આવીને દર્શન કરે છે, અને તરત જ પાછા પણ જતા રહે છે. જ્યારે આ બિચારો બહાર દર્શન માટે રાહ જોતો રહ્યો છે. એની ઉપર આપ એકવાર કૃપાદૃષ્ટિ કરો જેથી એક વખત મસ્જિદમાં તમારી મુલાકાત થઈ શકે. તે એના મનની વાત પૂછીને તરત જ પાછો જતો રહેશે. આ સાંભળી બાબા બોલ્યા, ‘શામ્યા ! તારા હોઠ પરની લાળ હજી રતીભર સુકાઈ નથી, તું બહુ નાનો છે. તને કંઈ સમજણ પડતી નથી.’ ‘અલ્લાની શક્તિ’નું પીઠબળ એને જ મળેતો હું તેના માટે વળી શું કરી શકવાનો છું ? અલ્લીમીયાંના ઋણી થયા સિવાય આ મસ્જિદમાં કોણ ચઢી શકે ? અહિંના ફકીરની કરણી અભૂતપૂર્વ છે, હું એનો કંઈ ઘણી નથી. બાબાએ શામાને કહ્યું કે જો કે પાસેની પેલી વાવા બાજુની જે લાંબી પગદંડી છે તેની ઉપર તું વ્યવસ્થિત ચાલીને આવી શકીશ કે ? હાજીએ ઉત્તર આપ્યો, ‘તે કેટલીએ વિકટ હશે તેમ થકા તેની ઉપરથી હું વ્યવસ્થિત ચાલીને આવીશ. પરંતુ આપે મને આપની પ્રત્યક્ષ મુલાકાત આપો અને આપના ચરણ પાસે મને બેસવા દો.’ શામાના મોઢેથી જવાબ સાંભળીને બાબાએ એને એક વધારાનો પ્રશ્ન કર્યો, ‘ચાર વખત ચાલીશ હજાર રૂપિયા તું મને આપીશ કે ?’ શામાએ આ સંદેશો કહ્યો તે સાથે જ હાજી બોલ્યા, ‘આપ એ શું પૂછી રહ્યા છો ? માંગશો તો ચાલીસ લાખ સુદ્ધાં

આપીશ. હન્ટરોની શી વિશાત છે ? એ સાંભળીને બાબાએ શામાને પૂછ્યું ‘એને પૂછી જો કે આજે મસ્જિદમાં અમારો વિચાર બકરો કાપવાનો છે. તો તને ફક્ત એનું માંસ જ જોઈએ, કે કોઈ એક ભાગનું માંસ વાળુ હાડકું પણ જોઈએ ? અથવા તને તેના અંડકોશ ખાવાની ઇચ્છા છે ? શામા ! જા અને એ ડોસલાને પૂછ કે ખરેખરમાં તને શું જોઈએ ? આમ બાબાએ જે જે કહ્યું તે શામાએ તે હાજીને ફરમાવ્યું, પણ હાજીએ સ્પષ્ટપણે કહ્યું કે, ‘આમાનું મને કંઈ પણ જોઈએ નહીં, જે આપને યોગ્ય લાગે તે મને આપજો. મારી ફક્ત એજ આસ્થા છે કે, ભિક્ષાપાત્રના શકરોમાંથી એક ટુકડો ભાખરી પણ જો મળશે તો મારું અવશ્ય કલ્યાણ થયું એવું માનીશ.’ હાજીનો આ સંદેશો લઈને શામા (માધવરાવ) પાછા આવ્યા અને તે બાબાને સઘળી વાત જણાવી. તેવું સાંભળતાની સાથે જ બાબા ગુસ્સે થયા અને પોતે પાણીની માટલી ઉચકી અને દરવામાંથી બહાર ફેંકી દીધી. બાબા હાથ કચકચાવતા હાજીની પાસે આવ્યા અને પોતાના બંને હાથો વડે પોતાની કફની હાજી સામે ઉચકી કરીને બોલ્યા, ‘તું તારા મનમાં સમજે છે શું ? મારી સામે હોશિયારી મારે છે ? ઘડપણમાં તું મને તુમાખી બતાવે છે ? તું શું આવું કુરાન વાંચે છે ? મક્કાની હજ કરી આવ્યો તેથી તું અભિમાનમાં આટલો બધો છકી ગયો છે ? પણ તું મને ઓળખતો નથી.’ આ પ્રકારે બાબાએ હાજીનું અપમાન કર્યું. તેને ન બોલાય તેવા અને ન ખોટું લાગે તેવા શબ્દો બોલ્યા. હાજી બીકનો માર્યો ગભરાઈ ગયો. પછી બાબા મસ્જિદમાં તરત પાછા આવ્યા. મસ્જિદના આંગણમાં ઘૂસતાં જ માલણને કેરી વેચતા જોઈ. તેના બધા મોટા ટોપલા વેચાતા લઘી લીધા. અને તે બધા જ તરત જ હાજીને મોકલી આપ્યા. પછી તરત જ બાબા પાછા ફર્યા અને પેલા હાજી પાસે ગયા. ખીસ્સામાંથી પંચાવન રૂપિયા કાઢ્યા અને એની હથેળીમાં મૂકી દીધા, ત્યારબાદ હાજી ઉપર પ્રેમ ઉભરાયો અને એને જમવાનું આમંત્રણ આપ્યું. બંને જણા જાણે કશું બન્યું નથી તેમ બધું જ ભૂલી ગયા. તેથી હાજી આનંદમાં તળબોળ થઈ ગયો. ત્યાર પછી તે ત્યાં થોડા દિવસો રોકાઈને શિરડી છોડીને બહાર ગામ ગયો. તે ત્યાંથી પાછો ફર્યો અને બાબાના પ્રેમમાં પૂરેપૂરો રંગાઈ ગયો. બાબાએ તે પછી પણ હાજીને ઘણીવાર પૈસાની મદદ કરી હતી. (ઓ. ૭૭-૧૧૩)'

હાજી સાથે બાબાએ તિરસ્કાર ભર્યો વર્તાવ કર્યો તેનું કારણ એ હતું કે હાજી સિદ્દીક ફાળકેને પોતાના વૃદ્ધત્વનો અને મક્કા મદીનાની યાત્રા કરી આવ્યાનો ખૂબ ઘમંડ હતો. તેની અપેક્ષા હતી કે તે શિરડી પહોંચે ત્યારે બાબા તેનું ભવ્ય સન્માન કરે. બાબા આ બધું જ જાણતા હતા. માટે જાણી જોઈને નવ મહિના સુધી તેને મસ્જિદના પગથિયાં ચઢવા દીધો નહીં. અહંકાર જેમ જેમ ઉતરવા માંડ્યો ત્યારે બાબાએ તેને ઉપર જણાવેલા પ્રશ્નો પૂછ્યા, અને તેની શરણાગતીની કક્ષાની પરીક્ષા લીધી. પહેલા પ્રશ્નથી તે પોતાના શરીર દ્વારા કરેલું કષ્ટ ભોગવવા માટે તૈયાર છે. તે જાણ્યું બીજા પ્રશ્ન પૂછીને તે કેટલું દ્રવ્ય ખર્ચવા તૈયાર છે તે અને ત્રીજા પ્રશ્ન દ્વારા તે બાબાને માટે પોતાના મનની ઇચ્છા, આકાંક્ષાઓને કેટલે અંશે મારી નાખવા માટે તૈયાર છે તે બાબાએ તપાસી જોયું. હાજીએ પણ યથાયોગ્ય અને વ્યવસ્થિત રીતે ઉચિત જવાબો આપીને બાબાને પોતાનું તન મન અને ધન એ ત્રણેની શરણાગતી દર્શાવી. તેથી બાબા ખરેખર સંતુષ્ટ થયા. આ બધું થયા છતાં બાબા ફરીથી તે હાજી ઉપર ગુસ્સે થયા ગમે તેમ કેમ બોલ્યા હશે ? તેનું કારણ એ હતું કે આ ગુસ્સો હાજીની ખરાબ વૃત્તિઓનો નાશ કરવા માટે હતા. માટે જ એ કર્યા બાદ બાબાએ એને કેરીના ટોપલા વેચાતા લઈને મોકલી આપ્યા હતા. ઉપરથી પંચાવન રૂપિયા પણ આપ્યા અને સાથે જમવાનું આમંત્રણ પણ આપ્યું. બાબાનો આવો ગુસ્સો હંમેશા ભક્તોનું અંતિમ કલ્યાણ કરવા માટે જ રહેતો. આ અધ્યાયની પાછળની ઓવી. ૭૩-૭૬માં તેનું દર્શન થાય છે.

આકાશમાંના મેઘ ઉપર જેની સત્તા છે તેવા શ્રી સમર્થને ઇન્દ્રદેવની પ્રાર્થના કરતા જોઈને મને ખૂબ જ આશ્ચર્ય

થયુ. તે પ્રસંગ અતિશય વિચિત્ર હતો. સમગ્ર આકાશ અંધારપટથી છવાઈ ગયું હતું. પશુપક્ષીઓ ભયભીત થયાં હતાં. પવનના ભયંકર સૂસવાટા સાથે વરસાદની ઝડીઓ શરૂ થઈ ગઈ. દિવસ આથમ્યો અને સંધ્યાકાળ થતાં એકાએક જબરજસ્ત વાવાઝોડું શરૂ થયું. આખું વાતાવરણ ખળભળી ઉઠ્યું. એમાં પાછો વાદળોનો ગગડાટ, વીજળીના ભયંકર કડાકા અને મેઘનું તાંડવ શરૂ થઈ ગયું. જમીન અને છાપરા ઉપર કરા પડવા લાગ્યા જાણે કે નાના પથ્થર તડતડ કરતા વરસી રહ્યા ન હોય ! ગામના લોકો ગભરાટના માર્યા સમસમી ગયા. તે સમયે ઢોર ઢાંખર જોરજોરથી ભાંભરવા લાગ્યાં. મસ્જિદના છાપરાની નીચેના ભાગમાં ભિખારીઓના એક સમુદાયે ઝડીઓથી બચવા આશરો લીધો. ઢોર ઢાંખર અને વાછરડાં પણ મસ્જિદમાં ધૂસી ગયાં અને મસ્જિદ ખીચોખીચ ભરાઈ ગઈ. ચારેબાજુ પાણી જ પાણી થઈ ગયું અને કાપણી કરેલું વાવેતર વહી ગયું. ખળિયોમાં ઘાસ અને ઘાન્ય ભીંજઈ ગયાં અને ગામના બધા માણસ ગભરાઈ ગયું તથા મુઝાઈ ગયા. અને સભામંડપમાં આવીને સૌ ભેગાં થયા. કેટલાક લોકો મસ્જિદના છાપરા નીચે ઊભા રહ્યા અને બાબાને આજીજી કરવા લાગ્યા. જોગાઈ, જાપાઈ, મરીઆઈ, શની, શંકર, અંબાબાઈ, મારુતી તથા ખંડોબાના પત્ની વગેરે મહાલ્સાઈ સર્વ દેવદેવીઓ શિરડીના ખુણે ખુણે હતાં. પરંતુ આવો કપરો પ્રસંગ હોવાને કારણે શિરડીના ગામલોકોને એક પણ દેવદેવીઓનો સહારો મળ્યો નહિ. તેમને ચાલતા, બોલતા તથા દોડતા સંકટમાંથી ઉગારવા માટે આ એક જ દેવ હતા. અને તે સાઈ. તેમને મરઘો, બકરો કે પૈસા કંઈ જ ધરાવવું પડતું નહીં. તેઓ તો ભાવનાના ભુખ્યા હતા. અને તે સંકટનો નાશ કરવાવાળા હતા. આમ ગામના લોકોને ભયભીત થયેલા જોઈને સાઈમહારાજ ખૂબ દુઃખી થયા અને ગાદી છોડીને આગળ આવ્યા તથા મસ્જિદના ઓટલા પર કંઠેડા જોડે ઊભા રહ્યા. આકાશ તો પહેલેથી જ મેઘના અને વાદળોના ગડગડાટથી ભરેલું હતું. વીજળીઓ કડાકા સાથે ચમકી રહી હતી. એવામાં જ સાઈમહારાજ ઊંચા મોટા અવાજે ગળુ તરડાઈ જાય ત્યાં સુધી જોરથી બૂમો પાડવા લાગ્યા. પોતાના જીવ કરતાં પણ પોતાના ભક્તોને અને સાધુસંતો દેવોને વધારે પ્રિય હોય છે. ઇશ્વર એમના કહ્યા પ્રમાણે જ વર્તતા હોય છે અને તેમને માટે જ અવતાર ધારણ કરતા હોય છે. ભક્તોની મદદે એમની પ્રાર્થના સાંભળીને દેવોને પણ તેમનું ધ્યાન રાખવાની ફરજ પડે છે. ભક્તોની ભક્તિ યાદ કરીને તેમના શબ્દો તરત જ ધ્યાનમાં લઈને ઝીલવા પડે છે. બાબાનું આકંઠ અને બૂમાબૂમ ચાલી, એમનો અવાજ અવકાશમાં ધૂમવા માંડ્યો. તેથી મસ્જિદ હચમચવા લાગી હોય તેવો ભાસ થવા લાગ્યો. બધાના કાનમાં જાણે ડૂંચા વાગી ગયા. પર્વતોમાં ધુમતાં મોટા અવાજના પડઘાની જેમ મસ્જિદ અને મંદિરોમાં બાબાનો અવાજ ધૂમવા લાગ્યો. તેથી વાદળોએ પોતાની ગર્જનાઓ પર કાબૂ કર્યો અને વરસાદની ઝડીઓ ઓછી થઈ ગઈ. બાબાની આવી બૂમાબૂમથી આખો સભામંડપ ઘણઘણી ઉઠ્યો અને ભક્ત મંડળી ભયભીત થઈને પોતાની જગ્યા ઉપર સ્તબ્ધ થઈ ગઈ. સાચેસાચ બાબાની આ લીલાની કલ્પના પણ કરી શકાય તેમ નથી. વરસાદની ઝડીઓ આસ્તે આસ્તે બંધ થઈ ગઈ અને તેની સાથે પવનના સુસવાટા અને ધુમ્મસ પણ ઓસરી ગયા. વરસાદ પણ લગભગ થોભી ગયો અને પવન અટકી ગયો. અંધારું ઓછું થયું અને આકાશમાં તારાના સમૂહ દેખાવા લાગ્યા. ત્યારબાદ વરસાદ સંપૂર્ણ થોભી ગયો અને ચંદ્ર પણ દેખાવા લાગ્યો. તે જોઈ બધાના મનમાં આનંદ થઈ ગયો. ઇન્દ્રને જાણે દયા આવી ગઈ હોય તેથી અને સંતોના શબ્દને માન આપતા હોય તેમ લાગ્યું. વાદળો ચારે દિશામાં ફંટાઈ ગયાં અને તોફાન શાંત થઈ ગયું. હવે પવન મંદમંદ વહેવા માંડ્યો અને વાદળોનો ગડગડાટ પણ ત્યાં જ થંભી ગયો. પશુ પક્ષી પણ પોતાના સ્થાને નિર્ભય થઈ ગયાં. મસ્જિદના છાપરા નીચેથી ગાયો અને વાછરડાં

બહાર નીકળી જઈ નિરાંતે ફરવા લાગ્યાં અને પક્ષીઓ પણ આકાશમાં ઊડવા લાગ્યાં. આવા ભયંકર પ્રકોપથી ઉગારવા બદલ બાબાનો ઉપકાર માનીને ગામ લોકો પણ પોતપોતાના ઘેર શાંતિથી ગયા. સાઈ દયાની મૂર્તિ હતા અને તેમને ભક્તોનું ખૂબ ખેંચાણ હતું. જાણે કે એક માને બાળક ઉપર ભાવનાનો ઉમળકો આવ્યો ન હોય આવા અલૌકિક પ્રેમનું હું શું વર્ણન કરું ? (ઓ. ૧૧૪-૧૩૯)

શ્રી બાબાની અગ્નિ પર પણ આવી જ સત્તા હતી. તે વિષય પરની એક નાની સરખી વાર્તા શ્રોતાઓએ કાળજીપૂર્વક સાંભળવી જેથી બાબાની શક્તિનું અસાધારણ પ્રભુત્વ અને શ્રેષ્ઠ તત્ત્વ સમજાશે. એક દિવસે બપોરનો સમય હતો. ઘૂણી પ્રજ્વલીત થઈ અને તેણે અચાનક પ્રચંડ રૂપ ધારણ કર્યું. એ સ્થિતિમાં ત્યાં કોણ ઊભું રહી શકે ? જવાબાઓ ભડકી ઊઠી તેથી અને પ્રચંડ જવાબાઓનો અગ્નિ લાકડાની વળીઓ તે સ્પર્શ તો હવોથી શું મસ્જિદ બળીને ખાખ જશે એમ લાગ્યું. છતાં બાબા તો સ્વસ્થ બેઠા હતા. પણ બીજા બધા લોકો ચિંતાગ્રસ્ત થઈને આશ્ચર્યમાં ડૂબી ગયા અને મોઢામાં આંગળા નાંખવા લાગ્યા. કો કે કહ્યું, ‘શું આ બાબાની કમાલ !’ તો બીજા કહે, ‘પાણી લાવ,’ ‘પણ તે છાંટશે કોણ ?’ છાંટવા ગયો તો ડંડો ફટકારશે ! ત્યાં જાય કોણ ?’ ત્યાં બેઠેલા સર્વે અધીરા થઈ ગયા પરંતુ બાબાને પૂછવાની હિંમત કોઈનામાં ન હતી. પછી બાબાએ પોતે જ સ્વસ્થ થઈને પોતાના દંડ પર હાથ મૂક્યો. જવાબાના ભડકા જોઈને એમણે સટકો હાથમાં લીધો અને ફટકા ઉપર ફટકા મારીને બોલવા લાગ્યા, ‘હટી જ અહિંયાથી’ ઘૂણી તરફ એક હાથ દ્વારા થાંભલા પર પ્રહાર કરતાં કરતાં અને જવાબાઓ સામું જોતાં જોતાં કહેવા લાગ્યા, ‘સબૂર સબૂર’ એક ફટકે જવાબાઓનું જ્વેશ ઓછું થવા માંડ્યું અને આગ બંધ થતી ગઈ. ઘૂણી શાંત થવાથી બધાનો ડર જતો રહ્યો. (ઓ. ૧૪૦-૧૪૮)

આ શ્રેષ્ઠ સંત સાઈ જે ઇશ્વરનો બીજો અવતાર છે તેમનાં ચરણો પર આપણું માથું મુકતાં એમનો કૃપાળુ હાથ મસ્તક ઉપર મૂકશે. જે કોઈ શ્રદ્ધાથી અને ભક્તિસહિત સ્વસ્થચિત્તે આ અધ્યાયનું નિત્ય પારાયણ કરશે તેમને સંકટોથી સંપૂર્ણપણે મુક્તિ મળશે. વધારે તો હું શું કહું ? અંતઃકરણ શુદ્ધ કરીને, નિયમિતપણે અને કડક રીતે ધાર્મિક વિધિ અને કૃત્ય કરનારા બનો, અને સાઈબાબાની ભક્તિ કરો, એટલે શાશ્વત એવા પરમાત્માની પ્રાપ્તિ થશે. ભક્તના મનમાં રહેલી અસાધારણ ઇચ્છાઓ પણ પૂરી થશે અને છેવટે પૂર્ણપણે નિષ્કામ થઈ જવાશે. જ્યાં ઇશ્વર અને જીવ વચ્ચેનો ભેદ નહીં જેવો થઈ જાય છે, એવું દુર્લભ સાયુજ્ય મુક્તિનું સ્થાન પ્રાપ્ત થશે. કદી તેમને સમાધાન મળશે. જે ભક્તોના મનમાં પરમાર્થ સુખ ભોગવવાની ઇચ્છા હોય તેમને આ અધ્યાય વારંવાર વાંચવા માટેની ઉત્સુકતા અને ઉમંગ કેળવવા. એમાની કથાઓ વાંચીને ચિત્તવૃત્તિ શુદ્ધ થશે, પરમાર્થ પ્રાપ્ત કરવા માટે પ્રવૃત્તિ થશે અને સર્વે અપ્રિય અને અશુભ વાતોનો નાશ થઈને પ્રિય અને શુભ વાતો પ્રાપ્ત થશે. તમે બાબાની પ્રતીતિનો અનુભવ લઈ જુઓ ! (ઓ. ૧૪૯-૧૫૪)

હેમાડપંત સાઈને શરણે આવ્યો છે. હવે પછીનો અધ્યાય અત્યંત પાવન અને પવિત્ર છે. તેમાં ગુરુશિષ્યના સંબંધોની ગાથા ગવાઈ છે. અને ગુરુનો ઉપદેશ ગ્રહણ કરેલા ‘મુળે’ નામના શિષ્યને પોતાના ‘ઘોલપ’ નામના ગુરુનું દર્શન કેવી રીતે થયું તે તેમણે વર્ણવેલું છે. ‘શિષ્ય ગમે તેવો પ્રસંગ આવી પડે, તેમ છતાં તેણે પોતાના ગુરુદેવને ક્યારેય છોડવા નહીં’ આ તત્ત્વનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરાવીને સાઈબાબા જેની જે સ્થાને દૈવ ભક્તિ થઈ હોય તેને તે વધારી આપતા. જે જે ભક્તો સાઈના ચરણોમાં આવ્યા તે દરેક ભક્તોને વિવિધ સ્વરૂપે જુદાં જુદાં અને આશ્ચર્યકારક રૂપોમાં દર્શન કરાવ્યાં તે ભક્તોના આરાધ્યદેવો અને ગુરુ ભક્તિને બાબા દૈવ કરતા. (ઓ. ૧૫૫-૧૫૭)

સર્વનું કલ્યાણ થાઓ. આ પ્રકારે સંત અને સજ્જનોની પ્રેરણા પામેલા ભક્ત હેમાડપંત રચિત શ્રીસાઈ સમર્થના સત્યચરિત્રનો 'શ્રી સાઈ મહિમા વર્ણન' નામનો અગિયારમો અધ્યાય અહીં સમાપ્ત થાય છે.

શ્રી સદ્ગુરુ સાઈનાથને અર્પણ.

અધ્યાય ૧૧નું અર્થ વિવરણ

આ અગિયારમો અધ્યાય ખૂબ જ મહત્વનો છે. હેમાડપંતે તો આ અધ્યાયના પઠનને યજુર્વેદના પ્રસિદ્ધ રુદ્ર અધ્યાય જેવો કહ્યો છે જેનું અગિયાર વખત પઠન કરવાથી જે ફળ મળે તેવો કહ્યો છે. શ્રીધર સ્વામીકૃત શ્રીશિવલીલામૃતનો પણ અગિયારમો અધ્યાય શ્રેષ્ઠ માન્યો છે. 'છે સર્વ ભાવે નિશ્ચિત । અખંડ ધારવુ શિવલીલામૃત । ધારો કે ન સમજાય ત્વરિત । આ અધ્યાય તો જરૂરથી વાંચવો' ॥૭૮॥ શ્રીમદ્ ભાગવત ગીતાનો અગિયારમો અધ્યાય તો પ્રસિદ્ધ જ છે. એમાં અર્જુનને ભગવાને પોતાનું વિશ્વરૂપનું દર્શન કરાવ્યું છે, અને પછી અર્જુને શ્રીકૃષ્ણને ભાગવત સ્વરૂપ તરીકે ઓળખીને તેમને વારંવાર નમસ્કાર કરીને કહ્યું છે કે-

ત્વમાદિદેવઃ પુરુષઃ પુરાણસ્તવમસ્ય વિશ્વસ્ય પરં નિધાનમ્ ।

વેત્તાસિ વેદં ચ પરં ચ ધામ, ત્વયા તતં વિશ્વમનન્તરૂપં ॥૭૮॥

તમે જ આદિદેવ, પુરાણ-પુરુષ, વિશ્વનો આધાર, જ્ઞાની, જ્ઞાણવા યોગ્ય અને પરમધામ (શ્રેષ્ઠ સ્થાન) છો. અનંતરૂપે આપ જ આ વિશ્વમાં વ્યાપેલા છો ॥૭૮॥

નમઃ પુરસ્તાદૈષ્ટ પૃષ્ટતસ્તે, નમોઽસ્તુ તે સર્વત એવ સર્વ ।

અનન્તવીર્યામિતવિક્રમસ્તવં, સર્વ સમાખ્નોષિ તતોઽસિ સર્વ ॥૪૦॥

હે સર્વઆત્મા ! હું આપને સામેથી, પાછળથી અને સર્વે બાજુથી નમસ્કાર કરુ છું. તમારા પરાક્રમો અગણિત અને શક્તિ અનંત હોવાને લીધે આપ સર્વમાં વ્યાપેલા છો અને આપ જ 'સર્વ' છો. ॥૪૦॥

શ્રી સાઈ સત્ય ચરિત્રનો અગિયારમો અધ્યાય વાંચ્યા બાદ જ આપણને 'કેવા ઇન્દ્ર અગ્નિ વરુણ । બાબ્યાનાં

વચનોને આપે માન ॥’ અને ‘એ આ સાઈ સંતોમાં શ્રેષ્ઠ । ઇશ્વરનો બીજો અવતાર’ એની પ્રતીતિ થાય છે, માટે હેમાડપંત કહે છે કે -

કહે કોઈ ભગવત ભક્ત । કોઈ કહે મહા ભાગવત ।
 અમોને તો એ સાક્ષાત્ ભગવંત । મૂર્તિમંત દેખાયા ॥૨૫॥
 આ અધ્યાયમાં સગુણ અને નિર્ગુણ ભક્તિનું સ્પષ્ટીકરણ કરેલું છે.
 સગુણ ધ્યાન કર્યા વિના । ભક્તિભાવ કદી પ્રગટે ના ।
 ને સપ્રેમ ભક્તિ પ્રાપ્તિ વિના । મન પાંખડી ખીલેના ॥૧૧॥
 તે જો કાંઈ ખીલે નાહી । તો કર્ણીકા (કરણનું ફુલ) સુગંધ આપે નહીં ।
 મધ નથી ભ્રમર પણ નથી । ટકનાર ત્યાં ક્ષણભર ॥૧૨॥
 સગુણ તે જ સાકાર । નિર્ગુણ તે નિરાકાર ।
 નથી ભિન્ન પરસ્પર । સાકાર નિરાકાર છે એક ॥૧૩॥
 થિજ્યું તો પણ ઘી જ થિજ્યું । ઓગળ્યું પણ ઘી કહેવાયું ।
 સગુણ નિર્ગુણ એક જ થયું । વિશ્વરૂપે સમરસ ॥૧૪॥
 અનિમિષ નયને જોઈ શકીયે । ચરણે મસ્તક મૂકી શકીએ ।
 ધ્યાન સગવડ મેળવી શકીયે । પ્રેમ ઝરણ તો ત્યાં ફૂટે ॥૧૫॥
 બેસી જેમની પાસે । પ્રેમવાર્તા કરી શકીએ ।
 ગંધ અક્ષતે પૂજી પણ શકીયે । આકૃતિ તદ્ અર્થે જોઈએ ॥૧૬॥
 નિર્ગુણથી તેથી સગુણનું । આકલન રહેલું છે સાચું ।
 દઢ સગુણ પ્રેમ પ્રાપ્તિનું । ફળ છે નિર્ગુણનું બોધન ॥૧૭॥

તેવી જ રીતે સંતોનું મહાત્મ્ય પણ છે -

મળવા જતા સમુદ્રને ગંગા । માર્ગે શિતલ કરે તપ્યાં જે ।
 સિંચે જળ કાંઠાના વૃક્ષને । ને તૃષ્ણા હરે છે સર્વની ॥૨૬॥
 સંત અવતાર સ્થિતિ તેવી છે । પ્રકટ થાય ને જતી રહે ।
 પણ આચાર વિચાર તેમના જે । કરે પાવન જગતને ॥૨૭॥

અને બાબાના બ્રહ્મસ્વરૂપનું વર્ણન પણ કેટલું સુંદર છે ?

સગુણમાં જે છે સગુણ । નિર્ગુણમાં જે નિર્ગુણ ।
 ગુણિયલોનો જે અનુપમ ગુણ । ગુણોનો ગુણવાન ગુણીરાજ ॥૩૩॥
 પર્યાપ્ત કામ જે કૃત કૃત । સદા ય દાચ્છા લાભ તૃપ્ત ।
 જે અનવરત આત્મનિરત । સુખ દુઃખા તીત જે ॥૩૪॥
 આત્માનંદનો જે વૈભવ । વર્ણવી શકે કોણ તે ગૌરવ ।

તે અનિર્વાચ્ય સર્વથૈવ । સાકાર બ્રહ્મ દેવત જે ॥૩૫॥
 કે શું તે અનિર્વચનીય શક્તિ । દશરૂપે અવતરી અહીં ।
 સચ્ચિતસુખાનંદની મૂર્તિ । જ્ઞાન સંવિત્તિ તે જ તે ॥૩૬॥
 બ્રહ્માકાર અંતઃકરણ મૂર્તિ । જેમની થઈ પ્રપંચ નિવૃત્તિ ।
 નિત્ય નિષ્પ્રપંચ બ્રહ્માત્મ્યૈક સ્થિતિ । કેવળ આનંદ મૂર્તિ તે ॥૩૭॥
 આનંદો બ્રહ્મમેતિ શ્રુતિ । શ્રોતા કાને નિત્ય પડતી ।
 પુસ્તકજ્ઞાની વાંચે પોથી । ભાવિકને પ્રતીતિ શિરડીમાં ॥૩૮॥

ડૉ. પંડિતની ત્રિપુંડની કથામાં આપણને બાબા ભોલે શંભુ હોય તેવાં જ દર્શન થાય છે. ભક્તોની અનન્ય ભક્તિ આગળ એમનું કંઈ ચાલતું નથી. ભક્તોની કોઈ પણ હઠ બાબા ગુસ્સે થયા વિના તે પુરી કરતા.

અમે મોટા પવિત્ર બ્રાહ્મણ । આ જાતનો અપવિત્ર મુસલમાન ।
 કેવી રીતે કરું એનું પૂજન । એવામાં તનમન શંકા થઈ ॥૩૯॥
 ફસાવ્યો મને એણે એ રીતે । ન ઉપાય મારો ત્યાં ચાલે ।
 ના કહેવાનો માર્ગ ના ઉરે । આધીન હું એને આથી થયો. ॥૪૦॥

તેવી જ રીતે સિદ્ધિક ફાળકેની કથા સાંભળતાં જ બાબાનું શંકર ભગવાન જેવું શૈલરૂપ દેખાઈ આવે છે, પણ તે સાચું નથી. ભક્તોની યોગ્યતા થતાં તેમની ઉપર કૃપાની વર્ષા થઈ જ સમજે -

ભલે ક્રોધે કોપાયમાન થાઉ થરથરી । ડોળા જે ફરે ગરગર ।
 તો પણ અંદર કરુણાના ઝરણાં । મા અને બાળક જેવી સ્થિતિ આ ॥
 કહું છું વારંવાર તમને । જવ જવ ગુસ્સો મને ચઢે ।
 તવ કહું છું હું શું કોને । સ્મૃતિ તેની ના રહેતી મને ॥૪૧॥
 મા મારે બાળને લાતો । સમુદ્ર નદી પાછી કાઢે ।
 તો જ હું તમને અવગણીને । અહિત કોઈ કાળે કરું ॥૪૨॥
 ઋણી છું હું મમભક્તોનો । છું એમની પાસે સદા ઊભો ।
 એ પ્રેમનો સદા ભૂખ્યો । બૂમ પાડતા જ ‘ઓ’ હું બોલી ઉઠું ॥૪૩॥

ખરેખર સાઈબાબા ખુદ શંકર ભગવાન જ હોવા જોઈએ. તેથી હેમાડપંતે આ અધ્યાયને શંકરને ગમતો ‘રુદ્રાધ્યાય’ અમસ્તો જ નથી કહ્યો. આગળના અધ્યાય ૨૮માં ગુજરાતી બ્રાહ્મણ મેઘાને થયો સાઈનો અનન્ય ભક્ત । માને સાઈને શંકર પ્રત્યક્ષ । શંકર શંકર મુખે ગર્જન । કરે ને અન્ય દેવત ના માને ॥૧૪૯॥

આવા સર્વ શક્તિમાન એને ભક્ત વત્સલ દેવ શિરડીની પ્રજ્ઞને મળ્યા. તે તેમનું કેટલું મોટું ભાગ્ય । ન જોઈએ તેને બકરાં મરઘાં । ન જોઈએ તેને પૈસા દોડકા । એક ભાવના ભૂખ્યા રોકડા । સંકટ ઝટ તે દૂર કરે ॥૧૨૪॥

માટે જ હેમાડપંતે આ અધ્યાયના વાંચનની જે ફળશ્રુતિ કહી છે, તેમાં શંકા કરવાનું કોઈ કારણ જ નથી રહેતું.

